

ΑΠ' ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΒΩΛΟΝ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ *

*Εν τῇ Παράλῳ ἐν πλῆθ. 6 Δεκεμβρίου 1881.—'Εσπέρα.

*Ἄν ἡ Ἑλλάς στερεῖται, κατὰ τὸ παρὸν, τῆς ἀναγκαίας ναυτικῆς δυνάμεως, περὶ ἧς ὅλοι ὁμιλοῦμεν, εὐμοιρεῖ ὁμως — καὶ ἔστω τοῦλάχιστον τοῦτο πρὸς παρηγορίαν — ὠραίων ὀνομάτων διὰ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῇ πολεμικὰ πλοῖα. Τῶν εὐφώνων καὶ ἐκφραστικῶν ὀνομάτων: *Σαλαμίνιας* καὶ *Ἀφροέσσης* καὶ *Ἀμφιτρίτης*, ὑπερέχει, κατ' ἐμὴν ἐκτίμησιν τὸ τῆς *Παράλου*. Τίς ἀγνοεῖ τὸ ὄνομα τῆς ἱερᾶς νηὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν; Τίς δὲν ἀπήντησεν αὐτὸ τοσάκις κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τῆς πάλαι Ἑλλάδος συμπεπελεγμένον μετ' αὐτῆς; Ἡ *Πάραλος* ἦν ἀποκλειστικῶς πρωρισμένη εἰς τὴν θεραπεῖαν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἐκόμιζεν ἐκ Δήλου τοὺς χρησμούς τοῦ Ἀπόλλωνος. Πολλάκις ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων ἐξηρτάτο ἐκ τοῦ κατὰ πλοῦ τῆς *Παράλου* εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἢ τοῦ Φαλήρου. Θανατικῶν δ' ἀποφάσεων, οἷας ἐπέβαλλε τὸ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ ὑπέρτατον δικαστήριον, ἀνεστέλλετο ἡ ἐκτέλεσις, ἀπούσης τῆς ἱερᾶς ταύτης νηὸς. Διὰ τοιοῦτόν τινα λόγον εἶδεν ὁ μάρτυς τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀρετῆς Σωκράτης ἡμέρας τινὰς ἐπὶ πλέον τὸ γλυκὺ φῶς τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ, ὅτε κατεδικάσθη νὰ πῆ τὸ κώνειον. Ἄλλ' ἡ *Πάραλος* μετ' οὐ πολὺ ἐπανῆλθε, κομίζουσα καὶ τὸ «μόρσιμον ἤμαρ» τοῦ Σωκράτους, ὅστις ἀπέθανεν, ἀφοῦ δὲν ἠθέλησε, πειθόμενος τῷ Κρίτῳ, νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου. Κατ' ἐκείνην καὶ μόνην τὴν περίστασιν ἡ *Πάραλος* προὔξενεσε κακόν! Δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ Δήλου ποτὲ διὰ τὴν ζήτησιν ὁ Σωκράτης. Ἄν δ' ὁ χρησιμοδότης Δήλιος Ἀπόλλων ἐμάντευεν ἀσφαλέςτερον, ἤθελεν ἀπαγορεύσει διὰ παντὸς εἰς τὴν ἱερὰν ναῦν τὴν εἰς Πειραιᾶ ἐπανέλευσιν.

Ἡ ὁμῶνυμος τῇ ἀρχαίᾳ νεωτέρα αὕτη ναῦς, ἡ *Πάραλος* τῆς νῦν Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ ναυπηγηθῆ, ὡς ἐκείνη, ἐκ τῶν δασῶν τῆς Ἠλείας ἢ τῆς Ἀκαρνανίας ἐσφυρηλατήθη ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Ἡφαίστου, ὅστις μετὰ τὴν καθέλκυσιν εἰς τὴν θάλασσαν ἐδώρησατο αὐτῇ καὶ μέρος τοῦ πυρὸς τῆς καμίνου του, δι' οὗ νῦν αὕτη διασχίζει τὸν πόντον «θοῆ» καὶ «ἀφρόεσσα».

Ἐπέβην πρὸ μικροῦ ἐκ Πειραιῶς τοῦ σκάφους τούτου, μέλλοντος ν' ἀποπλεύσῃ πρὸς τὰς ἑναγχοὺς προσελθούσας εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλ-

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τῇ 11 Φεβρουαρίου 1882.

λάδος νέας ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ τῆς *Σαλαμίνιας* ἀδελφῆς τῆς *Παράλου*, μετήχθη πρὸ τινων μηνῶν εἰς ἄλλην ἀδελφὴν Ἑλληνικὴν νῆσον ὑπὸ περιστάσεις καὶ αἰσθημάτων ὅπως διάφορα. Ἐκεῖ κατὰ χθόνιος δύναμις σεισμοῦ εἶχεν ἐπιχύσει ἐν μιᾷ στιγμῇ τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ὀδύνην· ἡ δ' ἡμετέρα ναῦς κατέσπευδε νὰ παράσχῃ ἄρτους καὶ βάλσαμον σωματικῆς θεραπειᾶς καὶ ψυχικῆς παρηγορίας εἰς ἐξακιςμυρίας ταλαιπωροὺς ὑπάρχεις. Ἐνταῦθα σήμερον ἡ *Πάραλος* πλέει κομίζουσα τὰ δῶρα τῆς ἐλευθερίας εἰς τριακοντακιςμυρίους ἀδελφοὺς, ἄρτι γενομένους προσηλύτους τῆς θεᾶς ταύτης. Ἀσφαλῶς δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἡ *Πάραλος*, εἰσπλέουσα εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον θὰ γίνῃ δεκτὴ ὑπὸ τοῦ νέου λαοῦ ὡς «Πάραλος», κομίζουσα, ἀντὶ χρησμοῦ, δαυλὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐστίας τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος. Πᾶς πολίτης ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς τὰ θεσσαλικὰ Τέμπη, καὶ ἀμφὶ τὸν Πηνειὸν καὶ περὶ τὴν Ὀσσαν καὶ ἐπὶ τοῦ Πηλίου, θὰ ζητήσῃ καὶ θὰ εὔρῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναγεγραμμένον ἐν ταῖς δέλτοις, ἃς φέρει ἐν τῷ κήτει αὐτῆς ἢ ναῦς αὕτη, καὶ θὰ λάβῃ αἰτήσας, τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ κύαμον ἵνα ψηφίσῃ καὶ ἐκλέξῃ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἄρχοντας, οἵτινες *βουλευόνται* κοινῇ ἐν Ἀθήναις περὶ πάντων τῶν συμφερόντων τῇ Πατρίδι. Μόνον *Πάραλος* ἠδύνατο νὰ κομίσῃ δῶρον τοσοῦτον ἱερᾶς ἀξίας, τοσοῦτο πολυτίμον. Μόνον ἐκ τοιαύτης νηὸς ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ ἡ δύναμις ἢ ἀντικαθιστώσα εἰς τὴν ὠραίαν Θεσσαλίαν ἀντὶ τοῦ τέως τελευτηθέντος αὐτὴν σατραπισμοῦ, τὸ εὐθαλὲς δένδρον ἀτομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, τὸ δι' αἰμάτων καὶ θυσιῶν καὶ μόχθων κηπουρηθὲν τοῦτο δένδρον, ὑφ' ὃ περισυνηγμένοι πάντες οἱ νέοι πολῖται δρέπουσιν ἴση χειρὶ τὸν αὐτὸν ὁμοίως καρπὸν.

Ἄϊφνης ἀποσπᾷ τὸν νοῦν μου τῶν σκέψεων τούτων ὁ εὐήχος κροταλισμὸς τῆς πηδαλιούχου ἀλύσου ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς αἰθούσης τοῦ πλοίου καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν μου ἠωρημένη μαγνητικὴ βελόνη στρέφεται ἠρέμα, δεικνύουσα ὅτι τὸ σκάφος ἔλαβε τὴν πρὸς βορρᾶν διεύθυνσιν: Παρκακάμπτομεν τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον. Μετὰ τὴν καταγίδα τῆς προχθεσινῆς ἡμέρας, τὴν τόσας ζημίας προξενήσασαν κατὰ τὴν λευκάνην τῆς Ἀττικῆς, ἐπεκράτησε γαλήνη· ὁ οὐρανὸς εἶναι κατὰ στέρος, ἡ δ' ἀτμόσφαιρα διαφανὴς καὶ ψυχρὰ, ἐπιτρέπουσα ἡμῖν νὰ ἴδωμεν ἐν μελαγχολικῇ βεθυθισμένῃ ἡρεμίᾳ τὰ εἰρήπια τοῦ ναοῦ τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς. Νομίζω ὅτι, ἂν μὴ ἦτο ἐξηφανισμένη καὶ ἐν τῷ ἀνανεοῦσθαι κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἢ σελήνην, ἂν τούναντίον αὕτη κατηύγαζεν ἐν τῷ στερεώματι καὶ ἐφώτιζε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, νομίζω, λέγω, ὅτι θὰ ἔβλεπον ὑπὸ τὰ εἰρήπια ταῦτα τὴν γλυκεῖαν μορφήν τοῦ Σατωβριάνδου, συνθέτουσαν τὴν γλαφυρὰν περιγραφὴν τῶν χωρῶν τούτων, ἣν ἐνεπνεύσθη ἐνταῦθα, στηριζόμενος, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, εἰς ἕνα τῶν καλλιμάρφων κιόνων, καὶ ἦν εἶτα ἐξέθηκεν ἐν τοῖς «Ὀδοιπορικοῖς». Ἡ σεμνὴ θεὰ Ἀθηνᾶ πρὸ πολλοῦ

κατέλιπε τὸ σκῆνωμα αὐτῆς τοῦτο, ἐρειπωθὲν διὰ τῆς πνοῆς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ἱερόν, πτηνὸν αὐτῆς, τὴν γλαῦκκ, νὰ κατοικήῃ ἐσσεὶ ἐν αὐτῷ, ἵνα μὴ καταστῇ τελείως ἔρημον. Ἐκτοτε ἴσως, φρονῶ, αἱ γλαῦκες ἔλαβον τὴν ἕξιν νὰ δικαιτῶνται ἐν τοῖς ἐρειπίοις.

Μετ' ὀλίγον ἀνέδυσον κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς σκοτίας ἀμυδρὰ ἢ μακρὰ νῆσος τῆς Ἑλένης δεξιᾶ καὶ ἡ μεταλλοῦχος χώρα τοῦ Λαυρίου κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, κατὰφωτος ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ φωτός. Ὁ οὐρανὸς διαυγῆς ἐπιδεικνύει ὄλον τὸν πλοῦτον τῶν λαμπρῶν ἀστερισμῶν του, ἐν οἷς διατρέπουσιν ἡ Κασσιόπη, ἡ Μεγάλη Ἄρκτος καὶ ἡ Μικρὰ, ἡ περιλαμβανούσα τὸν πολύτιμον Πολικὸν Ἀστέρκ. Ἦδη αἱ μέσαι νύκτες κατεκάλυψαν τὴν γῆν· τὸ πᾶν ἡμεῖ καὶ ἀναπαύεται, πλὴν τῆς ἀκοιμήτου ἑλικος τῆς Παράλου καὶ τοῦ ἀγρύπνου πρωρέως αὐτῆς.

* *

Ἐν πλῆ, τῆ 7 Δεκεμβρίου 1881.

Οὐριδοδρομοῦμεν μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας. Διακρίνεται μακρόθεν καὶ διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἐν Μακροθῶνι αἰώνιον τρόπκιον. Τὸ Πεντελικὸν καὶ ὁ Πάρνης πικροσιάζουσιν ἡμῖν τὴν ἀντίθετον πρὸς τὰς Ἀθήνας πλευρὰν αὐτῶν χιονοσκεπῆ· ἐπίσης λευχειμονοῦσιν ἀντιμέτωπα τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας, ὧν τὸ ὑψηλότερον, ἡ στρωγγύλη Δέλφη, κρύπτει τὴν κορυφὴν αὐτῆς εἰς τὰ νέφη.

Προχωροῦμεν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ὅστις ἤδη προσέλαβε τὴν ὄψιν λίμνης θαυμασίας. Ἡ πρὸς ἀριστερὰν, ἡ ἀττικὴ ὄχθη αὐτῆς, εἶναι ἀδενδρος, ἀλλὰ χθαμαλὴ καὶ λεία. Ἡ εὐβοϊκὴ ἀκτὴ εἶναι σὺδενδρος, πεποικιλμένη δι' ἀγροκηπίων καὶ ἀγροικιδῶν καὶ βοσκομένη ὑπὸ πληθύος ποιμνίων. Ἡ καλὴ αὕτη νῆσος, πρότερον ὀνομαζομένη Ἀονία ἢ Ἀβαντία, ἐκ τῶν οἰκούντων αὐτὴν Ἀόνων καὶ Ἀβάντων, ἐκλήθη ὕστερον Εὐβοία κατὰ τινὰς μὲν ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀσωποῦ Εὐβοίας, ἀλλὰ κατ' ἄλλους ἐκ τῶν πολλῶν βοσκῶν, ἃς ἔχει. Ὑπῆρξε πάντοτε ἡ νῆσος αὕτη εὐανδρος, ἔχουσα ναυτιλίαν ἀξιόλογον καὶ πλοῦτον ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῆς μεταλλείων. Ἐθεωρεῖτο δὲ κεκτημένη καὶ στρατηγικὴν ἀξίαν, δι' ὃ ἐλέγετο περὶ αὐτῆς :

Εὐβοίας ἀρχεῖς, Ἑλλάδος ἀρχεῖς.

Ἄλλ' ἐῶντες τὴν ἱστορίαν, ἀκολουθήσωμεν τὴν πορείαν τῆς Παράλου. Καθόσον προχωροῦμεν, ἀναπτύσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν νέα εὐαρεστότερα τοπία. Φαίνεται, ὅτι ὁ χειμῶν, οὗ τὴν ἀκμὴν διανύομεν νῦν, δὲν δύνηται νὰ εἰσχωρήσῃ ἐνταῦθα, δὲν εὐρίσκει εἴσοδον· διὰ τοῦτο δὲ ἡ παραλία αὕτη, ἔνθει καὶ ἔνθεν, διακτρεῖ φαιδρότητα μονοουχὶ ἐκρινήν

καὶ τρυφερότητα παρειῶν ξανθῆς κόρης. Διερχόμεθα παρὰ τὸν φανὸν, ἰδρῦμένον ἐπὶ τῆς χθαμαλῆς Ἀττικῆς ἀκτῆς, καὶ τοσοῦτον ἐγγὺς αὐτοῦ, ὥστε ὁμιλοῦμεν ἐκ τοῦ κατὰστρώματος πρὸς τὰ παίζοντα ἐπὶ τῆς ἀμμου παιδία τοῦ φύλακος· τοῦτον δὲ, μεσήλικα καὶ ἠλιοκατῆ ναύτην, βλέπομεν κρατοῦντα πυροδόλον καὶ καρδοκοῦντα τὴν πτῆσιν μελανοφαίου νήσσης, κολυμβώσης ἐν θυμηδίᾳ ὀλίγον περαιτέρω. Ἡ προσέγγισις ἡμῶν ἐξίππασε τὸ θήραμα πρὸ τῆς ὥρας καὶ ὁ κυνηγὸς ἀπέτυχεν.

Ἡ καλλονὴ τοῦ περι ἡμᾶς πανοράματος αὐξάνεται καθ' ὅσον προχωροῦμεν. Ἡ ὑπὸ τῆς τρύπιδος τοῦ πλοίου χαρασσομένη ἀργυρᾶ ἀύλαξ διασώζεται ἐπὶ μακρὴν εἰς τὴν ὡς κάτοπτρον λείαν ἐπιράνειαν. Τὰ πέριξ βουνὰ ἀντανακλῶνται μακρὰ καὶ ὑποτρέμοντα εἰς τὸ ὕδωρ. Τὰ δὲ ὑπὸ τῆς πρῶρας καὶ τῶν τοίχων τοῦ πλοίου σχηματιζόμενα μαλακὰ καὶ λεία κυμάτια ἐξελίσσονται διαδοχικῶς καὶ ἐξικινῶνται μέχρι τῶν ἀκτῶν, ὅπου ἀνελίσσονται εἰς ἀφροὺς καὶ λείχουσι καὶ λούουσι τοὺς βράχους.

Φθάνομεν πρὸ τοῦ στενοῦ· ἡ γέφυρα εἶναι καταπεπταμένη, διότι τὸ ρεῦμα τοῦ πορθμοῦ κατέρχεται καὶ ἡ διαπόρησις τῶν πλοίων καθίσταται ἀδύνατος. Ἡ Παράλος πρέπει ν' ἀναμείνη τὴν κατάπαυσιν τῆς παλιρροίας ἵνα διέλθῃ· δι' ὃ ἀνέκοψε τὸν πλοῦν καὶ ἔρριψε τὴν ἄγκυραν τῆ 2 μ. μ. ὥρα.

* *

Ἐκ τῆς Παράλου πρὸ τῆς Χαλκίδος αὐθημερόν.

Ἀπέβην εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς μηχανικῆς καταπακτῆς γεφύρας. Τὸ νέον τοῦτο θέαμα, τῆς ἀενάου ροῆς τῶν ὑδάτων τοῦ πορθμοῦ νῦν μὲν πρὸς τὰ κάτω καὶ μετὰ ἕξ ὥρας πρὸς τ' ἄνω, εἶναι τῷ ὄντι ἐκπληκτικόν. Ὁ Νοῦς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ζητήματα διευκρινήσας καὶ διαλευκάνας, δὲν κατώρθωσε νὰ εὕρῃ τὴν λύσιν τοῦ φαινομένου τούτου. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ μέγας ἀνὴρ, ἀδημονῶν καὶ ἀσχάλλων ἐπὶ τῷ ἀκατανόητῳ τοῦ πράγματος, ἐρρίφθη εἰς τὰ ὕδατα καὶ κατέστρεψε τὸν βίον. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέθανεν ἐν Χαλκίδι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ μόνον δὲν πρέπει νὰ ὑποθεθῇ ὅτι καὶ ἐπνίγη ἐθελουσίως, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πκλίσειαν. Πιθανῶς, μελετῶν ἐπὶ τόπου τὸ πᾶγμα, ἀφοῦ ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν κατέφυγεν εἰς Χαλκίδα, ἔπεσεν ὀλισθήσας, ἢ παρεσύρθη ἐν πλοιαρίῳ καὶ ἐπνίγη ὅπως ἀκουσίως.

Ὁ φύλαξ τῆς γεφύρας ἀνήγγειλε τῷ κυβερνήτῃ τῆς Παράλου ὅτι μόλις περὶ τὴν 7ην ὥραν τῆς ἐσπέρας ἔσται δυνατὴ, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς πρὸς τὰ κάτω ροῆς τῶν ὑδάτων, ἡ διαπόρησις πλοίου. Ἄλλ' ἡ νυκτὸς δίοδος εἶναι κινδυνώδης καὶ διὰ τοῦτο ἀνεβλήθη διὰ τὴν αὐριον Διακυτερεύομεν λοιπὸν κατ' ἀνάγκην πρὸ τῆς Χαλκίδος.

Ἐν πλῆ παρὰ τὴν Εὐβοίαν τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1881.

Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν. Ὁ φύλαξ ἠνέωξε τὴν γέφυραν καὶ ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν, δι' ἧς ἀγγέλλεται τοῖς ναυτιλλομένοις ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς διαβάσεως, ἡρεμούντων τῶν ὑδάτων. Ἡ *Πάραλος* ἦρε τὴν ἀγκυραν καὶ ἐκινήθη πρόσω. Ἡ στιγμή ἦτο συγκινητική. Εἶναι δὲ τοιαύτη καὶ διὰ τὸν πολλάκις παραστάντα εἰς τὸ θέαμα καὶ εἴτε διαπλέοντα τὸν στενὸν διὰ πλοίου, εἴτε θεώμενον αὐτὸ ἐκ τοῦ χείλους τῆς γεφύρας. Ἰδοῦ! Τὸ στενὸν ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. Φαίνεται ὡς ὑπερμέγεθές τι στόμα, σπεῦδον νὰ καταπίῃ τὸ πλοῖον. Ἡ στιγμή ἐπέστη. Ἡ *Πάραλος* ὠλίσησεν ὡς βέλος διὰ τοῦ στενοῦ, ὡς ποτε ἡ Ἀργὼ διὰ τῶν Συμπληγάδων πετρῶν. Ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς γεφύρας ἵσταται πλῆθος, θεώμενον τὴν διάβασιν. Ὁ φύλαξ δὲ αὐτῆς, ἐν στρατιωτικῇ στάσει ἀπονέμει τὸν προσήκοντα σεβασμὸν εἰς τὸ διερχόμενον πολεμικὸν πλοῖον.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ὥρας, καθ' ἃ ἐξετελέσθη ὑπηρεσίαι τις τοῦ πλοίου. ἐλάβομεν τὴν πρὸς τὰ ΒΔ. πορείαν, ἵνα φθάσωμεν εἰς Στυλίδαν. Παραπλέομεν τὸ ἀπότομον καὶ ἀποτόμως βυθιζόμενον εἰς τὴν θάλασσαν ὄρος τῆς Εὐβοίης Κανδύλι, ἐπίφοβον τοῖς θαλασσοπόροις διὰ τοὺς αἰφνιδίους ὄρητικους καὶ βραχδαίους ἀνέμους αὐτοῦ. Βροχερὸς καὶ ὀμίχλωδης ὁ καιρὸς σήμερον δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν, ὡς χθὲς, νὰ θαυμάσωμεν τὰς καλλονὰς τῶν πέριξ. Ἐν τούτοις διακρίνομεν, διερχόμενοι ἐγγὺς αὐτῶν, τὰς Λιχάδας νήσους. Ἐπὶ μιᾷς τούτων δύναται ὁ βουλόμενος νὰ φαντασθῇ ἀποτετυπωμένον τὸν Λίχαν, ὃν ὁ Ἡρακλεὶς μακρὸς ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ φαρμακεροῦ χιτῶνος τῆς Δηϊκνεΐρας ἐξεσφενδόνισεν ἐκ τοῦ ἀπέναντι ὄρους. Ἄπορον φαίνεται μοι πῶς δὲν σώζονται ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου (τοῦλάχιστον ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ διακρίνω) τὰ ἴχνη τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀλκμήνης, τ' ἀποτυπωθέντα ἐκεῖ καθ' ἣν στιγμήν ἐξετίνασσε μακρωδῶς τὸν ταλαίπωρον θεράποντα. Πλεῖον ὁμοῦ ταύτης εἴλκυσε τὴν προσοχὴν μου ἕτερα αὐτῶν Λιχάδων, στρογγύλη ὡς ὠδὸν καὶ Στρογγύλη ὀνομαζομένη, κατάφυτος ὑπὸ πευκῶν καὶ πρίνων καὶ σφενδάμων, ὠραζομένη δὲ τὴν κορυφήν, ἐν εἴδει στέμματος, ὑπὸ καλλικτίστου κτιρίου, ὅπερ πάλιν φέρει, ὡς ἀδάμκντα τοῦ διαδήματος, φανόν.

Φθάνομεν εἰς Στυλίδαν τῇ 3ῃ μ. μ. Ἐνταῦθα, ἀνευ ἀγκυροβολίας τῆς *Παράλου*, ἀποβιβάζεται ἐκτακτος ταχυδρομικὸς ὑπάλληλος μετ' ἐγγράφων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τῆς ὑπηρεσίας, ἡμεῖς δὲ ἐξακολουθοῦμεν τὸν πλοῦν, σπεύδοντες νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Ἡ βροχὴ ἐξέλιπε καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα καθαρίζεται πῶς. Ἀπαντῶμεν κατὰ τὴν Φθιωτικὴν ἀκτὴν τοπία ὠραία καὶ γραφικὰ. Μετ' ὀλίγον πλέομεν παρὰ τὸ Ἀχιλλεῖον: Εἶναι ὁ λιμὴν ἐξ οὗ ὠρμήθη ὁ «θεοσίκελος» Ἀχιλλεὺς ἄγων τὰς στρατιὰς τῶν Μυρμηδόνων τοῦ ἐπὶ τὴν Τροίαν. Ὑπερθεν σώζεται ἀκρό-

πολις μετὰ κυκλωπέων τειχῶν. Ὁ κόσμος πιστεύει μετὰ ἀξιοσημειώτου ἀπλότητος ὅτι αὕτη ἀνῆκε κατὰ κτίσιν καὶ κτήσιν εἰς τὸν ἥρωα τῆς Φθίας.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν μελανόπτερος νύξ κατεκάλυψε καὶ γῆν καὶ πόντον, καταφράσσουσα τὴν πορείαν τοῦ πλοίου ἐν τῷ μέσῳ στενῶν καὶ ὑφάλων. Ἀγρυπνον ὁμοῦ τοῦ κυβερνήτου ὄμμα, ἵσταμένου ἐπὶ τῆς γεφύρας, διασχίζει τὸ σκότος καὶ ὀδηγεῖ τὴν *Πάραλον* διὰ πλῆθους ἐλιγμῶν εἰς τὸ ἀνκπεπταμένον πέλαγος τοῦ Αἰγέως. Κυβερνᾷ δὲ τὸ πλοῖον, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ δριστικοῦ κυβερνήτου, ὁ ὑπαρχὸς αὐτοῦ κ. Νικόλαος Ζάκκας, ὑποπλοίαρχος κατὰ βαθμὸν, καὶ γόνος εὐκλεοῦς ὑδρακτικῆς οἰκογενείας.

Παρακάμπτομεν ἐν σκοτίᾳ τὸ Ποσειδῖον ἀκρωτήριο ἵνα πλεύσωμεν πρὸς Β. Ἐνταῦθα οὐδὲν διακρίνεται ἐνεκα τῆς νυκτός· οὔτε ἡ Σκόπελος, οὔτε ἡ πευκόφυτος Σκιάθος μετὰ τῆς χορείας τῶν παρανησίδων αὐτῆς, οὔτε ἡ Σκύρος, ἐφ' ἧς ἀνεκάλυψε πανούργως ὁ πανούργος Ὀδυσσεὺς τὸν Ἀχιλλεῖα, κεκρυμμένον ὑπὸ γυναικείαν ἐσθῆτα, οὔτε ἡ περαιτέρω κειμένη Λήμνος, ἐν ἣ μετὰ τόσων ὀδυνῶν ἔσυρε τὰς ἡμέρας τοῦ βίου καὶ τὸν σεσηπῶτα πόδα αὐτοῦ ὁ μελαγχολικὸς καὶ ἀνιώμενος Φιλοκτήτης. Ναυτόπαις τις, ἀτενίζων πρὸς τὰ ἐκεῖ μορμυρίζει ἡρέμα, ἐν ᾧ γράφω, ἐν ἄσμα ἀρχόμενον διὰ τῶν στίχων τούτων:

Ἄγιε μου Γεώργη Σκυριανέ,
Μεγάλε καὶ θαυματουργέ!

Διὰ τελευταίου οἰκαισμοῦ, γενομένου ὑπὸ τὸ ἡγήρον ἐν τῇ σκοτίᾳ πρόσταγμα τοῦ κυβερνήτου, ἡ καῦς ἐστράφη πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, τοῦ περικλείοντος, ὡς ἐν φιλοστόργῳ ἀγκάλῃ, τὸν Βῶλον, τὸν πρὸς ὃν ὄρον τοῦ ἡμετέρου πλοῦ.

* *
*

Ἐν τῷ λιμένι τοῦ Βῶλου τῇ 9 Δεκεμβρίου 1881. — Πρωία.

Πρὸ τινων ὠρῶν ἡ *Πάραλος* κατέπλευσεν ἐνταῦθα, ἔρριψε τὴν ἀγκυραν καὶ, ὑπὸ λεπτοῦ ἀπογαίου ἀνέμου στρεφομένη, ἐστηρίχθη ἐπ' αὐτὴν χαλαρῶς καὶ ἀβιάστως.

Ὅτε ἀνῆλθον εἰς τὸ κατάστρωμα, ροδοστεφῆς ἡ Ἥως προέβαιεν ἐπὶ τοῦ Πηλίου, διανοίγουσα εἰς τὸν Ἥλιον καὶ τὸ πυριλαμπές ἄμμα αὐτοῦ τὰς πύλας τῆς ἡμέρας. Ὁ οὐρανὸς, μετὰ εικοσκαήμερους βροχὰς καὶ καταιγίδας, σήμερον εἶναι αἰθριώτατος καὶ ὠραῖος, ὡς ὁ οὐρανὸς τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ *Πάραλος* δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ ναυλοχῆσῃ ὑπὸ τὸ Πηλίον ἐν ἡμέρᾳ ἥττον φαιδρᾶ. Εἶναι σήμερον ἡ ἐλάχιστων πασῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους, καὶ ὁμοῦ εἶναι ἡμέρα τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ, ὡς ἂν ἐκόμισεν αὐτὴν ἡ *Πάραλος* μεθ' ἐκαυτῆς ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀττικῆς, ὅθεν ὠρμήθη. Μετ'

ὀλίγον προέβλεπεν ἐκ τῆς χιονοσκεποῦς κορυφῆς τοῦ Πηλίου ὁ ἥλιος, ἀκτινοδόλος κεφαλή Ἀπόλλωνος, αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων μετὰ τοῦ τεθρίππου φλογεροῦ ἄρματός αὐτοῦ, καὶ διέχυσεν ἀπανταχοῦ τὸ θάλλπος καὶ τὴν φαιδρότητα. Εἶναι θυμωστὴ ἐνταῦθα ἡ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαιρῆς καὶ ἐπαγωγὸς ἡ φωτοσκίσεις τῶν ἀντικειμένων.

Μένω ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς Παράλου, χαράσσω τὰς γραμμὰς ταύτας καὶ θεώμενος ἀπλήστως τὰ περὶ ἐμέ.

Αἱ ἐκ τῶν πέριξ ἐντυπώσεις ἀναδιβάζουσι μυρίας σκέψεις εἰς τὸν νοῦν. Εὐρίσκομαι πρὸ τῆς ἀρχαίας Ἰωλκίῳ, τοῦ βασιλείου, ὅπερ δι' ἀρπαγῆς ἀπέκτησεν ὁ Πελίας, ὕστερον δ' ἀνέλαβεν ὁ Ἰάσων, ὡς υἱὸς τοῦ πρώτου βασιλέως. Εὐρίσκομαι πρὸ τῶν ἐρειπίων τῶν Παγασῶν, πρὸ τῆς Δημητριάδος, ἡρημωμένης καὶ ταύτης πρὸ πολλοῦ.

Ἰσταμαι ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ λιμένος, ἐν ᾧ ἐνυπνηγήθη ἡ Ἀργώ. Ἐχω δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀκτὴν, εἰς ἣν συνήχθησαν, ἅμα τῇ κλήσει τοῦ πρωτοεργοῦ Ἰάσονος, ἀπαντες οἱ ἥρωες καὶ ἡμίθεοι τῆς ὠραίας ἐκείνης ἐποχῆς. Ἐκεῖ ναι, ἐκεῖ βεβχίως ἔστισαν, σφριγῶντες διὰ τὴν ῥιψοκίνδυνον ἐπιχειρήσιν, ὁ πελώριος Ἡρακλῆς, ὁ γενναῖος Ἰφιδάμαν, ὁ ἠρωὴς καὶ οἱ περικλυτοὶ Διόσκουροι. Ἰδοὺ προσέρχεται ἐπιτηδεύων κυβερνήτης τῆς Ἀργούσας ὁ Τίφυς μετ' αὐτὸν προβαίνει καὶ κατακαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ πρῶτος ὁ δὲξυδερκὴς Λυγκεύς γίνονται δεκτοὶ μετ' εὐλαβείας ὁ Ἀμφιάρακος καὶ οἱ συμμάντιες αὐτοῦ Μόψος καὶ Ἰδμων μετὰ τούτους ἐπιβαίνουσι τῆς νηὸς οἱ «δοῖο ἱητροὶ» Ἀσκληπιὸς καὶ Ἐριβώτης ἐν σεμνῇ περιβολῇ, φέροντες ὑπὸ μάλης τὰς φαρμακοφόρους πυξίδας αὐτῶν πεντήκοντα δ' ἥρωες κωπηλάται ἐπιλαμβάνονται εὐλυγίστων ἐλατίνων κωπῶν. Ὁ ναύαρχος Ἰάσων προστάττει καὶ ὁ θεῖος Ὀρφεὺς τέρπει καὶ ἐνισχύει διὰ τῆς λύρας αὐτοῦ, ἔχων συνφθὸν τὸν Φιλάμμωνα.

Ἰδοὺ ἡ καλὴ ἐκείνη καὶ χλοερὰ ἐν μέσῳ χειμῶν ἀκτὴ! Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ κόλπῳ τούτῳ προσφεστέρα θέσις διὰ τὴν ἀφειρητὴν τῆς Ἀργούσας. Φαντάζομαι αὐτὴν λούσαν τὰ πρυμνήσια καὶ ἀνασπῶσαν τὴν λιθίνην ἄγκυραν ἐκ τοῦ θυθοῦ. Οἱ κελευσταὶ Ζήτος καὶ Κάλαις ἐκφωνοῦσι τὸ πρόσταγμα «ἔρειδε!» καὶ ἡ Ἀργώ, ὠθουμένη πρόσω ὑπὸ πεντηκοντάδος κωπῶν διασχίζει ἐν ἀφορῇ τὰ λεία ὕδατα τοῦ κόλπου, σπυδόντων τῶν μάντεων, καὶ πλέει, πετᾷ μᾶλλον, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξαφανίζεται, ὡς ἀστραπὴ, ἔνθα μετὰ χρόνον πολὺν καταπλεύσῃ κομιστρία τοῦ «χρυσοῦ δέματος».

Ἐχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Πήλιον, τὸ μυθολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Πήλιον. Εἶναι ἐν τῶν ὠραιοτέρων καὶ περιφημοτέρων ὄρεων τῆς πρώην καὶ νῦν Ἑλλάδος. Εἶναι ὁ ἐν μικρῷ Ὀλύμπῳ καὶ διὰ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν καὶ διὰ τὴν μυθολογικὴν ἀξίαν καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν, ὡς ἐπίσης εἶναι ὁ πρὸ τοῦ Ὀλύμπου σταθμὸς τῶν ἡμετέρων πόνων. Βλέπω μετὰ θαυμα-

σμοῦ τὰς φαιδρὰς καὶ περικαλλεῖς κώμας, ἃς φέροι ἐπὶ τῶν κλιτύων καὶ ράχεων αὐτοῦ. Αἱ τελευταῖαι οἰκίαι τῆς ὑψηλοτέρης τῶν κωμῶν τούτων λευκαὶ ὡς ἡ χιών, συγγέονται πρὸς τὰς τελευταίας στιβάδας τῆς χιόνος. Ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ ἡλίου τὸ ἀπλετοὺν φῶς, πᾶν τὸ ἐπὶ τοῦ Πηλίου ἀκτινοβολεῖ καὶ ὠραίζεται. Βεβχίως αἱ προβλήτες ἐκείναι καὶ δολιχόσκιαι ἄκραι, ἂν μὴ ὦσιν αἱ Χειρωνίδες ἄκραι, περὶ ἃς διητᾶτο ὁ περιφημότερος τῶν Κενταύρων Χείρων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβον, εἰσὶν ὅμως αἱ χρησιμεύσασαι ὡς λαβαὶ εἰς τοὺς γίγαντας-Τιτᾶνας, ὅτε οὗτοι, ἐρίσαντες πρὸς τοὺς Θεοὺς, ἤρπασαν τὸ Πήλιον καὶ ἐπεσώρευσαν αὐτὸ μετὰ τῆς Ὀσσης ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἵνα ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ διατελεῖ μὲν ἄγνωστον ἐπὶ πόσον χρόνον τὸ ὄρος τοῦτο ἔμεινεν ὡς παρῆρτημα τοῦ Ὀλύμπου ἄλλ' ὁ Ζεὺς κατακεραυνώσας τοὺς ἀντάρτας, μετεκόμισε πάλιν τὸ Πήλιον εἰς τὴν πάλαι θέσιν αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τέλος τοσοῦτον εἶναι ὠραῖον τὸ ὄρος τοῦτο, ὥστε θὰ ηὐχόμεν νὰ εἶχομεν καὶ ἄλλα πολλὰ Πήλια πολυλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκεῖσε πρὸς βορρᾶν διαφαιίνεται μόλις ἡ ἀδελφὴ τοῦ Πηλίου ἐν τε τῇ δουλείᾳ καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ νῦν Ὀσση, ἡ βρέχουσα τὰ χλοερὰ καὶ κατὰφυτα κράσπεδα αὐτῆς εἰς τὰ βεῖθηρα τοῦ Πηνειοῦ.

Περαιτέρω δὲ κρύπτεται ὑπὸ ἀτμούς, εἰς τὸ βᾶθος τῆς ἀποστάσεως, ὁ πατὴρ τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ὀσσης Ὀλυμπος. Καὶ εἶναι ἄρα γε ἀνάγκη νὰ σημειώσῃ τίς τι διὰ τὸν πατριάρχην τοῦτον τῶν ἐλληνικῶν ὄρεων; Ἀπὸ τοῦ Αἴμου μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ μέχρι τοῦ Ταυγέτου κλίνοῦσι τὰς κορυφὰς αὐτῶν πρὸ τοῦ Ὀλύμπου τὰ Καμβούνια, ὁ Πίνδος, ἡ Οἴτη, ἡ Ὀρθρος, τὸ Πεντελικὸν μετὰ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πάρνηθος, ὁ Παρνασσὸς μετὰ τοῦ Ἐλικῶνος καὶ Κιθαιρῶνος, ἡ Κυλλήνη, ὁ Ἐρύμκνθος, ὁ Πάρνων, τὸ Παρθένιον, τὸ Μάιναλον καὶ πάντα τὰ ὄρη τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου, καὶ ἰσοπεδοῦνται πρὸ τῆς ὑπερηφάνου καὶ θεοοικήτου κορυφῆς αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τὰ οἰκοῦντα τὴν Ἑλλάδα φύλα ἀπέβλεψαν μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ὄρος τοῦτο, ἐθεώρησαν αὐτὸ στῦλον τοῦ οὐρανοῦ θόλου καὶ κατόπισαν τοὺς θεοὺς τῶν ἐπ' αὐτοῦ. Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνας ἀνέθεσαν εἰς τὸ περίφημον ὄρος τὴν λύραν τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων αὐτῶν καὶ τὸ βροντόφωνον ὄπλον τῶν Κλέφτης καὶ Ὀλυμπος ὑπῆρξαν ἐπὶ αἰῶνα ὄλον ἀδιάσπαστα. Καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους δὲ χρόνους πολλάκις ἐκρυσεν ὑπὸ τὰς πυκνάς φυλλάδας αὐτοῦ τοὺς δούλους τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' εἰσέτι αὐτὸς μένει δούλος. ὦ! δὲν πρέπει ὅμως νὰ μένῃ ἐπὶ πολὺ ἔτι!

Ἐντεῦθεν δὲ πάλιν, πρὸς δυσμὰς ἐξαπλοῦται εὐρεῖα καὶ ἀπειρος ἡ ἐπιπεδος Θεσσαλία, ἐλευθέρως ἀναπνέουσα καὶ ἀπηλλαγμένη παντὸς βαρβαρικοῦ ἄχθους.

Ἀλλὰ πρὸ ἐμοῦ, εἰς ὀλίγην ὄργυιων ἀπόστασιν, κεῖται πόλις νέα, ὠραία

καὶ ἀκμαία, ὡς ἐστὶν εἰκάσαι ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ πλήθους εἰς τὴν εὐκρηπίδατον παραλίαν αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ βόμβου τοῦ ἐκπεπομένου ὑπὸ πλήθους ἄλλου, μὴ φαινομένου ἀλλὰ σπεύδοντος δραστηρίως ἅμα τῇ πρώτῃ ν' ἀναλάβῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Μακρὰ σειρὰ οἰκιῶν, εὐαρέστου καὶ ἐπιμελελημένης προσόψεως περιστέφει τὴν λευκὴν προκυμαίαν ἄνωθεν, ἐν ᾧ σμῆνος λέμβων καὶ μικρῶν πλοικρίων σχηματίζει περὶ αὐτὴν παρυφὴν ὠραίαν καὶ ἐνδεικτικὴν τῆς ζωτικότητος τῆς πόλεως ταύτης. Κόλπος δλόκληρος ὁ Παγασητικὸς, ἀποτελεῖ τὸν ἀσφαλῆ καὶ μέγιστον λιμένα αὐτῆς, πεποικιλμένον σήμερον ὑπὸ διαφόρων ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν πλοίων.

Ἦχει ἡ 8η ὥρα τῆς πρωίας. Ἐν τῇ *Παράλῳ* κινεῖται δλόκληρον τὸ πλήρωμα· δίδεται συνθηματικὸν τι πρόσταγμα· οἱ πάντες ἴστανται ἐν τάξει καὶ προσοχῇ· οἱ ἀξιωματικοὶ φέρουσι τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ πηλικίου αὐτῶν πρὸς χαιρετισμόν· εἶναι ὁ χαιρετισμὸς τῆς σημαίας, ἣτις ἀνηρτήθη εἰς τὸν πρυμναῖον ἰστόν. Ὅστις ἐξ ὑμῶν δὲν παρευρέθη εἰς σκηνὴν τοιαύτην, δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ πόσον συγκινητικὴ καὶ ἐπιβλητικὴ εἶναι. Ταῦτοχρόνως πλεῖστα ἄλλαι σημαίαι ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῷ λιμένι ἠκολούθησαν τὴν ἡμετέραν, εἰς τὸν ἀέρα. Στρατιωτικὰ δὲ σάλπιγγες ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἠχοῦσαι οὐχὶ ἀσυνήθη δι' ἐμὲ σαλπίσματα, συμπληροῦσι τὴν ὠραιότητα τῆς στιγμῆς ταύτης.

Νῦν δύναμαι νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν Βῶλον, περὶ οὗ ἐσχημάτισα τοσοῦτον καλὴν ιδέαν πρὶν ἢ ἴδω αὐτόν.

*
**

Ἐν Βῶλῳ, 9 Δεκεμβρίου 1881.—Ἐσπέρα.

Παρατώσας τὴν πρωίαν τ' ἀνωτέρω καὶ συσκευασθεὶς ἀπεβιβάσθην εἰς τὴν ξηράν. Πρῶτον θέαμα ἐνταῦθα ἀπαντᾷ μεγάλη ἀψις, στηθεῖτα πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισκεφθέντος πρὸ τινῶν ἡμερῶν τὴν πόλιν ταύτην Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Φαντάζομαι τὸν πνίγοντα τὰ στήθη τῶν κατοίκων τοῦ τόπου τούτου ἐνθουσιασμόν! Ὑπεδέχοντο βασιλέα καὶ βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, βασιλέα ἰδικόν των! Αὐτοὶ οἱ χθὲς ἔτι ὑπήκοοι καὶ δούλοι τοῦ ποταποῦ *Ζαπτιᾶ* καὶ τοῦ κτηνώδους *Βασιβουζούκου*, βλέπουσι σήμερον μετὰξὺ ἐαυτῶν καὶ περστοιχίζουσι καὶ θλίβουσι διὰ τῆς πληθύος των τὸν βασιλέα των, διότι εἶναι **ἐλευθεροὶ!**

Ἄμ' ἀποδοῦς εἰς τὴν παραλίαν, ἀπεκαλύφθη χαιρετίζων τὴν νεήλυδα Ἐλευθερίαν, ἣς τὴν εἰκόνα βλέπει τις ἐνταῦθα εἰς τὰ πρόσωπα πάντων, καὶ σκέπτομαι. Τί ἄρα γε συνέβη ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς χθὲς μέχρι τῆς σήμερον, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη μεταβολή; Ὅποια δαιμονία δύναμις ἴσχυσε ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἐπὶ τέσσαρας μακροῦς αἰῶνας καλύψασαν τὴν χῶραν ταύτην νεοκικὴν σινδόνην καὶ νὰ ἐπιχύσῃ, ὡς ἐξ οὐρανοῦ, τὴν ζωὴν καὶ τὴν φαιδρότητα;

Θέλω νὰ βεβαιωθῶ περὶ τῆς μεταβολῆς πλησιάζω πρὸς μεσήλικα ἄνδρα, ἰστάμενον ἐγγύς μου. Χαιρετίζω αὐτόν καὶ λέγω ὅτι εἰμι ξένος ἐπι-

θυμῶν νὰ μάθω τὰ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ἐρωτῶ αὐτόν ἀν ἠσθάνθη μεταβολὴν ἢ καινότητά τινα.

«Ναί, κύριε» ὑπῆρξε περίπου ἡ ἀπάντησίς του. «Ἦσθάνθη καὶ νομίζω ὅτι αἰσθάνομαι ἔτι τὸν κλονισμόν τοῦ ἐδάφους τούτου, ἐπελθόντα ἐκ τῶν σκιρτημάτων τοῦ Ὀλύμπου κατὰ τὴν ἡμέραν *ἐκεῖνη*. Ὁ γηραιὸς Ὀλυμπος, πληττόμενος ὑπὸ τῶν χαρμωσύνων φωνῶν τῶν κατοίκων τοῦ Πηλίου, ἀνεπήδησεν ἐξ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐσάλεψε τὸν τόπον. Αἰσθάνομαι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ δύοντα ἄλλως ἢ ὡς μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ βλέπω τὸ ἐπὶ τετρακόσια ἀδιαιλείπτως ἔτη, παραδιδόμενον δὲ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν συνεχῆς ὄνειρον, πραγματοποιηθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου. Βλέπω τὸ Πῆλιον, βλέπω τὴν θάλασσαν, βλέπω πᾶν τὸ περὶ ἐμὲ ἐνδεδυμένον φαιδρότητα καὶ χαρμονήν. Βλέπω τὴν ἐλευθερίαν παντοῦ καὶ ἐν πᾶσιν».

Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐξήγησις ἐικανοποίησε τὴν περιέργειάν μου. Ἄν δ' ἠρώτων καὶ ἐκείνον τὸν μικρόν τι περαιτέρω βεμβάζοντα λευκοπώγωνα Τουρκόν, θὰ ἐλάμβανον καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπάντησιν ὅτι τὸ ἄθλιον ἐκεῖνο ὄνομα «Ἐλευθερία», δι' οὗ ἐξέσχιζον τὰ ὄρα αὐτοῦ καθ' ἡμέραν οἱ τέως δούλοι του ἄπιστοι, δὲν ἔχει πλέον δι' αὐτὸν ἀπεχθῆ σημασίαν, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ταύτῃ οὔτε τ' ἀγαθὰ του ἀπώλεσεν, οὔτε κίνδυνον ζωῆς διατρέχει, οὔτε κἂν ἐν ἡσσονι μοίρῃ ἢ ἐκεῖνοι τάσσεται.

Μοὶ διηγοῦνται μετὰ ποίας πυρετώδους δραστηριότητος ἐπελήφθησαν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀψίδος καὶ πῶς ὁ Χαδιγιέτ. πασχῶς διέταξε κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Βῶλου τὴν κατεδάφισιν τοῦ ἰδρυθέντος μέρους αὐτῆς καὶ τὴν φυλάκισιν τῶν ἐργατῶν. Ἀλλὰ περὶ μέσας νύκτας ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπεβιβάσθη εἰς τὰ πλοῖα, ὁ δὲ ἥλιος τῆς 2 Νοεμβρίου, σπεύδων ν' ἀνατείλῃ, ἐφώτισε τετελεσμένην τὴν ἀψίδα, κατασκευασθεῖσαν, ὡς διὰ μαγείας, ἐν τρισὶ νυκτεριναῖς ὥραις! Ταῦτοχρόνως ἀνέθορον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ στρατῶνος πλατείας, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, ὁ ὀβελίσκος τῶν Μακεδόνων καὶ Ἡπειρωτῶν. Κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ὁ ὕπνος δὲν εὔρεν ἐν Βῶλῳ βλέφαρα, ἐφ' ὧν νὰ ἐπικαθήσῃ. Ἡ πρωϊνὴ ὁμοῦς αὔρα συνήνησεν καὶ ἐθώπευσε κατὰ τὴν κούφην πορείαν αὐτῆς χιλιάδας ἑλληνικῶν σημαίων, ἀνηρτημένων ἀπὸ πάσης θύρας καὶ πάσης θυρίδος. Ὁ δὲ ἥλιος εὔρε τὰ πάντα μεταβεβλημένα . . .

Ἦασαι αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως, εἰς ἣν εἰσέρχομαι γέμουσι πηλοῦ, ἕνεκα τῶν προηγηθεισῶν βροχῶν. Μὴ λησμονῆτε ὅτι ἦτο τουρκικὴ πόλις, καὶ ὁμοῦς εἶναι ἡ καλλιτέρα τῶν ὅσον εἶδόν ποτε τουρκικῶν πόλεων. Ἐκτεινομένη ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἔχει ἕκτασιν οὐ μικράν. Διαιρεῖται δὲ ὑπὸ τριῶν εὐρειῶν παραλλήλων ὁδῶν, τεμνομένων ὑπὸ πολλῶν ἐγκαρσίων ἀλλὰ στενοτέρων. Ἐντὸς τῆς πόλεως δὲν σπανίζουσι τὰ δένδρα καὶ συχνάκις ἀπαντῶσι κοινὰ

καὶ ἀρτεσιανὰ φρέατα. Ἐν γένει ὁ Βῶλος εἶναι πόλις καλὴ καὶ εὐάρεστος, φωτιζομένη καὶ θερμικομένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀπλέτως. Ἔχει ὠραίας οἰκίας, ὁδοὺς πολλὰς, καὶ πλατείας ἀνεκλόγους. Ἀριθμεῖ δὲ βίον ἢ πόλις αὕτη μόλις τριάκοντα ἐτῶν ἄλλὰ τὸ μέλλον αὐτῆς ἔσται λαμπρὸν μετὰ τὴν ἀπόδοον δεκαετηρίδος, καθ' ἣν θὰ ἐκτελεσθῶσι βεβαίως λιμενικὰ καὶ ὁδοστρατικὰ ἔργα.

Ὁ Ἰάσων ἐδείξεν εἰς τοὺς μετὰ τριάκοντα αἰῶνας ἀπογόνους αὐτοῦ τὴν ὁδὸν, ἣτις ἀγεῖ εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ χρυσοῦ δέρατος. Ἄν σήμερον ἢ ψυχρὰ κριτικὴ ἀποφάνηται ὅτι ἡ πλήρης γοήτρου καὶ συγκινήσεως ἐκστρατεία ἐκείνη τῶν Ἀργοναυτῶν ἦν ἀπλὴ ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις, δικαιοῦσα ἐμπορικοὺς ὁδοὺς, τῶς ἀγνώστους, διατὶ οἱ νῦν κάτοικοι τῆς Ἰωλκοῦ νὰ μὴ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰς ὁδοὺς ταύτας; Ἴδου λοιπὸν νέα Κολχίς, ἢ Αἴγυπτος, εἰς ἣν οἱ κάτοικοι τοῦ Βῶλου καὶ πασῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Πηλίου κωμῶν ζητοῦσι χρυσοῦ δέρατα, ἅτινα ἄνευ Μηδείας καὶ Ἀψύρτου φέρουσι καὶ καταθέτουσιν ἐν τῇ πατρῷα γῆ. Τοσαῦτα χρήματα εἰσάγονται ἐξ Αἰγύπτου εἰς Βῶλον, ὥστε οὗτος δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἀιγυπτιακὴ πόλις, ἐπιφύλασσομένων ὁμῶς—ἐννοεῖται οἴκοθε—τοῖς κατοικοῖς αὐτοῦ πάντων τῶν δικαιοματίων καὶ ἀξιώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἀναπτύξεως καὶ φιλοπατρίας. Οἱ κάτοικοι τοῦ Βῶλου καὶ τῶν λοιπῶν κωμῶν, μετὰ τὴν προκταρτικὴν καὶ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, ἀποδημοῦσιν εἰς Αἴγυπτον σφιγηδόν. Ἐκεῖ δὲ τινὲς μὲν τούτων πλουτοῦσιν, οἱ δὲ πλουσιώτεροι πλουτίζουσι τοὺς λοιπούς. Μοὶ διηγοῦνται ὅτι πλεῖστα κέρδη προσεπορίσατο αὐτοῖς ἐκεῖ τὸ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος κατὰ τὸν μέγαν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Βορείων πρὸς τοὺς Νοτίους Ἀμερικανούς. Τότε αἱ βκμβακοφόροι πεδιδάδες τοῦ Νέου Κόσμου μετεβλήθησαν εἰς πεδία μαχῶν ὃ δὲ βάμβαξ εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν φυτῶν ἅτινα δὲν αὐξάνουσιν ἐν τῷ αἵματι. Ἡ Αἴγυπτος λοιπὸν ἐπώλει τὸ προϊόν τοῦτο εἰς ὑπερόγκους τιμὰς καταλιπούσας μεγάλα κέρδη καὶ εἰς τοὺς κλλιεργητὰς Φελλάχους καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους, ὧν πολλοὶ Θεσσαλομάγνητες.

Ἄλλ' οὗτοι, περὶ ὧν νῦν ὁμιλῶ, δὲν διαπρέπουσι μόνον ἐπὶ ἐμπορίῳ, καὶ πλούτῳ, ἀλλὰ δύναται νὰ καυχῶνται καὶ ἐπὶ ἔρωτι πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἡ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, τὰ χρηματικὰ μέσα αὐτῶν χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν γραμμάτων. Ἐνταῦθα τε καὶ εἰς πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ Πηλίου κώμας, ἢ κατὰ τὴν ὠραίαν ὀνομασίαν, δι' ἧς καθορίζονται αἱ κῶμαι αὗται, «τὰ 24 χωρὰ τοῦ Βῶλου», συντηροῦνται διὰ τῶν κοινοτικῶν περιουσιῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐσόδων καὶ ἰδιαιτέρων προσέτι ἐθελουσίῳν ἐράων πλεῖστα σχολεῖα. Ὑπερέχουσι δὲ τὰ διδασκῆρικὰ ταῦτα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ἐλληνικῇ ἐπικρατείᾳ δημοτικῶν σχολείων, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς τὰς ἀνώτερας τάξεις τῶν παρ' ἡμῖν ἐλληνικῶν.

Κατέχομαι ἔτι ὑπὸ τῆς συγκινήσεως, ἣν προὔξεν ἡσέ μοι πρὸ μικροῦ ἢ

ἐπίσκεψις τοῦ ἐνταῦθα λαμπροῦ, τῆ ἀληθείας, σχολείου. Ἄμκ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, εὖρον τριακοντάδα μαθητῶν, ἀποτελούντων μίαν τάξιν, γυμναζομένην κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἰς τὸ μάθημα τῆς σωμαστικής. Ἐν τίνι τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων διδάσκεται τὸ μάθημα τοῦτο! Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ὑπῆρξεν, ὡς ἐννοεῖτε, ἀρίστη. Τὸ σχολεῖον κεῖται ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μόνου ἐν Βῶλῳ ἱεροῦ ναοῦ «ἀγίου Νικολάου». Ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ, περικλείοντι ναὸν καὶ σχολεῖον, κεῖται ἐν τῶν ἐκμαγείων τοῦ Παλλαδίου τοῦ ἐλληνισμοῦ. Οὕτως ἐσώθησαν διὰ τῶν μακρῶν αἰῶνων ὁ ἐλληνισμὸς καὶ ἡ παιδεία διὰ τῆς προσκολλησέως αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἀνέρχομαι τὴν κλίμακα καὶ εἰσέρχομαι εἰς τὸ πρῶτον δωμάτιον. Τεσσαράκοντα περίπου μαθηταὶ διδάσκονται τὸ μάθημα τῆς Γεωμετρίας. Ὅλοι οἱ μικροὶ οὗτοι κύριοι ἐγείρονται προσηῶς πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ εἰσερχομένου ξένου. Ὁ διευθυντῆς τοῦ σχολείου κ. Γ. Ταμβακίδης, νέος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀφοσιωθείς εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν ταῖς δούλαις ἐπαρχίαις (εἶναι δὲ καὶ οὗτος Μακεδὼν) παραλαβὼν με εἰς τὸ ἰδιαιτέρον γραφεῖον αὐτοῦ, μοὶ ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας. Κατὰ ταύτας τὸ σχολεῖον ἀκολουθεῖ τὴν νέαν μέθοδον τοῦ προτύπου ἐν Ἀθήναις σχολείου τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἔχει, κατὰ τὸ παρὸν, τέσσαρας τάξεις, μέλλον νὰ σχηματίσῃ καὶ ἑτέρας τρεῖς, ἀνὰ μίαν καθ' ἕκαστον τῶν προσεχῶν ἐτῶν ἑπιλαμβάνει 200 περίπου μαθητὰς καὶ διδάσκει αὐτοῖς, πλὴν τῶν μαθημάτων, μουσικὴν, ἀπαγγελίαν, σωμαστικὴν κλπ. Εἶτα με ὠδήγησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ μαθήματος τῆς ἀνωτέρας τάξεως. Ἐνταῦθα κάθηται εὐσταταεὶς καὶ καθάριος τὴν περιβολὴν, παιδρὸι δὲ τὴν ὄψιν τριάκοντα καὶ πέντε ἢ τεσσαράκοντα μαθηταὶ, οἵτινες εἰς τὴν εἴσοδον ἡμῶν ἐχαιρέτισαν φιλοφρόνως. Κατὰ παραγγελίαν τοῦ Διευθυντοῦ ἔψαλλον ὠραῖα ἄσματτα, ἔχοντα θέμα θρησκευτικὸν ἢ πατριωτικὸν καὶ ἐκλελεγμένα ἐκ τῶν ἀρίστων. Εἶτα εἰς τούτων δωδεκαέτης περίπου ἀπήγγειλε λίαν ἐκφραστικῶς καὶ μετὰ πλήρους συναισθήσεως τῆς ἐννοίας τὸ ὠραῖον ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα «ὁ ἀσπασμὸς τῆς ΚΕ' Μαρτίου», τὸ ἀριερωμένον τῷ πολυδακρύτῳ μάρτυρι Ρήγῃ :

* Ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων
Θεσσαλοὶ ἐλειτουργοῦντο
Εἰς χωρὶον μονωμένον,
Εἰς ἀπόκεντρον ναῶν,
Προσκυνοῦντες ἕνα, μόνον,
Τρισυπόστατον Θεόν.

Τίς ἐξ ὑμῶν, κρατήσας ἐν χερσὶ τὰ «ἀπαντα» τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ δὲν συνεινήθη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὕμνου τούτου! ἂν δὲ δὲν ἐφοβοῦ-

μην μὴ καταχρησθῶ τῆς ὑμετέρας ὑπομονῆς ἤθελον παραθέσει τοῦτο δλοκληρον, (καθόσον ἐκ παιδικῆς ἡλικίας τηρῶ αὐτὸ εἰς τὴν μνήμην μου). Ὅτε δὲ ὁ μικρὸς ἐκεῖνος βραψφδός, ἀφηγούμενος κατὰ τὸ ποίημα, τὸν κατανυκασμὸν τῶν κατοίκων τοῦ Βελεστίνου εἰς ἀγγαρείαν, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ πρωτομάρτυς Ῥήγας

« Φορτωμένος σάκκον σίτου,
Κολλημένος εἰς τὴν λάσπην,
Ἔσταμάτα, κ' ἡ ψυχὴ του
Πνιγομένη εἰς θυμὸν,
Ἐνα ἔχουσε, σπαράκτην
Τῆς καρδίας στεναγμὸν »,

τότε εἶδον τοὺς ὀφθαλμοὺς του σπινθηροβολοῦντας καὶ τὸ στῆθός του ἀγκοῦμενον ἐξ ἀγκνακτῆσεως. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε πόσον ἠσθάνετο ὁ δωδεκαετής οὗτος παῖς ἀπαγγέλλων τὸ εὐστροφον ποιημάτιον, ἅμα ἀναλογισθῆτε ὅτι καὶ αὐτὸς ἦν πρὸ τεσσαράκοντα μόλις ἡμερῶν δούλος τῶν αὐτῶν δεσποτῶν, οἵτινες ἐμαστίγουν τὸν Ῥήγαν «φορτωμένον σάκκον σίτου», καὶ ὅτι τὸ Βελεστῖνον (Φερρῆ), ἡ πατρίς τοῦ Ῥήγα ἀπέχει ἐντεῦθεν τριῶρον μόνον. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἔμενον προσηλωμένοι, οἷον εἰπεῖν, εἰς τὸ στόμα καὶ ἠσθάνοντο, ὡς οὗτος, κατὰ βῆθος τὴν φλογερὰν ποίησιν. Δὲν δύναμαι ν' ἀποκρύψω ὅτι συνεκινήθην, ὅτε εἰς τὴν ἐκφώνησιν τῆς ἐπομένης τῆ ἀνωτέρω στροφῆς ὁ βραψφδός μου ἐτόνιζεν ἀνὰ μίαν τὰς λέξεις, ἐκφέρων αὐτὰς μετὰ πόνου καὶ πειστικῶν, ὡς εἰ ἦτο αὐτὸς «φορτωμένος σάκκον σίτου».

Ὁ Ῥήγας εἶπεν :

« Ὅσοι οἱ κόκκοι τοῦ φορτίου,
Τόσους ὄψεις θὰ σκορπίσω
Εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ θηρίου,
Ποῦ μὲ νύχια σκληρὰ
Πρὸ τριῶν μακρῶν αἰώνων
Μᾶς σπαράττει τὰ πλευρά! »

Βλάστημα τῶν σπόρων ἐκείνων τοῦ Ῥήγα ἦν ἡ τέως Ἑλλάς καὶ ἡ νῦν γενομένη προσθήκη εἰς αὐτὴν, καὶ ἀνθύλλιον τοῦ αὐτοῦ σπόρου ὁ ἀπαγγέλλων τὸ ποίημα τοῦ Ῥήγα παῖς.

Τὸ ἔξομα ἐτελείωσεν, ἐνῶ ἐγὼ σκέπτομαι ὅτι οἱ μικροὶ οὗτοι πατριῶται, ὅσοι μὲ βλέπουσι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν μὲ ζωηρὸν καὶ εὐστροφον ὄμμα, εἶναι λαμπρὸν φυτῶριον, ἐξ οὗ ἡ ἱστορία τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἀρχομένου, θ' ἀντλήσῃ τοὺς ἥρωας αὐτῆς. Παραβάλλω τοὺς τρυφεροὺς τούτους παῖδας πρὸς τοὺς μυθολογομένους Τιτᾶνας, οἵτινες ἤρπασαν τὸ Πήλιον καὶ ἐπεσώρευσαν αὐτὸ ἐπὶ τὸν Ὀλυμπον· οἱ παῖδες οὗτοι εἰσὶ προωρισμένοι νὰ ἐνώσωσι τὸ Πήλιον πρὸς τὸν Ὀλυμπον ἐν τῇ

ἐλευθερίᾳ. Πόσον εἶναι εὐτυχεῖς διότι ἐκ τοιαύτης ἡλικίας ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ἀγάλας τῆς ἐλευθερίας καὶ γαλουχοῦνται διὰ τῶν ναμάτων αὐτῆς! Ἡ θέσις αὐτῶν διαφέρει πολὺ τῆς τῶν δημῶν αὐτοῖς παίδων τοῦ 1828 καὶ 1830, διότι τότε οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι· οὗτοι δ' εὐρίσκουσι τὰ πάντα ἔτοιμα καὶ λεῖα. Βεβαίως θὰ ἐπιτελέσῃ ἡ γενεὰ αὐτῶν μετὰ ἔργα· βεβαίως θὰ σύρωσι τὸν Ὀλυμπον πρὸς τὸ Πήλιον. Ἀπέτεινα αὐτοῖς ὀλίγας λέξεις ἀντληθείσας ἐκ τῆς θεᾶς καὶ τῶν ἀτμάτων αὐτῶν καὶ ἀπῆλθον, ἀποκομίζων λαμπρὰν ἐντύπωσιν. Συνεχάρην δὲ θερμῶς τῷ κ. Ταμβρακίδῃ διὰ τὴν ἐπίζηλον εὐδοκίμησιν τῶν κόπων του.

Ἐνταῦθα γενόμενος τοῦ λόγου, πρέπει νὰ σημειώσω καὶ πρῶτον τοῦτο λίαν εὐχαρίτως, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Βώλῃ τὰ ἐξῆς σχολεῖα: Νηπιαγωγεῖον, τὸ περὶ οὗ εἶπον συνδιδασκτικόν, κατὰ τὴν νέαν μέθοδον, Παρθενωγωγεῖον καὶ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, πάντα ἑμοῦ συμπεριλαμβανόμενα ὑπὲρ τοὺς ἐπτακοσίους μαθητὰς, καὶ πάντα ὑπὸ τῆς κοινότητος συντηρούμενα. Ἐκ Βώλου ἐπίσης πλείστοι μὲν ἐσπούδασαν εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι γυμνάσια, πολλοὶ δὲ τούτων ἔλαβον δίπλωμα Ἰατρικὸν ἢ Νομικὸν τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου καὶ τινες ἰδίᾳ ἰατροὶ, ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἐν εὐρωπαϊκοῖς πανεπιστημίοις.

Μετὰ τὸ Σχολεῖον, ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Δημητριάδου (ὡς καλεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐδρα τοῦ Βώλου) κύριον Γρηγόριον τὸν Κωνσταντινουπολίτην. Εὗρον αὐτὸν μικρὸν τι ὑπερβαίνοντα τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ ὅμως διατελοῦντα ἐν τῷ ὑψηλῷ ἀξιώματι τοῦ Ἀρχιερέως ἐπὶ δωδεκαετίας, λίαν ἐπαξίως. Εἶναι μετρίου ἀναστήματος καὶ γλυκὺς τὴν ὄψιν. Ἐνταῦθα τιμᾶται δεόντως διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ τὰ φιλοπᾶτριδα αἰσθητάτα, ὧν ἕνεκα ἐσχάτως ἐπὶ διετίαν καὶ πλέον ἐκρτεῖτο ἐν μοίρᾳ αἰχμαλώτου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ὁ Βασιλεὺς δὲ κατ' ἀξίαν ἀπένευμεν αὐτῷ ἀνώτερον παράσημον τοῦ Ἑλληνικοῦ τάγματος τῶν Ἱπποτῶν, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐκτετακτικὸν τουρκικὸν ἀριστεῖον. Εὐχαρίστως ἤκουον αὐτοῦ διμιλοῦντός μοι περὶ διαφόρων πραγμάτων ἐπιτοπίων ἢ γενικῶν. Πρὶν ἢ ἀπέλθω τῆς μητροπολιτικῆς οἰκίας, ἦλθον καὶ παρουσιάσθησαν εἰς τὴν Α. Πανιερότητα δύο προστοὶ τῶν εἰς τὰ πεδία τῆς Θεσσαλίας διαχειμαζόντων Ἡπειρωτῶν ποιμένων. Οὗτοι, καταλιπόντες πρὸ τῆς ἕξω θύρας τὰ ὑποδήματα αὐτῶν, προσῆλθον μετὰ μόνων τῶν ἐξ ἐριούχου περιποδίων αὐτῶν καὶ χαιρετίσαντες κατὰ τρόπον τουρκικὸν ἠσπᾶσαντο τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ. Σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεως αὐτῶν ἦν ἡ πρὸς τὸν Ἀρχιερέα παράκλησις νὰ μεριμνήσῃ περὶ ταχεῖας ἀπαλλαγῆς τῆς ὑπ' αὐτοὺς κοινότητος Ῥουμάνου τινὸς ἀγύρτου ἱερέως, ὅστις, ἀπόστολος ὢν τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ἐγκατέστη αὐτόκλητος παρ' αὐτοῖς, διανεμὼν ἀλλόγλωσσα βιβλία εἰς τοὺς παῖδας καὶ θέλων νὰ διδάξῃ αὐτοὺς ἐκόντας ἄκοντάς Βλαχικὰ γράμματα. Ποῦ δὲ

συνέβαινε νομίζετε τούτο; Εἰς τὸ Βελεστῖνον, τὴν πατρίδα τοῦ Ῥήγα! Ὁ Ἀρχιερεὺς ὑπεσχέθη αὐτοῖς ὅτι αὐριοὺς λίαν πρῶτ' ἢ μεταβῆ ἑκεῖ, μετὰ συνεννόησιν πρὸς τὸν ἔπαρχον, ἵνα ἐκδιώξῃ τὸν ἀγύρτην ἐκεῖνον.

Ἐπωφελούμενος τοῦ ὠραίου καιροῦ ἐξήλθον τῆς πόλεως πρὸς εὐήλιον καὶ ἀναπεπταμένον τοπίον κατ' ἀνατολὰς αὐτῆς. Ἐντεῦθεν καθορῶνται αἱ μαγευτικαὶ κῶμι Μακρυνίτζα, ἡ περίφημος σκοπιά καὶ ἀφετηρία τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ Πορταριά, ἡ Δράκις, ὁ ἄνω Βῶλος κλπ. Εὐγε τοῖς ἀνδρείοις ἐκείνοις, οἵτινες, περιφρονῶντες χιλιάδας ὄλας τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐτόλμων νὰ στρατοπεδεύωσιν εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων μῶλις χιλιομέτρων ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῶν Πασσάδων!

Ὁ τέως Ἕλληνας πρόξενος ἐνταῦθα κ. Ἰωάννης Τζιώτης, νῦν δὲ ἔπαρχος τοῦ διαμερίσματος τῆς Θεσσαλομαγνησίας, μοὶ διηγεῖται ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς θέας τῶν ἀπέναντι ἡμῶν κωμῶν, ξηρᾶν καὶ καθαρᾶν τὴν ἀλήθειαν τῆς δολοφονίας τοῦ ἀτυχοῦς ἀγγλοῦ ἀνταποκριτοῦ Καρόλου Ὁγλ: Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Μακρυνίτζης κεῖται ἡ θέσις ὅπου εὗρε τὸν θάνατον ὁ φιλελεύθερος Βρεττανὸς ὑπὸ στρατιωτῶν τοῦ τακτικοῦ θωμμανικοῦ στρατοῦ. Δὲν εἶναι, δυστυχῶς, αὕτη ἡ μόνη περίστασις καθ' ἣν ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τούτου στρατοῦ συμπεφυρμένον εἰς μυσταρὰς δολοφονίας καὶ δηλώσεις καὶ κρουραίας ἀόπλων καὶ γερόντων ἀνεπιφύβων καὶ γυναικῶν καὶ τρυφερῶν παιδιῶν. Πέντε ἡμέρας πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Ὁγλ τούρκοι στρατιῶται ὑπὸ τὴν μεγάλθυμον στρατηγίαν τοῦ αἰμοχαροῦς λοχαγοῦ Ἀμοῦς-ἀγᾶ ἐφόνευσαν, ἐκρουρήσαν καὶ εἶτα ἔκκυσαν δέκα ἐπτὰ γέροντας καὶ γυναῖκας ἐκ Μακρυνίτζης. Ἐπραξάν δὲ ταῦτα ἐκδικούμενοι κατ' ἀθῶων πλασμάτων, τὸν θάνατον ἐκατοντάδων τούρκων στρατιωτῶν, οὓς οἱ ἐπαναστάται οὐχὶ κρύφα καὶ ἀνάνδρως, ἀλλὰ ἐν ὥρᾳ μάχης καὶ στήθος πρὸς στήθος ἐξήπλωσαν εἰς τὰς κατωφερείας τοῦ Πηλίου, ἀποστείλαντες τὴν βδελυρὰν ψυχὴν αὐτῶν νὰ τρυφήσῃ εἰς τὰ ἐκ πηλαφίου βουνὰ τοῦ Παραδείσου καὶ νὰ τερπῆ μετὰ τῶν οὐρὶ παρὰ τὰς ὄχθας ποταμῶν ἐκ μέλιτος καὶ γάλακτος. Ἐντρομοὶ καὶ περιδεεῖς οἱ συγχώριοι τῶν θυμάτων περισυνήγαγον τὰ τῆδε κάκεισε διεσκεδασμένα μέλη αὐτῶν καὶ ἀπέθεσαν αὐτὰ ἐν τῷ ναῦ τῆς κωμοπόλεως. Ἐκεῖ ἐπεσκέφθη αὐτὰ μετὰ φρίκης ὁ Ὁγλ. Ἐμπλεως δὲ ἀγανακτήσεως μετεκαλέσατο τὸν δῆμιον αὐτῶν Ἀμοῦς-ἀγᾶν καὶ ἤλεγξεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον δριμύτατα. «Θὰ δώσης ἡμέραν τινα λόγον τῶν αἰσχυρῶν πράξεών σου», τῷ εἶπε «καὶ θὰ ἐμέσης ἐπωδύνως τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων τούτων, ὅπερ, ὡς τίγρις, βοφᾶς!» Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ δολοφόνος, ἀπορῶν ἀπαντήσεως εἰς τὴν δριμύτην κατηγορίαν, ἐβυσσοδόμει καὶ ἑτέραν κωμουργίαν, τὸν φόνον τοῦ κατηγοροῦ του! Ὁ δὲ Ὁγλ, κατελθὼν εἰς Βῶλον, ἐξεσφενδύ-

νισεν ἐντόνον τηλεγράφημα πρὸς τὴν Πύλην, δι' οὗ ἔλεγεν ὅτι, κράτος οὐδ' στρατὸς διαπράττει τοιαῦτα αἵσχη, ἡκιστα δικαιούται νὰ κατατάσσεται μετὰ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Καὶ ὁ ταλαίπωρος ἠγόει τί ἐχαλκεύετο κατ' αὐτοῦ! Μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχωρήσεώς μου συνέβη νὰ ἴδω ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ἔγγραφον τῆς ἐν Λονδίῳ Ἑλληνικῆς πρεσβείας, αἰτούσης παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, κατὰ παράκλησιν τοῦ πατρὸς τοῦ Ὁγλ, τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀνακρίσεων περὶ τοῦ φόνου τοῦ ἀτυχοῦς υἱοῦ του, πρὸς δικαίωσιν τῆς φήμης αὐτοῦ, ἣν ῥήτορές τινες τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἠθέλησαν ν' ἀμαυρώσωσιν, ὑποστηρίζαντες ὅτι ὁ Κάρολος Ὁγλ ἐφονεύθη ἐν τοῖς χαρκακώμασι τῶν ἐπαναστατῶν κρατῶν ὄπλον ἐν χερσίν. Ὁ ἀτυχῆς πατὴρ ἐλπίζει, ὡς λέγει τὸ ἔγγραφο, ὅτι νῦν ὅτε ἡ χώρα ἐφ' ἧς ἐθυσίασθη ὁ υἱὸς του ὑπάγεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ἑλληνικῆς δικαιοσύνης, θὰ δυνήθῃ αὕτη νὰ συντελέσῃ τὰς ἀνακρίσεις καὶ νὰ ἐξαγνίσῃ τὴν μνήμην τοῦ ἀνταποκριτοῦ τοῦ «Χρόνου», δολοφονηθέντος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δημοσιογραφικοῦ καθήκοντος αὐτοῦ. — Βεβαίως θὰ διαταχθῇ ἡ ἐνέργεια ἀνακρίσεως καὶ ἐξ αὐτῆς εἶμι βέβαιος ὅτι θ' ἀποδειχθῶσι τ' ἀνωτέρω καὶ ὅσα προσθέτω παρακκατιῶν.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Ὁγλ πάλιν μετέβη εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἵν' ἀρυσθῇ τὰς πληροφορίας αὐτοῦ δι' ὧν ἐκκυτηρίζε τούτους δράστὰς τῶν κωμουργιῶν ἐν τῷ παγκοσμίῳ φύλλῳ. Τί ἔπταιεν ὁ ἀνταποκριτῆς ὁ ἀναγράφων, ἢ μᾶλλον ὁ ἀντιγράφων τὰ γεγονότα; Ἄν ἐκακούργουν καὶ οἱ ἐπαναστάται, δολοφονοῦντες ἢ δηλοῦντες, μὴ ἤθελε φεισθῆ καὶ τούτων ὁ αἰχμηρὸς κάλαμός του; Ἡ νύξ κατέλαβεν αὐτὸν εἰς τι τῶν ὑπὸ τὴν Μακρυνίτζαν χωρίων. Ὁ ἐφημέριος παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ καταλύσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του. Μεταξὺ ἄλλων, ὁ πολιὸς ἱερεὺς, κάλλιον τοῦ Ὁγλ γνωρίζων τὰς μαιφονίας τῶν Τούρκων, ἔλεγεν αὐτῷ: «Δὲν πρέπει, κύριε Ὁγλ, νὰ ὀδεύης μόνος καὶ νὰ ἐκτίθεσαι εἰς τοὺς Τούρκους εἶναι κακοὶ, δὲν τοὺς γνωρίζεις. Εἶναι ἱκανοὶ νὰ Σὲ φονεύσωσι διὰ νὰ μὴ γράφῃς κατ' αὐτῶν!» — «Δὲν γνωρίζεις λοιπὸν, καλέ μου γέρον», ἀπεκρίνατο μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ ἀποφάσεως ὁ γνήσιος Βρεττανὸς «δὲν γνωρίζεις ὅτι πρέπει νὰ φονευθῶ καὶ ἐγὼ ἐδῶ, διὰ νὰ ἐλευθερωθῆτε!»

Ἀνηκον καὶ ἐγὼ ἐν Ἀθήναις μετὰ τῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐχαρκακτήρισαν τότε ὡς ὑπερβολικὰς τὰς ἀπονεμηθείας τῷ Ὁγλ τιμὰς κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ ἀκεφάλου νεκροῦ αὐτοῦ καὶ εὕρισκον ὑπερμέτρους τοὺς κατατεθέντας εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ στεφάνους. Τὸ δμολογῶ! Ἀλλὰ νῦν εὕρισκω ὅτι τὰ γενόμενα, ἂν μὴ ὑστερῶσι τῶν δεόντων γενέσθαι, κελῶς ὅμως καὶ ἀνταξίως τῆς ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας αὐταπαρνήσεως αὐτοῦ ἐγένοντο. Μόνη ἡ ἀπάντησις τοῦ Ὁγλ πρὸς τὸν ἱερέα δικαιολογεῖ καὶ διπλάσις τῶν ἀπονεμηθειῶν τιμὰς.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀμοῦς-ἀγάς εἶχεν ὑποδείξει τὸ πρόσωπον τοῦ Ὁγλ εἰς τοὺς ἐπιλέκτους του καὶ ὑπέκαυσε τὸν οὐχὶ ἀπρόθυμον πρὸς τὰ τοιαῦτα ζῆλον αὐτῶν διὰ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι ὁ φονεύσων τὸν ἀπίστον ἐκεῖνον θὰ κερδήσῃ δύο βραβεῖα· τὰ χρήματα, ὅσα φέρεται μεθ' ἑαυτοῦ τὸ θῦμα, καὶ τὸ μαξις ὑπερ θὰ λάβῃ κομίζων τὴν κεφαλὴν του! Βλέπετε ὅτι ὁ δολοφόνος ἐγνώριζε καλῶς τὴν τέχνην του.

Τὴν πρωτὰν τῆς μεθεπομένης ἡμέρας ὁ ἀνταποκριτὴς, ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀμερόληπτος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἐπαναστάσεως μετέβαινεν εἰς Μακρυνίτσαν, ὅπου τῇ προτεραιᾷ ἐγένετο μάχη μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ Τούρκων. Ἀπεῖχε δὲ δύο χιλιόμετρα καὶ ἔτι πλέον, ὅτε, ἀνερχόμενος μόνος ἀνάκνη καὶ πετρώδη ὁδῶν, συνήντησε δύο Τούρκους στρατιώτας, καθημένους ἐπὶ βράχου. Οὗτοι ἀμέσως ἐγνώρισαν τὸν Ὁγλ καὶ ἐνεθυμήθησαν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ λοχαγοῦ. Μὴ τολμῶντες ὁμῶς τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ φονεύσωσιν αὐτὸν ἀνευ αἰτίας τινος, ἔστω καὶ ἀναίτιου, ἤρξαντο λιθοβολοῦντες αὐτὸν ἐκ τοῦ ὕψους, ἵνα λάβωσιν οἰανδῆποτε ἀφορμὴν παρ' αὐτοῦ καὶ προβῶσιν εἰς τὸν σκοπὸν των. Ἐκεῖνος ἄοπλος, ὡς πάντοτε, ἔφερεν ὡς μόνον ἐφόδιον ῥάβδον ἐξ οὐραῖς ἰχθύος καὶ τὸ διαβατήριόν του. Τοῦτο δ' ἐξαγκυῶν ἐκ τοῦ θυλακίου του καὶ κρατῶν πρὸ τοῦ στήθους ἐν εἰδῇ ἠθικοῦ θώρακος ἐφώνει: Englisch! Englisch! ("Ἀγγλος, Ἀγγλος).

Παιδῆς τινες ὀλίγον περικιτέρω ἐθεῶντο ἐν ταραχῇ τὰ γενόμενα καὶ ἤκουον τὴν πρὸς τὴν ὑψηλοῦτά του ἐπίκλησιν τοῦ Ἀγγλου. Οἱ στρατιῶται, μὴ λαμβάνοντες τὴν προκαλουμένην ἀφορμὴν κατήλθον τότε τοῦ βράχου, ἐκάτερος ἐξ ἀντιθέτου μέρους, ἵνα κωλύσωσιν τὴν ὑποχώρησιν τοῦ θύματός των, καὶ προέβησαν πρὸς αὐτό. Ὁ ταλαίπωρος Ὁγλ ἔστη, κρατῶν πάντοτε τὸ ἐθνικὸν δίπλωμά του πρὸ τοῦ στήθους καὶ διαμαρτυρούμενος. Ἀλλ' ἡ Ἀτροπος ἐκοψεν ἤδη τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του!.. Ἡ λόγχη διεπέρασε μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας καὶ τὸν χάρτην καὶ τὸ στήθος. Ὁ σίδηρος ἦν ἀγγλικὸς καὶ δι' ἀγγλικῶν λιρῶν (δανεισθεισῶν τῇ Τουρκίᾳ) ἠγορασμένος.

Ὁ Ὁγλ ἐξέπνευσε παρὰ χρῆμα.

Οἱ δολοφόνου στρατιῶται ἔσπευσαν ν' ἀποπερατώσωσι τὸ εἰδεχθὲς ἔργον των, καὶ ἐνῶ ὁ εἰς λαφυραγωγεῖ καὶ ἐκδύει τὸν νεκρὸν, ὁ ἕτερος χωρίζει θηριωδῶς ἀπὸ τοῦ σώματος τὴν κεφαλὴν, ἣν ἐμπήξαντες εἰς τὸ ἄκρον λόγξης ἐκόμισαν πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν ἵνα λάβωσιν τὴν ἀμοιβήν. Ἐκεῖνος δ' εὐχαριστήσας αὐτοὺς καὶ ἐπαινέσας τὸν ζῆλόν των ὑπερ τοῦ Σουλτάνου, διέταξε νὰ κρύψωσι τὸ πτώμα, ῥίπτοντες αὐτὸ εἰς χαράδραν.

Ὅτ' ἐγνώσθη ἐν Βώλῳ ὁ θάνατος τοῦ Ὁγλ οἱ Τούρκοι διέδωκαν ὅτι ἐφονεύθη μαχόμενος εἰς τὰ ὀχυρώματα τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι λοιπὸν τὸ σῶμά του!

Πᾶσα ἔρευνα ἀπέβη ματαία. Κυρία τις ὁμῶς, ἀγγλίς, βιοῦσα ἐν Βώλῳ καὶ καλῶς γνωρίζουσα τοὺς Τούρκους, εἶπεν εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σώματος Ἑλληνας καὶ Εὐρωπαϊοὺς ὅτι μόνον διὰ χρημάτων θὰ εὐρεθῇ. Προεκήρυξε λοιπὸν εἴκοσι λίρας εἰς τὸν εὐρέτην. Εἰς ἀλβανὸς ἀνέλαβεν ἐπὶ τῇ ἀμοιβῇ ταύτῃ τὸ ἔργον τῆς ἀνκκαλύψεως καὶ σπεύδει πρὸς τὸ ὑποπτον μέρος· ἀξιωματικὸς τούρκος μετ' ἀποσπάσματος στρατιωτῶν κρύπτει ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ βαθμοῦ του τὸν ἀκέραιον νεκρὸν, μηδενὶ ἐπιτρέπων τὴν προσέγγισιν. Ὁ ἀλβανὸς εἶπε λέξεις τινὰς εἰς τὸ οὖς τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἠκούσθη κωδωνισμὸς χρυσῶν νομισμάτων καὶ τὸ πτώμα ἀνεσύρθη ἀμέσως ἐκ τῆς χαράδρας ἐν φρικτῇ καταστάσει. Ὁ πτωχὸς Ὁγλ εἶχε προῖδει τὸν θάνατόν του καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ, δύναται τις εἰπεῖν. Διὰ τοῦτο ἐδήλωσε πρὸς τινὰ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του ἐν Βώλῳ τὰ ἐπὶ τοῦ σώματός του σημεῖα, ἵνα, ἐὰν ποτε εὐρεθῇ ἀνευ κεφαλῆς, γνωρισθῇ ἐξ αὐτῶν. Τοῦτο καὶ συνέβη ἀκριβῶς. Ἀλλὰ ποῦ κεῖται ἐρριμμένη ἡ ὠραία κεφαλή του; Τοῦτο ἀμφιβάλλω ἂν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ ἡ ἐνεργηθησομένη ἀνάκρισις.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἐθεάθη Τούρκος τις φορῶν τὸ ὑποκάμισον καὶ τὸ περικάρδιον (gilet) τοῦ Ὁγλ, φέροντα ἀμφότερα τὸ σημεῖον τῆς δολοφόνου λόγξης· λοχαγὸς δὲ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ δὲν ἠσχύνθη νὰ παρυσιασθῇ ἐν τῇ ἀγορᾷ Βώλου φέρον τὸ πικταλόνιον τοῦ δολοφονηθέντος. Τὸ πρᾶγμα κατηγγέλη ἀμέσως εἰς τοὺς προξένους τῶν δυναμῶων· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐννοήσας τοῦτο ἐξηφανίσθη.

Τὸ Πήλιον ὄρος, ἐφ' οὗ ἐφονεύθη εὐγενὴς Ὁγλ, γενόμενος θῦμα τῆς ἀφοσιώσεώς σου πρὸς τὰς ιδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ Πήλιον δλόκληρον, λαμπρότερον παντὸς μαυσωλείου καὶ διακρέστερον παντὸς χειροποιήτου μνημείου, ἔσται αἰώνιον σῆμα τῆς ὑπάρξεώς σου. Τὸ Πήλιον δὲ τοῦτο, ἰδοῦ, εὐγνωμον καὶ ἐλεύθερον νῦν, κρατεῖ καὶ κρύπτει ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ τὴν ἐπ' αὐτοῦ πεσοῦσταν κεφαλὴν σου. Ἐν Ἀθήναις, τῷ κέντρῳ τῆς Ἑλλάδος, φυλάττεται τὸ σῶμά σου καὶ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Ἑλλήνων ἡ μνήμη Σου.

Ἐν τῇ πόλει ἐπικρατεῖ κατ' αὐτὰς ἐκλογικὸς ὀργανισμὸς. Εἴπερ τις καὶ ἄλλη δ' ἐκλογικὴ περιφέρεια ἢ τοῦ Βώλου εὐμοιρεῖ ἀνδρῶν βουλευφόρων· διότι ἀντὶ ἐξ, τῶν δριζομένων ὑπὸ τοῦ νόμου ἵν' ἀντιπροσωπεύσωσι αὐτήν, προβάλλουσι πεντάκις τοσοῦτοι ζητοῦντες τὰς ψήφους τοῦ λαοῦ. Κίνησις λοιπὸν καὶ ἐνέργεια ἢ γνωστὴ καὶ συνήθης ἡμῖν τοῖς ἐν Ἑλλάδι, πρωτοφανὴς δὲ καὶ ξένη ἐν τῇ γῇ ταύτῃ. Ἡ ἐπικειμένη ἐνέργεια τῶν ἐκλογῶν ἐνταῦθα κατὰ τοσοῦτον ἐνδιαφέρει τὴν ἀμυδρὰν ταύτην σκιαγραφίαν, καθ' ὅσον ἔνεκ' αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ σχετισθῶ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς κατοίκους τῆς

πόλεως και να σημειώσω περί αὐτῶν ὀλίγα τινὰ κατὰ τὰς ἐντυπώσεις μου. Ἐνεκα τῆς ἐπισήμου ιδιότητος τοῦ πατρός μου, δὲν ἐβράδυνον οἱ νεολόγοι (διότι ὑπάρχουσι και ἐνταῦθα τοιοῦτοι) νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἐν Βώλῳ παρουσίαν μου ὡς ἀποστολὴν πολιτικὴν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀπέφυγον ἐπιμελῶς νὰ πλησιάζω τοὺς ἐνταῦθα ἐξέχοντες, ἵνα μὴ δώσω ἀφορμὴν πιστοῦσαν τὴν ἀνυπόστατον διάδοσιν. Ἄλλὰ δὲν ἔμεινα μόνος· εὗρον ἐνταῦθα τὰς Ἀθήνας ἐν μικρῷ. Πληθὺς ἀξιομακτικῶν, δικηγόρων, ὑπαλλήλων δικαστικῶν τε και οἰκονομικῶν, και πολλῶν ἄλλων παρεπιδημούντων φίλων, ἀνεπλήρωσε τὴν προσγενομένην μοι στέρησιν τῆς σχέσεως τῶν ἐντοπίων. Εἶναι ἡ πρώτη ἐσπέρα τῆς ἐν Βώλῳ διαμονῆς μου· διήνυσα αὐτὴν ἐν λίαν εὐαρέστῳ κύκλῳ φίλων ἀριστα, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἡμερινῶν ἐντυπώσεων μου. Ἄν αἱ γράμμαι αὗται, ἅς χαράττω, ὡς συνήθως ποιῶ κατὰ τὰ ταξείδιά μου, δι' ἐμχυτὸν, τύχῃ δημοσιεύσεως, θὰ μοι ἐπιτρέψῃ—ἐλπίζω—ὁ ἐκ Χαλκίδος κάλλιστος φίλος κ. Τηλέμ. ν' ἀναγράψῃ ἐνταῦθα τὸ ἥμισυ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐσπέρας ταύτης· διότι κατ' αὐτὴν οὗτος, λησμονήσας τὰ ἀμφίβολα ἔχνη τοῦ πετερόποδος κερδίου Ἐρμοῦ, ἐφ' ἃ τρέχει, και ἀποτινάξας μακρὰν τὰς συνήθεις αὐτῷ μερίμνας και σκέψεις, εὐηρέστησε πᾶσιν ἡμῖν λίαν φιλοφρόνως.

Τούτῳ δὲ και ἄπασι τοῖς κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην συνηγμένοις φίλοις, ὁμολογῶ ἀπείρους χάριτας.

Νῦν αἰθρία και διαυγής, νῦν ἑλληνικὴ κατὰ πάντα λόγον, φέρουσα ὡς κορωνίδα τοῦ ἐξ ἀστέρων διαδήματος αὐτῆς τὴν Ἀφροδίτην, χύνουσαν ἐν ἑλλείψει τῆς Φοίβης μαρμαριγὰς, κατεκάλυψε τὴν γῆν. Μόλις διαγράφεται ἐν τῷ δρίζοντι τὸ σχῆμα τοῦ Πηλίου μυστηριώδες. Οἱ κώδωνες τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων σημαίνουσι τὴν μεσονύκτιον ὥραν, και ἐν τούτοις ἀνὰ πάσας τὰς ὁδοὺς κινεῖται γοργῶς πολὺ πλῆθος, διότι δὲν φοβοῦνται πλέον μὴ ληστευθῶσιν ὑπὸ τῶν ζαπτιέδων, εἰς αἷς ἦτα ἀνατεθειμένη ἡ φύλαξις και ἡ ἐξασφάλισις των.

Κλείω τὰς προχείρους ταύτας σημειώσεις μου και τρέπομαι πρὸς ὕπνον ἐπειγόμενος ν' ἀφυπνισθῶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἵνα ἴδω ἐκ νέου τὴν ὠραίαν ἀνατολὴν τοῦ βασιλέως τῆς ἡμέρας ἐκ τοῦ Πηλίου.

*
* *

Ἐν Βώλῳ, τῇ 10 Δεκεμβρίου 1881

Ζωηρὰ και πυρετώδης ἡ ἐμπορικὴ και βιοτικὴ κίνησις ἐνταῦθα καλύπτει και σχεδὸν κατασιγάξει τὸν ἀρτιφικνὴν σάλον τῶν ἐκλογικῶν παρασκευῶν.

Ἡ ἀγορὰ εἶναι πλήθουσα. Εἰσρέει εἰς αὐτὴν κόσμος πολὺς ἐκ τῶν περὶ καμῶν. Τὴν ὁδὸν τῆς Λαρίσσης καλύπτει συνεχῆς ἄλυσος ἀνθρώπων

ἐρχομένων μετὰ παντοσιδῶν ἐμπορευμάτων. Φαντάζομαι δόξην κίνησιν και ζῶην θὰ περᾶσῃ εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ἡ ἐπικειμένη και ὅσον οὕτω ἀρχομένη ἐπίστρωσις τῆς διπλῆς σειρᾶς τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων και ἡ ἐπὶ τούτων εὐφρόνουος και σώτερη κίνησις τῆς δαιμονίως μηχανῆς!

Ἦ, θεὰ Ἐλευθερίᾳ, ἐὰν γινώσκῃς και δύνασαι τοιαῦτα λαμπρὰ δῶρα νὰ προσφέρῃς εἰς τοὺς ὑπὸ τὸ κοῦφον σιηπτόν Σου εὐτυχεῖς λαοὺς, ἐὰν τοιαύτη εἶναι ἡ ἰσχὺς σου, ὥστε νὰ μεταβάλλῃς τὰ τέλματα εἰς λειμῶνας και νὰ ἐξελίσῃς τὰς ζωογόνους ἀρτηρίας τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἐρήμους, δικτί, δικτί δὲν ἐκτείνεις ἀπανταχοῦ τὰς πτέρυγας σου; Δικτί δὲν ἐπιχέεις τὸ φῶς σου και πέραν τῆς Ὀσσης; Δικτί δὲν θάλλεις και τὸν ὑπὸ διπλοῦν χειμῶνα ταλαιπωρούμενον Ὀλυμπον; . . .

Ὁ εὐγενὴς φίλος μου κ. Δ. Μπούρης, εἰσαγγελεὺς ἐνταῦθα, ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ συνοδεύσῃ και ὀδηγήσῃ εἰς τὸ φρούριον, κείμενον εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς πόλεως. Εἶναι δὲ τοῦτο ἐκτισμένον ἐπὶ τοῦ ἀναπεπταμένου πεδίου και ἀποτελεῖται ἐξ ὑψηλοῦ ἀλλὰ πεπακτωμένου και διερωγῶτος τείχους, περιττεφομένου διὰ φυλακίδων και προμαχώνων. Ἐκ τοῦ μέσου τοῦ φρουρίου φαίνονται μακρόθεν ὑπερέχοντα ὁ αἰχμηρὸς θεβλίσκος τοῦ θωμακικοῦ τεμένου, και ἄφυλλοι κλάδοι δένδρων.

Εἰσερχόμεθα. Ὅποις ἀπελπιστικὴ δικρορὰ εἰς ἀπόστασιν χιλίων μέτρων! Ἐκεῖ εὐθυγράμμικα, καλλιτεχνικὰ και καλλιαισθητικὰ ἀνοικτὸς δρίζων και εὐφρόνουος θεὰ· κίνησις και ζῶη. Ἐνταῦθα σκολιαὶ και ἐλικώδεις ὁδοί, ἀτρακοὶ μᾶλλον· ἀνωμαλὸν δι' ἀνωμάτων λίθων ἐπεστρωμένον ἔδαφος, ρυπαρότης και πληξίς πιέζουσας ἐπαχθῶς τὴν ψυχὴν. Κατοικοῦσιν ἐνταῦθα οἱ νέοι συμπολιταὶ ἡμῶν Ὀθωμανοὶ, συμποσούμενοι ἐν ὄλῳ εἰς τετρακοσὶς ψυχάς. Δὲν λέγω δι' αὐτοὺς, ἀλλ' ὁμιλῶ διὰ τοὺς τέως ἀρχοντας αὐτῶν, διὰ τὴν Κυβέρνησιν των, δι' ἕλην τὴν Τουρκίαν. Μὴ δὲν στεγάζεται τὸ φρούριον τοῦτο ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὡς ὁ Βῶλος ὠραῖον οὐρανόν; Μὴ ὁ ἥλιος τοῦ Πηλίου ἀρνεῖται τὸ θάλλος και τὴν φαιδρότητα αὐτοῦ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ μέρους τούτου; Ὁχι. Ἴδου ὁ ἥλιος κρέμαται ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των, ρίπτων και ἐνταῦθα τὰς χρυσοβόλους ἀκτῖνάς του, ἀλλ' αὗται δὲν εὐρίσκουσι δίοδον· ὁ ἥλιος, τόσῳ ὠραῖος και λαμπρὸς ἥλιος, και εἰς τὸν Ἄδην αὐτὸν θὰ ἐδώρῃ ἀφθόνως τὰ δῶρά του ἀν μὴ οὗτος ἐκρύπτετο ὑπὸ τὰ στέρανα τῆς γῆς. Ἄλλὰ πῶς θέλετε νὰ φωτίσῃ και νὰ ζωογονήσῃ τὸ μέρος τοῦτο, ἀφοῦ οἱ οἰκήτορες αὐτοῦ τὸ περιέφραξαν και τὸ περιέσφιξαν διὰ τοίχων παχέων και ξυμῶν και ξυλίνων ἀθλίων ἐπιστεγασμάτων τῶν ὁδῶν; Πῶς δύνανται νὰ παραπονεθῶσι κατὰ τοῦ ἡλίου οἱ ἐνταῦθα κατοικοῦντες ὅτι δὲν εἶναι ἐξ ἴσου και πρὸς αὐτοὺς εὐεργετικὸς,

ἀφοῦ αὐτοὶ φεύγουσιν ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ καὶ κρύπτονται ὡς ἀσπί-
λακες εἰς τὴν τερτάρειον τρύτην τρώγλην;

Τῆ ἀληθείᾳ ὑμεῖς, οἱ Τοῦρκοι τῆς σήμερον, εἴσθε μὴδὲν! Ἐξεφυλίσθητε
καὶ δὲν εἴσθε πλέον οἱ γνήσιοι υἱοὶ τῶν Σκντζάρ, τῶν Ἀζεδδὴν, τῶν Γα-
γισσεδὴν, τῶν Σουλεϊμάν καὶ τόσων ἄλλων ἀνδρείων προγόνων. Ἐ-
κεῖνοι ἐξεχύθησαν ἐκ τῶν ἐρήμων τῆς Ἀρχαίας ὡς λέοντες· ἕκαστος αὐ-
τῶν, εἶπε μετ' ἀποφάσεως καὶ τόλμης: «ἐν τῇ ῥομφαίᾳ μου ζήσομαι»
καὶ ἔζησαν οὕτω. Τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης φέρει ἔτι τὰ ἔχνη αὐτῶν,
ἔχνη λεόντων. Ἦσαν πλήρεις ζωῆς καὶ φροντισίας, ἦσαν λυγροὶ σθεναροὶ,
ἀκράτητος. Ἐτόλμησαν νὰ ἐπιβάλλωσι καὶ εἰς τὸν ἥλιον αὐτὸν τὴν πορείαν
του καὶ ἐπέτυχον· διότι ὁ ἥλιος, αὐτὸς οὗτος, ὃν ὑμεῖς φεύγετε τόσῳ
δειλῶς σήμερον, ἀντατέλλων ἢ δύνων εὕρισκεν αὐτοὺς πικρατοῦ καὶ ἔθλα
τὰς ἀκτῖνάς του ἐπὶ μυριάδων δοράτων καὶ ῥομφαίων τουρκικῶν.

Ἦ γενεὰ ὅμως ἐκείνη τῶν λεόντων ἐξεβλάστησεν ἀντι σκύμων θῶας,
θαμβουμένους εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ῥιγοῦντας εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα. Κρύ-
πτεσθε εἰς τάφους καὶ τραχανίζετε σεσηπότα ὅτι ἐξ αὐτῶν, διότι δὲν
ἔχετε πλέον νὰ ἐπιδείξητε τὴν προγονικὴν κληρονομίαν ὑμῶν. Ποῦ ὁ ὑπ-
ερέφηκος μακνδύς τοῦ Μωάμεθ Β' καὶ ὁ ἀκράτητος ἵππος τοῦ Γαζή
Ἀβδουρχαμάν; Ἦ ἀτέρμων ἐπικράτεια ἐψαλλιδίσθη ἀνηλεῶς καὶ ἐξέκκο-
λουθεῖ ψαλλιδιζομένη· ὁ μακνδύς μετεβλήθη εἰς πολύτρητον ῥάκος καὶ
ἀντὶ τοῦ σφριγῶντος ἵππου σύρετε ἐναγωνίως καὶ μόλις συγκρατεῖτε σκα-
λετώδη ὄνον!

Κρύφθητε, πτύξτε λοιπὸν, καὶ ἀναμείνατε τὸ ἀνηλεῆς πεπρωμένον, τὸ
κισμέτ!

Ἐξετρέπην ἴσως τοῦ θέματός μου· ἀλλ' εἰς τοιαύτας ἐμβάλλει σκέψεις
τὸν περκατηρητὴν, τὸν καὶ ἐπὶ τροχάδην ἀναμινησκόμενον τὴν ἱστορίαν,
ἢ ἀθλίᾳ τῷ ὄντι ἐκπτώσει τοῦ μεγάλου Ὀθωμανικοῦ ἔθνους. Ἐξετάσατε
τὰ πράγματα ἀπαθῶς, ἀνευ προκταλήψεως ἢ μίσους ἐθνικοῦ καὶ θὰ ἴδητε
τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου.

Ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν ἔθνος τὸ ὅποῖον ἴσταται, ὡς τελικτῶδες ὕδωρ
μεταξὺ πολιτισμοῦ (περκαδέχθητε τοῦτο ἐπισικῶς) καὶ βρβαρότητας, ὡς
κεῖται μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Δὲν πείθεται, δὲν δύναται μᾶλλον νὰ
προσχωρήσῃ εἰς τὸν περικυκλοῦντα αὐτὸ πολιτισμὸν, τὸν ἀνθρωπισμὸν, ἐν
ᾧ ἀφ' ἑτέρου δὲν εὕρισκει ἐν ἐκυτῷ δυνάμεις νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἐθνικὸν
χαρακτήρα του, τὸ ἀτίθασσον, τὸ θηριῶδες ἐπὶ τέλους. Πᾶν ἄλλο ἔθνος
δύναται νὰ εἴπῃ σήμερον· «Τοῦτο πράττω»· τὰ δὲ μὴ δυνάμενα νὰ εἴ-
πωσι τοῦτο φαίνονται ὅμως ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν εἰς τελικὸν ση-
μεῖον, εἰς τινὰ σκοπὸν. Ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν ἔθνος διατί ἴσταται ἐν μέσῳ
τῶν τριῶν ἡπείρων; Καὶ ἔχει νὰ εἴπῃ τί πράττει, ἢ ποῦ βυθίζεται; Μόλις
δύναται νὰ εἴπῃ πόθεν ἔρχεται, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι πλέον τίτλος ἐθνι-

κοῦ βίου καὶ ἐθνικῆς ὑπάρξεως, εἶναι ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς ἔτι λόγος κατ'
αὐτοῦ.

Τὸ φρούριον λοιπὸν τοῦτο καὶ τὸ τοιοῦτο εἰσέρχομαι νὰ ἐπισκεφθῶ.
Ἀμέσως μετὰ τὴν εἴσοδον ὑπάρχει στρατῶν ἐν ᾧ στρατῶ ἴζεται ἐν τῶν
ἡμετέρων πυροβολικῶν ταγματῶν. Εἶναι δὲ ἀκριβῶς ἡ ὥρα καθ' ἣν ὀδη-
γοῦσι τοὺς ἵππους εἰς τὴν πηγὴν ἵνα πίωσι. Τοῦρκοι τινές, ὁ μουφτῆς ἴσως
ἢ ἄλλοι πρόκριτοι κάθηνται σταυροποδητὶ ἐπὶ τῶν περκαθῶν τῶν καφε-
πωλείων παρακλιδίζοντες καὶ φαλατῶντες. Ὅποῦκι ἄρξ γε σκέψεις δι-
σχιζοῦσι τὸν νοῦν αὐτῶν εἰς τὴν θέαν τῶν ἵππων τῶν γασούριδων, οἵτινες
χρεμετίζουσι διερχόμενοι πρὸ αὐτῶν καὶ ἀποσπῶσι σπινθῆρας ἐκ τοῦ λιθο-
στρώτου διὰ τῶν πετάλων αὐτῶν; Ποῦκι αἰσθημῶτα πληροῦσι τὰ στήθη
τῶν μπεδῶν τούτων, ὅταν δὲν δύνανται νὰ κολαφίσωσι τὸν πρὸ αὐτῶν
διερχόμενον αὐθάδη, τέως ραγῶν, διότι δὲν κύπτει δουλικῶς; Δύνασθε
νὰ ἐνοήσητε τοῦτο, ὅταν ἀνκλογισθῆτε ὅτι ἡ ταπεινότης, ἢ καὶ ἡ μὴ
ὑπεροχὴ πρὸ τοῦ ἀπίστου εἶναι ἄρησις τοῦ κοραίου, εἶναι ἀπώλεια τοῦ
περκαδείσου.

Ἀπαντῶμεν καθ' ὁδὸν γράμεις ἀνυποδέχτους σχεδὸν, ἀλλὰ κρητούσας
πρὸ τοῦ προσώπου ἐπιμελῶς τὴν καλύπτραν. Δὲν εἶχον ἄδικον· τοῦτο
ἐγένετο ὑπὲρ ἡμῶν, διότι ἂν ἐβλέπομεν ἀκάλυπτα τοιαῦτα ἐρριτιδωμένα
καὶ κατεσκαμμένα ἔνεκα τῆς χρήσεως τοῦ ψιμυθίου πρόσωπα, θὰ ἐτρέ-
πόμεθα εἰς φυγὴν ἄτακτον. Προχωροῦντες ἀπαντῶμεν εἰς στενὴν καὶ σκιε-
ρὰν πύρρον παίζοντα παιδίκα καὶ κοράσια. Εἶναι εὐτραφεῆ, ἀλλὰ χλωμὰ
καὶ, οἷον εἰπεῖν ὑγρὰ, ὡς τ' ἀνήλικα φυτά. Ἐνισχυοῦ, ἀλλὰ λίαν σπανίως
ἐλπίζετε ἐνταῦθα νὰ ἴδητε δικταχίζουσιν τὸ πυκνὸν δικτυωτὸν δικλιδωμῶ
παραθύρου καὶ διολισθίνουσιν πρὸς τὰ ἔξω λαμπηρὰν ἀκτῖνα φλογεροῦ
ὀφθαλμοῦ Ὁθωμανίδος δεσποσύνης.

Προχωροῦμεν ἔτι βεβιασμένως διὰ τῆς κεντρικωτέρας ὁδοῦ, ἂν ἐπιτρέ-
πηται ἡ ὀνομασία αὕτη. Ὁ ἥλιος ἐνταῦθα που κατάρθωσεν, εὐρὼν διο-
δον, νὰ εἰσπέμψῃ ζωογόνον ἀκτῖνά του. Οἶα σύμπτωσις! Ἦ ἀκτῖς αὕτη
προσέπεσεν ἐπὶ καλλιζώνου νεκροῦ ἀξιοματικοῦ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἀ-
πετέλεσεν ὠραῖον θέαμα. Ἀλλὰ καὶ οἶα ἀντίθεσις! Τὸ εὐχαρι καὶ καλὸν
πρόσωπον τοῦ ἀξιοματικοῦ μετὰ τῆς ὠραίας στολῆς καὶ τοῦ ζήφους του
ἐν μέσῳ τῆς ἀθλιότητος, ἣτις μᾶς περισφίγγει!

Ἀλλὰ τίς εἶναι ὁ μέγας ἐκεῖνος αἰχμαλώτος, ὁ κρητούμενος πρὸ πολ-
λῶν δεκάδων, πρὸ ἑκατοντάδος ἴσως ἐτῶν, ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ; Ἄν εἶναι
δύσκολον νὰ ζῶσιν ἐνταῦθα ἄνθρωποι, ἂν καθίσταται ἀδύνατος ἢ ἐν τοῖς
ἀνηλίοις τόποις ὑπαρξίς τῆς φυτικῆς ζωῆς, τί θέλουσα εὕρισκεται ἐνταῦθα
ἢ μεγάλη καὶ εὐρεῖα αὕτη πλάτανος; Ἐκ τίνος πλατανῶνος ἀποσπκ-
σθεῖσα μετηνέχθη καὶ προσηλώθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου; Φαίνεται τι παρὰ
τοὺς κανόνας τῆς φύσεως. Καὶ ἐν τούτοις ἢ πτωχὴ πλάτανος ζῆ ἐνταῦθα

ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ ὑψωθῆ ὑπὲρ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν καὶ τὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου, καὶ ν' ἀναπεσῆ ἐλευθέρως τὸν καθαρὸν ἀέρα. Διὰ τῆς ὑπερηφάνου κορυφῆς αὐτῆς ἀτενίζει, κινουμένη πενθίμως εἰς τὴν πνοὴν πικρῶν ἀνέμου, τὸ ἀπέναντι πάτριον ἔδαφος καὶ κλαίει ἀενάως. Ὡ βεβαίως δάκρυ θαλπερὸν τῆς πλατάνου εἶναι ἢ ἐκ τῆς ρίζης αὐτῆς χυνομένη ἀδιαλείπτως διακυγῆς πηγῆ ὕδατος. Κλαίει διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς. Εἰς τὴν πηγὴν ταύτην ποτίζουσι σήμερον τοὺς ἵππους, περὶ ὧν εἶπον, οἱ ἡμέτεροι πυροβοληταί.

Σπεύδομεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐξέλθωμεν διὰ τῆς παρὰ τὴν πλάτανον βορείας πύλης τοῦ φρουρίου καὶ ἀναπνέομεν ἐλευθέρως, εὐχόμενοι νὰ πεισθῶσι ταχέως οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ οἰκοῦντες Ὀθωμανοὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν καὶ κατοικήσωσιν εἰς καλλίτερα μέρη, ὅπως αἰσθανθῶσιν ὅποια εἶναι ἡ ἐλευθερία, περὶ ἧς ὀμιλοῦσι καθ' ἡμέραν οἱ συμπολιταί των χριστιανοί. Ἦδη ἐξέλιπεν εὐτυχῶς καὶ δι' αὐτοὺς ὁ λόγος τῆς χωριστῆς καὶ βεβιασμένης κατοικίας αὐτῶν. Οἱ ἐλεύθεροι νόμοι, ὅφ' οὗς ὑπήχθησαν ἀρτίως, προστατεύουσιν ὁμοίως καὶ ἐξ ἔσου τοὺς χριστιανούς καὶ πᾶσαν ἄλλην φυλὴν καὶ αὐτούς.

Μετὰ ταῦτα ἐπεσεκέφθη διάφορα ἄλλα μέρη τῆς πόλεως καὶ τὰ δημόσια γραφεῖα. Τὸ δικαστήριον ἐποιήσατο χθὲς ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ. Ἡ εἰσαγγελία λειτουργεῖ πρὸ ἡμερῶν. Ἡ διοίκησις ἐγκατέστη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τμήματος τούτου. Αἱ οἰκονομικαὶ ἀρχαὶ ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων αὐτῶν. Εἶναι ἀξία σημειώσεως ἡ εὐκολία μεθ' ἧς ἐνεφυτεύθησαν ἐνταῦθα οἱ νόμοι τοῦ παλαιοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία αὐτῶν. Ἐν οἴκημα μόνον ἐλλείπει εἰς-ἔτι ἐντεῦθεν, τὸ ἥμισθα πάντων ἀναγκαῖον, ὅπερ εὐχομαι, εἰ δυνατόν, νὰ μὴ ἰδρῦθῆ ποτέ. Τοῦτο εἶναι αἱ φυλακαί. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ Βῶλος ὁμοιάζει πρὸς τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο τῆς Ἑλβετίας, εἰς οὗ τὰς φυλακὰς ἀνεπετάσθη πρῶτον τινὰ, πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἡ λευκὴ σημαία, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οὐδεὶς ἐκρατεῖτο ἐν αὐταῖς. Εἶθε ἡ λευκὴ σημαία νὰ κυματίζῃ διὰ παντὸς εἰς τὴν καλὴν ταύτην πόλιν.

* *

Ἐν τῷ λιμένι Βῶλου, τῆ 10 δεκεμβρίου 1881

Πρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ Παράλος ἔλαθεν ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγραφικὴν διαταγὴν ἵνα ἐκπλεύσῃ ἐντεῦθεν καὶ καταπλεύσῃ εἰς Πειραιᾶ. Δι' αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ἐπανεέλθω καὶ ἐγὼ εἰς Ἀθήνας. Οὐδεμίαν ἐτοιμασίαν εἶχον νὰ κάμω πρὸς ἀναχώρησιν. Ἦμην ἔτοιμος, καὶ μόνον τοὺς ἐνταῦθα φίλους μου ὄφειλον ν' ἀποχαιρετίσω. Οἱ πλεῖστοι ὁμῶς τούτων ἔσχον τὴν καλωσύνην νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ἣ κατόικουν ἐγὼ,

ἵνα διέλθωμεν τὴν ἐσπέραν ὁμοῦ. Περὶ μέσας δὲ νύκτας συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν εὐχῶν των καὶ ἀποκομίζων τὰς μᾶλλον εὐκρέστους ἀναμνήσεις ἐντεῦθεν, ἐπέβην τῆς Παράλου, ὅπου κλείω τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Πρόκειται μετὰ τρεῖς ὥρας ν' ἀποπλεύσωμεν.

Χαῖρε, καλὴ καὶ ὠραία πόλις τοῦ Βῶλου. Εὐδοῦ καὶ πρόκοπτε ἐν τῇ ἀγκάλῃ τῆς ἐλευθερίας. Χαῖρε, Πήλιον ὄρος, μετὰ τῆς παραπλεύρου Ὀσσῆς, περιμένοντα τὴν προσέλευσιν καὶ τοῦ γηραίου Ὀλύμπου εἰς τὸν χορὸν τῆς ἐλευθερίας!

* *

Ἐκ τῆς Παράλου ἐν πλῆ παρὰ τὴν Εὐβοίαν τῆ 11 δεκεμβρίου 1881.

Πρὸ ὠρῶν ἀνασπάτασα τὴν ἄγκυραν ἡ Παράλος ἐκ τοῦ Παγασητικοῦ διέπλευσε νύκτωρ διὰ τῆς αὐτῆς ὑγρᾶς ὁδοῦ καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ λεῖα πάλιν ὕδατα τοῦ Εὐβοικοῦ κόλπου· ἐν ἣ γαλήνῃ παράγεται ἐκ τῆς λέξεως γάλα, τὰ ὕδατα τοῦ κόλπου τούτου ἔδωκαν τὴν ἀφορμὴν τῆς παραγωγῆς εἰς τοὺς πρῶτους δημιουργοὺς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. Ἀένναος ἀταραξία ὑπάρχει ἐνταῦθα· καὶ μόνον οἱ δελφῖνες παίζοντες ἀύλακοτομοῦσι τὴν θάλασσαν ταύτην, ἢ ἡ αὐρὰ ρυτιδοῦ ἐπιχαρίτως καὶ ἡρέμα τὴν γλαυκὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Ἐφθάσαμεν μ. μ. εἰς Χαλκίδα· ἡ γέφυρα ἀνοικτὴ περιμένει τὴν διάβασιν τῆς Παράλου. Αἱ Συμπληγάδες Πέτραι μετὰ τὴν πρῶτην δίοδον διὰ μέσου αὐτῶν τῆς Ἀργοῦς ἔστησαν ἔσαι ἀνοικταὶ καὶ ἀκίνητοι. Τοῦτο νομίζει τις ὅτι συνέβη καὶ ἐν τῇ γεφύρᾳ μετὰ τὴν πρῶτην διαπύρην τῆς Παράλου ἀπέμεινεν ἀνοικτὴ. Κούφη ὡς χελιδὼν ἡ ὠραία καὶς ἐπῆλθε, διῆλθε καὶ περῆλθε τὸ στενὸν ἐν ἐπιβλητικῇ σιγῇ.

* *

Ἐκ τῆς Παράλου ἐν τῷ λιμένι Πειραιῶς τῆ 12 δεκεμβρίου 1881.*

Ἐπὶ ὥρας ὅλας διέμεινα χθὲς, μετὰ τὴν ἐκ Χαλκίδος ἀναχώρησιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, θαυμάζων τὴν θάλασσαν, τὰς δύο ἀντιθέτους παρακλίας καὶ πᾶν τὸ περὶ ἐμέ. Ἡ νύξ ἐπῆλθεν ὠραιοτέρη τῆς ἡμέρας, λαμπρὸν δὲ θέαμα ἦλθε νὰ φαιδρῦνῃ ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐκδρομὴν ταύτην. Πληθὺς δελφίνων περισκύκλωσε τὴν Παράλον, παραλλήλως πρὸς αὐτὴν πλέουσα. Ἄλλ' ἡ θάλασσα διετέλει ὑπὸ τὴν περιστάσιν, καθ' ἣν παράγεται τὸ ὠραῖον φαινόμενον τοῦ φωσφορισμοῦ. Αἱ ὑπὸ τῶν δελφίνων λοιπὸν παραγόμεναι περὶ τὸ πλοῖον αὐλακες ἦσαν φωτειναὶ καὶ λάμπουσαι· ἐνόμιζες ὅτι πυραὶ πολλαὶ περιστοιχίζουσι αὐτὸ, ἢ ὅτι βλέπεις μυρίους διάτοντας ἀστέρων πτερυγίζοντας εἰς τὸν οὐράνιον θόλον. Οἱ δελφῖνες, ὡς φυσικοὶ κάτοχοι καὶ κύριοι τῶν θαλασσῶν, περιφρονοῦσι τὴν παρουσίαν σωματῶν ἀλλογενῶν, παίζουσι μάλιστα μετὰ τῶν πλοίων ἀποδεικνύον-

τες τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν διὰ ταχυτάτης πορείας, διὰ σκιρτημάτων φαιδρῶν καὶ παιδαριωδῶν παιγνίων. Αἰφνης ἀναπηδῶσι μετὰ φυσήματος· εἶτα περῶσιν διὰ τῆς τρόπιος τοῦ σκάφους ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν αὐτοῦ· ἄλλοτε δὲ ὑπολείπονται μικρὸν, ὡς εἰ θέλοντες νὰ δοκιμάσωσι τὴν δυνάμειν των καὶ πάντοτε εὐρίσκονται πρὸ τῆς ἀφριζούσης πρῶρας.

Οἱ δελφίνες τοῦ εὐβοϊκοῦ κόλπου, τὰ μάλιστα εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς φαιδρίας καὶ ἡρέμου κατοικίας αὐτῶν, οὐδέποτε ἐγκαταλείπουσιν αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλιπον ἄθροοι τὴν Πάραλον ἅμα ἐφάνη ὁ Καφηρέυς καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Ἐκοιμήθη καὶ ὅτ' ἐξύπνησα εὐρισκόμεν ἔν τῳ λιμένι τούτῳ.

Ἀποκαλύπτομαι ἐν μέσῳ κανονοδολισμῶν καὶ σαλπισμάτων ἵνα χαιρετίσω τὴν γλαυκὴν σημαίαν, ἀναρωτημένην εἰς τὸν ἰστὸν, καὶ ἀποχαιρετίσω τὴν καλὴν καὶ προσφιλεῖ μοι **Πάραλον**.

Κ. Παπαμιχαλόπουλος

ΜΑΤΘΙΑΔΗ ΣΕΡΑΟΥ

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ *

Ἐτυχέ ποτε, κύριοι, ν' ἀκούσητε λέξιν τινὰ νέαν ἴσως δι' ὑμᾶς, ἀλλ' ἥτις ἔσχε τὴν δυνάμειν νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν σας; καὶ ἡ λέξις αὕτη νὰ ἐπανέρχεται ἀκουσίως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας, εἰς ἐκάστην σελίδα τοῦ βιβλίου ἢ τῆς ἐφημερίδος ἣν ἀναγινώσκετε; νὰ σας πλήττῃ τὴν ἀκοὴν εἰς ἐκάστην φράσιν ἣν ἀκούετε; Καὶ νὰ ἐκπλήττεσθε διότι — ἐνῶ ἡ λέξις αὕτη ἐκφράζει τι κοινὸν — δὲν τὴν ἠκούσατε ποτέ; Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν προσώπων. Φυσιογνωμία τις, ἥτις διήλθε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας χιλιάκις, χωρὶς ἐν κἂν βλέμμα ὑμῶν νὰ ἐπισύρῃ, νὰ ἐπιφαινηται ἐν στιγμῇ τι, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ σας εἶνε ψυχολογικῶς ἀριστα διατεθειμένη νὰ τὴν δεχθῇ καὶ τὴν συγκρατήσῃ, καὶ ἔκτοτε ἡ φυσιογνωμία αὕτη — ἐν τε τῳ περιπάτῳ, ἐν τῳ θεάτρῳ, ἐν σινευλίᾳ τι — σας πολιορκεῖ ἐπιμόνως, εὐρισκόμενη πάντοτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας προκλητικῆ, ὡς θέλουσα νὰ τὴν ἰδῆτε. Πρότερον ἴσως διήρχετο πλησίον ὑμῶν — τίς οἶδε! — συχνότερα. . . ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἔτι κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον σας ζωηρῶς. . . Δικτὶ;

Ἴδου τὸ ἀνεξήγητον.

Πρὸ ὀλίγων ἔτι ἡμερῶν τὸ ὄνομα τῆς συγγραφῆς — περὶ ἧς ἐπιχειρῶ

* Ἀνεγνώσθη κατὰ Φεβρουάριον ἐν τῳ Συλλόγῳ.

ἀπόψε νὰ σας εἶπω ὀλίγιστα — ἦτο ἐν Ἀθήναις γνωστὸν εἰς τινὰς μόνον ἐκ τῶν φίλων μου, μεθ' ὧν κατὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλικῆς ἀνεξαρτησίας μου πολλάκις εὐαρεστοῦμαι νὰ λαλῶ περὶ τῆς συντρόφου τῶν παιδικῶν μου χρόνων. Καὶ ἰδοὺ — ὡς ἐξ ἐφόδου — ἡ *Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρησις*, παρέσχε τοῖς ἀναγνώσταις αὐτῆς τερπνὸν *Ἑλληνικὸν διήγημα*, οὐτινος ἠγεῖται τὸ ὄνομα τῆς τέως ἀγνώστου Ἑλληνίδος, τὸ δὲ *Μὴ Χάρεσαι*, ἐν δυοὶ κατὰ συνέχειαν φίλοις, καταχωρίζει ἀνταπόκρισιν ἐκ Βαρι τῆς Ἰταλίας, περὶ τῆς Ματθιάδης Σεράου.

Τὸ ὄνομα διεδόθη διὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, καὶ πάντες ἐρωτῶσι περὶ τῆς νεαρᾶς συγγραφῆς, διότι ἢ τε ἀνταπόκρισις τοῦ *Μὴ Χάρεσαι* καὶ τὸ διήγημα τῆς *Ἐπιθεωρήσεως* ἐξήγειραν τὴν κοινὴν περιέργειαν χωρὶς νὰ τὴν ἱκανοποιήσωσιν. Ἴσως εἶμαι κακεντρεχῆς, ἀλλὰ, διὰ νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν, δὲν δυσχεροῦμαι διότι ἡ περιέργεια δὲν ἱκανοποιήθη. Πρὸ πολλοῦ μ' ἐβουκόλιζεν ἡ ἰδέα ὅτι ἐγὼ, ξένος τὴν καταγωγὴν, ὅσον καὶ ἂν ἦμαι Ἑλλην τὴν καρδίαν, ἐγὼ πρῶτος θὰ ἀναγγείλω ὑμῖν, ὅτι ἐν Ἰταλικῳ κήπῳ ἀνθεῖ Ἑλληνικὸν ἄνθος. Ἐπόθουν πρῶτος ἐγὼ νὰ σας ἀποκαλύψω τὸ εὐχάριστον τοῦτο γεγονός.

Λυπούμενος ὀλίγον διότι ἄλλοι μὲ προέλαβον ἐν μέρει, χαίρω οὐχ ἥττον δυνάμενος νὰ σας εἶπω περισσότερη, ὡς γνωρίζων ἐκ τοῦ ἐγγύς τὴν Σεράου, καὶ τυγχάνων ἐκ τῶν στενοτέρων αὐτῆς φίλων. Δὲν ἐπικαλοῦμαι τὴν συγγνώμην σας ἐάν, καίτοι εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ πραγματευθῶ περὶ τῶν συγγρόνων ἐν Ἰταλίᾳ ποιητῶν τῆς πραγματικῆς λεγομένης σχολῆς, μετὰ βῆλα ἀφνης θέμα. Διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης, διττῶς σας εὐχαριστῶ θὰ γνωρίσητε πιθανῶς κάλλιον τὴν Σεράου, καὶ θ' ἀποθαυμάσητε περισσότερο τὸν Καρδούση καὶ Στεκκέτη, ἀφοῦ ἀντ' ἐμοῦ θὰ σας ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῶν εὐγλωττότερον ὁ φίλος μου Χαράλαμπος Ἀννίνος.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἄσκοπον νὰ ἐξετάσῃ τις διατὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλληνίδων εὐκολώτερον ἀναπτύσσεται ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἰταλίας ἢ ἐν τῇ πατρίᾳ αὐτῶν χώρᾳ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν Ἰταλικὴν φιλολογίαν πλουτίζουσι τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλληνίδων Ἀγγελικῆς Πάλλη, Κομήσης Ἀλβάν, Δώρας Ἰστριάδος, Ματθιάδης Σεράου. Ὅσάκις αἱ συγγραφεῖς αὗται γράψωσιν ἐν ἄλλῃ γλώσσῃ, ἐκτὸς τῆς Ἰταλικῆς, καθίστανται ἡσσονες ἐαυτῶν. Δὲν ἠμιλῶ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι γεννηθέντων συγγραφέων, τοῦ Φοσκόλου καὶ τοῦ Μουστοξύδη, τοῦ Τριανταφύλλου, τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου, τοῦ Ζαμπελίου, τὴν ὁποίαν τὰ ἔργα τιμῶσι τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν. Πολλάκις ἐξήτασα τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ ἀνεύρον ἐν τῇ ἀβεβαίᾳ ἔτι καὶ μεταβατικῇ καταστάσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ἴσως ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσῃ ἀκριβῶς καὶ ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἀποκαλύψει τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα συγγραφῆς, μάλιστα

ὅτε ὁ συγγραφεὺς δὲν γράφει ἱστορίαν ἢ πρακτικὴν τινὰ ἐπιστήμην, ἀλλὰ ἀφηρημέναις ἰδέαις καὶ αἰσθήμασι.

Ὁ συνδυασμὸς ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας — λεπτῆς καὶ καλαισθητοῦ — μετὰ γλώσσης πλουσιωτάτης, ὡς ἡ Ἰταλική, ἣτις πρὸ μικροῦ συμπαγιωθεῖσα εἶνε ἰκανὴ ν' ἀποτυπώσῃ τὰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις τῆς μᾶλλον ἀφηρημένης ἰδέας, ὁ συνδυασμὸς οὗτος, βεβαίως θὰ παράγῃ πάντοτε ἐὰν ὄχι ἀριστουργήματα ἀλλ' ἔργα τοῦλάχιστον, ἅτινα δύνανται ν' ἀποκαλύψωσι τὸν συγγραφέα ἐν πάσῃ τῇ νοητικῇ του δυνάμει, χωρὶς ἢ φράσις νὰ τὸν στενοχωρῇ καὶ νὰ πικραμορφώσῃ τὴν ἰδέαν του.

Ἄλλ' οὐ τοῦ παρόντος αἰ σκέψεις αὗται. Πρόκειται νὰ σᾶς γνωρίσω τὴν Ματθίλδην Σεράου, καὶ προτιμῶ, ἀντὶ πάσης ἐμῆς κριτικῆς μελέτης, ἣτις θὰ μὲ ἀπεδείκνυεν ἴσως μᾶλλον τοῦ δέοντος ἐνθουσιώδη, — διότι πρῶτος ἴσως ἐγὼ ἐξώθησα τὴν Σεράου εἰς φιλολογικὸν ἀγῶνα, — νὰ τὴν κρίνητε ὑμεῖς αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων της. Ἐπιτρέψατέ μοι μόνον νὰ σᾶς εἴπω ὀλίγα περὶ τοῦ βίου, καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ χαρακτῆρός της.

Ὁ φίλος κ. Φ. Παρασκευαΐδης, ὅστις τὴν ἐσπέραν ταύτην κατέχει τὴν ἑδρὰν τοῦ Προέδρου, εἶδε τὴν Ματθίλδην γεννωμένην ἐν Πάτραις τῷ 1856, ὅτε ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, Φραγκίσκου Σεράου, ἐχειραγωγεῖτο εἰς τὰ μυστήρια τῆς γλώσσης τοῦ Δάντου. Ὁ Φραγκίσκος Σεράου ἦτο ἐκ τῶν πατριωτῶν ἐκείνων, εἰς οὓς, ἀποστρεφομένους τὸν βχρὺν ζυγὸν τῶν Βουρβόνων καὶ φεύγοντας τὴν ταλαιπωρουμένην Ἰταλίαν, ἡ Ἑλλάς ἤνοιξεν ἐγκαρδίως τὴν μητρικὴν της ἀγκάλην. Ἐνυμφεύθη ἐν Πάτραις τὴν λογίαν δεσποινίδα Παυλίαν Μπορέλη, ἣτις, κατὰ τὸ 1853, ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον

Πρωτῆς δρόσου σταγόνες δύο

κομψὸν τομίδιον γραφὲν μετὰ πολλοῦ αἰσθήματος καὶ ἀνθηρᾶς γλώσσης, ἣν τινὰ ἀποθαυμάζει τις ἀναλογιζόμενος τὴν ἡλικίαν τῆς συγγραφέως καὶ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφετο.

Ὅτε, ἐπερχομένου τοῦ 1860, ἡ Ἰταλία ἠγείρετο ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς ἐλευθερίας, προκηρυσσομένης ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τοῦ Αἰλιδαίου ὑπὸ τοῦ Γαριβιάδη καὶ τῶν *χιλιῶν* του, ὁ Φραγκίσκος Σεράου ἐπέστρεψεν εἰς Νεάπολιν ὀδηγῶν τὴν σύζυγον καὶ τὴν τετραέτιδα Ματθίλδην, καὶ ἀποκομίζων ἀπείρους ἀναμνήσεις τῆς ξενισίας αὐτὸν Ἑλλάδος, ἃς ἐγκατέσπειρε μετὰ στοργῆς καὶ εὐγνωμοσύνης ἐν ταῖς στήλαις τῆς ἐγκρίτου νεαπολιτανικῆς ἐφημερίδος *Pungolo*, ἧς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπῆρξεν εἰς τῶν δραστηριωτέρων συντακτῶν.

Πλούσιοι μὲν τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν οἱ νεαροὶ σύζυγοι, δὲν ἦσαν ἐπίσης πλούσιοι κατὰ τὴν πρακτικωτέραν καὶ κοινωνικωτέραν τῆς λέξεως

ἐννοίαν, καὶ, ἵνα ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, καὶ εἰς τὰ τῆς ἀνατροφῆς τῆς θυγατρὸς των ἔξοδα, ἠναγκάζοντο, ὁ μὲν πατὴρ νὰ γράφῃ εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας — τοῦθ' ὅπερ, ὡς ἐν Ἑλλάδι, δὲν παρέχει δυστυχῶς μεγάλα ὀφέλη εἰς τοὺς συγγραφεῖς, — ἡ δὲ κ. Σεράου νὰ παραδίδῃ μαθήματα τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς γλώσσης εἰς τὸ Παρθενάγωγεον καὶ τὰς εὐγενεῖς νεάνιδας τῆς Νεαπόλεως. Συγχρόνως ἔγραψε καὶ τινὰ δράματα ἰταλιστῶν, ἅτινα, πικρασταθέντα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῶν *Fiorentini*, ἐξέπληξαν τοὺς ἀκροατὰς διὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς γλώσσης, καίτοι ὑπὸ ξένης γεγραμμένα.

Παρὰ τῆς μητρὸς λοιπὸν ἡ μικρὰ Ματθίλδη ἤκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα, καὶ ἐξέμαθε τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν γλώσσαν. Ἡ οἰκία τῆς κ. Σεράου ἦτο τὸ ἐντευκτήριον πάντων τῶν ἐραστῶν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω ὅτι, μόλις ἐξελθὼν τῷ ἐκπαιδευτηρίου, προσεπάθησα παντὶ σθένει νὰ εἰσαχθῶ ἀγῶν παρὰ τῇ λογίᾳ ταύτῃ Ἑλληνίδι, ἣτις ἐπόθει νὰ περιστοιχιζέται ὑπὸ φιλομαθῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς διὰ ποιητικῆς καὶ αἰμίλης λαλιᾶς ἐνέπνευε τὸ σέβας καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐνδοξὸν πατρίδα της, ἣτις ἦτο πεφιλημένον θέμα παντὸς αὐτῆς λόγου, τὸ ἐλαττήριον πάσης τῆς ἀγάπης της.

Πάντες δὲ οἱ ἀγαπῶντες τὴν Ἑλλάδα, ἠεροῶντο θρησκευτικῶς μετ' ἐμοῦ, ἀγενεῖοι τότε νεανίου, τῆς κυρίας Σεράου ἀφηγουμένης μετὰ νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰς ἐνδόξους σκηνας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὸν βίον τοῦ Κανάρη, τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Διάκου, καὶ διερμηνευούσης ποιητικώτατα τὰ ἀριστουργήματα τῶν Σούτσων καὶ τοῦ Σολωμοῦ. Παρ' αὐτῆς, μητρὸς δι' ἐμὲ μᾶλλον ἢ φίλης, ἐδιδάχθην τὰς πρώτας λέξεις τῆς καθομιλουμένης Ἑλληνικῆς· αὐτὴ μοι ἐνέπνευσε τὸν διακῆ πρὸς τὴν γλώσσαν τοῦ Ὀμήρου ἔρωτα. Τῇ ὠμίλουν — ὡς αὐθαδῶς ἐνόμιζον — Ἑλληνιστῶν, ἡ δὲ ἀγαθὴ κυρία εἶχε τόσην εὐφυΐαν ὥστε νὰ μ' ἐνοήσῃ. Τῇ ἔγραψον Ἑλληνιστῶν, καὶ μετὰ πολλῆς ἀγαθότητος μοι διώρθου τὰ λάθη, δηλαδὴ πάσας τὰς λέξεις. Τῇ ἐδείκνυον τὰς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεις μου, καὶ ἡ κ. Σεράου μοι ὑπεδείκνυε τὰ ἐσφαλμένα, καὶ μ' ἐνεκαρδίου ἐνθέρμωεν.

Κατὰ τὸ 1873, ὅτε ἐξέδωκα ποιήματά τινὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζωηροῦ, κατὰ τύχην περιελθόντα εἰς χεῖράς μου, ἡ χαρὰ τῆς μητρὸς Σεράου ἐγένετο ἐκδηλωτικωτάτη. Βεβαίως τὸν ἐνθουσιασμόν της ἀποδίδω εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔμπνευσιν, τὴν ἀπειρον αὐτῆς λατρείαν πρὸς τὴν πάτριον της γλώσσαν, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ ἀνάμνησις τῶν ἡμερῶν τούτων εὐχαρίστως μοι ἀναπαριστᾷ τὸν εὐτυχῆ ἐκείνον βίον!

Ἠγάπα εἰλικρινῶς πάντα ἀγαπῶντα τὴν Ἑλλάδα καὶ μελετῶντα τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν, οὐδ' ἐφείδετο κόπων ἵνα τῷ παράσχῃ πᾶσαν δυνατὴν συνδρομήν. Ὅτε ὁ διάσημος μεταφραστῆς τοῦ Ἡροδότου, καθηγητῆς

Bertini, παρεσκεύαζε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Θεοφράστου, κατέφυγεν εἰς τὴν λογιάν Ἑλληνίδα καὶ μετὰ παρεκάλεσε νὰ τὸν εἰσαγάγῃ παρ' αὐτῆς ἢ δεξιῶσιν τοῦ ἦτο ἐγκυρδιωτάτη.

Τὰς ἀτάκτους ταύτας περὶ τῆς μητρὸς τῆς Ματθίλδης σημειώσεις τελειῶν, παρέχων ὑμῖν μικρὸν τι δεῖγμα καὶ τῆς ποιητικῆς τῆς ἀξίας, ὅπερ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μετέφρασα ἰταλιστί:

ΤΙ ΘΕΛΩ

Νὰ πνέω θέλω τὰς κρυφὰς
ἀτμίδας τοῦ ἀέρος
ποῦ πίνει ἀνεμπόδιστος
τῆς κόμης σου τὸ μῦρον.
Νὰ βλέπω θέλω τὸν γλυκὺν
σελαγισμὸν ἀστέρος
ποῦ παίζει εἰς τὸ ὄμμα σου
εἰς κριδὰς σαπφείρων.
Ν' ἀκούω θέλω τὴν μολπὴν
ἐρώσης ἀηδόνας
διότι εἰς τὸ ἦσμά της
λειποθυμῆ ἢ φωνή σου.
Νὰ δρέπω θέλω ἀπληστος
τὰ ῥόδα τοῦ λειμῶνος
διότι εἰς κάθε κάλυκα
κοιμᾶται ἢ πνοή σου.
Θέλω εὐρύ μου κάτοπτρον
τὴν ἔκτασιν τοῦ κόσμου
ὅπου στραφῆ τὸ βλέμμα μου
σὲ ν' ἀτενίζῃ μόνον.
Νὰ δίδῃς φῶς καὶ χρωμὰ μου
ἐσὺ ὡς ἥλιός μου
μὴ σταματῶν οὐδέποτε
εἰς τροπικὸν χειμῶνων.

Οὐδόλως πικράδοξον ἔαν τοιούτων γονέων κόρη, ἀνατρυφεῖσα ἐντὸς καθαρῶ φιλολογικοῦ κύκλου, ἢ νεαρὰ Ματθίλδη ἀνεπτύχθη προῶρως καὶ ἠσθάνθη ἀκατάσχετον στοργὴν πρὸς τὰ γράμματα. Τοῦτο μόνον εἶνε ἄπορον ὅτι οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ἐκμάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν, πρὸς ἣν τοσαῦται τὴν συνέδρον ἀναμνήσεις. Ἀπεμακρύνετο μάλιστα ὁσάκις μετ' ἤκουε συνομιλοῦντα δῆθεν Ἑλληνιστὶ μετὰ τῆς μητρὸς, ἀποκαλοῦσά με *σχολαστικόν*. Σὰς βεβαιῶν ὅτι δὲν ἐγνώριζε πλέον τῶν δέκα ἑλληνικῶν λέξεων, καὶ αὐτὰς δ' ἐπρόφερε νεαπολιτανικῶτατα. Διότι ἡ Ματθίλδη εἶνε ἢ κυρίως νεαπολιτανίς. Ἀγαπᾷ ἐμμανῶς τὴν Νεάπολιν, καὶ μελετᾷ τὰ ἦθη, τὴν ἱστορίαν, τὰς παραδόσεις τῆς ἀπλήστως. Δι' αὐτὴν οὐδὲν ἐν Νεαπόλει εἶνε μυστήριον. Ἐπανερχομένη ἐκ τῆς «*Scuola magistrale femminile*», τοῦ

Ἄρσακείου τῆς Νεαπόλεως, — ὅθεν ἐξῆλθε πρωτοβάθμιος διδάσκαλος — ἵστατο πρὸ τινος ἐρειπιωμένης οἰκίας, πρὸ τινος ἐκ τῶν ἀνακριθμῆτων ῥυπαρῶν εἰκόνων, αἵτινες ἀσχημίζουσι τοὺς τοίχους τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης, ἐρωτῶσα τὸν ἐμβαλωματῆν ἢ τὸν καστανοπώλην, οἵτινες ἐξήσκουν ἐκεῖ που τὸ ἐπάγγελμά των, καὶ ἐπέιχον δι' αὐτὴν τόπον ἱστοριογράφου, περὶ τῆς εἰκαζομένης ἢ φαντασιώδους τύχης τοῦ τοίχου ἢ τῆς οἰκίας. Ἡ δύνατο νὰ μείνῃ ὥρας δλοκλήρους θεωμένη τὸν ἐγγώριον χορὸν τῆς Νεαπόλεως, τὴν λεγομένην Tarantella, ὁσάκις — καὶ τοῦτο συνέβαινε συχνότατα — συνήντα φαιδρὸν τινα ὄμιλον γυναικῶν ἐορταζουσῶν εἰς τὸ ὑπαιθρον ἀνὰ πᾶν βῆμα. Ἡ μήτηρ ἀνησύχει . . . ἀλλὰ μετὰ τινος ὥρας ἡ Ματθίλδη ἐπέστρεφεν οἰκαδὲ καὶ τῇ ἐζήτει συγγνώμην τόσον κατασκευτικῶς, καὶ μᾶς διηγείτο, ποιικίλλουσα καὶ ἐξωρακίζουσα τόσον εὐφραντᾶστος τὰς ἐντυπώσεις ἃς εἶχεν ἀποθησαυρίσει κατὰ τὰς ἐκδρομάς της, ὥστε ἡ μήτηρ κατεπραύνετο ἐκ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι θὰ ἦτο ἡ τελευταία ἀποπλάνησις. Ἡ ὑπόσχεσις οὐδέποτε ἐξεπληρώθη, τοῦθ' ὅπερ εἶνε εὐτύχημα διὰ τὴν φιλολογίαν. Αἱ περιπλανήσεις ἐκεῖναι ἀπέφερον τῇ Ματθίλδῃ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς Νεαπολιτανικῆς καρδίας, ἣν τὰ συγγράμματά της ἀποτυποῦσι.

Τὸ σχολεῖον οὐδὲν τὴν ἐδίδαξε. Ἐφοίτα τακτικῶς εἰς αὐτὸ, ἀλλ' ἀντὶ συντακτικοῦ καὶ γεωγραφίας, ἀνεγίνωσκε τὰ νεωστὶ ἐκτυπωθέντα φιλολογικὰ βιβλία. Ὅτι ἐμελέτα τὸ κατεμάκνυεν ἐν ἐκπληκτικῇ ταχύτητι, τοῦτο δὲ τὴν ἐνεκαρδίου, ἵνα μὴ μελετᾷ πολλά. Κυρίως εἶπεῖν οὐδέποτε ἐμελέτησε, ἀλλ' ἀνεγίνωσεν ὅσα πιθανῶς οὐδεὶς ἄλλος ὁμηλιξ αὐτῆς. Αἱ ἀναγνώσεις της ὅμως δὲν ἦσαν στεῖραι ἀποτελεσμάτων ὠργίζετο ἔαν ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐξέφραζε σαφῶς τὴν ἰδέαν του, ἔαν δὲν ἀπετύπου ἀκριβῶς τὸν χαρακτῆρα, ὃν προὔτιθετο νὰ περιγράψῃ. «Διατί νὰ γράψῃς, ἔλεγεν εἰς τινὰ, ἔαν δὲν ἔχῃς τὴν δύναμιν, νὰ ἀναγκάσῃς τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐκφωνῇ ἀκουσίως πως — ἀτί ἀλήθεια, τί ζώῃ! τὸ αὐτὸ θὰ ἔλεγον καὶ ἐγὼ ἔαν ἐπρόκειτο νὰ ἐκφράσω τὴν αὐτὴν ἰδέαν!»

Ὡς βλέπετε, εἶχεν ἔμφυτον τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἔγραφεν ἢ, κάλλιον εἶπεῖν, ἔγραφε μόνον δι' ἑαυτήν. Κατὰ τὸ 1874, ἐν ἔτος πρὶν ἔλθω εἰς Ἑλλάδα, κατάρθωσα νὰ ὑποκλέψω ἐκ τοῦ γραφείου της φανταστικὸν τι διήγημα, τὸ ὁποῖον, ἐν ἀγνοίᾳ της, ἐδημοσίευσεν διὰ τῶν ἀρχικῶν μόνον στοιχείων τοῦ ὀνόματός της. Ἐξεπλάγη ἰδοῦσα αὐτὸ τετυπωμένον, μὴ δυναμένη νὰ μαντεύσῃ τὸν ἐγκληματίαν.

Ἄλλ' ἔτι μᾶλλον ἐξεπλάγησαν οἱ ἀναγνώσαντες τὸ διήγημα ἐκεῖνο, ἐν ᾧ διεφάνετο ἡ μέλλουσα συγγραφεύς. Ἐκτοτε ἐξηκολούθησε συγγράφουσα, καὶ μετὰ τὴν Opale, τὸ Cuore Infermo, τὸ Del Vero, δὲν παρήλθεν ἡμέρα χωρὶς ἢ γραφίς της νὰ παραγάγῃ τι, ὥρατιον πάντοτε. Τὸ πρῶτον ἐκεῖνο δημοσίευμα ἀπεκάλυψεν ἑαυτὴν ἑαυτῇ, ἐνόησεν ὅτι εἶχε γεν-

νηθῆ ἵνα γράφῃ, καὶ ἕκτοτε, σχεδὸν καθ' ἑκάστην, ἀνὰ μία τῶν σπουδαίων ἡμερησίων, πάντα τὰ ἐγκριτώτερα περιοδικὰ φύλλα τῆς Ἰταλίας ποικίλλονται ὑπὸ τῆς γονίμου καὶ θελκτικῆς γραφίδος τῆς Ματθίλδης Σεράου. Γράφει διηγήματα, ἠθογραφίας, λήσχας, εἰδύλλια, ψυχολογικὰς μελέτας, σκηνὰς τοῦ Νεαπολιτανικοῦ βίου. . . Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἶνε ἑφημεριδογράφος.

Ἐννοεῖ, μαντεύει τί θέλει σήμερον τὸ κοινόν, τί θὰ τὸ εὐχαριστήσῃ αὐριον . . . διὰ τοῦτο πᾶν ὅ,τι ἐξέλθῃ ἐκ τῆς γραφίδος τῆς ἔχει τὸ θέλημα τοῦ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἴδου διατί ἀγαπᾶται.

Ἄλλ' ὅ,τι μᾶλλον συντελεῖ εἰς τὴν δημοτικότητά της εἶνε τὸ λεπτόν αἰσθημα ὅπερ διαφαίνεται εἰς πᾶσάν της σελίδα. Ἡ Ματθίλδη Σεράου, εἶνε Ἀθηναία τῆς Νεαπόλεως. Συνενοῖ τὸ Ἀττικὸν πνεῦμα μετὰ τῆς Παρθενοπαίας καρδίας. Ἰὸ ὕψος της, μὴ ἀνταποκρινόμενον ἴσως ἐντελῶς εἰς τῆς γραμματικῆς τὰς ἀπαιτήσεις, ἔχει ζωηροὺς χρωματισμοὺς, νεῦρα, ζωήν. Διότι ἡ Ματθίλδη δὲν ἐπιζητεῖ τὴν φράσιν ἀπὸ τῶν Κλασικῶν, ἀλλ' ἡ ἰδέα γεννᾶται ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς λέξεως, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ μετὰ τῶν ὄπλων τῆς ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. Ἐπίσταται πρὸ παντὸς τὴν δυσχερῆ τέχνην τῆς mise en scène, τέχνης ἣν δυστυχῶς μόνον οἱ Γάλλοι κατέχουσι, καὶ τῆς ὁποίας καὶ τὸ ὄνομα ἀναγκαζόμεθα — Ἑλληνές τε καὶ Ἰταλοὶ — νὰ δανεισθῶμεν παρ' αὐτῶν. Ὁ κύριος χαρακτήρ ὅμως τῆς Ματθίλδης εἶνε ὁ ἀκατάσχετος ἔρως πρὸς τὴν Νεάπολιν, ἣν θεωρεῖ πατρίδα, τὸν δ' ἔρωτα τοῦτον πειρᾶται νὰ ἐνσπείρῃ εἰς πάντας. Ὁ ἔρως οὗτος συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν της ἐκδηλοῦται μυριοτρόπως, εἴτε δι' ἐνθουσιωδῶν διθυράμβων, εἴτε διὰ πικρῶν καταφορῶν, διὰ παραδόξων εἰκόνων ἢ συμβουλῶν πεπειραμένης Σιβύλλης.

Γράφει ταχύτατα, ὅσος δὴποτε καὶ ἂν συμβαίνει θόρυθος. . . . διότι μεμονωμένη ἀνιᾷ. Τῆς σπουδῆς ταύτης ἐκδηλοῦνται συχνάκις αἱ ἐλλείψεις. Ἀγαπᾷ τὴν παράδοξολογίαν, εἴτε γράφει, εἴτε καὶ ὁμιλεῖ, ἀλλὰ πάντοτε μέχρι τινός. Ἐρωτώμενη ἐὰν τῇ ἀρῆσκει ὁ Πετράρχης, σὰς ἀπαντᾷ ὅτι προτιμᾷ τὰ ὄστρεϊδία τῆς Mergellina.

Δὲν ἀγαπᾷ τὴν μελέτην διότι ὡς λέγει ἀναγνωρίζει πολλὴν συγγένειαν μεταξὺ τῶν λέξεων Studio καὶ Stupido, καὶ ἀποστρέφεται τοὺς αἰδοῦς, διότι ὁμολογοῦσιν οἱ ἴδιοι ὅτι εἶνε Κύνες (can-tanti). Φίλος τις τῇ ἔλεγε, ἀστεϊζόμενος, ὅτι οὐδὲν ἐκ γυναικὸς προέρχεται καλόν. — Πῶς φαίνεται, τῷ ἀπῆντησεν, ὅτι προέρχεσθε ἐκ γυναικός. — Ἐπιμένει, ὅτι δὲν ἠγάπησε ποτέ διότι, οὐδέποτε ἔπαθεν ὑπερτροφίαν τῆς καρδίας, καὶ μόνον ὡς ὑπερτροφίαν ἐννοεῖ τὸν ἔρωτα.

Ἄλλ' οὐχ ἤττον ψεύδεται, καὶ ψεύδεται πάντοτε, δσάκις θέλει νὰ ἐπιδειχθῇ κακὴ καὶ ἀναίσθητος. Εἶνε ἡ νόσος ἡ καταβιβρώσκουσα σήμερον τὴν νεολαίαν. Ἡ Σεράου ἀγαπᾷ, καὶ ἀγαπᾷ ἰσχυρῶς, ὡς ἀγαπῶσιν αἱ ψυ-

χαὶ αἱ ἐκλείπαι. Ἀγαπᾷ τὴν νεότητα, τὸ φῶς, τὸν ἥλιον, τὸ ὠραῖον, τὴν τέχνην. Ἀλλὰ θέλει νὰ ἐπιβάλληται. Θέλει νὰ ἐπιδειχθῇ — καὶ ἐν μέρει εἶνε διάφορος ἀπὸ τὰς ἄλλας γυναῖκας. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ ἐπιβάλληται ὅτε πάντες, καὶ τοὶ γυναῖκα, μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν παρακολουθοῦσι ;

Καὶ ὁ μὴ ἐπιζητῶν τὸν θαυμασμόν, οὐχ ἤττον μετὰ πολλῆς ὑπερηφανείας ἀκούει τὴν βοήν τὴν ὁποίαν διεγείρει ἡ ἐμφάνισίς του, — ἔστω καὶ ἂν ἡ βοή αὕτη εἶνε πικρά.

Ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκηται ἡ Σεράου κρίσταται πάντοτε πρὸ ὑμῶν, τὴν ἀκούετε καὶ τὴν βλέπετε. Τὴν ἀκούετε διότι, ὅταν ὁμιλῇ κραυγάζει, ὁ δὲ γέλως της εἶνε Ὀμηρικός· τὴν βλέπετε, διότι οὐδέποτε ἀναπαύεται, ἀλλὰ περιπλανᾶται πάντοτε, θεωρεῖ τὰ πάντα, σὰς παρατηρεῖ παραδόξως καὶ μετ' ἐπιμονῆς διὰ τῶν διόπτρων της; τὰ ὁποῖα εἶνε, ὁ φίλτατος καὶ συνήθης σύντροφος τῶν ὀφθαλμῶν της. . . Ἡ Σεράου εἶνε μύωψ, ἀλλ' ὡς πάντες σχεδὸν οἱ μύωπες, ἔχει ὀφθαλμοὺς ὠραίους. . . ἴσως διότι ἀναγκάζονται νὰ συγκεντρώσῃ ἐν βραχυτέρῳ διαστήματι, πᾶσαν τὴν διορατικὴν αὐτῶν ἀκτίνα. Ἐπιζητεῖ πάντοτε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ θεάτρῳ εἰσέρχεται πάντοτε κατὰ τὸ μέσον τῆς πράξεως, καὶ θορυβωδῶς πῶς καταλαμβάνουσα ὑπὸ τὰ θεωρεῖα κἀθίσταται ἐν τῇ πλατείᾳ, ἀναγκάζει τοὺς θεατὰς νὰ βροθῶνται ἵνα διέλθῃ, προσφωνεῖ μεγαλοφώνως τοὺς γνωρίμους της, ζητεῖ τὸ πρόγραμμα τῆς παραστάσεως παρὰ τοῦ πλησίον.

— Τίς εἶνε ; — Ἡ Ματθίλδη Σεράου — αὐτὴ ἡ ὁποία γράφει εἰς τὸ Piccolo, εἰς τὸν Corriere, εἰς τὸν Fracassa ; ἡ συγγραφεὺς τῆς Raccolta Minima? Μάλιστα, αὐτὴ εἶνε. Τόσον νέα ! Καὶ τώρα τί γράφει ; — Τὰς παραδόσεις τῆς Νεαπόλεως, διὰ τὸν Fanfulla. — Brava.

Καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ στρέφονται πρὸς τὴν Ματθίλδην, ἥτις προσποιεῖται ὅτι δὲν ἐνόησε τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμόν ὃν ἐγείρει, καίτοι ἡ καρδιά της σκιρτᾷ. — Δικαίως. Εἶνε νέα, εἶνε γυνή, εἶνε συγγραφεὺς . . . ἡ δημοτικώτερα τῶν συγγραφέων μάλιστα. Τίς δύναται νὰ ὑπερικήσῃ τὸν πειρασμόν ;

Ἡ γλῶσσα τῶν συγγραμμάτων της — ἡ ὁποία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἤτο ἔτι ἀτελής, ἐβελτιώθη ἐπαισθητῶς, τὸ δὲ τελευταῖον τῆς ἔργον, le leggende Napoletane, εἶνε ἀξίον νὰ συγκρατηθῇ μετὰ τῶν ἀρίστων προϊόντων τῆς σημερινῆς ἰταλικῆς φιλολογίας καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν.

Ὡς βλέπετε, τὸ εἶδος ὅπερ προτιμᾷ, εἶνε αἱ παραδόσεις ὡς πρὸς τὰς ὁποίας κυρίως ἐπενεργεῖ ἡ φαντασία. Ἀλλὰ ἡ παράδοσις δὲν γεννᾶται ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ποιητοῦ. Ὁ λαὸς τὴν πλάττει ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὴν παρὰ δίδει ἔπειτα τελείαν εἰς τὸν ποιητὴν. Τοῦ Goethe, ἡ μεγαλοφυΐα δι' ἧς ὑπερηκόντισε πάντας τοὺς μεγάλους ποιητὰς τῆς ἡμετέρας

ἐποχῆς, ἔλαβε τὴν παράδοσιν τοῦ Φάουτ οἶαν τὴν παρουσίασεν αὐτῷ ἢ φαντασία τοῦ λαοῦ.

Οὐδὲν προσέθηκε, καὶ τὸ πλάσμα του θὰ ζήσῃ ἐφ' ὅσον ὁ λαὸς ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα, τὴν ἰδίαν του ζωὴν.

Ἡ Σεράου δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτο, ἀλλὰ συναναμιγνύουσα ἐνίοτε τὴν δημώδη παράδοσιν μετὰ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, ὡς ὁ συμπατριώτης της Σπ. Βασιλειάδης ἐν τῇ Γαλατεία—ἀπόλλυσι οὐκ ὀλίγον τοῦ ποιητικοῦ χρώματος δι' οὗ ὁ λαὸς, ὁ γνήσιος λαὸς, περιβάλλει πᾶν αὐτοῦ γέννημα. Εὐτυχῶς τοῦτο συμβαίνει σπανιότατα. Πεποιθὺς ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ της δὲν λάμπει τὸ φῶς ἀτομικῆς μόνον ιδέας, ἀλλὰ ὀλοκλήρου λαοῦ, ὅτι αἱ σελίδες της δὲν ἐμπνέονται ὑπὸ μόνων τῶν ἑαυτῆς αἰσθημάτων, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων ἀπείρων ἀνθρώπων ἐχόντων τὰς αὐτὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς αὐτοὺς πόθους, γράφει σελίδας ἐν αἷς διαχέεται ἀφειδῶς πᾶσα ἢ ἐνθουσιώδης της ψυχῆ, πᾶσα ἢ καρδία καὶ ὁ νοῦς της, ἐν αἷς—οὕτως εἰπεῖν—ἀνευρίσκει τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα αὐτῆς. Καὶ αἱ σελίδες αὐταί, τὰς ὁποίας διετύπωσε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑαυτῆς ἀφανείας καὶ ἅς τῇ ἐνέπνευσεν ὁ ἅγιος ἐνθουσιασμός της πρώτης νεότητος, ἤλεκτρίζουσι συχνότατα, συγκινοῦσι πάντοτε.

Δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον ἡ Σεράου δύναται νὰ πλουτίσῃ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν γράφουσα ἑλληνιστὶ, ὡς εὐελπίς πιστεύει ὁ ἐπιστέλλων εἰς τὴν *Μὴ Χάρεσαι*.

Εἰς σελίδα τινα τοῦ σημειωταρίου μου, εὐρίσκω, διὰ τῆς χειρὸς της γεγραμμένην τὴν φράσιν ὁ Θεὸς μόνος εἶνε καλὸς, καὶ φαντάζεσθε πῶς γράφει τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἑλληνικῶς; Θὰ ἐγέλαιτε εὐτυχέστατον γέλωτα, ἐὰν ἐβλέπετε τὴν φράσιν της ταύτην. Πολλὰ θὰ παρελθῶσιν ἔτη ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐκμάθῃ ἐντελῶς τὴν γλῶσσαν τῆς μητρὸς της, ὅπως τὴν γράψῃ ὡς τὴν Ἰταλικήν, ἣτις δι' αὐτὴν οὐδὲν ἔχει μυστήριον καὶ ὑπὸ τὴν γραφίδα της ἀναλαμβάνει ζωὴν καὶ νεῦρα ὡς ἀπαλὸν κηρίον προσδεχομένη πάντα τῆς ιδέας της χρωματισμόν. Καὶ, ὡς ἀνωτέρω σὰς εἶπον, τὸ μάλιστα ἴσως τὰ ἔργα τῆς Σεράου διακρίνον εἶνε ἡ γλῶσσα. Ἡ Σεράου ἐνόησε ὅτι ὑπάρχουσι νόμοι τινὲς, ἐκτὸς τῶν καθαρῶς συντακτικῶν καὶ γραμματικῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀρμονίαν τῆς ἐκφράσεως, διότι ἔχει καὶ ὁ πεζὸς λόγος τὴν μουσικὴν του.

Δὲν συμμερίζομαι δὲ τὸν πόθον τοῦ ἀρθρογράφου τοῦ *Μὴ Χάρεσαι* καὶ διὰ σπουδαιότερόν τινα λόγον. Ἔργον τι τέχνης δὲν εἶνε μεμονωμένον. Ὁ καλλιτέχνης, συγγραφεὺς, ζωγράφος, ἢ μουσικὸς, λαμβάνει τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀπὸ τῆς περικυκλώσεως αὐτὸν ἀτμοσφαιράς, ἣτις ἐπιδρᾷ πανταχόθεν ἐπ' αὐτοῦ χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρῃ, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ κἄν. Ἡ δὲ ἀτμοσφαῖρα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας δὲν εἶνε—μοὶ φαίνεται—ἢ κατάλληλος πρὸς τὰς πνευματικὰς διαθέσεις τῆς Σεράου.

Τὸ πνεῦμα δὲν εἶνε πάντοτε ἐλεύθερον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ εἶδους συγγραφῆς, ἐὰν πρὸς παραγωγὴν τοιοῦτου εἶδους δὲν ὑποβοηθῇ ἢ περίξ κοινωνία. Ἡ καλαισθησία καὶ ἡ ἐν γένει πνευματικὴ κατάστασις τοῦ ἔθνους τῷ ἐπιβάλλουσι πολλάκις τὸ μᾶλλον ἀντικείμενον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ εἶδους, τὸ πνεῦμα ἀπόλλυσι τὸ ἥμισυ τῆς ἰσχύος του, καὶ μακραινεται ὡς ἄνθος ὑπὸ ἄστοργον οὐρανόν. Εἰς ὀλίγους ἐξόχους, Ὁμηρον, Δάντην, Σαίξπηρ δέδοται, ὅχι νὰ ἀνθίστανται εἰς τὴν ἠθικὴν—οὕτως εἰπεῖν—πίεσιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐπιβάλλωσι ἀντὶ νὰ τὴν ὑποστῶσιν.

Ἡ Σεράου εἶνε μόλις εικοσιπενταετής, ἐν τῇ ἀπαρχῇ δηλαδὴ τοῦ φιλολογικοῦ της σταδίου. Ἦρξατο αὐτοῦ σχεδὸν ἄκουσα... ἀποκοιμηθεῖσα παῖς, ἐξύπνησε συγγραφεὺς, εὐτυχῆς, λατρευομένη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Τώρα εἶνε, ὡς σὰς εἶπον, ἐφημεριδογράφος. Ἴσως ἡμέραν τινα, ἀπομακρυνομένη τῆς ἀπεικονίσεως τῶν μικρῶν σκηνῶν, τῶν φλαμανδικῶν εἰκόνων, τῶν ψυχολογικῶν ἀπλῶς μελετῶν, θὰ μᾶς γράψῃ εἰκόνας ποικιλοτέρας, ἀποτυπούσας πλείοτερα πρόσωπα καὶ συμπλέγματα, πολυχρώμους, περιεχούσας ἀρμονικὰς ἀντιθέσεις σκιᾶς καὶ φωτός. — Ἡ μετὰ βίβλιν ἐκ τῶν ψυχολογικῶν εἰκόνων εἰς τὸ μυθιστόρημα—ἐὰν δὲν εἶνε ἀδύνατος,—δὲν εἶνε ὅμως πολὺ εὐχερῆς. Οἱ δὲ μεγάλοι σύγχρονοι μυθιστοριογράφοι δὲν ἀνήλθον εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς τέχνης, εἰμὴ ἀφοῦ πρότερον κατέγειναν εἰς μετρίοφροναν μελέτην μεμονωμένων προσώπων καὶ εἰκόνων. Ἄλλὰ δὲν ἀπελιζόμεθα. Εἰς τοὺς διαλόγους τῆς Σεράου ἀναγνωρίζει τις τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὰς περιγραφὰς της δύναμιν ἑκτακτον καὶ ζωηρὰν καὶ πρὸ πάντων, εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας της, τέχνην ἀναμφισβήτητον τοῦ ἐμπνέειν ἀληθῆ ζωὴν εἰς ἄψυχα πλάσματα. Πάντα ταῦτα ἀγγέλλουσι, ὅτι ἐκ τοῦ κάμπης τῆς ἠθογραφίας—ἵνα διὰ τῆς ἰδίας της φράσεως λαλήσω—ἀνεγεννήθη σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ χρυσαλλίς τοῦ μυθιστορημάτος.

Ὡς βλέπετε, δὲν ἔγραψα κριτικὴν μελέτην, διότι καὶ τῶν πλείστων τῆς Σεράου ἔργων στεροῦμαι, καὶ ὁ καιρὸς δὲν ἐπῆρκει πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν. Σὰς ἀνέπτυσξα—ὡς ἠδυνήθη πιστότερον—τὰς ἐκ τῆς μακρᾶς μετ' αὐτῆς σχέσεώς μου ἐντυπώσεις.

Ὅπως τὴν γνωρίσητε καλλίτερον, σὰς ἀναγινώσκω ἐν μεταφράσει ἐν διήγημα, καὶ μίαν μελέτην αὐτῆς. Μεθ' ὅσα σὰς εἶπον, θεωρῶ περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι πολλὰ θέληγτρα τοῦ πρωτοτύπου ἐξασθενοῦσιν ἀποδιδόμενα εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ μάλιστα παρ' ἐμοῦ. Ἄλλὰ, ὅπως ὅποτε τὰ ἔργα ταῦτα τῆς Σεράου θὰ ἦναι πάντοτε προτιμότερα τῆς ξηρᾶς πεζογραφίας μου, δι' ἧς ἐξήντησα τὴν ὑπομονὴν σας.

ΠΡΟΝΟΙΑ — ΕΛΠΙΣ

Ἄραϊα εἶνε τὰ παιδιὰ τῆς Νεαπόλεως καὶ γελῶσι καὶ παίζουσιν ὡςπάντα τὰ ἄλλα παιδιὰ τοῦ κόσμου· ἀλλὰ δὲν δύνανται τὴν ἐσπέραν νὰ μείωσιν ἤσυχα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας ἐὰν ἡ νεαρά μήτηρ, ἡ μεγαλειτέρα ἀδελφὴ, ἡ διοπτροφόρος μάμμη ἢ ἡ πλέκουσα θεία δὲν διηγηθῇ αὐτοῖς ἐνδιαφερόσασάν τινα καὶ μακρὰν ἱστορίαν, ἣτις νὰ ἀναγκάσῃ νὰ ἀνοίξωσιν ὑπερμέτρως τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς των ἕως οὗ ὁ ὕπνος τοὺς καταστήσῃ μικροὺς, μικροὺς. Ὁμοιάζουσι πρὸς αὐτὰ πάντα τοῦ κόσμου τὰ παιδιὰ;

Δὲν τὸ ἤξεύρω· γνωρίζω μόνον τὰ παιδιὰ μου τῆς Νεαπόλεως, τὰ ἀγαπῶντα τοὺς ἐσπερινούς μύθους. Ἦθελον νὰ ἦμαι ἢ ὡς κόρη ἔτι φαιδρά μήτηρ, ἡ μεγαλειτέρα ἀδελφὴ, ἢ ἡ καρδιά ἀρχίζει νὰ κατανοῇ τοὺς μητρικούς παλμούς· ἢ θεία ἢ μὴ ἔχουσα ἐρωτικὸν παρελθὸν, οὔτε παρὸν, καὶ ἢς ἡ τρέμουσα ἐκ συγκινήσεως χεὶρ στηρίζεται μετὰ δειλίας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς παιδίων μὴ ἰδικῶν τῆς. Θὰ τοῦ διηγούμην τὸν μῦθον τῆς Προνοίας, ἐλπίδος· θὰ στέρξωσιν ἄρα γε νὰ τὸν ἀκούσωσι παρ' ἐμοῦ ἣτις διηγοῦμαι μεγάλας καὶ κακὰς ἱστορίας εἰς τοὺς μεγάλους καὶ κακοὺς ἀνθρώπους;

Τὰ παιδιὰ εἶναι ὠραῖα, ἀγαπῶσι τὰς διηγήσεις καὶ εἶνε τόσο ἀνεκτικὰ πρὸς τὸν ἀφηγούμενον.

Ἐξ ἡ λοιπὸν ἄλλοτε εἰς τὴν φιλότινην μας Νεάπολιν, ἀνθρώπος τις πολὺ παράδοξος. Δὲν σὰς λέγω ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν διῆγε τὸν ἰδιότροπόν του βίον, διότι ὑμᾶς γελόνετα παιδιὰ ἔχοντα τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λησμονεῖν, οὐδόπως ἐνδιαφέρει λεπτομέρεια τοιαύτη· δὲν σὰς ἐνδιαφέρουσι οἱ ἀριθμοὶ ὑμᾶς, ὧν πᾶσα ἡ ζωὴ εἶνε ποίησις.

Τὴν ἐποχὴν ἐγὼ τὴν γνωρίζω, διότι ἡμεῖς οἱ μεγάλοι ἔχομεν τὴν δυστυχίαν νὰ γνωρίζωμεν πολλὰ ἄχρηστα πράγματα, καὶ συσσωρεύομεν εἰς τὴν κεφαλὴν μας τόσας ἀνωφελεῖς γνώσεις. Τὴν γνωρίζω λοιπὸν, ἀλλὰ δὲν σὰς τὴν λέγω· ὑμεῖς βεβαίως ἐνδιαφέρεσθε περισσότερον νὰ γνωρίζητε ποῖος ἦτο ὁ παράδοξος οὗτος ἀνὴρ, πῶς ἐνεδύετο, τί ἔτρωγε, τί ἔκαμνε.

Ἦτο λοιπὸν ὑψηλὸς ὅσον οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ἦναι, τόσο ὑψηλὸς ὥστε ἀπηλπίζεσο νὰ τῷ ὀμιλήσῃς, τόσο ὑψηλὸς, ὥστε ὁ λαὸς ἔλεγεν ὅτι ἡ μήτηρ του ἐγελάσθη καὶ ἐγέννησε δένδρον ἀντὶ ἀνθρώπου. Ἦτο δὲ καὶ ἰσχυρὸς, ἰσχυρὸς, εἶχε κνήμας, πέριξ τῶν ὁποίων ἐχόρευον αἱ περισκελίδες του ὡς βάρβδος ἀλεξιβρόχου ἐν πλατυτάτῃ θήκῃ, καὶ βραχίονας ὀμοιάζοντας πτερὰ ἀνεμομύλου. Δὲν ἦτο πολὺ γέρων, διότι ἡ κόμη του οὐδεμίαν εἶχε λευκὴν τρίχα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ του, μέλανες ὡς ἀνθρακες, ἔλαμπον ὡς νεανίου ὀφθαλμοί· ἀλλ' ἡ ἐπίδερμις τοῦ προσώπου του ἦτο κι-

τρίνη, ὡς ἡ περγαμινὴ τῶν βιβλίων σας, καὶ ἠύλακοῦτο ὑπὸ μυρίων ρυτίδων· ὁ δὲ μυώδης λαϊμός του, ὠμοιάζε ξηρὸν πόδα νεκρᾶς ὄρνιθος. Ἐφερε πάντοτε μελανὰ ἐνδύματα, περισκελίδας στιλπνάς ἐκ τῆς μακροχρονιότητος καὶ τόσο βραχίαιας ὥστε ἐφαίνοντο οὐ μόνον ὀλόκληρα τὰ χονδρά ὑποδήματά του, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐφαρμύμεναι περικνημίδες του. Ὁ ἐπενδύτης του οὔτινος αἱ πλευραὶ ἐκινουῦντο αἰωνίως ὑπὸ τοῦ ἀέρος οὐδέποτε ἐφηρμόζετο καλῶς ἐπὶ τοῦ σώματός του· τὸ πρῶτόν του κομβίον εὐρίσκατο πάντοτε ἐντὸς τῆς ὀπῆς τοῦ δευτέρου καὶ οὕτω καθεζῆς. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἶχε πῖλον ἐρυθρὸν ἐξ... ἀρχαιολογικῆς ἴσως αἰδημοσύνης. Οὐδεὶς ἤξευρε πόθεν ἤρχετο, τίς ἦτο, ποῦ ἐπήγαγεν ὁ ἀνθρώπος αὗτος· πάντες ὁμως τὸν ἐγνώριζον, διότι νυχθημερὸν περιπλανᾶτο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Νεαπόλεως, ἢ δὲ παράδοξος μορφή του ὑπὸ τὸ τρέμον φῶς τοῦ φωταερίου, ἐλάμβανε φαντασιώδεις διαστάσεις, καὶ ἐφαίνετο φάσμα ἀπολέσαν τὴν πρὸς τὸ νεκροταφεῖον ἀγούσαν.

Ὁ ἀνθρώπος μας ἴστατο πρὸ πάσης θύρας, ὑπὸ πάντα ἐξώστην. Ἐγνώριζε πάσας τὰς οἰκίας, ἐν αἷς διητῶντο παιδιὰ, καὶ ἴσάμενος πρὸ αὐτῶν, ἐφώναζε διὰ τῆς ὀξείας φωνῆς του «Πρόνοια! Πρόνοια!». Τὰ δὲ παιδιὰ ἤρχοντο, τὸν ἐχαίρετον, τῷ ἔδιδον ἐν σολδίον... τεμάχιον ἄρτου... καὶ ὁ πτωχὸς ἀνεχώρει. Ἐγνώριζεν ἐπίσης τὰς στερουμένας παίδων οἰκίας... Ἐκεῖ ἐφώναζεν.—Ἐλπίς! Ἐλπίς! — Ἡ δὲ φωνὴ του ἀντήχει ὡς εὐχὴ, καὶ πάντες οἱ μὴ ἔχοντες τέκνα, πάντες οἱ ἐπιθυμοῦντες καὶ ἀγαπῶντες καὶ προσμένοντες αὐτὰ, ἔδιδον τὸν ὀβολὸν των εἰς τὸν ἐπαίτην. Μόνον οἱ ἔχοντες σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον τὴν καρδίαν, οἱ μηδέποτε ἀγαπήσαντες τι, οὐδὲν τῷ ἔδιδον.

Ὁ ἐπαίτης ἐγνώριζε τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ οὐδὲ κἄν ἴστατο πρὸ αὐτῶν. Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῶν ἀμαξῶν καὶ τῶν κραυγῶν τῶν πωλητῶν τῶν λεωφόρων, ἢ φωνῆ του ἠκούετο βροντώδης, ἠχηρὰ, διαπεραστικὴ. Πρόνοια! Ἐλπίς! Τὸν ἠκούον ἐκ τῶν ἀνηλιῶν ὑπογείων, ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐξωστῶν, καὶ ἡ φωνὴ του προεκάλει εὐθύμους διαχύσεις.

Ὁ ἀσθενὴς, ὅστις κατὰκείται ἐν τῇ κλίνῃ του, παρατηρῶν τὰς ἰπταμένας μυίας καὶ μετρῶν τὰς δοκοὺς τῆς ὀροφῆς, ἀκούει εὐχαρίστως τὰς λέξεις ἐκεῖνας ἐκ τῆς ὁδοῦ, αἵτινες ὡσεὶ ὑπόσχονται αὐτῷ τὴν προσεχῆ ἀνάρρωσιν «Πρόνοια! Ἐλπίς!» Ὁ ἐργάτης, ὅστις κατὰ τὰς ἀφορήτους ἡμέρας τοῦ θέρους, πλέει ἐν τῷ ἰδρῶτι κοπιώδους καὶ ἀγνώμονος ἔργου, ἐν τῷ ἀκούσματι τῆς φωνῆς ταύτης, ἀναλαμβάνει ἐλπίδα τινὰ ὅτι ἡ ἐργασία του, τίς οἶδε! ἢ ἀνακουφισθῆ ποτε· ὁ ἐργοστασιάρχης ὀλιγώτερον ἀπαιτητικὸς, ὅτι τοῦ ἄρτου θὰ καταπέσῃ ἢ τιμῆ. «Πρόνοια! Ἐλπίς!» Ἡ πτωχὴ μήτηρ, ἣτις ῥάπτει παρὰ τὸ φῶς τῆς λυχνίας ἀναλογιζομένη τὸν ἀπόντα υἱὸν τῆς, φοβουμένη δι' αὐτὸν τὸν ἀνεμὸν καὶ τὴν βροχὴν,

υπομειδᾷ εἰς τὴν φωνὴν ἐκείνην, ἥτις μυστικῶς τῇ ψιθυρίζει νὰ ἐλπίσῃ: *Πρόνοια! Ἐλπὶς!*

Ἄλλ' ὁ παράδοξος ἐπαίτης, ὅστις οὐδέποτε ὠμίλει περὶ ἐλεημοσύνης, συναναστρέφετο εὐχαρίστως τὰ παιδιά τῆς Νεαπόλεως, ὧν ἐγνώριζε τὰ ὀνόματα, τοὺς πόθους, τὰ μυστικά. Ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ἁγίας Λουκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ παιδιά εἶνε ἰσχνὰ, μελαγχροινὰ καὶ νευρώδη ὡς οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης ἐκείνης, ἴστατο θεωρῶν αὐτὰ βυθιζόμενα εἰς τὰ γλαυκὰ ὕδατα καὶ ἐνθαρρύνων διὰ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ μειδιάματος. Τὰ δὲ παιδιά συνεγέλων μετ' αὐτοῦ καὶ ἀνερριχῶντο ἐπὶ τῶν μακρῶν αὐτοῦ σκελῶν, καλοκάγαθον δὲ μειδιάμα ἐξηφάνιζε τὰς ρυτίδας τοῦ προσώπου ἐκείνου.

Εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς τῆς Chiaja, τῆς Riviera καὶ τοῦ Toledo ὁδοὺς, ἐθεώρει ἐταστικῶς τὰ περικοσμούμενα διὰ τριχάπτων καὶ μετὰξῆς παιδία, ὀδηγούμενα ἐφ' ἀμάξης ὑπὸ ξένων τροφῶν· τὰ δὲ παιδιά ἐκεῖνα οὐδ' ἐφοβοῦντο, οὐδ' ἀπεστρέφοντο τὸν ἐπαίτην, ἐνίοτε μάλιστα τῷ προσέφερον σακχαρικά, τὰ ὁποῖα ὁ ἐπαίτης ἐφύλαττε διὰ τὰ πτωχὰ τοῦ Mercato καὶ τοῦ Pendino παιδιά, τὰ ὠχρῶντα ἐκ τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος ἐν ᾧ ζῶσι, καὶ ἐκ τῆς ἀνεπαρκοῦς τροφῆς δι' ἧς τρέφονται. Τὰ παιδιά τῶν περιχώρων τῆς Νεαπόλεως, ἅτινα τρέχουσι περὶ τοὺς κήπους ἢ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν λόφων τῆς Mergellina καὶ τοῦ Posillipo, ἀνθηρὰ τὴν ὄψιν καὶ μὲ κιτρινωπὴν ἐκ τοῦ ἡλίου τὴν κόμην, συνεχάλει παρ' αὐτῶν, τὰ ἐφίλει μετὰ στοργῆς καὶ ἀνεχώρει. Τὴν νύκτα ἴστατο πρὸ τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὰς θύρας τῶν ὁποίων τόσα ἄστεγα καὶ ὄρφανὰ πλάσματα, ὡς κύνες, ἀνεπαύοντο, καὶ τὰ ἐσκίαζε διὰ τῶν πτυχῶν τοῦ μακροῦ του ἐπενδύτου, παραμμένων μακρὰς ὥρας καὶ ἐκτιθέμενος εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὴν βροχὴν.

Νύκτα τινὰ ὁ παράδοξος ἐπαίτης ἀπώλετο καὶ οὐδεὶς πλέον ἤκουσε τὴν συνήθη φωνὴν του: *Πρόνοια! Ἐλπὶς!* Κηπουρός τις τοῦ Capodimonte διηγεῖτο ὅτι τὸν εἶδε καθήμενον ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐξαποστέλλοντα φλογερά φιλήματα εἰς τὸ κενόν, εἶτα ἀπομακρυνόμενον καὶ ἔτι στρέφοντα ἵνα φιλήσῃ τὴν κοιμημένην πόλιν.

Οἱ γνωρίζοντες αὐτὸν, εἰλικρινῶς ἐλυπήθησαν, διότι δὲν τὸν ἐβλεπον πλέον οὐδ' ἤκουον τὴν εὐέλπιδά φωνὴν του· τὰ δὲ παιδιά τὸν ἐνεθυμοῦντο ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ἔπειτα — εὐτυχῆ παιδιά! — τὸν ἐλησμόνησαν.

Διεδόθη ὅτι ἦτο σπουδαῖος ἱατρὸς μεμακρυσμένης τινος χώρας, τῆς Σουηδίας, τῆς Νορβηγίας, τῆς Δανίας, ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τὸν εἶχεν ἀγαπήσει, καὶ νυμφευθεῖσα αὐτὸν κρυφίως, εἶχε προσφέρει αὐτῷ ὠραιότατον υἱόν· ὅτι ὁ βασιλεὺς, μαθὼν τὰ πάντα, ὠργίσθη μεγάλως, ἐξώρισε τὸν ἱατρὸν, ἐφυλάκισε τὴν θυγατέρα του, καὶ ἀπεδίωξε τὸ τέκνον· ὅτι, τελευτήσαντος τοῦ γέροντος βασιλέως, ὁ παράδοξος ἐπαίτης εἶχεν ἀνακληθῆ παρὰ τοῦ νέου βασιλέως, τοῦ γυναικαδέλφου του, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ θέσιν ἐν τῇ αὐλῇ παρὰ τῇ συζύγῳ καὶ τῷ υἱῷ του.

Πάντα ταῦτα ἐλέχθησαν. Ἄλλα καὶ σήμερον ἐν Νεαπόλει, παρὰ ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς τέκνοις τοῦ λαοῦ, παρέμεινεν ἐκ παραδόσεως ἡ μορφή τοῦ παραδόξου ἐπαίτου «*Πρόνοια! Ἐλπὶς!*», ἡ δὲ εἶδησις ὅτι ἐπκνέρεται ἰσχύει καὶ σήμερον ἔτι νὰ ἐφησυχάσῃ τὰ φωνασκοῦντα τρελὰ παιδιά, ν' ἀποζηρᾶν τὰ δάκρυά των, καὶ νὰ τὰ ἀποκοιμίσῃ ὅταν ἔχουν τὸ κακὸν σύστημα νὰ ἀποσύρονται πολὺ ἀργὰ, ἀγνοοῦντα ὅτι ὁ ὕπνος. . . Ἄλλὰ τὰ παιδιά ἀπεκοιμήθησαν.

M E A E T H

Ἐκείνη — δὲν ἦτο ἐντελῶς ξανθὴ ἀλλὰ μᾶλλον καστανόχρους ὡς παιδίον. Αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς της ἦσαν λεπτόταται, μακραι, ἠνωμένοι ἐν ἐνὶ μόνῳ πλοκάμῳ ὀπισθεν αὐτῆς. Εἶχεν ὀφθαλμοὺς κυανοῦς, τὸ δὲ κυανοῦν χρῶμά των παρουσίαζε γαλακτώδεις τινὰς ἀποχρώσεις. Ἐπιδερμίδα γυναικὸς ξανθῆς τόσον λεπτὴν, ὥστε κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ σφρίγγου καὶ τῆς εὐθυμίας ἦτο ἐρυθρόχρους, τοῦναντίον δ' ὑπωχρος ὅτε ἠθένει καὶ ἐπληττε. Δὲν ἦτο ὑψηλὴ· εἶχε στῆθος ὠραῖον, προκαλοῦν, ἀνεπτυγμένον· λεπτὴν τὴν ὀσφῦν· ἔκφρασιν προσώπου βεμβώδη, ὀφθαλμοὺς ἀεικινήτους καὶ παιγνιώδεις, βεβαιασμένον τὸ μειδιάμα. Ἦτο εἴκοσι πέντε, εἴκοσι ὀκτῶ ἴσως ἐτῶν. Ἐφερεν ἐσθῆτα πάντοτε μελανὴν βελουδίην ἐκ μετὰξῆς ἢ ἐκ μαλλίου. Ἠγάπα πάλυ τὰ ψέλλια, περιδέραια καὶ κτένας ἐκ μέλανος χελωνίου, κοσμήματα τὰ ὁποῖα ἀπεδίδον ζωηρὰς ἀκτινοβολίας. Ἄνωμάζετο Φλαβία, ὄνομα πολὺ ζωηρὸν δι' ὑπωχρον ξανθὴν, ὡς αὐτήν. Ἄλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα, ἦτο πρότυπον καλλονῆς. Ὅταν διήρχετο τὰς ὁδοὺς, τὴν ἔλεγον κόμησσαν Φλαβίαν, διότι ἀναπαρίστα ἀριστοκρατικοῦ κάλλους εἰκόνα. Εἶχε χαρακτῆρα νευρικὸν καὶ εὐερέθιστον· ἡ ὀργὴ ἐρύθραινε ἐνίοτε τὸ πρόσωπόν της. Ἐθλίβε τὴν χεῖρα τῶν οἰκείων της σπασμωδικώτατα. Ὁ εὐαίσθητος οὗτος χαρακτῆρ ἦτο κληρονομικὴ ἀσθένεια, καὶ παράδοσις οἰκογενειακῆ· ἡ μάμμη της εἶχεν ἀποθάνει ἐκ καρδιαλγίας, ὁ θεὸς εἶχεν αὐτοκτονήσει ἐξ ἐρωτικῶν περιπετειῶν, ὁ ἀδελφός της ἐταξείδευσε τὴν Ἰαπωνίαν ἕνεκα ἐρωτικῆς ἀποτυχίας. Μόνην ἐπιστήμην, μόνην ἀνάγκην εἶχε τὸν ἔρωτα· ἠγάπα πλέον τῶν ἄλλων γυναικῶν ἴσως, ἀληθέστερον ἀναμφιβόλως. Δεκαοκταέτις μόλις ἠγάπησε, χωρὶς ν' ἀνταγαπαθῇ, τὸν ἐξάδελφόν της Ἀλβέρτον, δι' ἔρωτος μυστικοῦ, βελθός, καταβιβρώσκοντος καὶ ὑποσκάπτοντος αὐτήν. Ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσιν ἐτῶν καὶ ἐνός, ἠγαπήθη παρὰ τοῦ Γουλιέλμου, τὸν ὁποῖον ἠγάπησε δι' ἔρωτος ἐνθουσιώδους, βιαίου καὶ καταλήξαντος εἰς γάμον, ὅστις μετὰ δύο ἔτη διελύθη.

Βεβαίως ὁ ἀνὴρ ἐπρόδωκεν. Ἡ Φλαβία κατέπεσεν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἔρωτος εἰς τελεῖαν ἀπογοήτευσιν. Ἐξηκολούθησεν ὅμως ἀγαπῶσα τὸν σύζυγόν της μετ' ἐνθουσιασμοῦ, προσπαθοῦσα νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ πα-

ρελθὸν ἀλλὰ ἐταπεινώθη παρὰ πολὺ καὶ ἀπέτυχεν. Ἐτράπη τότε εἰς τὸν μυστικισμόν, διὰ τὸ κατὰ πνίξιν ἐν αὐτῷ τὸ ὑπερεκχειλίζον πῦρ τῆς καρδίας τῆς, ἀλλ' ὁ μυστικισμὸς δὲν ἤρκει νὰ τῇ δώσῃ τὴν ἔκστασιν. Τότε ἀποθαρρυνθεῖσα, ἀλλὰ πλήρης φλογός, νεότητος καὶ καλλονῆς, ἠγάπησεν ἐπίσης βιαιῶς τὸν Παῦλον. Ὁ Παῦλος ἠγάπησεν ἀρκετὰ, ἀλλ' ἔχι κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον, καὶ ὁ κόσμος τὸν ἐχαρκατήριζεν ὡς ψυχὴν ψυχρὰν καὶ ἀνίκανον νὰ ἐννοήσῃ τὸν ἔρωτα τῆς Φλαβίας. Ἡ Φλαβία ἐγένετο ὁσημέραι πρότυπον ἐρώσεως γυναικός· μετὰ δύο δ' ἔτη θερμῆς συγκοινωνίας διεκόπη ὁ δεσμὸς ὁ συνδέων αὐτὴν μετὰ τοῦ Παύλου, ὁ κόσμος ἐλυπήθη αὐτὸν ὡς βλάβαν καὶ ἐξεθείασεν αὐτὴν ὡς τὴν ἐντελεστέραν καὶ μᾶλλον ἐρῶσαν ψυχὴν.

Ἐκεῖνος εἶχεν ἐντελῶς μελαγχροινὸν χρῶμα· κόμην μαύρην κυματοειδῆ καὶ βραχεῖαν, ἀφελῶς πρὸς τὰ ὀπισθεν διευθυνομένην, παρειὰν ὑπαχρον· ὀφθαλμοὺς μέλανας καὶ σπινθηροδόλους· βλέμμα εὐθυτενές, δξύ, ταχύτατον. Στόμα καλλιτεχνικόν, χεῖλη ἐρυθρότατα, λεπτά, χεῖλη γυναικὸς ὠραιζόμενα ὑπὸ κομποῦ καμπύλου μέλανος μύστακος. Ἦτο ὑψηλὸς καὶ ισχνός, πολλὴ ισχνός, ὡς ἵππος εὐγενής. Εἶχέ τι τὸ Ἀραβικὸν εἰς τὴν λεπτότητα τῶν γραμμῶν τοῦ προσώπου του, εἰς τὸν λαϊμὸν ὅστις προσωμοίκαζε πρὸς ἀγάλματος. Ἦτο τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἐτῶν. Ἐμειδία σπανίως, ἐγάλα ἐξάκρην καὶ διακεκομμένως. Ἐνεδύετο ἰδιορρυθμῶς ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν ισχνότητά του. Σπανίως ἔφερε χοροῦ ἔνδυμα, οὐδέποτε ἄνη, οὐδέποτε ἀδάμαντας. Μόνον εἰς τὸν λιχανὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀπλοῦν ἀρραβῶνα ἐκ χρυσοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶχε σύζυγον, καὶ δὲν θὰ ἐλάμβανε ποτὲ, ἔλεγεν ὁ κόσμος. Τὸν ἠρώτων διατί, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἀπεκρίνετο καὶ ἐσιώπα μετὰ τινος ὑπερηφανείας. Ἐκαστος τότε ἠρμήνευε τὴν σιωπὴν του, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἔλεγον ὅτι οὐδέποτε ἤθελεν εὑρεῖ γυναῖκα ἀξίαν αὐτοῦ. Διότι ὁ Ἄγγελος, ὄνομα ἀρκετὰ γελοῖον δι' ἄνδρα, εἶχε καρδίαν ἐπιρρηπῆ εἰς ισχυρὰ πάθη. Ὡς οἱ ἀριστοκράται νέοι, ἦτο συμπαθής, κομψότατος, πλουσιώτατος. Ἴππευε θαυμασίως, ὠδήγει ἐπιτηδεῖως τὴν ἀμαξάν, ἔπαιζε ψυχρότατα καὶ μετ' ἀπαθείας, ὡς ἑκατομμυριοῦχος. Ἀλλὰ, ἐν μέσῳ τῶν ἐφημέρων ἐρώτων, τῶν μακρανθεισῶν καρδιῶν, ἔλεγον, μόνη ἡ καρδία του ἦτο ἱκανὴ νὰ αἰσθανθῇ αἰσθημα ἰσχυρὸν καὶ μέγα, αἰσθημα ἀξίον νὰ ὀνομασθῇ πάθος. Ὅτε ἐλάλουν περὶ ἔρωτος, ὑπεμειδία πάντοτε, τὸ δὲ μειδίωμα τοῦτο ἐξέφραζεν αἰσθημα οἴκτου. Οὐδέποτε ὠμίλει περὶ ἔρωτος, ἀλλ' οἱ φίλοι τὸν συνεβουλεύοντο, λέγοντες· «Ἵμεῖς ἠγαπήσατε τόσον ... ὑμεῖς γνωρίζετε καλὰ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν». Καὶ πράγματι ὁ Ἄγγελος εἶχεν ἀγαπήσει πολὺ, πρὸ πάντων μετὰ τὰς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἀποδημίας του, ὅθεν ἐπανήρχετο μελαγχολικὸς, μυστηριώδης, τεθλιμμένος. ἠγάπησε Πολωνίδα ἐν Παρισίοις, Ἰταλίδα ἐν Λονδίῳ, Ἑλληνίδα ἐν Βιέννῃ. Ἐρωτες μακινῶδες, τρελοὶ, αἰωνίως προοιωνίζοντες τραγικὸν τέλος. Ἐν

Νεαπόλει ἐμάνθανον αὐτοὺς παρηλλαγμένως καὶ ἀσυναρτήτως. «Ὁ Ἄγγελος εἶνε ἠφαιστίων», ἔλεγον, κινῶντες τὴν κεφαλὴν. Ὅταν ἐπέστρεφε, τὸν ἠρώτων πῶς εἶχε διασωθῆ ἀπὸ τὸ ναυάγιον. Ἀλλ' αὐτὸς ἐσιώπα· τὸ δὲ μυστηριώδες, ἐμεγάλυνε τοὺς μυστηριώδεις ἔρωτάς του. Ὅταν ἔβλεπον αὐτὸν σκύθρωπὸν καὶ ἀφρημένον, ἀποφεύγοντα χοροὺς καὶ θέατρα, ἰππεύοντα μακινῶδες, ακυραὶ καὶ κύριοι ἐψιθύριζον· ὁ Ἄγγελος ἐρωτεύθη· κακὰ ἐξεμπερδεύματα». Ἀλλὰ εἰς τὴν Νεάπολιν ὁ Ἄγγελος δὲν ἐρωτεύετο· περιεφρόνει τὰς Νεαπολίτιδας ὡς ἀνικάνους· ἠγαπῶσι βαθέως.

Οἱ δύο ἐγνωρίζοντο ἀπλῶς ἐκ φήμης. Ἡ Φλαβία εἶχε μάθει τοὺς ἐν τῇ ξένη παρὰφόρους τοῦ Ἀγγέλου ἔρωτας. Καὶ ὁ Ἄγγελος εἶχεν ἀκούσει τὰς ἐρωτικὰς τῆς Φλαβίας περιπετείας. Ἐφόσον δ' ἡ περὶ ἀμφοτέρων φήμη ἐπετεινετο, ἐκάτερος ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ γνωρίσῃ τὸν ἄλλον ἐκ τοῦ σύγγγυς. Ἐν ἐσπερίδι τινι τυχαίως ὄλως παρουσιάσε τις τὸν Ἄγγελον εἰς τὴν Φλαβίαν. Ἀντήλλαξαν μακρὸν βλέμμα ὡς ἀντίπαλοι ἀντιμετροῦντες τὰς ἰδίας δυνάμεις. Συνεπλάκησαν εὐθύς καὶ ἐπαφέθησαν εἰς λυσώδη στρόβιλον, κατόπιν ἐχωρίσθησαν σιωπηλῶς. Ἀλλ' ὁ κόσμος εἶχεν ἤδη ψιθυρίσει· «ἰδοὺ ὠρατὸν ζεῦγος». Ὁ Ἄγγελος καὶ ἡ Φλαβία ἐπλάσθησαν διὰ τὸ ἐννοῶνται. Συχνάκις συνηντῶντο διότι ἤθελεν νὰ γνωρισθῶσι κάλλιον, ἐξοικειούμενοι ἐπὶ μᾶλλον ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος τῶν ἑαυτῶν χαρακτήρων. Ἡ Φλαβία ἐξηρῆνα τὴν καρδίαν τοῦ Ἀγγέλου, καὶ ἤκουε συμπαθῶς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν τῇ ξένη ἐρώτων του. Δὲν ὠμίλου ἢ περὶ ἔρωτος, μάλιστα δ' ἡ φωνὴ των ἀνελάμβανεν ἠδυπαθεῖς τόνους ὅτε ἐλάλουν περὶ πάθους. Ὁμοιάζον δύο ἀνδρείους πολεμιστὰς οἵτινες, ἐπανελθόντες ἐκ τῆς μάχης πλήρεις πληγῶν, διηγοῦνται ἀλλήλοις τὰ ἐνδοξα κατορθώματά των. Ἐπανήρχοντο καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς μάχης. Ὁσάκις ἡ Φλαβία, διηγούμενη ἐπεισοδίον τι τοῦ ἰδιαίτερου τούτου βίου τῆς, περιέγραφε τὴν ἀπελπισίαν τὴν κυριεύουσαν τὸν πλανηθέντα ἐραστήν, — ἐννοῶ, ἔλεγεν ὁ Ἄγγελος.

Ὅτε ὁ Ἄγγελος ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν Φλαβίαν ὅτι πολλάκις κατὰ τοὺς ἔρωτάς του ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου εἶχε ταράξει τὸν ἐγκέφαλόν του. — Ἐννοῶ, προσέθετεν ἡ Φλαβία.

Ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ Ἀλβέρτου, τοῦ Γουλιέλμου, τοῦ Παύλου, ἔλεγε μετὰ σιωπηλῆς περιφρονήσεως — Αὐτὸς δὲν ἐνόει!

Ὁμιλῶν περὶ τῆς Ἐστέλλης, τῆς Μαρίας, τῆς Κορίννης, ὁ Ἄγγελος ἔλεγε περιφρονητικῶς. — Αὐτὸς δὲν ἐνόει!

Ὁμιλοῦντες περὶ ἑαυτῶν, ἔλεγον ἀμφοτέροι — Ἡμεῖς ἐννοοῦμεν.

Ὁ κόσμος ἐπερίμενε. Ἡ συνάντησις τῶν ἐκτάκτων τούτων προτύπων, τοῦ ἐρῶντος ἀνδρὸς καὶ τῆς ἐρώσεως γυναικὸς, ἐπεσπᾶτο τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Πᾶς τις ἐφαντάζετο παραδοξότατα πράγματα, φοβεροὺς διαλό-

γους, βλέμματα και χειραψίας φλογεράς, ψυχὴν ἀπονενοημένην. Πάντες ἐλάλουν περὶ αὐτῶν.

Αἱ φίλοι ἔλεγον πρὸς τὴν Φλαβίαν «εἶσαι εὐτυχής· εὔρες τὸν ἀνθρώπον σου». Οἱ φίλοι ἔλεγον εἰς τὸν Ἄγγελον «Τίς εὐτυχέστερος σοῦ; Σὲ ἠγάπησεν ἡ γυνὴ ἢ μόνη ἀξία σοῦ». Ἐν γένει δ' ἔλεγον· «Ὁ εἰς ἐπλάσθη διὰ τὸν ἄλλον».

Οὕτως ἡ Φλαβία καὶ ὁ Ἄγγελος, συναντηθέντες, ἀποθαυμάζοντες, ἐνοοῦντες ἀλλήλους, ἀξιοὶ τῶν αἰσθημάτων ἑκατέρου, χειραγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν, τῶν κλίσεων των, ὄνειροπολοῦντες τὸν ὕψιστον τῶν ἐρώτων, ἐν τῇ συναισθήσει ὅτι ἦσαν οἱ μᾶλλον ἱκανοὶ νὰ τὸν πραγματοποιήσωσιν, ἐπίστευσαν ὅτι ἠρῶντο. Ὁ κόσμος μετ' ἀπλήστου περιεργείας καὶ ἀνυπομόνου ἐνδιαφέροντος, ἔλεγον «θὰ ἰδῆτε τί θὰ συμβῆ».

Καὶ τοὺς ἐφθόνη διότι ἐγνώριζον νὰ ἀγαπῶσιν ἀληθῶς.

Ἄλλὰ ἡ τραγωδία βαίνει πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς.

Οὐδεὶς δυστυχέστερος τῶν δύο τούτων. Διότι ὁ ἐγωϊσμός ἐν τῷ ἔρωτι εἶνε ὁ χεῖριστος πάντων· διότι δὲν ἠγαπῶντο.

Ἄντωνιος Φραβασιέλης.

ΑΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ὑπὸ Ρ. ΙΕΡΙΓΓΟΥ

τῷ ἀγαγνώστη.

Ῥοδόλφος ὁ Ἱερίγγος (Rudolph von Ihering), ὁ κορυφαῖος τῶν νομοδιδασκάλων τῆς Γερμανίας καὶ μονοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπάτης, εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆ 22 αὐγούστου τοῦ ἔτους 1818 ἐν Aurich τῆς ἀνατολικῆς Φριςλανδίας, ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς βορείου θαλάσσης, ἐν τῷ ἄλλοτε βασιλείῳ τοῦ Ἀνοθέρου, κατέγεινε δὲ περὶ τὰς νομικὰς ἐπιστήμας διαδοχικῶς ἐν Ἐιδελβέργῃ, Μονάχῳ, Γοττίγγῃ καὶ τέλος ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα καὶ ἀκροσάμενος τῶν παραδόσεων τῶν περιφήμων Savigny καὶ Stahl ἐγένετο διδάκτωρ τοῦ δικαίου ἐν ἔτει 1842, τὸ εἰκοστὸν τέταρτον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἄγων ἔτος, παρουσιάσας ἐναίσιμον διατριβὴν λατινιστὶ γεγραμμένην καὶ φέρουσαν τίτλον de hereditate possidente. Ἐνικυτὸν μετὰ ταῦτα ἔλαβεν ἐν Βερολίνῳ ὑφηγείαν τῆς διδασκαλίας τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας καὶ, ὅτε τῷ 1844 ἐν Λειψία ἐδημοσίευσεν τὰς πραγματείας περὶ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου, προσεκληθὴ τακτικὸς καθηγητὴς εἰς Βασιλείαν (1845), μετὰ ἐν ἔτος μετέβη ἐπίσης ὡς καθηγητὴς εἰς Ροστόκην, ἐντεῦθεν εἰς Κίελον (1849), ἀπὸ Κιέλου εἰς Ὀλστεινον καὶ ἀπὸ Ὀλστεινοῦ εἰς Giessen, πόλιν τοῦ δουκάτου τῆς Ἑσσης (1852). Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου προσεκλήθη παρὰ τοῦ πανεπιστη-

μίου τοῦ Λουγδούνου τῆς Ὀλλανδίας καὶ συγχρόνως παρὰ τοῦ ἀκυρωτικοῦ δικαστηρίου ἐν Celle, ἀμφοτέρως ὅμως τὰς προσκλήσεις ταύτας οὐκ ἐδέξατο, διωρίσθη δὲ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑσσης δικαστικὸς μυστικὸ-σύμβουλος. Ἐν Giessen ἐποιήσατο τὰς διατριβὰς μέχρι τοῦ ἔτους 1868, ἔκτοτε δὲ μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἐδίδασκεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης· μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου ἔλαβε πρόσκλησιν παρὰ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου, ἣν ὅμως ἀπεποιήθη ἵνα δεχθῆ, ἐδέξατο δὲ ἐτέραν τῷ 1872 ἐκ Γοττίγγης, ἔνθα καὶ σήμερον ἔτι εὔρηται καὶ, ὡς μαθάνω, διανοεῖται ἵνα διαμείνῃ μέχρι θανάτου, ὡς τοῦτο μάλιστα δῆλον γίνεται ἐκ τῶν ἀρνήσεων, δι' ὧν ἀπήντησεν ἐσχάτως ταῖς προσκλήσεσι τῶν πανεπιστημίων Λειψίας, Ἐιδελβέργης καὶ Βερολίνου. Μεταξὺ τῶν πολλῶν τιμῶν, ἃς ὁ Ἱερίγγος ἔλαβε, συγκαταλέγεται νεωστὶ καὶ ὁ τίτλος αὐλικοῦ συμβούλου, ὃν διακεκριμένον μόνον ἀνδρες ἐν Γερμανίᾳ φέρουσι.

Τὸ ἀριστον τῶν ἔργων τοῦ Ἱερίγγου, ὅπερ θ' ἀφήσῃ ἀναμφιλέκτως ἐποχὴν, ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων (Geist des roemischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung. Leipzig. τομ. 1-3. 1852-65), ὅπερ καὶ ἰταλιστὶ μὲν πάραυτα μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ κ. Bellavite, γαλλιστὶ δὲ τῷ 1880 ὑπὸ τοῦ πρωτοδίκου Meulenaere, ὃς καὶ ἔτερα τοῦ συγγραφέως ἔργα μετεγλώττισεν. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἰσὶ· Civilrechtsfaelle ohne Entscheidung Leipzig 1847, Der Streit zwischen Basel-Land und Basel-Stadt über die Festungswerke der Stadl Basel: ein Rechtsgutachten. Leipzig. 1862, Der Schuldmoment im roemischen Privatrechte 1867, Der Lucca - Pistoja - Action - Streit: ein Beitrag zu mehreren fragen des Obligationenrechts. Darmstadt 1867. Der Kampf um 's Recht. Wien 1872, ἐξέλληνισθὲν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Λάππας καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μεταφρασθὲν. Die Jurisprudenz des taeglichen Lebens. Jena 1876, ὅπερ ὑπεσχέθη διὰ τῆς δημοσιογραφίας νὰ ἐξελληνίσῃ ὁ ὑφηγῆτης κ. Δημαρᾶς. Der Zweck im Recht Leipzig 1878. Vermischte Schriften juristischen inhalts. Leipzig 1879, καὶ πλεῖστα ἄλλα· πρὸς τούτοις ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Archiv für Praktische Rechtswissenschaft aus dem Gebiete des Civilrechts, des Civilprozesses und des Criminalrechts κατεχώρισεν ἀνωνύμως κατὰ καιροὺς σατυρικὰς ἀστείας ἐπιστολάς (humoristische Briefe) περὶ τῆς συγχρόνου νομικῆς ἐπιστήμης ἐν Γερμανίᾳ, ἃς, καθ' ὅσον γινώσκω, ὅσον οὐπω ἴσως ἀναδημοσιεύσῃ, ἀλλὰ καὶ ἴδιον ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα ἴδρυσεν μετὰ τοῦ περιφήμου ἄλλοτε καθηγητοῦ τοῦ δικαίου ἐν Τυβίγγῃ νῦν ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἐν Σαξωνίᾳ Gerber ἐν Ἰένῃ τῷ 1856, ὅπερ καὶ πλεῖστα σπουδαίως αὐτοῦ διατριβὰς περιέχει.

Ἡ διατριβὴ, ἣν μεταφράσας παραδίδω τῷ κοινῷ, δὲν εἶναι ἰδιαιτέρον τοῦ ἐξόχου συγγραφέως ἔργον, ἀλλ' ἀπόσπασμα ἐκ τῆς δευτέρας ἐκδό-

σεως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀριστουργήματος, τοῦ πνεύματος τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων, ὅπερ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, πεισθεὶς τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ὅπως γνωστὸν τοῖς πᾶσιν αὐτὸ ποιήσῃται, ὡς λέγει, εἰς ἰδιαιτέρον φυλλάδιον τῷ 1865 ἐν Λειψία ἀνετύπωσε ὑπὸ τὸν τίτλον *Bedeutung des roemischen Rechts für die modernsne Welt*, χρησιμεύει δὲ τοῖς Ἕλλησιν, ὅπως ἐξ ὄνυχος κρίνωσι τὸν λέοντα. Ἡ διατριβὴ αὕτη πραγματεύεται ζήτημα ἀρκούντως σπουδαῖον καὶ διαφέρον ἐκάστω. Πᾶς ὁ συνειθίζων περὶ παντὸς ἵνα ἀφ' ἑαυτοῦ σκέπτηται καὶ μὴ δέχῃται τὰ πάντα ἀνεξετάστως, θεβκίως θὰ ἠρώτησε πολλάκις ἑαυτὸν· διατί ὁ κόσμος σήμερον καταγίνεται εἰσέτι εἰς τὴν μελέτην τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου, αἰῶνας ὅλους μετὰ τὴν διὰ τῶν γλωσσογράφων εἰσαγωγὴν αὐτοῦ· ἢ ἀπάντησις τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ ἐστὶν ἀριδῆλως εὐκολὸς λίαν, προκειμένου περὶ χωρῶν, ὡς ἡ Ἑλλάς ἢ ἡ Γερμανία, ἐν αἷς ὁ ῥωμαϊκὸς νόμος ἔχει ἰσχὺν ἐθνικοῦ κώδικος ἢ καὶ ἐπικουρικὴν, ἀλλ' οὐχ οὕτως, προκειμένου περὶ χωρῶν ἐχουσῶν ἴδιον ἀστικὸν κώδικα, ὡς ἡ Γαλλία ἢ ἡ Ἰταλία· τὴν ἀπορίαν δὲ ταύτην περᾶται νὰ λύσῃ ἢ ἐπομένῃ διατριβῇ. Ὁ συγγραφεὺς. ἐκτὸς ὅτι καταφαίνεται ἐν αὐτῇ ὁ πολὺς ἐκεῖνος ῥωμαϊστὴς καὶ φιλόσοφος δείκνυσι πρὸς τούτοις ἐκπληκτικὴν γλαφυρότητα καὶ εὐφράδειαν, δεσμεύουσιν τὸν ἀναγνώστην, ὡς καὶ πλοῦτον γνώσεων ποικίλων δι' ἐμβριθῶν σκέψεων προδιδόμενων, αἵτινες τὸν θαυμασμὸν θεβκίως ἐκάστου θέλουσι κινήσῃ. Ἀλλὰ πᾶν ἤθελον μακρολογήσῃ, εἰ ἐπεχείρουν τὴν ἀξίαν τοῦ Ἱερίγγου ἵνα ἐξυμνήσω, διὸ ἀφήμι ἵνα ὁ ἀναγνώστης ἀπροκατάληπτος μᾶλλον γευθῇ τὰς καλλονὰς τῆς μεταφραζομένης διατριβῆς, εἰ καὶ θεβκίως πολλὰ ἐξ αὐτῶν καλύπτονται ἴσως ὑπὸ τῆς ἀνεπιτηδείότητος τοῦ μεταφραστοῦ. Ὅπως δὲ ποτε ἐπιλαμβάνομαι τῆς μεταφράσεως, πρὶν ἢ ὅμως προῶ εἰς τοῦτο ἀνάγκη ἵνα καὶ δημοσίᾳ ἐκφράσω τὴν ἐμὴν εὐγνωμοσύνην τῷ κλεινῷ συγγραφεὶ ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ προθυμίᾳ μεθ' ἧς συνέδραμέ μοι κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν βιογραφικῶν τούτων εἰδήσεων, νομίζω δὲ ὅτι οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ἔσεται ἐὰν περᾶνω τὸν προλογίσκον τοῦτον, μεταγλωττίζων καὶ ἀντιγράφων, ὡς ἱερὸν κειμήλιον, ἐνταῦθα μέρος τῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς μοι παρεχώρησε τὴν ἄδειαν τῆς μεταφράσεως, ἵνα ἐξ αὐτοῦ οἱ ἀναγνώσται καὶ τὸ ἐπιστολικὸν ὕφος τοῦ τηλεκλήτου ἀνδρὸς ἴδωσι καὶ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐνεποίησεν αὐτῷ ἡ ἰδέα ὅτι πρόκειται ἔργον αὐτοῦ ἐν εἰς τὴν ἑλληνικὴν νὰ μεταφρασθῇ μάθωσι. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει οὕτω.

Ἐν Γοττίγγῃ τῇ 15 Δεκεμβρίου 1881.

Ἐντιμότατε κύριε,

Ἡ Ὑμετέρα ἐπιστολὴ μὲ ἐνέπλησε χαρᾶς μεγάλης καὶ λίαν εὐχαρίστως δίδω ὑμῖν τὴν αἰτουμένην ἄδειαν ὅπως μεταφράσῃτε τὴν ἐμὴν πραγματείαν. Ὅτε ἐν τῷ γυ-

μνασίῳ εἰσέτι περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκοπίαν, οὐδέποτε θὰ ἐφανατόμην ὅτι ποτὲ θέλουσι συγγραφαὶ μου εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφρασθῇ. Ὁ χρόνος φέρεται ἡμῖν πράγματα, ἀτινα οὐδέποτε ἠθέλομεν περιμεῖνῃ! Ἐὐχόμενος τῇ Ὑμετέρᾳ μεταφράσει καλὴν ἐπιτυχίαν, διατελῶ μεθ' ὅλου τοῦ σεβασμοῦ

Εὐπειθέστατος R. V. Jhering.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδίδω τὴν μετάφρασιν πῆ κρίσει τοῦ κοινοῦ, ἣτις ἔσεται θεβκίως εὐμενῆς, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψει πόσον δύσκολον εἶναι τὸ μεταφράζειν ἐν γένει καὶ πρὸ πάντων γερμανοῦς συγγραφεῖς, οὐς διακρίνει, ὡς γνωστὸν, στρυφνότης ἱκανὴ καὶ ἐὰν καλῶς ἀναλογισθῇ τοὺς λόγους τοῦ ἱταλοῦ Castelvechio ὅτι δηλαδὴ εἶναι δυσχερέστερον τὸ μεταφράζειν τοῦ συνθέτειν· «*e piu difficile tradurre che comporre*».

Ἐν Μονάχῃ τῆς Βαυαρίας

Ἡέτρος Μιλτ. Οἰκονόμος.

Τρὶς ἔθετο τὸν νόμον ἢ Ῥώμῃ τῇ οἰκουμένῃ, τρὶς συνήνωσε τοὺς ἐκασταχοῦ λαοὺς, πρῶτον, ὅτε τὸ ῥωμαϊκὸν ἔθνος ἤκμαζεν, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν, δεύτερον μετὰ τὴν παρακμὴν αὐτοῦ, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, τρίτον, διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν νόμον, κατὰ μὲν τὴν πρώτην φορὰν διὰ τῆς βίαις καὶ τῆς ἰσχύος τῶν ὄπλων, κατὰ δὲ τὰς δύο ἄλλας διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ πνεύματος.

Ὁ προορισμὸς τῆς Ῥώμης ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐστὶν, ἐνὶ λόγῳ, ἡ καταπίεσις τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ. Βαθέως ἐστέναξαν οἱ λαοὶ ὑπὸ τὰ ὕλικα τε καὶ πνευματικὰ δεσμὰ τῆς Ῥώμης, θερμῶς ἠγωνίσθησαν ὅπως ἀποτινάξωσι τὸν ἑαυτῆς ζυγόν. Ἀλλ' ἡ τῇ παγκοσμίᾳ ἱστορίᾳ καὶ ἑαυτοῖς τοῖς ἰδίοις προκύψασα ὠφέλεια ἀντισταθμίζει τὸ κακὸν, ὅπερ ἔπαθον. Ὁ καρπὸς τοῦ πρώτου ἀγῶνος, ὃν ἡ Ῥώμη νικηφόρος ἠγωνίσαστο ἦτο ἡ παλινθρῶσις τῆς ἐνότητος τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἐν Ῥώμῃ συνεμίχθη ὁ ἀρχαῖος μετὰ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἔταμεν ὀδὸν τῷ χριστιανισμῷ· ἄνευ τῆς συγκεντρωτικῆς ἐθνικῆς Ῥώμης δὲν ἠθέλεν ἀνφραξῆ ἡ χριστιανικὴ Ῥώμη. Ὁ καρπὸς τῆς δευτέρας κοσμοκρατορίας τῆς Ῥώμης ἦτο ἡ θρησκευτικὴ τε καὶ ἠθικὴ διάπλασις τῶν νέων λαῶν. Τὸ ῥωμαϊκὸν ἔθνος εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐκλείψῃ, ὁ τόπος μόνον ἦτο ὁ αὐτὸς, ἐξ οὗ ὁ κόσμος ἐκ δευτέρου ἐλάμβανε τὸν νόμον, αὐτὸς ὁ νόμος ὅμως οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην.

Ἀλλὰ τὴν τρίτην φορὰν, καθ' ἣν οἱ νέοι λαοὶ ἐλάμβανον παρὰ τῆς Ῥώμης τὴν νομοθεσίαν αὐτῶν, ἦτο αὐτὴ ἡ ἀρχαία Ῥώμη, ἣτις ἐπέβαλλεν αὐτήν. Ἦτο μέρος γνησιοῦ ῥωμαϊκοῦ βίου, ὅπερ ἀνέζη, πολυτιμότερον καὶ πρωτοτυπότερον παντὸς ἄλλου προϊόντος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους

ἐν τε ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις, ἦτο ὁ πλουσιώτερός καρπὸς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Παράδοξον φαινόμενον! Νεκρὸς νόμος ἀναζῶν· νόμος εἰς ζῆνιν γεγραμμένος φωνήν, τοῖς λογίοις μόνον προσιτὸς, νικᾷ καὶ ἀνίσταται. Ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ἀκμῆς καὶ ἰσχύος αὐτοῦ, ἵνα ἀναζωογονήσῃ δὴλα δὴ τὴν νομοθεσίαν ξένων λαῶν, κατώρθωσε πεντηκονταετηρίδα μετὰ ταῦτα· ἐπέπρωτο ἵνα ἀποθάνῃ ὅπως ἔτι μείζονα δύναμιν ἀναπτύξῃ. Καὶ τίνοι τρόπῳ κατώρθωσε τοῦτο! Ἐν ἀρχῇ ὡς νομικὴ γραμματικὴ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν φιλομαθῶν, πάραυτα ἀνυψοῦται εἰς θέσιν νομικοῦ κώδικος καὶ τέλος, ἀφοῦ ἡ αὐθεντία αὐτῇ τῷ ἀφρηρῆθῃ κατὰ μέγα μέρος, ἐκυρίευσεν τὰς ἡμετέρας νομικὰς κρίσεις καὶ σκέψεις. Ἡ σπουδαιότης τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας διὰ τὸν νεώτερον κόσμον δὲν συνίσταται ἀπλῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὑπῆρξεν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἰσχύων νόμος—τοῦτο ὑπῆρξε παροδικόν—ἀλλὰ, ὅτι μετέτρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς νομικοὺς ἡμῶν συλλογισμοὺς καὶ κατεκυρίευσεν αὐτῶν.

Ἡ ῥωμαϊκὴ νομοθεσία εἶναι, ὡς ὁ χριστιανισμὸς, οὐσιῶδες στοιχεῖον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

Ἄδικως ἤθελέ τις ἀποδοκιμάσῃ τὴν παρομοίωσιν καὶ ἐξίσωσιν τῆς τρίτης ταύτης φάσεως τῆς ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας πρὸς τὰς δύο ἐτέρας. Τὸ φαινόμενον, ὅπερ αὐταὶ παρουσιάζουσιν ἡμῖν, ἐστὶν ἴσως δραματικώτερον, ἐλκυστικώτερον τῷ ὀφθαλμῷ καὶ τῇ φαντασίᾳ, τοῖς πολλοῖς εὐκαταληπτότερον· ὁ σκεπτικὸς νοῦς ὁμῶς θέλει ἀφεύκτως θεωρήσῃ πάντοτε τὴν ἐφ' ἡμῶν κυριαρχίαν τῆς ῥωμαϊκῆς νομολογίας, ὡς μίαν τῶν θαυμασιωτέρων ἱστορικῶν ἐμφανίσεων, ὡς ἓνα τῶν σπανιωτέρων θριαμβῶν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων.

Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ νομικὴ ἐπιστήμη πρὸ πολλοῦ ἤδη διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθησεν, ἵνα καταστήσῃ τοῖς πᾶσι καταληπτὸν τὸ γεγονός τοῦτο; Οὐχ ἦττον ὁμῶς, ὅσον παράδοξος ἐστὶν ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ φύσις, τοσοῦτον καὶ ἡ φιλολογικὴ τύχη αὐτοῦ. Ὑπαινίττομαι οὐ μόνον τὴν ἀμέλειαν τῆς ἐξωτερικῆς ἱστορίας τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα παραδοχῆς τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας ἐν Εὐρώπῃ, ἣν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐισεστώσης ἑκατονταετηρίδος τὸ πρῶτον ἤρξαντό τινες ἐπιστημονικῶς ἐπεξεργάζεσθαι—καὶ παρ' ἀπάσας τὰς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Savigny ὑπὲρ τῆς ἱστορίας τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐργασίας, ἡ ἀληθὴς ἱστορία τῆς παραδοχῆς αὐτῆς δὲν ἐγράφη εἰσέτι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐμβριθῆ κρίσιν ἐπὶ τῆς ἀξίας καὶ σημασίας τοῦ γεγονότος ἐκείνου. Φανήτω τοῖς ἀδαέσι πρὸ πάντων ὅσον δύναται περιεργόν, πλὴν ἐπικρατεῖ ἀναμφιλέκτως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν θεωρία περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως τοῦ θετικοῦ δικαίου, ἣτις κωλύει τὴν ὀρθὴν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, κατάληψιν τοῦ γεγονότος ἐκείνου, ἐννοῶ τὴν ὑπὸ τοῦ Savigny κατ' ἐξοχὴν διαδοθεῖσαν θεωρίαν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ χα-

ρακτῆρος τῶν νόμων, ἣν οὗτος θεμέλιον καὶ ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς ἱστορικῆς λεγομένης σχολῆς ἔθετο. «Ἡ ἱστορικὴ σχολή, οὕτως δρίζει ὁ Savigny τὸ πρόγραμμα αὐτῆς,¹ παραδέχεται ὅτι τὸ ὕλικόν τῆς νομοθεσίας παρεδόθη τῷ ἔθνει ὑπὸ τοῦ παρελθόντος καὶ δὴ οὐχὶ τυχαίως, οὕτως ὥστε νὰ ἠδύνατο ἵνα ἢ ἕτερον παρ' ὅ,τι πράγματι εἶναι, ἀλλ' ἀναπτύχθῃ καὶ αὐξηθῇ ἐκ τῆς ἐγκάτης οὐσίας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ». Ὡς ἕκαστος βλέπει ἡ θεωρία αὕτη ἀντιφάσκει πρὸς τὰ γεγονότα, διότι τῷ ὄντι, τί κοινὸν μεταξὺ ῥωμαϊκοῦ νόμου καὶ τοῦ παρελθόντος τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, τῆς οὐσίας καὶ ἱστορίας αὐτῶν; Ὁ ῥωμαϊκὸς νόμος ἦτο ἀδικαιολόγητος ξένος ἐπιδρομεὺς, εὐτινος τὴν ἀπομάκρυνσιν οὐδεὶς ὤφειλεν ἵνα ἐπιθυμήσῃ θερμότερον τοῦ Savigny καὶ τῆς ἱστορικῆς σχολῆς. Ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας οὗτοι πρὸ παντὸς ὑπερήσπισαν αὐτὸν, ὅτε ἕτεροι, ἐπὶ τῆς καθαρᾶς ἀρχῆς τῆς ἐθνότητος βασιζόμενοι, τὴν πλήρη αὐτοῦ κατάργησιν ἐπεδίωκον. Παράδοξος εἰρωνία τῆς ἐπιστήμης! Θεωρία, ἣτις ὤφειλεν ἵνα ἐξουθενώσῃ τὴν ἰσχύν τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου, ἀντεπεξέρχεται ξιφῆρης ὅπως σῶσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνότητος τῶν νόμων πολεμεῖ ὑπὲρ τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ὀρθῶς νοήσαντες αὐτήν, ἐπεδίωκον καὶ τὴν πραγμάτωσιν αὐτῆς! Ὁ ῥωμαϊκὸς νόμος ἐγένετο, προΐοντος τοῦ χρόνου, ὡς ἴδιος ἡμέτερος—διὰ τῆς αἰτιολογίας ταύτης ἐνόμιζον ἵνα ὑπαγάγωσιν αὐτὸν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνότητος. Ἔστω—ἀλλ' ὁποῖον λέξιν δύναται νὰ εὔρῃ ἡ ἱστορικὴ σχολή, ὅπως ἐξηγήσῃ ἡμῖν, διατί ἐγένετο ὡς ἴδιος ἡμέτερος; Ὅτε τὸ πρῶτον ἡ ῥωμαϊκὴ νομοθεσία ἐκρούσεν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν θύραν, ἦτο εἰσέτι ξένη καὶ οὐχὶ ἡμετέρα, «τὸ παρελθὸν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἡ οὐσία καὶ ἱστορία αὐτοῦ» ἀντέβαινον πρὸς αὐτήν.

Τῇ ἐρωτήσῃ τίνοι δικαίωματι ἐπετρέψαμεν τὴν εἴσοδον τῷ εἰσελαύνοντι ξένῳ, χρεωστῇ ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἀπάντησιν· κατὰ τὰς θεωρίας αὐτῆς ἡ κρίσις περὶ τῆς παραδοχῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου ἔσεται αὕτη περίπου· ἦτο ἀνεξήγητος ἀποπλάνησις τῆς ἱστορίας, παρεκτροπὴ καὶ ἀποστασία ἀπὸ τῆς «ἱστορικῆς ἀρχῆς», τοῦτ' ἐστὶν, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας, αἰνίγμα ἀλυτον τῇ ἐπιστήμῃ.

Φανήσομαι ἴσως ὑπεροβλικὸς ἐὰν εἶπω ὅτι ἡ σχολὴ ἐκείνη τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης, ἣτις ἱστορικὴ ἐκλήθη, καὶ ἣτις τῇ ἀναδιφήσει τῆς ἱστορίας τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων δημολογουμένως ἀνεκτιμήτους παρέσχεν ὑπηρεσίας, ὅτι ἡ σχολή, λέγω, αὕτη δὲν ἐδυνήθη ἐπιστημονικῶς νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὸ γεγονός ἐκεῖνο, ὅπερ ἐγένετο ἡ θάσις ἀπάτης τῆς νομοθεσίας ἡμῶν καὶ δὴ καὶ ὁ κανὼν ὡς παρακατιῶν ἀποδειχθήσεται,

¹ Zeitschrift für geschichtlichen Rechtswissenschaft. I. Seite 6. καὶ πλείοτερα ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ. «Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft» σελ. 8 κλ. τῆς Γ' ἐκδόσεως.

ἀπάσης τῆς μεταγενεστέρως ἀναπτύξεως αὐτῆς; Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος σχολή, δύναται νὰ φέρῃ κατ' ἀρέσκειαν ἐξωτερικούς λόγους δικαιολογούντας ἀντικειμενικῶς τὴν παραδοχὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου· ἐφ' ὅσον ὅμως αὕτη ὑποστηρίζει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐθνότητος τῶν νόμων ὡς τὴν μόνην κύριον ἔχουσαν, θὰ ὑπάρχῃ ἀντίφασις προφανῆς μεταξὺ τῶν θεωριῶν αὐτῆς καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας· διὰ τῆς πύλης τῆς ἐθνότητος οὐδέποτε εἰσελεύσεται ἡ διδασκαλία τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου εἰς τὴν χώραν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Καὶ τοιοῦτοτρόπως καταδικάζεται καὶ καταστρέφεται ἐκ βάθρων ἡ θεωρία τῆς ιστορικῆς σχολῆς, διότι ἡ παραδοχὴ τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου εἶναι γεγονός, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ ἡ ἐπιστήμη, πρὸς θ, ὅ, τι δὴ ποτε καὶ διδάξῃ περὶ τῆς ιστορικῆς οὐσίας τοῦ δικαίου, πρέπει νὰ συμφωνῇ.

Καὶ τοσοῦτόν ἐστὶ χαλεπὸν τὴν ἀληθῆ εὐρεῖν ἀρχὴν καὶ θεωρίαν; Ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἡ ἱστορία θέλει ὀδηγήσῃ ἡμᾶς πρὸς αὐτήν! Ὁ βίος τῶν λαῶν δὲν εἶναι ἀπομεμονωμένος, ἀλλ' ὡς ὁ τῶν ἀτόμων ἐν τῇ πολιτείᾳ κοινωνικός, σύστημα ὅλον ἀλλεπαλλήλου συγκοινωνίας καὶ ἐπιδράσεως, εἰρηνικῆς τε καὶ ἐχθρικῆς, διδόναι καὶ λαμβάνειν, συνελόντι, εἰπεῖν, μεγάλη, ἅπαντας τοὺς κύκλους τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως περιλαμβάνουσα συναλλαγὴ. Ὁ ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ ἰσχύων νόμος ἰσχύει καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ· ζωὴ ἐστὶν ἐκ τῶν ἐξω εἰσαγωγὴ καὶ ἐσωτερικὴ οἰκιοποίησις καὶ ἀφομοίωσις τῶν εἰσαχθέντων· παραδοχὴ καὶ ἀφομοίωσις εἰσὶν αἱ δύο θεμελιώδεις ἐνέργειαι, ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἰσοροπίας τῶν ὁποίων βασιζέται ἡ ὑπαρξίς καὶ ὑγεία ἐκάστου ζῶντος ὀργανισμοῦ. Κωλύειν τὴν ἐκ τῶν ἐξω εἰσαγωγὴν καὶ περιορίζειν τὸν ὀργανισμόν εἰς «ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἐξω» ἀνάπτυξιν ἐστὶν ταῦτ' ὅσον τῷ φονεῦν αὐτόν· ἡ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἐξω ἀνάπτυξις ἀρχεται τὸ πρῶτον μόνον ἐν τῷ πτώματι!

Τὸ ἄτομον δὲν δύναται νὰ ὑπεκφύγῃ τὸν νόμον τοῦτον χωρὶς νὰ ὑποστῇ τὸν σωματικὸν ἢ πνευματικὸν θάνατον· ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶ συνεχῆς σωματικὴ τε καὶ πνευματικὴ ἀναπνοή. Παρὰ τοῖς λαοῖς ὅμως οὐ μόνον δύναται τις νὰ φαντασθῇ παντελῆ ἀποκλεισμόν πάσης ξένης ἐπιδράσεως ἀλλὰ καὶ πράγματι ὑπάρχει ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ τῶν λαῶν μέλος αὐτῆς, ὅπερ—ἀληθῆς Ἀδὸν Κιστός τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνότητος—ἀπεπειράθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην, ὁ σινικός λαός.

Καὶ διατὶ ὅχι, ἢ δύνάτ' οἱ τις ν' ἐρωτήσῃ, ὅταν ὁ λαός αὐτὸς οὕτως ἀρέσκειται καὶ παραιτεῖται τὰς ὀφελείας τῆς συγκοινωνίας καὶ ἐπιμιξίας πρὸς ξένους λαούς; ἑαυτὸν βλάπτει. Ἡ ἐνστάσις θὰ ἦτο ὀρθή, ἐὰν ἕκαστος λαός ὑπῆρχε μόνον χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀλλ' ἕκαστος λαός ὑπάρχει συγχρόνως καὶ χάριν τῶν λοιπῶν, ἅπαντες οἱ λοιποὶ λαοὶ τῆς γῆς ἔχουσι δικαίωμα ἐπὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συγκοινωνίας καὶ ἐπιμιξίας. Οὐ πᾶν ἔδα-

φος πάντα φέρει καρπὸν, οὐ πᾶς λαός τὰ πάντα δύναται. Ἀλλ' ἡ ἀτέλεια αὕτη καὶ ἡ ἔλλειψις αὐταρκείας πρέπει ν' ἀναπληρωθῇ δι' ἐμοιβαίας βοθηίας καὶ συνδρομῆς—ἡ ἐντέλεια κατορθοῦται ἐν τῇ κοινότητι καὶ κοινωνίᾳ. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ὑλικῶν τε καὶ πνευματικῶν προϊόντων ἐστὶν ὁ τρόπος, δι' οὗ ἡ ἱστορία ἐξομαλύνει τὴν γεωγραφικὴν, φυσικὴν καὶ πνευματικὴν διαφορὰν τῶν λαῶν, δι' οὗ ὑπερνικᾶται ἡ πεπερασμένη φύσις καὶ πραγματοποιεῖται ἡ ἰδέα τῆς ὑψίστης δικαιοσύνης ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ.

Ὁ ἥλιος τῆς Ἰνδικῆς δὲν ἀνατέλλει διὰ μόνην τὴν Ἰνδικήν· ὁ κάτοικος τοῦ βορρᾶ ἔχει ἐπ' ἴσης δικαιώματα ἐπὶ τοῦ περισσεύματος καὶ τῆς ἀφρονίας, ἢν ἡ φύσις διὰ πλουσιοπαρόχου χειρὸς ἐκεῖσε σπείρει. Ἀλλὰ καὶ τᾶνάπαλιν ὁ κάτοικος τῶν τροπικῶν ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τῶν προϊόντων τῶν ψυχρῶν ζωνῶν, ἐπὶ τῆς βιομηχανίας, τέχνης, ἐπιστήμης καὶ λοιπῶν τιμητικῶν τοῦ πολιτισμοῦ δώρων. Δύναται τὸ διεθνὲς δίκαιον νὰ διδάσκῃ ὅτι ἕκαστος λαός ἔχει τὰς ἰδίας κτήσεις καὶ τὰ ἴδια προϊόντα, ἀποκλειστικῶς πρὸς ἰδίαν χρῆσιν· ἡ θεωρία αὕτη ἐστὶν ἐπ' ἴσης ἀληθῆς, ὡς καὶ λελανθασμένη, καθὼς εἰ ἠθέλομεν διδάξῃ αὐτήν, προκειμένου περὶ ἀτόμων· δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος, δῆλα δὲ πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀσχετος, ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἱστορία ἐφρόντισε νὰ διδάξῃ τοὺς λαοὺς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ὅταν λαός τις ἀποδεικνύεται ἀνίκανος νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ ἐδάφους, ὅπερ ἡ φύσις ἐνεπιστεύθη αὐτῷ, πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ ἐτέρῳ. Ἡ γῆ ἀνήκει τῇ χειρὶ ἐκείνῃ, ἣτις γινώσκει νὰ καλλιεργήσῃ αὐτήν—τὸ φαινομενικῶς ἀδίκημα, ὅπερ ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ φυλὴ κατὰ τῶν ἰθαγενῶν Ἰνδῶν διαπράττει ἐστὶ κατὰ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, δίκαιον μέγα. Καὶ ἐπίσης ἐντὸς τοῦ δικαίου αὐτῶν εὐρηνται οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ, οἱ διὰ τῆς βίας ἀνοίξαντες τοὺς ποταμούς καὶ λιμένας τοῦ οὐρανοῦ βασιλείου καὶ τῆς Ἰαπωνίας, καὶ ἐξανγκυλῶντες τὰς χώρας ταύτας εἰς τὴν ἐμπορίαν. Τὸ ἐμπόριον ἢ γενικώτερον ἢ ἀνταλλαγὴ τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν δὲν ὑπαγορεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ συμφέροντος καὶ δὲν ἐξήρηται μόνον ἀπὸ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τῶν λαῶν, ἀλλ' ἐστὶ δικαίωμα τε καὶ καθήκον συνάμα, ἡ ἀντίστασις τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος τούτου εἶναι διατάραιξις τῆς τάξεως τῆς φύσεως, ἀπειθεία κατὰ τῶν νόμων τῆς ἱστορίας καὶ λαός ἀποκλειόμενος διαπράττει ἔγκλημα οὐ μόνον κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀλλ' ἐστὶν ὅπως οὕτως ἑαυτὸν τῶν μέσων τῆς τελειοποιήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων λαῶν—συνελόντι φάναι, ὁ ἀποκλεισμός ἐστὶ τὸ θανάσιμον ἀμάρτημα τῶν λαῶν, διότι ὁ ὑπατος νόμος τῆς ἱστορίας ἐστὶν ἡ συγκοινωνία. Λαός φοβούμενος τὴν ἐπιμιξίαν ξένου πολιτισμοῦ καὶ ἀποποιούμενος οὕτω τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἱστορίας, παρητήσατο πᾶν δικαίωμα ἐπὶ περαιτέρῳ ὑπάρξεως, ἡ φύσις αὐτοῦ ἔσται τῇ ἀνθρωπότητι σωτήριος. Αὕτη ἐστὶν ἡ εἰκὼν τοῦ

βίου τῶν ἐθνῶν, οὗτος ὁ προορισμὸς τῶν λαῶν. Εὐημερία τοῦ λαοῦ ἐστὶν ὡσπερ τοῦ ἀτόμου, ἔξωθεν εἰσαγωγή. Ἡ γλῶσσα, ἡ τέχνη, τὰ ἥθη, δλόκληρος ὁ πολιτισμὸς αὐτοῦ, ἐν τέλει ἡ ἀτομικότης ἢ ἐθνότης αὐτοῦ εἰσὶν ὡς ὁ σωματικὸς καὶ πνευματικὸς ὀργανισμὸς τῶν ἀτόμων, προὐδὸν ἀναριθμῶν ἐπιδράσεων καὶ προσαρτήσεων τοῦ ἔξω κόσμου. Τίς δύναται ἐν τῇ κολοσσαίᾳ ταύτῃ συναλλαγῇ τῶν λαῶν νὰ δρίσῃ τὴν ἐξαγωγήν καὶ εἰσαγωγήν ἀκριβῶς, τίς δύναται τὰς ἀπείρους ἐπενεργείας, ἃς ἀμοιβαίως οἱ λαοὶ ἐπ' ἀλλήλων ἐπενεργοῦσι λεπτομερῶς νὰ δεῖξῃ; Ἐπὶ τοῦ πλοίου ὕπερ ἐκομίσαστο ἐκεῖνα τὰ ἐμπορικὰ εἶδη, ἐπανερχονται ταῦτα, ὁ ἔμπορος, ὃς ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν χρυσὸν, ἀφῆκε διὰ τοῦ ἐμπορεύματος αὐτοῦ πρότυπον πρὸς ἀπομίμησιν καὶ τὸν σπόρον τῆς βιομηχανίας. Γλῶσσα, ἥθη τε καὶ ἔθιμα, θρησκεία, λέξεις, ιδέαι, πρόλήψεις, πίστις, δεισιδαιμονία, βιομηχανία, τέχνη, ἐπιστήμη — πάντα ταῦτα διέπονται διὰ τοῦ νόμου τῆς ἀλληλεθνοῦς συγκοινωνίας καὶ ἐπιδράσεως.

Καὶ οἱ νόμοι; Οἱ νόμοι μόνον θὰ ἐξαιρῶνται τοῦ κανόνος τούτου τοῦ πολιτισμοῦ; Καταφατικῶς ἀποκρίνεται τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ ἡ θεωρία ἐκεῖνη ἣν ἐνταῦθα ἡμεῖς ἀνασκευάζομεν, καὶ πρέπει ν' ἀνασκευάσωμεν, ὅπως ἀνοίξωμεν ὁδὸν τῇ ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ, ἡ θεωρία ἐκεῖνη τῆς ἱστορικῆς λεγομένης σχολῆς, καθ' ἣν οἱ νόμοι καθαρῶς ἀπὸ «τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐθνότητος» ἀνεπτύχθησαν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ εἰσαγάγωμεν τὸ ὀρωτικὸν σύστημα, διότι δὲν ἀνεφύη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἐδάφους, τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐστὶ ξένον προὐδὸν, ἄρα μακρὰν ἀφ' ἡμῶν καὶ οὕτως ἐφ' ἐξῆς. Ὡς ἐὰν μὴν ἐπίνομεν ξένον οἶνον, διότι δὲν εἶναι ἰθαγενές. Ὁ βουλούμενος ν' ἀποτρέψῃ ἡμᾶς βουλομένους ἀλλοτρίους θεσμοὺς καὶ νόμους νὰ υἰοθετήσωμεν, ὀφείλει καὶ ν' ἀπαγορεύσῃ ἡμῖν καὶ εἴ τι ἄλλο ξένου πολιτισμοῦ νὰ εἰσαγάγωμεν καὶ νὰ ἐπιτάξῃ ἵνα ἡ ἐπίδρασις τῆς μελέτης τῆς ἀρχαιότητος ἐπὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἐκμηδενισθῇ. Τὸ ζήτημα περὶ παραδοχῆς ξένων νομικῶν θεσμῶν, δὲν εἶναι ζήτημα τῆς ἐθνότητος, ἀλλ' ἀπλῶς ζήτημα τῆς σκοπιμότητος, τῆς ἀνάγκης. Οὐδεὶς προσλαμβάνει ξένα, ὅταν ταῦτα ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἔχῃ ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μόνος ὁ παράφρων ἀποποιεῖται ξένα, ὅταν ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῶν καὶ δὲν εὐρίσκῃ οἴκον. Ἀρκεῖ τῷ ὄντι ἐν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν νομοθεσιῶν, ὅπως πεισθῇ τις ὅτι ὁ ἄνω ἀποδειχθεὶς νόμος τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐφημερόσθη. Ἡ ἀρχαιότης κυρίως καὶ ἡ ἀνατολή μόνον παρουσιάζει ἡμῖν ἱστορικὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν Ῥώμῃ, ἐπεκράτει ἡ πίστις εἰς παραδοχὴν ξένων θεσμῶν τὸ μὲν κατὰ τὸ σκότος τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τὸ δὲ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ ὀρωτικὸς νόμος τῶν Ῥωμαίων καὶ ἔχνη ξένων νομικῶν θεσμῶν καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ῥωμαϊκοῖς νόμοις ἀναρτῶνται (π. χ. ἡ Lex Rhodia) ἢ, ἐὰν τὸ ξένον ὄνομα ἐπιτρέπῃ εἰκασίαν, εἰκάζονται (λ. χ. hypotheca,

hypotheca, emphyteusis, antichresis). Ἡ κατ' ἐξοχὴν σκηνὴ ὅμως, ἐφ' ἧς ὁ νόμος ἐκεῖνος ἀνεπτύχθη, ἐστὶν ὁ νεώτερος κόσμος. Ἐνταῦθα τοιουτοτρόπως προβαίνει ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆ, ὥστε ἡ σημερινὴ τοῦ δικαίου διάπλασις καὶ μορφή ἐκ διαμέτρου ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀνατολικήν. Οἱ δύο πόλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἀντίθεσις αὕτη κινεῖται, αἱ δύο θεωρητικαὶ ἀρχαί, αἱ εἰς δύο ἐποχὰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῶν νομοθεσιῶν χωρίζουσαι, εἰσὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνότητος καὶ ἡ τοῦ καθολικισμοῦ ἢ κοσμοπολιτισμοῦ.

Ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἐν τῇ ἀρχαιότητι προβαίνει ἡ ἀνάπτυξις τῶν νόμων πράγματι κατ' οὐσίαν οὕτως, ὡς ὁ Savigny ἐδίδαξεν αὐτὴν ἔσθωθεν πρὸς τὰ ἔξω, «ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ βίου τοῦ λαοῦ» καὶ δὴ καὶ τὸ jus gentium τῶν ῥωμαίων, ὕπερ ἤδη πλησιάζει τῇ νεωτέρᾳ ἀρχῇ τοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ καὶ πειρᾶται νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὴν ἐν τῇ ἀλληλεθνεῖ ἐμπορικῇ συγκοινωνίᾳ, ἐβλάστησεν ἐπὶ ῥωμαϊκοῦ ἐδάφους. Κοινωνίαν ἐν τῇ κινήσει τῶν διαφόρων νόμων τοῦ λαοῦ, κοινὸν σημεῖον ἐν αὐτοῖς, κοινὴν ἐπιστήμην εἰς μάτην ζητοῦμεν ν' ἀνεύρωμεν ἐν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ ἀρχαιότητι, ἕκαστος νόμος ὑπάρχει καὶ ἀναπτύσσεται ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄλλου. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἱστορία τῶν νόμων καὶ οὐχὶ τοῦ νόμου. Ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις τούτων τῶν ἱστορίαν τῶν νομοθεσιῶν ἀνυψοῦται, ἐνταῦθα γίνεται ἀληθῶς ἱστορία τοῦ νόμου. Οἱ μῖτοι τῶν διαφόρων νόμων δὲν εἶναι τῶρα πλέον κεχωρισμένοι, ἀλλὰ δισταυροῦνται, ἐνοῦνται ἐν ἐνὶ ἰσθμῷ, οὕτινος πρώτη κοινὴ κρόκη εἶναι ἡ ῥωμαϊκὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία. Αἱ δύο αὗται νομοθεσίαι προεξάρχουσι τῶν λοιπῶν, αἵτινες εἰσὶν ἐπ' ἴσης πηγῇ τῶν σημερινῶν καὶ συννεοῦσι τὴν πρᾶξιν μετὰ τῆς θεωρίας τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ὅ,τι νομοδιόσκκαλος ἐν Ἰσπανίᾳ ἐσκέφθη οἰκονομεῖ κόπον τῷ γερμανῷ σοφῷ, ὁ Ὀλλανδὸς οἰκοδομεῖ ἐπὶ τῶν θεμελίων ἅπερ ὁ Γάλλος ἔθετο, ἡ πεῖρα τῶν Ἰταλικῶν δικαστηρίων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς νομολογίας τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὅποσον ὑψηλὸν αἰσθημα ἢ συγκοινωνία αὕτη, ἐν γένει πόσον ἐπίζηλος ἢ θέσις τῆς τότε νομικῆς ἐπιστήμης! Ἐντελῶς νέα ἐπιστήμη ζωηρὰ καὶ γόνιμος ἀνυψοῦται εἰς τὰ ὕψη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ. Ὅποσον ἐνδεεῖς θὰ ἐφαίνοντο τότε οἱ πατριοὶ νόμοι—θετικοὶ κανονισμοί, ἀπόπειρα ὅπως λύσωσι ζήτημα χάριν μικρᾶς χώρας, ὕπερ ὁ ῥωμαϊκὸς νόμος ἤδη χάριν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀπερχομῖλλως εἶχε λύσῃ—μοχλοὶ τῇ ἐπιστήμῃ. Καὶ τῶντι εἶναι φυσικῶς ἐπόμενον, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ, καθὼς τῷ τότε κόσμῳ ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου πρὸ πάντων ἀνέτειλεν εἶχε τι τὸ ἐλευστικὸν καὶ μεθυστικὸν διὰ τοὺς νομομαθεῖς — ὅτι κατέστησε φανατικούς· ἅπαντα αἱ μεγάλα νέα ιδέαι ἐξασκοῦσι τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, εἰσὶν ἀνατολαὶ ἡλίου

ἐν τῇ ἱστορίᾳ — ὁ ἥλιος τῆς πρωΐας μόνον ἐνθουσιᾷ καὶ οὐχὶ ὁ τῆς μεσημβρίας.

Ἄλλ' ὁ γε ῥωμαϊκὸς καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς νόμος δὲν ἀποτελοῦσι τὸ ὅριον τῆς κοινωνίας ταύτης. Ἐκτὸς αὐτῶν καὶ παρ' αὐτοῖς παρουσιάζονται ἀλληλοδιαδόχως πληθὺς εἰσέτι θεσμῶν, ζητημάτων καὶ προβλημάτων, ἧτις ἄγει ὁμοίως τοὺς λαοὺς εἰς κοινὴν σκέψιν τε καὶ πρᾶξιν· ὁ τιμαριωτισμὸς, τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον, τὰ ποινικὰ ζητήματα, ἡ κατάργησις τῶν βασάνων, τῆς θανατικῆς ποινῆς, τὰ δοκοδικεῖν, ἡ κατάργησις τῆς σωματεμπορίας, τὰ κοινωνικὰ, πολιτικὰ, ἐκκλησιαστικὰ καὶ διεθνή ζητήματα—καὶ τίς δύναται ἵνα ὀνομάσῃ ταῦτα πάντα; Τίς δύναται ἐνώπιον τῶν γεγονότων τούτων νὰ μὴ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ἱστορία τῆς νομοθεσίας ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος νέαν ὅλως ἔταμεν ὁδὸν, ὅτι ἄλλους καὶ ὑψηλοτέρους σκοποὺς ἐπιδιώκει ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα; Καὶ ἐφ' ὅσον μικρὸν, σχετικῶς πρὸς τὰς χιλιετηρίδας, τμημα ἱστορίας μέχρι τοῦδε ἐκ τῆς νέας ταύτης ἐποχῆς τοῦ δικαίου καὶ ἐὰν ἐξελίχθη, δὲν φαίνεται πάραυτα ἀριδῆλως ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ δρίζει τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ διέπει τὴν τύχην τῆς συγχρόνου ἐποχῆς τοῦ δικαίου; Ὑπὸ τὴν ὀρθὴν αἴσθησιν τῆς τάσεως καὶ πορείας ταύτης τῆς νεωτέρας νομοθεσίας ἐκήρυξε τὸ φυσικὸν δίκαιον τὴν θεωρίαν αὐτοῦ περὶ τῆς γενικότητος τῶν νόμων καὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν παντὸς τόπου καὶ χρόνου, αἱ ἐνέργειαι ὅμως τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἦσαν ἐπ' ἴσης ἀντίθετοι τῇ πορείᾳ τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ὅσον αἱ τῆς ἱστορικῆς σχολῆς καὶ ἡ μονομερῆς αὐτῆς ὑποστήριξις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνότητος. Τὸ φυσικὸν δίκαιον, μακρὰν τοῦ νὰ ἴσταται ὑπεράνω τόπου καὶ χρόνου ὠρισμένου καὶ νὰ ἀγνοῇ μᾶλλον τὴν δεδομένην πραγματικὴν κατάστασιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ σώματος, ἦτο πράγματι ἀπλήρῃ ἰδανίκευσις τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως, ἦτο τῶ ὄντι ἀπόπειρα ὅπως ἐπιστημονικῶς ἐξηγήσῃ καὶ στηρίξῃ τὸ γεγονός τοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ τοῦ νεωτέρου κοινοῦ δικαίου. Ἄφ' οὗ τὸ φυσικὸν δίκαιον πρὸς τούτοις ἔστρεψε τὰ νῶτα τῇ ἱστορίᾳ, ἀντὶ νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτῆς ὡς ἡδύνατο, τότε δικαιολογεῖται βεβαίως ἡ ἀντίδρασις τῆς «ἱστορικῆς σχολῆς». Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τελευταία αὕτη ἐντελῶς ἐταῦτισε τὰς ἐννοίας—ἱστορικὸν καὶ ἐθνικὸν—καὶ μόνην ἀποκλειστικῶς ἀρχὴν τῆς μορφώσεως τῶν νόμων ἐκήρυξε τὴν τῆς ἐθνότητος, περιέπεσε εἰς λάθη, ἅτινα, ὡς μέχρι τοῦδε νομίζω ν' ἀπέδειξα, ὑπ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας, ἐφ' ἧς ἐβασίσθη ἀνασκειάζονται. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀποφασίζει ἵνα ἐξ ἴσου δικαιοσύνη τὴν ἀρχὴν τῆς ἐθνικότητος καὶ τὴν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ οὐδέποτε θέλει δυννηθῆ ὅτε τὸν κόσμον, ἐν ᾧ ζῆ, νὰ ἐννοήσῃ ὅτε τὴν συμβᾶσαν παραδοχὴν τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων νὰ δικαιολογήσῃ.¹

¹ Ἔστιν ὅτε φαίνεται ῥητὴ τις πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις τῆς

Ἐὰν νῦν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν τελευταίαν ταύτην, τὸ ἱστορικὸν γεγονός δὴλα δὴ τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα παραδοχῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου ἐν Εὐρώπῃ, οὐδὲν ἕτερον θέλομεν παρατηρήσῃ, ἐν αὐτῇ εἰμὴ ἐν τῶν δαυνείων ἐκείνων τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα τοσάκις ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν ἐπαναλαμβάνονται καὶ τῶ σκοπῷ τῆς ἱστορίας· τῇ ἀμοιβαίᾳ βοήθειᾳ, δὴλα δὴ, προόδῳ καὶ ἀναπτύξει τῶν λαῶν ἀνταποκρίνονται. Τὸ παράδοξον καὶ πρωτοφανές, κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἐνυπάρχει μόνον ἐν τῷ ποσῷ ξένης ὕλης, ἧτις παρ' ἡμῶν διὰ μιᾶς ἐγένετο δεκτὴ, γεγονός, ὅπερ τῷ ὀργανισμῷ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὴν αὐτὴν ἔφερεν ἐποχὴν, διατάραξιν, στενοχωρίαν, ὡς ὑπερφόρτωσις τοῦ στομάχου διὰ τροφῆς τὰ αὐτὰ φέρει τῷ φυσικῷ ὀργανισμῷ ἀποτελέσματα. Οὐδὲ παράδοξον ἐὰν τὸ δάνειον ἐγένετο παρὰ λαοῦ, πρὸ πολλοῦ ἐκλιπόντος, ἐὰν ἡ κατοχὴ τῆς κληρονομίας, ἣν οὗτος τῇ ἀνθρωπότητι κατέλιπεν, ἐγένετο ἐκατονταετηρίδας ὅλας ὑστερότερον. Καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπέδρασεν ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων λαῶν ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλάς εἶχεν ἤδη ἐκλείψῃ. Τὸ κληρονομικὸν δίκαιον ἰσχύει παρὰ τοῖς λαοῖς ὡς παρὰ τοῖς ἀτόμοις καὶ ἡ hereditas jacens, τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα, καθ' ὃ ὁ δρισθεὶς κληρονόμος δὲν κατέσχεν εἰσέτι αὐτῆς, ἀπαντᾷ ἀκριβῶς καὶ ἐνταῦθα. Ἀπορρίπτονται μόνον αἱ οὐδεμιᾶς ἀξίας κληρονομίαι, αἱ λοιπαὶ εὐρίσκουσιν ἐκάστοτε τοὺς κυρίους αὐτῶν. Οὕτω καὶ αἱ κληρονομίαι τῶν λαῶν καὶ ἰδίᾳ ἐκείνη ἦν ὁ ῥωμαϊκὸς διὰ τῶν νόμων αὐτοῦ ἀφῆκεν ἡμῶν. Ἡ μεγαλοφυΐα, ἡ πνευματικὴ ἐργασία, τὸ ἀποτέλεσμα πολυετοῦς πείρας καὶ παρατηρήσεως, ἅτινα ἐν αὐτοῖς εὐρηγνται, ἐδικαιοῦντο ὀλιγώτερον ἵνα συνδράμωσιν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλου; Ἡ ἱστορία ἠνύνησε τὸ ἔργον ἐν Ῥώμῃ, καὶ παρήγαγε τὸ ἄκρον τέλειον, ὅπως δι' αὐτοκτόνου χειρὸς ἐξουθενώσῃ αὐτό; Τὰ ἀληθῶς μεγάλα ἔργα δὲν ἐξαφανίζονται: ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐὰν φαινομενικῶς ἐξαφανισθῶσι, καταπίπτουσιν ὡς τὰ φυτὰ, ὅπως αὐθις νέα ἀναβλαστήσωσι, ὅταν ὁ ἥλιος τοῦ ἔαρος θερμάνῃ καὶ ἐγείρῃ τὸν σπῆρον αὐτῶν. Ὅταν ὁ ῥωμαϊκὸς λαὸς ἐζῆ ἔτι, τὸ ἀναφυόμενον γένος τῶν λαῶν οὐκ ἦν εἰσέτι ὠριμον, ὅπως λάβῃ παρὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ πολύτιμον δῶρον, ὅπερ ἦν αὐτῷ προδεδεικνυμένον, ἦτο ἀνάγκη μακροῦ ἀκόμη χρόνου ὅπως ἀνυψωθῶσιν οἱ λαοὶ εἰς τὴν βαθμίδα ἐκείνην τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ὠριμότητος, ἐν ἣ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ κατάληψις ἤθελον συμπέση. Ὁ ῥωμαϊκὸς νόμος περιέμενε. Ἡ μορφή

ἀρχῆς τῆς ἐθνικότητος τῶν νόμων. Οὕτω λ. χ. αὐτὸς ὁ Savigny (System des heutigem römischen Rechts. Bd. 1 § 80) παραδέχεται τοιοῦτόν τι, ἀλλ' ἐὰν ἤθελεν ἐξακολουθήσῃ συνεπῶς τὴν σκέψιν ὡφείλεν ἵνα ἀπαρνηθῇ ἀπάσας τὰς θεωρίας αὐτοῦ, διὸ ἀρκεῖται ἵνα παραδεχθῇ ἐξασθένειν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνότητος ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ μόνον ὡς πρὸς τὴν «κοινὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἧτις περιέβαλεν ἅπαντας τοὺς νέους λαοὺς δι' ἀοράτου δεσμοῦ».

ἐν ἣ τὸ πρῶτον παρέλαβον αὐτὸν οἱ λαοὶ ἦτο ἢ τοῦ κώδικος. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐξωτερικῆς ἰσχύος τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας ἦτο ἢ τῆς σχολῆς, ἄχαρις, ἀνοίκειος καὶ ἀτερπής, πλὴν παροδική, δεδικαιολογημένη καὶ ἀναγκαία. Ἄλλ' ἢ σχολὴ τελευτᾷ. Ὅτε οἱ λαοὶ ἠσθάνθησαν ὅτι οὐ δέονται πλέον σχολῆς, ἐτίναξαν τὸν ζυγὸν αὐτῆς· νέοι κώδικες ἐδημοσιεύθησαν ἀντὶ τοῦ Corpus Juris civilis. Ἡ σημασία ὅμως καὶ ἀξία τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων ἔπαυσε διὰ τοὺς λαοὺς; Παντόπασι, ὡς ἢ σχολὴ ὅταν καὶ μετὰ τὴν ὀριμότητα καταλείπη τις αὐτήν· ὅ,τι ἔμαθ' ἐν αὐτῇ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐς αἰεὶ. Ἀπασαί αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι βασιζονται ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κατ' οὐσίαν τε καὶ τύπον, ἢ τελευταία αὕτη κατέστη, ὡς ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ φιλολογίκα καὶ τέχνη στοιχείον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς δὲν περιορίζεται ἀπλῶς ἐπὶ τῶν θεσμῶν ἐκείνων, οὐς παρ' αὐτῶν ἀμέσως ἀντεγράψαμεν. — Αἱ ἡμέτεραι νομικαὶ ἰδέαι, ἢ μέθοδος ἡμῶν, ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, συνελόντι φᾶναι, ἄπασα ἢ νομικὴ ἡμῶν μόρφωσις καὶ ἢ ἡμετέρα νομομάθεια ἐγένετο ῥωμαϊκὴ, ἐὰν βεβαίως ἐπιτρέπηται ἵνα μεταχειρισθῶ τῇ λέξει ῥωμαϊκῶς ὑπὸ τὴν σημασίαν γενικῆς ἀληθείας τινος, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι μόνον εἰς τὴν ἐντέλειαν ἔφερον.

Δυνάμεθα νῦν ἄρα γε νὰ πρκατηθῶμεν τῆς περαιτέρω μελέτης τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων καὶ νὰ ἐπαφῆσωμεν αὐτὴν τοῖς μόνοις λογίοις; Ἐπιστεύθη ποτὲ τοῦτο καὶ διεζεύχθη ἔν τισι τῶν χωρῶν ὁ ἐπιστημονικὸς δεσμὸς μετὰ τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων διὰ νέων κωδίκων. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ πρόωρον τῆς ἰδέας ταύτης· ἢ ἔρημος καὶ ὁ ἀύχμὸς, ὅστις διακρίνει τὴν πρῶτην ἐποχὴν τῆς φιλολογίας τῶν νέων τούτων νομοθεσιῶν, ὑπεχώρησε τὸ πρῶτον εἰς νέαν ζώην, ὅτε τὸν δεσμὸν ἐκεῖνον αὐθις συνῆψαν. Ὅτι ἀφ' ἑτέρου ἐλεύσεται ἤμωρ, καθ' ὃ ἢ μελέτη τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων περιττὴ ἔσεται, ἐκεῖνος μόνος δύναται νὰ μὴ πιστεύσῃ, ὅστις καταδικάζει τοὺς νεωτέρους λαοὺς, ὅσον ἀφορᾷ τὰς νομοθεσίας εἰς αἰώνιον ἐπιστημονικὴν ἀνηθὸν ἠλικίαν. Διὰ τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου, πέραν αὐτοῦ — ἰδοὺ τὸ σύνθημα, ἐν ᾧ κατ' ἐμὲ συνίσταται ἢ ἀξία τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων διὰ τὸν νεώτερον κόσμον. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀπώθησις καὶ κατάργησις τοῦ ῥωμαϊκοῦ νόμου ἐν τῷ μεγίστῳ μέρει τοῦ ἐδάφους τῆς μέχρι τοῦδε ἰσχύος καὶ κυριαρχίας αὐτοῦ ἐπιφέρει τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ἀποτελεσματικὴν μεταβολὴν τοσοῦτον σπουδαίαν, ὅσον ἄλλοτε ἢ εἰσαγωγὴ αὐτοῦ ἦτο. Ἡ τυπικὴ ἐνότητις τῆς ἐπιστήμης, ὡς ἄλλοτε διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ κώδικος, ἐν τῇ πλείστῃ Εὐρώπῃ ἐπεκράτει, ἢ συνέργειαι τῆς νομικῆς τῶν διαφόρων χωρῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἀπῆλθε μετὰ τῆς τυπικῆς ἐνότητος τοῦ νόμου· ἢ ὑψίστη νομικὴ ἐπιστήμη ἐγένετο νομικὴ τῆς τάδε ἢ τᾶδε χώρας, τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτῆς ὅρια συνεταυτίζοντο μετὰ τῶν πολιτικῶν. Ἀποθαρρυντικὴ, ἀνοξία θέσις τῆς ἐπιστήμης! Ἄλλ'

ἀπ' αὐτῆς ἐξήρτηται ἵνα ὑπερπῆδῆσῃ τὰ ὅρια ἐκεῖνα καὶ ἐνδυσθῇ εἰς τὸ μέλλον τὸν χαρακτῆρα τοῦ καθολικισμοῦ καὶ κοσμοπολιτισμοῦ, ὃν ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον, ἔφερον εἰς ἑτέραν ὅμως μορφήν ἢ τὴν τῆς συγκριτικῆς νομολογίας. Ἡ μέθοδος αὐτῆς ἔσται ἄλλη, τὸ βλέμμα αὐτῆς ὀξυδερκέστερον, ἢ κρίσις ὀριμωτέρα, ὁ τρόπος τοῦ πραγματεύεσθαι τὴν ὕλην ἐλευθερώτερος καὶ οὕτως ἢ φαινομενικὴ ἀπώλεια μεταβληθήσεται εἰς πραγματικὴν ὠφέλειαν, αὐτὴ δὲ ἀνυψωθήσεται εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα τῆς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας. Ὅτι ἢ νέα αὕτη περίοδος τῆς ἐπιστήμης ἤρξατο ἤδη, βλέμμα μόνον ἐπὶ τῆς σημερινῆς φιλολογίας ἡμῶν μάλιστα τῆς τοῦ συνταγματικοῦ, ποινικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς.

Καὶ τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας θέλει ἐξ ἀνάγκης ἐπέλθῃ μεταβολὴ καὶ ἀνάπτυξις ἐκ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς κατάργησεως καὶ ἀπωθήσεως ταύτης. Ἐν ᾧ ἢ μέχρι σήμερον μορφή καὶ μέθοδος αὐτῆς κατ' οὐσίαν ὑπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πρακτικῆς ἰσχύος καὶ ἐνεργείας τοῦ νόμου τούτου ἐπηρεάζετο καὶ ὤφειλε νὰ ἐπηρεασθῇ, δὲν θέλει πλέον ἀρκέσῃ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ πραγματεύεσθαι, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τῇ ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ τὸ διαφέρειν τοῦ νομικοῦ κόσμου. Τοῦτο κατορθωθήσεται ἐὰν ἢ ἐπιστήμη ἀνυψωθῇ ἀπὸ τῆς ἀπλῆς παραστάσεως εἰς κριτικὴν τοῦ θετικοῦ.

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΠΑΡΑΣΧΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἐσχάτως, μόλις πρὸ δύο μηνῶν, τὰ φιλόκαλα καταστήματα Κορομηλᾶ, περισυναγαγόντα τὰ ἀνέκδοτα καὶ τὰ ἐν διαφόροις περιοδικοῖς φύλλοις, ἡμερολογίοις καὶ ἐφημερίσιν ἐγκατεσπαρμένα ποιήματα τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου, ἐξέδωκαν εἰς τρεῖς ὀγκώδεις καὶ καλλιτεχνικούς τόμους. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔδει νὰ ἦ ἰσχυρὸς τις ἠλεκτρικὸς σπινθῆρ, ὅστις νὰ γαλβανίσῃ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινωνίαν, ἣτις παρήγαγεν, ἀνέπτυξε καὶ ἐλάτρευσε τὸν Ἀχιλλέα Παράσχον, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡγάπη ἀκόμη τὴν ποίησιν καὶ τὰ πνευματικὰ ἔργα, κ' ἐνθουσιωδῶς ἐνεκολοπούτο τοὺς ἀνδρας ἐκείνους, οἵτινες συνεκράτησαν ἄλλοτε ποιάν τινα πνευματικὴν κίνησιν καὶ ζώην ἐν Ἀθήναις.

Ἄλλοτε! πικρὸν τὸ ἄλλοτε τοῦτο ἀλλ' ἐξαγόμενον δυστυχῶς ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καθ' ἡμᾶς κοινωνικοῦ βίου. Ἡ Ἑλλάς μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου, ἀγωνιωδῶς ἔτι παλαιόντος κατὰ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοῦ, ἀποχαιρετᾷ τὸν ὕστατον ποιητὴν τῆς, εἰς χρόνους καθ' οὓς ἐν Γαλλίᾳ, Ἰσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ κατατέμεται νέα ὁδὸς ἐν τῷ ποιητικῷ

κόσμῳ, καὶ φωτεινοὶ τῆς Νέας Σχολῆς ἀπόστολοι ἠγοῦνται, ἐκθύμως ἐπικροτούμενοι, οἱ Δουμάς υἱὸς καὶ Σαρδοῦ, Νουνιέζ δὲ Ἄρθε, Καρδούτζης καὶ Γκουερίνης.

Διαφεύγει τῆς παρούσης μελέτης τὰ ὄρια καὶ τὸν σκοπὸν ἡ ἐξέτασις τῶν αἰτιῶν, ἅτινα περὶ ἄλλα ἐπασχολήσαντα, μετέτρεψαν ῥιζηδὸν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας τὰς τάσεις. Ἡ ἀλήθεια, ἀπελπιστικὴ διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀλήθεια, εἶνε ὅτι ἀδιαφόρως προσδέχεται σήμερον τὸ καθ' ἡμᾶς κοινὸν πᾶν ἔργον πνευματικὸν καὶ οὕτως ἀπονεκρῶνει τοὺς εὐγενεῖς ὀλιγίστων ἔτι ἐργατῶν τῆς διανοίας ἀγῶνας, ἐὰν πράγματι ποὺ ὑπολαθάνοντες καὶ ἄνευ ἐλπίδος ἀγωνίζονται.

Ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος ἦτο τὸ ἰδανικὸν τῆς Ἀθηναϊκῆς νεολαίας, τοῦ ὠραίου φύλου ὁ μόνος φίλτατος ποιητής. Εὐπαρησίαστος, ποιητὴν κ' ἐν αὐτῇ τῇ κόμῃ του, ἐνθυμοῦμαι αὐτὸν ἐν τῇ ζωνῇ καὶ ἀκμῇ νεότητί του, φέροντα πάντοτε φύλλον δάφνης, μύρτου κλῶνα ἢ ῥόδον ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐνθυμοῦμαι αὐτὸν—ἤμην παῖς τότε—μονήρη παρὰ τὰ ἠγαπημένα του κέντρα, τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν καὶ τὸν βοτανικὸν κήπον. Ἡ δὲ ἀνάμνησις αὕτη μοὶ ἐπαναφέρει ὄλον βίον πολιτικῶν περιπετειῶν καὶ ποιητικῆς ἀκμῆς τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος! Καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ τοῦ 1862 μεταβολῇ, καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς τῆς ἀνδρικής ἐκείνης δεκαετίας ἀγῶσι συγκαταλέγεται ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος μετὰ τῶν πρώτων ἐθουσιωδῶν ἐργατῶν. Ἐργάτης αὐτὸς τῆς γραφίδος, ἐπολέμει τὸ κλονούμενον ἐκεῖνο καθεστῶς διὰ τοῦ ὄπλου, τὸ ὅποιον ἐπληττε τὰς ψυχὰς καὶ ἐξῆπτε τὴν φαντασίαν—διὰ τῶν στίχων του. Οἱ στίχοι ἐκεῖνοι αὐτοστιγμαὶ ἀντεγράφοντο ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων τῆς ἐποχῆς νέων, ἀπεστηθίζοντο τὴν ἐπομένην ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς, τῆς ἐρωμένης τοῦ ἐπαναστάτου, διότι καὶ αἱ γυναῖκες τότε ἐμάχοντο, ὑψοῦσαι ἐν Ναυπλίῳ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἐν Ἀθήναις κεντῶσαι τὰς φιλελευθέρους ταινίας, αἵτινες ἐκόσμουσαν τὰς στήθας τῶν ἐπαναστατῶν.

Τοιοῦτοί τινες ἦσαν οἱ στίχοι ἐκεῖνοι :

Ἴδου, πετῶ τὸν θώρακα, ὅστις δειλοὺς καλύπτει,
Καὶ γίνομαι αὐθόρμητος τοῦ ἔθνους στρατιώτης.
Ἡ χεὶρ μου δὲν ἀπέμαθε τὰ βέλη της νὰ ῥίπτῃ*
Κτυπᾶτέ τον καὶ σὰς κτυπᾶ ὁ νεαρὸς τοξότης.
Εἶναι φρικώδης ὁ ἀγὼν· ἀγὼν ἄνευ ἐλέους,
Καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ τὴν πάλην τὴν ἀγίαν,
Ἐνόσω πνέει μόνον εἰς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς νέους,
Ἐνόσω ἔτι ἔχομεν στήθος, τιμὴν, καρδίαν.
Μᾶς προκαλεῖτε... Ἀἴ, καλὰ τοῦ ἔθνους δολοφόνοι!
Ἴδου ἡμεῖς ἀπέναντι, λιγώσατε τὸ γόνυ.*

Προεγράφη λοιπὸν καὶ κατεδιώκετο ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς

* Ἐγερτήριον κατὰ τῆς πεσοῦσης δυναστείας. Τόμ. Β' σελ. 145.

λεὺς Παράσχος, ἐγνώρισεν ἔτι καὶ τὰς πικρίας τῆς φυλακῆς, ἀπὸ τῶν ἀνηλιῶν κρυπτῶν τῆς ὁποίας ἔγραψε τοὺς εἰς τὸν Πλάτανον τοῦ Μενδρεσὲ ἀληθεῖς τούτους στίχους :

Ναί! ἄφησε καμμιά φορὰ νὰ βλέπ' ἀπὸ ὄω πέρα
Τὸν ἀσημένιο οὐρανὸν, τὴν ἄσπρη τὴν ἡμέρα*
Κανένα σύννεφο μικρὸ ποῦ φεύγει ν' ἀντικρύσω,
Κανένα ταξιδιάρικο πουλάκι νὰ βωτήσω.
Νὰ στείλω χαιρετίσματα στὴν μάνα ποῦ με κλαίγει,
Κ' ἐκείνης ὅπου μ' ἀγαπᾷ χωρὶς νὰ μοῦ λέγῃ!

Ὁ πλάτανε πόσαις φοραῖς στοὺς κλώνους σου ἀποκάτω
Τῆς ἀρετῆς τὸ φόρεμα ἐσύρθη τὸ χιονάτο!
Πόσαις ἀθώαις κεφαλαῖς ἐγύρανε σ' ἐσένα,
Καὶ πόσα μάτια ἀγγελικὰ ἐκλείσαν δακρυσιμένα.
Πόσαις φοραῖς σὰν ἀδελφαῖς στὴν ῥίζα σου τὴν κρύα,
Ἐκάθησαν ἡ ἀρετῇ, κ' ἡ σκοτεινῇ κακίᾳ!

Θὰ ἔλθῃ ὦρα, πλάτανε, ἀλλόθρησκη Βασιλλίη,
Ποῦ ξυλοκόπους ἡ ὀργὴ τοῦ ἔθνους θὰ σοῦ στείλῃ,
Καὶ πέλεκυς στὴ ῥίζα σου ἐλευθερὸς θ' ἀστράψῃ.
Δὲν θὰ σὲ φᾶν γεράματα· φωτιά θὰ νὰ σὲ κάψῃ,
Καὶ γύρω θὰ χορέψωμε στὴν σκόνῃ σου τὴν κρύα
Ὅταν ἀνοίξῃ τὸν χορὸ πατρίς κ' ἐλευθερία.*

Διήλθε βίον περιπετειώδη, ἐπολέμησεν ὑπὲρ μιᾶς ἰδέας, ἐζυμώθη καὶ αὐτὸς ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ κοινωνικῇ ἀναστατώσει τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀνεμέτρησε τὰς ἐαυτοῦ δυνάμεις, ἐφοβήθη μίαν ἀποτυχίαν, ἤλιπσε κάτι, καὶ ἐκ τῆς πάλης ταύτης ἐξῆλθεν ὁ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἀνδρικός ποιητής. Ἡ τοιαύτη ἀναζύμωσις, ἐξ ἧς πάντοτε προσδοκᾷ τι γενναῖον ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, παρήγαγε τὴν ἐνθουσιώδη τοῦ 1862 νεότητα, καὶ ἐκ τῶν σπλάγχχνων τῆς νεότητος ἐκείνης ἤνθισεν ὁ πολὺκλαυστος Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης!

Εἶχον πάντοτε τὴν ἰδέαν — εἶνε δὲ ὅλως προσωπικὴ πεποιθήσις, ἣτις πολλάκις παρεννοήθη καὶ ἐπολεμήθη, δυστυχῶς καὶ προσωπικῶς — εἶχον τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, ὁ ποιητής, ἀναπαριστᾷ μίαν ὄλην περίοδον τοῦ ποιητικοῦ βίου τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, ὅτι εἶνε ὁ καθ' ἑξοχὴν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων λυρικός, ὁ ψάλλον τὴν Μαρίαν του καὶ τὸ Ὀρφανόν, τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν καὶ τὸν Παράφρονον. Ἀνάγομμι εἰς τοὺς ὠραίους χρόνους τοῦ Παράσχου, καθ' οὓς ἐνθουσιώδης καὶ πύρινος, ἐκόσμου ὑπὸ τὸ συμπαθὲς ψευδώνυμον *Μαρία* τὰς στήλας τῆς *Χρυσῆς Ἀλλίδος*. Ὅτε ἠγάπα μίαν Μαρίαν, τὴν ὁποίαν ἀνύψωσα διὰ τῶν πτερῶν τῆς ζωνῆς, τῆς ἀχαλινώτου φαντασίας του, καὶ ἐκόσμησε δι' ὄλων τῶν μύρων τῆς τρυφερᾶς ψυχῆς του, δι' ὄλων τῶν ἀνθῶν τῆς ποιητικῆς γραφίδος του.

* Τόμ. Β' σελ. 16½ καὶ 167.

Εἰς τὸν ἔρωτα ἢ τὴν ἔμπνευσιν τῆς αἰθερίας ταύτης κόρης τῶν Ἀθηνῶν
ὀφείλονται τὰ κράτιστα τῶν λυρικῶν τοῦ Ἀχιλλέως, ἡ Σιγή του, τὸ Φί-
λημα, ἡ Μύρτω καὶ ἡ Δάγρη, εἰς ἔν Ρόδου τῆς α' Μαΐου, ἡ Ἀγνωστος,
πρὸ τῆς Παραγίας, εἰς Ποταμὸν, τὸ ἄσμα τοῦ παράφρονος. Καὶ ὅτε πα-
ρῆλλον αἱ πρῶται ἐντυπώσεις, καὶ ἔρρευσαν πολλοὶ χρόνοι, ἡ δὲ πτωχὴ
Μαρία διέλυσε τὴν ἀγγλὴν καὶ τὸ ἰδανικόν, κ' ἐπεφάνη καὶ αὐτὴ μία γυνὴ
ἑρξίαν μόνον, φιλάρεσκος ὡς αἱ ἄλλαι γυναῖκες, ἡ ποιήσεις τοῦ Παράσχου
ἐπέδειξε νέαν ἰσχύν, ἀγνωστον τέως, ἀνέλαβε νεῦρα, χολὴν, ἄλγος, πα-
ραφορῶν :

Κύτταξε, κύτταξε ! Γυμνὸ γυμνὸ καὶ μαραμένο
Τὸ δένδρο ποῦ μ' ὠρκίσθηκε μὲ μάτι δακρυμένο,
Τὸ δύστυχο ! τὸ μάρανε, τὸ ξέρανε τὸ ψέμα . . .
"Οπου στραφῆ τὸ μάτι μου, στὴν ἐκκλησιὰ, στὸ βέμα,
Στὸ Ἄντρο, στὸ Βοτανικὸ, τὰ ἴδια ὅλα μένουν,
Θαρρεῖς πῶς δὲν ἀλλάξανε, θαρρεῖς πῶς μᾶς προσμένουν...
Μόνο τῆς Εὐας ἡ καρδιὰ κάθε στιγμῆ ἀλλάζει,
Καὶ τὸ δενδρὶ ποῦ ὀρκίζεται τὰ φύλλα του τινάζει

Τὴν δύστυχη! ξεγύμνωσα τὴν γῆ, τὴν οἰκουμένη,
Καὶ τὴν ψυχὴ τῆς σκέπασα ποῦ ἦταν γυμνωμένη.
Πῆρα τοῦ κύματος ἀφρὸ νὰ τῆς τὸ κᾶνω σῶμα,
Ἄχτινα γιὰ τὸ βλέμμα τῆς, κοράλλι γιὰ τὸ στόμα.
Μὲ τῆς νυχτιᾶς τὴν σκέπασα τὸ μαῦρο μεγαλεῖο,
Κι' ἀγνή φωτιὰ τῆς ἀναψα στὸ στήθος τῆς τὸ κρῦο.
Τῆς ἔδωσα τὴν γλώσσά μου, τοὺς πόθους, τὴν ψυχὴ μου,
Καὶ τοῦ χεριοῦ μου ἔκαμα τὸ πλάσμα προσευχῆ μου ! *

Εἰπέτε μοι τώρα ὅ,τι θέλετε, ἀλλὰ μὴ ζητήσητε νὰ καταστρέψητε τὸ
ἰδανικόν μου. Τὸ δὲ περὶ τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου ἰδανικόν μου στηρί-
ζεται ἐπὶ τῆς σειρᾶς ἐκείνης τῶν λυρικῶν του ποιήσεων, ἐν ταῖς ὁποῖαις
ἐγκατέσπειρε πᾶσαν τῆς ψυχῆς του τὴν ὀρμὴν καὶ τὸ ἄρωμα. Διὰ τοῦτο
κατὰ πρότιμῃσιν καὶ ἀκουσίως φέρω πάντοτε τὴν χεῖρα, καὶ μετ' ἀληθοῦς
καὶ τυφλῆς λατρείας φυλλομετρῶ τὰς σελίδας τῶν κομψῶν ἐκείνων τό-
μων τῶν ποιήσεων του, ἐν αἷς ὁ Ἀχιλλεὺς ἦτο παιδίον ἄμα καὶ ἀνὴρ,
θεὸς ἀλλὰ συγχρόνως καὶ δαίμων. Ἦτο θεὸς ὅτε ἐργάτης αὐτὸς τῆς πο-
λιτικῆς μεταβολῆς τοῦ 1862 ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ ἐξορίστου, Ἑλλη-
νος τὴν καρδίαν, βασιλέως, καὶ λησμονήσας τὸν ἄνθρωπον τῶν πολιτικῶν
παθῶν, ἔκλινεν ὁ ποιητὴς ἀλγεινῶς τὴν κεφαλὴν, καὶ ἔκλαυσε τὸν δυ-
στυχῆ βασιλέα διὰ τῶν ὠρξίων τούτων ἀποστροφῶν :

"Ἄν πάντες ἐσιώπησαν οἱ ἀνάνδροι σου φίλοι,
Οὓς ἀπὸ σκότος ἔφερες βαθὺ εἰς τὴν ἡμέραν,

* Ἀναμνήσεις. Τόμος Γ' σελ. 155 καὶ 160.

Ἐὰν δὲν ἦνοιξε κανεὶς καὶ διὰ σὲ τὰ χεῖλη,
Κ' εἰς λήθην σ' ἐγκατέλειψαν, θανάτου βαρυτέραν,
Ἐγὼ ὁ πρὶν πολέμιος ἐν δάκρυον θὰ χύσω,
Δὲν λησμονῶ, καθὼς αὐτοὶ, πῶς βασιλεύς μου ἦσο !

"ὦ, ναί! μακρὰν ἀπὸ ἐμὲ ἡ ἔχθρα καὶ τὰ μίσση,
Τὸν τάφον δὲν ὑπερπηδᾷ παθῶν γηίνων κύμα.
Ὁ ψάλτης θρόνους δύναται Καισάρων νὰ κτυπήσῃ,
Πλὴν εὐλαβεῖται τοὺς νεκροὺς, πλὴν συμπονεῖ τὸ μνήμα.
Φεῦ, εἶναι τόσον ἱερὸν τὸ ἄφωνον μνημεῖον
Καὶ ἔτι ἱερώτερον τὸ πίπτον μεγαλεῖον !

Ἡμεῖς δὲν τὸν ἐρρίψαμεν τοῦ θρόνου του ἐκείνον.
Τὸν ἔρριψε τῶν φίλων του τὸ ψεῦδος κ' ἡ κακία.
Ἐκείνοι ἐφαρμάκωσαν τὸ πρὶν εὐώδες κρῖνον
Καὶ μαραμένον λαίλαπος τὸ ἔσυρε μανία . . .
Ἡ μνήμη ἐπονείδιστος τῶν φίλων του νὰ μείνῃ !
Δὲν τὸν ἐρρίψαμεν ἡμεῖς, τὸν ἔρριψαν ἐκείνοι.

Κοιμοῦ, ψυχὴ περιλυπος ! κ' εἰς τὸ ψυχρὸν σου δῶμα
Συγχώρει, ὡς σὲ συγχωρεῖ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων.
ὦ, εἶναι πλέον ἐλαφρὸν τοῦ στέμματος τὸ χῶμα,
Καὶ ὑπ' αὐτὸ τὴν κεφαλὴν τὴν κουρασμένην κλίνου . . .
Κοιμοῦ, Μονάρχα δυστυχῆ! Μονάρχα μου, κοιμήσου,
Εἶχε καιρὸν νὰ κοιμηθῇ ἡ ἄγρυπνος ψυχὴ σου ! *

Ἦτο δαίμων ὅτε κατηράτο :

"Ὅταν γυναῖκα γεννηθῇ, ὅταν γεννιέται Εὐα,
Βυζαίνει γάλα κόκκινο ἀπ' τῆς καρδιᾶς τὴν φλέβα,
Ὅταν γυναῖκα γεννηθῇ, ὁ κάτω κόσμος βράζει,
Ἡ κόλαση ταραζεται καὶ τὴν φωτιὰ τῆς θγάζει.
Φωτιὰ νὰ πέσῃ στὴν φωτιὰ τὸν κόσμο νὰ χαλάσῃ
Κι' ἀπὸ τῆς Εὐας τὴν φυλὴ νὰ ξανασάν' ἡ πλάση.

Ἦτο ἀνὴρ ὅτε ἔγραψε :

Ναί! μάτην τὸν κατέθλιβον μετὰ βαρβάρου λύσεως
Ποτὲ δὲν κατεβάλλετο ὁ μέγας πατριώτης.
Πότε βομφαλὴν ἔφερε, πότε σκληρὰς ἀλώσεις,
Ἐπαναστάτης σήμερον καὶ αὐριον δεσμώτης.
Πόλεμος ἢ μαρτύριον ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ του.
Δὲν ἤξευρε τί θὰ εἶπῃ ἐκείνος ἡσυχία.
Ἐξίττει μάρτυρος σταυρὸν ἢ νίκην ἢ ψυχὴ του,
Καὶ δύσπνοιαν τὸν ἔφερε καὶ θάρος ἡ δουλεία.
Συνωμοσίας ἦτο νῦξ μὲ λάμπεις ἀνταρσίας,
Κ' ἐπαναστάτης κεραυνὸς κατὰ τῆς τυραννίας.**

* Ἐλεγείον εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνα τόμ. Β' σ. 189—196.

** Ἐλεγείον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη τόμ. Β' σ. 253—257.

Καὶ ἰδοὺ τοῦ παιδὸς μία στροφή:

Πόσον τὸν ὕπνον σου φθονῶ! οἴμοι κ' ἐγὼ ἐκείμην,
Κ' ἔζων μ' ἐν ὄνειρον μακρὸν εἰς παρελθόντα χρόνον.
"Ω, τί ώραία ἐποχῆ, πόσον εὐδαίμων ἤμην!
Ἐάν μοι εἶδ' ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ τὸν θρόνον,
Ἐάν μοι εἶπῃ «ἔκλεσον, τὸ πᾶν σ' ἐγκαταλείπω»
«Ἐν ὄνειρον» θὰ ἔλεγον «ἐν ὄνειρον» θὰ εἶπω...

Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἡ ποιήσις τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου. Ζῶν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν τῆς περὶ αὐτὸν κοινωνίας ἡ φαντασία ἐπτερυγίζε περὶ τὸν χιμαιρικὸν κόσμον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βωμαντισμοῦ, ἠκολούθησε τῶν χρόνων αὐτοῦ τὰς τάσεις, τάσεις ἅμα τῆς ἰδίως ψυχῆς, καὶ ἐδημιούργησεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ποιήσει ἴδιον κόσμον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐνθουσιῶντες τὸν ἠκολούθησαν πολλοί. Τὸν κόσμον τοῦτον ἀπετέλει ἡ ἐξιδανίκευσις παντὸς τὸ ὁποῖον προσέπιπτεν εἰς τοῦ ποιητοῦ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὸν ἐνέπνευεν ἦτο κόσμος γλυκύτατος, φανταστὸς, ἀτμώδης ἂν θέλετε. Ἄλλ' ἡ γραφὴ τοῦ Ἀχιλλέως ἦτο τότε γόησσα, προσηλύτιζεν, ἐμαγνήτιζεν. Ἰδοὺ τοῦ Ἐρωτὸς τοῦ ὀλίγα στροφῆ:

Τὴν θέλω ἀσθενῆ ἐγὼ τὴν φίλην μου, ταχεῖαν·
Ὀχρὰν τὴν θέλω καὶ λευκὴν ὡς νεκρικὴν σινδῶνην·
Μὲ εἴκοσι φθινόπωρα, μὲ ἀνοιξιν καμμίαν,
Μ' ὀλίγον σῶμα—ἄνεμον σχεδὸν—ὀλίγην κόριν.
Τὴν θέλω ἐπιθάνατον, μ' ἀθανασίας μῦθρον,
Κόρην καὶ φάσμα, σάβανον ἀντὶ ἐσθῆτος αὔθρον.

Θέλω τὴν φίλην μου ὥδην ἐκλείπουσαν ἡρέμα,
Ἀθανασίας βλέπουσαν ὄδον καὶ τάφου στόμα·
Καλὴν καὶ μελαγχολικὴν, μὲ ἤρεμον τὸ βλέμμα,
Μὲ φυομένην πτέρυγα εἰς καταρρέον σῶμα.
Τὴν θέλω κόρην, ἀδελφὴν καὶ φίλην μου ἀγίαν
Ἄλλ' ὄχι καὶ νυμφίαν μου, ἀλλὰ ποτὲ νυμφίαν!*

Καὶ σήμερον ἔτι, ὅτε πρὸ πολλοῦ ἡ πραγματικὴ σχολή, ὑψώσασα τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, κατέρριψε σύμπαντα τὸν ἰδανικὸν τοῦτον κόσμον, τίς καὶ σήμερον ἔτι, ἀναγινώσκων τοὺς αἰθερίους τούτους στίχους τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου, δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐνθουσιώδη λυρικὸν ποιητὴν;

Τοιοῦτον τὸν ἐγνώρισκα, τοιοῦτον τὸν ἠγάπησα, καὶ τοιοῦτον ἐπιζητῶ νὰ τὸν ἀναγινώσκω. Δὲν ἐπιβάλλομαι ὅτι ἔγραψα κριτικὴν μελέτην. Τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀπόκειται εἰς ἐπιστημονικωτέραν γραφίδα, ἄλλως τε τὴν τελευταίαν περὶ αὐτοῦ λέξιν θὰ ἐκφέρῃ τὸ μέλλον. Ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, ἀγωνιστὴς καὶ αὐτὸς τῶν γραμμῶν, θὰ ἐπασχολήσῃ μίαν ἡμέραν τὴν ἱστορικὴν τῆς ἑλληνικῆς συγχρόνου ποιήσεως. Ἐάν ὁ ἱστορικὸς αὐτὸς δὲν τύχει ὁ κ. Ἐμμανουὴλ Ροῦθης, βεβαίως ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος θὰ καταλάβῃ ἐν τῷ ἑλληνικῷ Πανθέῳ τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῷ θέσιν μεταξὺ

* Τόμ. Γ' σελ. 18, 22.

τῶν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους ποιητῶν, ὧν εἴμαρτο νὰ ᾖ ὁ τελευταῖος. Εἶπα ὁ τελευταῖος διότι τοῦ Θεοδώρου Ὁρφανίδου καὶ Γεωργίου Παράσχου ἡ πατριωτικὴ Μοῦσα πρὸ πολλοῦ ἐσίγησεν. Ὁ Δημήτριος Βερνερδάκης μετὰ τῆς *Εὐφροσύνης* του, καὶ ὁ Ἄγγελος Βλάχος μετὰ τῶν *Λυρικῶν* αὐτοῦ ποιημάτων εἴμαρτο, κακῆ μοίρα, ν' ἀναρτήσωσι τὴν λύραν ἐξ ἧς γλυκεῖς εἶχεν ἀκούσει φθόγγους τὸ ἑλληνικὸν κοινόν.

Καὶ ὅμως ὁ ὕψτατος οὗτος τῆς νέας Ἑλλάδος αἰοῖδος, ὁ ψυχαγωγῆσας ὅλην γενεάν, ὁ ἐμπνεύσας αὐτῇ τὰ τρυφερὰ καὶ πατριωτικώτατα τῆς μαλακῆς ψυχῆς του αἰσθηματὰ, ἐξέδοτο τὰς ποιήσεις του, ἐν μέσῳ τῆς ἀδικωτέρας καὶ ἀπελπιστικωτέρας σιωπῆς καὶ ἀδιαφορίας.¹ Πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἄλλοθι ἤθελεν ἐξεγερθῆ ἐνθουσιῶν τὸ δημόσιον, ἡ κριτικὴ καὶ ἡ δημοσιογραφία, οἱ δύο οὗτοι διαπρύσιοι πεπολιτισμένης κοινωνίας διερμηνεῖς, ἤθελεν διασαλπίζει τὸ γεγονός, γεγονὸς προδίδον ὅτι δὲν ἀπέθανεν ἔτι πνευματικῶς τὸ ἔθνος, ἔστω καὶ ἂν αἱ ποιήσεις τοῦ Παράσχου ἐπέπρωτο νὰ ᾖσιν ἡ ὑστάτη τοῦ θανατιῶντος πάλιν, μεθ' ἣν ἐντελής πνευματικὸς θάνατος.

Τοῦτο ἐπεβαλλόμεν διὰ τῶν προχείρων τούτων γραμμῶν, νὰ ἐπανορθώσω τὸ ἐπ' ἐμοὶ μίαν ἀγνωμοσύνην.

Εὐγ. Γ. Ζαλοκώστας

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ

Ἡ εὐρύτης ἦν ἔλαβον σήμερον αἱ φιλοσοφικαὶ μελέται, οὐχὶ σχολαστικῶς καὶ ἀφηρημένως ὡς ἐν τῷ μεσαιῶνι, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, σκοπὸν ἔχει τὴν εὐρεσιν τοῦ ωραίου πρὸς ὃ ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ ὑψηλῆς τινος ὠθήσεως φέρεται. Δικαίως ἄρα πάνυ ἡ εὐρεσις καλλιτεχνήματός τινος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐπέτυχεν εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τὴν τοῦ ωραίου παράστασιν, μεγίστην χαρὰν προξενεῖ οὐχὶ πλέον τοῖς σχολαστικοῖς ἀρχαιολογοῦσιν, ἀλλὰ παντὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ θαυμάζοντι ἐν τοῖς εὐκλέσει τῶν Ἑλλήνων ἔργοις. Ὅθεν ἡ πρὸ ἔτους περίπου ἀνακάλυψις τῆς παραστάσεως τῆς πολιούχου τοῦ ἄστεος θεαίνης, ἣτις τοσαύτης ἐγένετο ἀντικείμενον συζητήσεως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ προξενήσῃ αἴσθησιν τινα ἐν τῷ ἀνεπτυγμένῳ κόσμῳ, αἴσθησιν ἣν ὁ δημοτικὸς ἄρχων τῆς νεωτέρας πόλεως, ἔσπευσε νὰ μεταδώσῃ διὰ τηλεγραφημάτων πρὸς ἕξοχα τῆς Ἑσπερίας

¹ Ὅτε ἔγραψον ταῦτα δὲν εἶχεν ἔτι δημοσιεύσει ὁ καλὸς μου φίλος Χαράλαμπος Ἄννινος τὴν ἐν τῷ «Μὴ Χάνεσαι» προσωπογραφίαν τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου.

πρόσωπα, πριν ἢ ἀντιληφθῆ τὴν ἀκομφον ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, καὶ ἰδίως τὸ κακόρυθμον ἐπ' αὐτοῦ κιονίδιον, ἀλλὰ συνδυάσας τὴν χαρὰν τοῦ εὐρήματος τῆς νίκης κρατούσης Ἀθηνᾶς, πρὸς τὰς περιστάσεις τῆς ἡμέρας, οὐδόλως ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ νίκη εἶχε χάος τὴν κεφαλήν της.

Ἡ σπουδὴ αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν «Χρόνον» τοῦ Λονδίνου νὰ γράψῃ (Weekly Times N° 214) ὅτι αὐτὸς δὴμάρχος Ἀθηναίων δὲν φαίνεται νὰ ἔχων ἀκριβῆ αἰσθησιν τῆς ἀρχαίας τέχνης, διότι τὸ καλλιτέχνημα τοῦ Φειδίου ὑπερ ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν δὴμάρχον τοῦ Λονδίνου ὅτι εὐρέθη νὰ ποδεικνύεται ἀτυχῶς Ῥωμαϊκὸν ἀντίγραφον αὐτοῦ». Καὶ βεβαίως οὐδεὶς ποτε ἐξέλαβε μικρὸν ἀγαλμα ἐκ μαρμαρίου, ὕψους ἐνὸς περίπου μέτρου, ἀντὶ τῆς χρυσελεφαντίνης Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου ἧς ὁ λόφος τοῦ κράνους ἔφθανεν εἰς τὸ ὕψος τῆς στέγης τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλὰ τοῦλάχιστον τοιοῦτον ἦν τὸ πνεῦμα τῶν ἀπανταχοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εὐρέσεως σταλέντων τηλεγραφημάτων.

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ἐνταῦθα πρὸς στιγμὴν ὅτι ὅταν τ' ἀριστουργήματα τοῦ Παρθενῶνος μετηνέχθησαν παρὰ τοῦ λόρδου Ἐλγίνου εἰς Ἀγγλίαν, πλεῖστοι καὶ φιλαρχαῖοι μάλιστα ἐξεφράσθησαν περὶ αὐτῶν τολμηρῶς, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα οὐ μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους δὲν ἀνάγονται, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅτι εἰσὶν ἀπλῶς ἔργα διακοσμήσεως, παρὰ πλείονων ἐπεξεργασθέντα, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι καὶ ἐν ἐποχῇ ἔτι ἤττον ἀνεπτυγμένῃ οὐδέποτε ἤθελον θεωρηθῆ τεχνῆται. Ἀλλὰ τῷ 1815 ὁ Κανόβας ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀγγλίαν ἐξέφρασε περὶ αὐτῶν τὸν ἐνθουσιώδη θαυμασμόν του, καὶ ὁ Quirinus Visconti, διεκοίωσεν εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτοῖς τὸ τέλειον τῆς τέχνης. Ἐδῆσεν ἡ μαρτυρία τοῦ Κανόβα καὶ Visconti ἵνα κινήσῃ τὸν θαυμασμόν τῶν Ἀγγλων, καὶ ἵνα ἡ βουλὴ ἀγοράσῃ παρὰ τοῦ λόρδου Ἐλγίνου ἀντὶ 40,000 λιρῶν, ὅστις ἄλλως δὲν ἀπῆτησεν ἢ τὰ ἔξοδά του, καὶ τοποθετήσῃ αὐτὰ ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσεῖῳ ἔνθα κεῖνται πρὸς αἰώνιον δόξαν τῶν εὐκλεῶν ἡμῶν προγόνων.

Τῇ ἀληθείᾳ διστάζει τις ἀν δέον νὰ κακίσῃ τὸν εὐγενῆ λόρδον διὰ τὴν διαρπαγὴν ἐκ τῆς θέσεώς των τῶν ἀριστουργημάτων τούτων τῆς τέχνης, ἢ νὰ εὐγνωμονῇ αὐτῷ ὡς σώσαντι αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν βερβάρων, οἵτινες καθ' ἐκάστην μετέβαλον τὰ μεγαλοπρεπῆ τῆς ἀρχαιότητος ἔργα εἰς τίτανον. Τίς ἠδύνατο τότε νὰ προῖδῃ τὴν μετ' ὀλίγα μόνον ἔτη ἀνάττασιν τῶν ἀπογόνων τοῦ μεγάλου ἐκείνου λαοῦ! Ὅποια δόξα διὰ τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος, ἀν σήμερον ἀντὶ ν' ἀφήσῃ ταῦτα ἐν θαλάμῳ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσεῖου, ἔνθα ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ τὸ κάλλος των καὶ ὡς ἐκ τῆς τοποθετήσεως καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὀμιχλώδους τοῦ Λονδίνου οὐρανοῦ, ἐπανάφερε καὶ ἐτοποθετῆται αὐτὰ ἐν τῇ ἀρχικῇ των ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος θέσει, δεικνύον ὅτι δὲν ὠφελήθη τῆς περιστάσεως πρὸς διαρπαγὴν των, ἀλλὰ

πρὸς σωτηρίαν μόνον καὶ προφύλαξιν ἀπὸ βερβάρων καὶ ἀπολιτίστων κατὰτροφέων, προσκλιῶν οὕτω τὸν πεπολιτισμένον κόσμον νὰ θαυμάσῃ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχικῇ των λαμπρότητι τ' ἀριστουργήματα τῆς τελειότερας τέχνης, εἰς ἣν ὁ ἄνθρωπος ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ.

Ἡ προκειμένη ὁμῶς Ἀθηνᾶ, πάραυτα ἐξετιμήθη ἐν Ἑλλάδι καὶ παρ' Ἑλλήνων δεόντως, ὑπὸ τε καλλιτεχνικῆν καὶ ἱστορικῆν ἔποψιν. Τὸ ἀγαλμα τοῦτο μόνον ἐσχάτως ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ, ἀναγνοὺς πρότερον τὰς διαφόρους ἐπ' αὐτοῦ διατριβὰς, καὶ ἰδίως τὸ ἄξιον λόγου φυλλάδιον τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Καββαδίου, οὗ τὰς κρίσεις μετ' ἐπικρίτων παρεδέξατο καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Βρετανικοῦ Μουσεῖου κ. Newton.

Καίτοι πλεῖστα περὶ τούτου ἐγράφησαν καὶ δὴ καὶ παρ' εἰδημόνων λογίων, μολεταῦτα ἐπιτρικήτω μοι νὰ ἐκθέσω ὀλίγας λέξεις ἐπ' αὐτοῦ, ἰδίως δὲ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπ' αὐτοῦ κίονιον ὑπερ πλείστης συζητήσεως ἀντικείμενον ἐγένετο. Ἡ πολιῦχος τοῦ ἄττεος θέαινα, ἐξῆλθε τῆς κεφαλῆς τοῦ ὑψιβεμέτου Διὸς πύλοπος γλαυκῶπις νεάνις, καὶ τοιαύτη διέμεινεν ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν Ἑλλήνων διαρκῶς, διὸ ὁ Φειδίαις παρέστησε βεβαίως τὴν Παλλάδα (Πάλλαξ=νεάνις) Ἀθήνην τέλειον τύπον κάλλους ἀθωότητος καὶ φρονήσεως, ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῆς τελείας παρθενικῆς ἀναπτύξεως τῶν εἰκοσι περίπου ἐτῶν. Καταθεῖσα τὰ ὄπλα δὲ, ἐθεωρήθη ὡς προστάτρια τῆς ἐργασίας, διὸ καὶ Ἐργάνη καὶ Βοαρμία ἐκλήθη.

Καθὼς ἡ ἐπίδρασις τοῦ τύπου χώρας τινος, καταφίνεται ἐν τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, καθὼς βλέπομεν εἰς τὰς διαφόρους εἰκόνας τῆς θεοτόκου οὐχὶ τὸν ἐβραϊκὸν τύπον, ἀλλὰ τὸν τῆς χώρας ἐν ἣ ἐγράφησαν, πολλακίς δὲ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ δὴ καὶ γνωστῶν κυριῶν ἀπομιμήσεις, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἀντιγραφαῖς τῆς Ἀθηνᾶς ἐπέδρασεν ὁ γυναικεῖος τύπος τῆς ἐποχῆς. Ὅθεν ἡ προκειμένη Ἀθηνᾶ, οὐδὲν ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ δεικνύει τῆς τελείας παρθενικῆς φρονήσεως καὶ τοῦ εὐειδοῦς τοῦ προσώπου τῆς ἑλληνικῆς καλλονῆς, οὐδ' ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ Παρθενῶνος ἀνάγλυφον αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ὑπερήφανος στάσις τῆς κεφαλῆς, τὸ ὑπέρσαρκον τῶν παρειῶν, τοῦ ὑποσιαγονίου καὶ τοῦ λαίμου ὑποδείκνυσσι μᾶλλον τριακοντούτιδα δέσποιναν τῆς ἐποχῆς τῶν Κκισάρων. Καὶ τοῦτο ἴσως ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ἀρκεῖ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς τοῦ ἔργου ἐποχῆς.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὸ μικρὸν ἀγαλμάτιον τῆς παρὰ τὴν Πύκα εὐρεθείσης Ἀθηνᾶς, ἐστὶν ὑπέρτερον. Τὸ ἑλληνικὸν τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ προσώπου, ἡ ἀθωότης τῆς φυσιογνωμίας, τὸ κατὰ τι boudeuse αὐτῆς, ἐνδεικνύουσιν ἑλληνικὸν τύπον ἐξ ἐκείνων οὓς συναντᾷ τις καὶ σήμερον συχνάκις παρὰ ταῖς χωρικὰς νεάνισι τῶν Μεγάρων. Ὅθεν οὐδ' ἐλαχίστην ἰδέαν δύναται ἡ προκειμένη Ἀθηνᾶ τοῦ Βαρβακείου νὰ δώσῃ ἡμῖν περὶ τῆς φυσιογνωμίας τῆς χρυσελεφαντίνης τοιαύτης τοῦ Παρθενῶνος.

Τὸ κακόρουθμον κίονιον ἐφ' οὗ ἐστήρικται ἡ κρατούσα τὴν Νίκην χεὶρ, εἶναι βεβιαίως προσθήκη, καὶ ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Καββαδίας οὐδεμία ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ὑφίσταται. Φρονῶ δὲ ὅτι ὁ ποιήσας τὸ ἔργον τεχνίτης ἀντιγράφων τὴν πρωτότυπον Ἀθηνᾶν ἢ ἄλλος τις προηγουμένως ἀντιγράφως ταύτην, δὲν ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ ἀνευ ἀνάγκης τοιοῦτον ὄγκον εἰς τὸ καλλιτέχνημα τοῦ Φειδίου. Ἐκ τούτου δὲ ἀγομαι νὰ συμπεράνω ὅτι οὗτοι ἔβλεπον τὸ κίονιον ὑπάρχον ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ὅτι ὁμοίως οὐδέποτε ὁ Φειδίας ἠδύνατο νὰ θέσῃ τοιοῦτον κίονιον παρὰ τῇ Ἀθηνᾶ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐξῆς. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ Παρθενῶνος ὑπῆρχον δύο ὑπερκείμενα σειρὰ κίωνων, ὧν ἡ κατωτέρα ὑπεστήριξε μεσόδωμα, ἐν μέσῳ δὲ ἴστατο ἡ Ἀθηνᾶ καθ' ὅλον τὸ ὕψος τοῦ ναοῦ. Τὸ ὕψος τοῦτο ἦτο 14 περίπου μέτρων, ὅθεν τὸ ὕψος ἐκάστης σειρᾶς κίωνων θὰ ἦτο 5—6 μέτρων. Συνεπῶς ὑπολογίζων τις τὸ ὕψος τοῦ κιονίου τοῦ παρὰ τὴν Ἀθηνᾶν, πείθεται ὅτι τοῦτο ἦτο ὑψηλοτερον καὶ συνεπῶς ὀγκωδέστερον τῶν στηλῶν τοῦ ναοῦ, καὶ τοῦτο πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν ἵνα ἐρεϊδῆται ἡ μικρὰν καὶ ἐλαφρὰν Νίκην κρατοῦσα χεὶρ, αἰσθητικὸν σφάλμα εἰς ὃ δὲν ἠδύνατο ὁ Φειδίας νὰ ὑποπέσῃ.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δύναται προσέτι νὰ χύσῃ φῶς ἡ ἐξέτασις τῆς κατασκευῆς τῆς χρυσελεφαντίνης Ἀθηνᾶς, ἥτις προσέτι ἀγει εἰς τὸ συμπέρασμα τί ἀπέγινε τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο καθὼς καὶ ἐκεῖνο τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς καὶ ὁμοίων, ἐφ' οὗ πάντες κατόπιν σαθρῶν ὑποθέσεων ἀνομολογοῦσι πλήρη ἀγνοίαν.

Ἡ χρυσελεφαντίνη Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου, καθὼς καὶ ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ζεὺς κατασκευάστο κατὰ τὴν ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τορευτικὴν τέχνην. Συνίστατο δ' αὕτη εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀγάλματος ἐκ ξύλου, κατὰ τὸ ἀρχαιότατον ἐπικρατοῦν ἔθιμον καθ' ὃ πάντα τὰ ἀγάλματα κατασκευάζοντο ἐκ τῆς ὕλης ταύτης. Διαφόρων εἰδῶν ξύλων ἐγένετο χρῆσις πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπὸν, συχνάκις ὁμοίως θεότης τις κατασκευάζετο ἐκ τοῦ ἰδίου πάντοτε εἶδους ξύλου. Κατὰ Παυσανίαν (Ἀρκαδικὰ XVII, 2.) πάντα σχεδὸν τὰ εἶδη τῶν ξύλων ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν τῇ τῶν ἀγαλμάτων κατασκευῇ. «Ὅποσα καὶ ἡμεῖς καταμαθεῖν ἠδυνήθημεν τούτων ἦν ἀπ' ὧν τὰ ξόανα ἐποιοῦντο, ἔβενος, κυπάριστος, αἰ κέδροι, τὰ δρύϊνα, ἡ μίλαξ, ὁ λωτὸς, τῷ δὲ Ἑρμῇ τῷ Κυλλανίῳ, τούτων μὲν ἀπὸ οὐδενός, θύου (εἶδος κέδρου) δὲ πεποιημένον τὸ ἄγαλμα εἴστί». Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐκ ξύλου κατασκευὴ τῶν μεγάλων θεοτήτων, διετηρήθη ἐξ ἱερᾶς προλήψεως, ὡς σήμερον ὁ βυζαντινὸς ῥυθμὸς καὶ ἡ ἐπίπεδος πρᾶστασις ἐν ταῖς εἰκόσι τῶν ἀγίων, καὶ ἡ καύσις ἐν τοῖς ναοῖς κηρίων μόνον καὶ ἐλαίου. Ἐπὶ τοῦ ξυλίου τούτου πυρῆνος ἐτίθετο κατὰ τὴν τορευτικὴν τέχνην ἐπέδουσι, τῶν μὲν γυμνῶν μερῶν ἐξ ἐλέφαντος, τῶν δὲ ἐνδυμάτων ἐκ χρυσοῦ (Quatremère de Quincy, Jupiter

Olympien, Musée de sculpture antique et moderne, t. 1, page 74 et suiv.). Διὰ τῆς κατασκευῆς κυλίνδρων διατρήτων κατὰ τὸν ἄξονα, διασχίσεως αὐτῶν κατὰ μίαν τῶν γεννητριῶν καὶ περιστροφῆς αὐτῶν ἐν ἀτμῷ ζέοντος ὕδατος, κατάρθουν νὰ ἐλάσωσι πλάκας ἐξ ἐλέφαντος, λεπτὰς μὲν πλὴν ἀρκούντως μεγάλας ἵνα δι' αὐτῶν ἐπενδύωσι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαλμάτων. (Clarac, Histoire de l'art. r. 1. Notice XVI.) Κατὰ πᾶσαν λοιπὸν πιθανότητα ὁ πυρῆν τοῦ ἀγάλματος τῆς χρυσελεφαντίνης Ἀθηνᾶς συνέκειτο ἐκ ξύλου δρυός. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο δένδρον τὰ μέγιστα ἠύλαβοῦντο οἱ Ἕλληνες καὶ τὰ πρῶτα μεγάλα ξόανα τῶν θεῶν ἐκ τοῦ δένδρου τούτου κατασκευάσθησαν, καὶ ἐκ τῶν δασῶν τοῦ δένδρου τούτου ἐξῆλθον οἱ πρῶτοι τῶν θεῶν χρῆσιμοι.

Τὰ γυμνὰ λοιπὸν μέρη ἐπενεδύοντο ὡς ἐλέχθη δι' ἐλέφαντος, ἀλλὰ τὰ ἐκ χρυσοῦ ἐνδύματα ἦσαν κατασκευασμένα ἐκ τεμαχίων προσαρμοζομένων καὶ ἀφαριουμένων κατὰ βούλησιν. Τῆς χρυσελεφαντίνης ἰδίως Ἀθηνᾶς τὰ τεμάχια τ' ἀποτελοῦντα τὴν ἐκ χρυσοῦ ἐνδυμασίαν προσηρμόζοντο δι' ἐνὸς καὶ μόνου ἡλου, τεχνήντως καὶ ἐν κατακλήλῳ θέσει πρὸς τοῦτο τεθέντος. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν μὴ καταστροφὴν τοῦ ἀγάλματος κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Λαχάρου σύλησιν τοῦ χρυσοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ὅσον μὴ δυνηθέντος τούτου νὰ λάβῃ κατὰ τὴν φυγὴν του μεθ' ἑαυτοῦ τὰ τεμάχια τῶν ἐκ χρυσοῦ ἐνδυμάτων, ταῦτα ἐτέθησαν πάλιν εὐχερῶς ἐν τῇ ἀρχικῇ των θέσει. Ἀφαριουμένων ἐκάστοτε τῶν ἐνδυμάτων ἠλείπετο ὁ πυρῆν ἐλαίῳ πρὸς διατήρησιν τοῦ ξύλου ἐκ τῆς σήψεως. Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ τὸ ξύλον σκληρὸν καὶ τὰ καταβλλόμενα μὲσα πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ τέλεια ὅτι ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὸ ἄγαλμα ἴστατο ἐπὶ ἐννέα ὅλους αἰῶνας ἀνέπαφρον, διατᾶζομεν ν' ἀποφραθῶμεν περὶ τῆς ἐντελοῦς διατηρήσεως τοῦ πυρῆνος. Ὅθεν τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ ἀγάλματος συμπεφυκότων σχεδὸν ὄντων, πρῶτον σημεῖον ἐφ' οὗ ἤθελεν ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τοῦ ξύλου ἡ ἐνέργεια τοῦ χρόνου, ἐστὶ τὸ τῆς ἐνώσεως τοῦ δεξιῦ βραχίονος ἐφ' οὗ ἐκτείνεται οὗτος πρὸς ὑποδοχὴν τῆς Νίκης, ἥς τὸ βάρος ἐπιπροσθέτει εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀποσπάσεως. Κατὰ πᾶσαν λοιπὸν πιθανότητα, ἡ ἀποσπασθεῖσα κατέπεσεν ἢ φέρουσα τὴν Νίκην ταύτην χεὶρ, ἢ παρατηρήθη ἐπικείμενος τοιοῦτος κίνδυνος, ὁπότε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς τῆς τέχνης μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς προσκολλησέως ἢ ἀντικαταστάσεως, κοινὸς τις τεχνίτης προσέθετο πρὸς ὑποστήριξιν τὸ κακόρουθμον ἐκεῖνο κίονιον, μετατοπίσας τὸν κορμὸν τοῦ ἀγάλματος ἐκ τοῦ μέσου τῆς βάσεως ὀλίγον πρὸς τὰ ἀριστερὰ, διότι βεβιαίως ὁ ἐκ ξύλου πυρῆν δὲν ἦτο συμπεφυκὼς πρὸς τὴν λιθίνην βᾶσιν.

Ὅπως δὲ ὅμως, δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τοιοῦτον κίονιον ὑπῆρχεν ἀρχικῶς ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου, διὰ τε τοὺς ἐκτεθέντας λόγους,

καὶ διότι ὁ ρυθμὸς πᾶν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἑλληνικῆς ἐποχῆς, καὶ οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχεν ἵνα ὁ ἀπομιμηθεὶς τὸ πρωτότυπον τεχνίτης μεταβάλλῃ τὸν ρυθμὸν τοῦ κιονίου, ἀλλὰ καὶ πάλιν δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κοινός τις τεχνίτης κατ' ἐποχὴν παρακμῆς τῆς τέχνης, ἀπομιμούμενος ὡς ἠδύνατο τοιοῦτον καλλιτέχνημα, ἤθελεν ὀρμεμφύτως προσθέσει εἰς τὸ ἔργον τοῦ κιόνιον οὐδόλως ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ὑπάρχον. Διὸ φρονῶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Βαρβακείου ὑπῆρχε τὸ κιόνιον ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου, ἄλλην δ' ἐξήγησιν δὲν εὐρίσκω ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω, τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ.

Ὅθεν καὶ τοὶ διάφοροι συγγραφεῖς ἀνομολογοῦσιν ἄγνοιαν τί ἀπέγεινε τέλος ἡ χρυσελεφαντίνη Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου, ἧς καὶ αὐταὶ αἱ ἀτελεῖς ἀπομιμήσεις δοξάζουσιν ἔτι τοὺς προγόνους ἡμῶν, δὲν διστάζω ν' ἀποφανθῶ ὅτι μετὰ τὴν βεβαίαν σύλησιν τοῦ χρυσοῦ, ὁ ξύλινος πυρὴν ἠκολούθησε τοὺς ἀνκλωϊώτους τῆς ἀποσυνθέσεως νόμους τῆς φύσεως.

Νικ. Ι. Σολωμὸς

ΠΥΡΡΟΣ Ο ΚΥΩΝ ΤΟΥ ΑΛΒΕΡΤΟΥ

Γράφων τὴν ἀπολογία ἐνὸς κυνὸς περιττὸν νὰ εἶπω τί θέλω δι' αὐτῆς νὰ δείξω· καθ' ὅσον ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως ἀφ' ἑαυτοῦ δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τὸ ἠθικὸν συμπέρασμα.

Σκηνὴ τοῦ διηγήματος εἶνε ἡ Φλωρεντία, καὶ ἀκριβέστερον ἢ ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Ἄρνου παραδείσιος ἔπαυλις, ἐνθα οἱ μύλοι τοῦ Βιτάλη. Ὡραιότατα δένδρα ἐσκιάζον τὴν χαρίεσσαν δενδροστοιχίαν, ἣν τὰ ὕδατα τοῦ Ἄρνου ἔλειχον κελαρύζοντα· ἀπὸ δὲ τῆς ἐτέρας ὄχθης ἠνοίγετο ἡ θεὰ τῶν λόφων τῶν συναποτελούντων λαμπρὸν στέμμα ἐπὶ τὴν Φλωρεντίαν, καὶ ὁ λόφος ἅγιος Μινιάτης ἐκατοπτρίζετο εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ, ἅτινα ἦσαν ἐκεῖ διαυγῆ καὶ ἡρεμα συνεχόμενα ὑπὸ τοῦ πλησιοχώρου ἰχθυοτροφείου. Αἱ λέμβοι ἀφίνουσιν πλησίον αὐτῶν χρυσοῦν ἀπαστράπτοντα αὐλακα ἐνεψύχουν τὸ τοπεῖον ἔρπουσαι βραδέως ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἐν ᾧ ὁ ὑπομονητικὸς ἄλιεὺς διέκοπτε διὰ μονοτόνου ἄσματος τὰς ἐνοχλήσεις τῆς μακρᾶς προσδοκίας.

Φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐκεῖνος ὁ τόπος συχνάζετο ἐξαίρετως ὑπὸ ἐραστῶν καὶ νεογύμων καὶ ὑπ' ἐκείνων ὧν ἡ ποιητικὴ μοναξία ἀνανεοῖ γλυκείας ἀναμνήσεις ἀπολεσθέντος ἀγαθοῦ.

Καὶ εὐτυχεῖς σύζυγοι φαίνεσθαι νὰ ἦσαν, ξανθὴ τις νεῆνις εἰς τὸν βραχίονα μελάγχρου νεανίου ἀρρενωπῆς ὄψεως, οἵτινες ἐαρινὴν τινὰ ἐσπέραν μὴ προσέχοντες εἰς τὴν ὠραίαν θέαν, οὔτε εἰς τὴν σελήνην ἥτις παρετῆρε

αὐτοὺς ἐν πάσῃ τῇ λάμπει τῶν ἐκυτῆς ἀκτίνων, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν ἐκυτῶν ἔρωτα, ἐβάδιζον βραδεῖς πρὸς τὴν Φλωρεντίαν παρατηροῦντες ἀλλήλους ἀσκαρδαμυκτεῖ, ὡς νὰ ἤθελεν ὁ εἷς ν' ἀνγκιῶσῃ ἐν τῷ βᾶθει τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἄλλου τί εἶχε γεγραμμένον ἐν τῇ καρδίᾳ.

— Ἄδα . . .

— Ἀλβέρτε μου . . . ἦτο ὁ συνήθης αὐτῶν διάλογος, μυριάκις ἐπαναλαμβάνόμενος, μυριάκις ἀκουόμενος μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, μυριάκις παρακολουθούμενος ὑπὸ μακροῦ ἐρωτικοῦ βλέμματος.

Θυγάτηρ σεβασμίου τραπεζίτου τῆς Φλωρεντίας, οὗ ἡ περιουσία εἶχε διαλυθῆ εἰς τοὺς τροπικοὺς καύσωνας τοῦ χρηματιστηρίου, ἡ Ἄδα Στεφάνι εἶχε πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὑπενδρευθῆ τὸν Ἀλβέρτον Γεωργίου, Ῥωμαῖον νεανίαν, θερμὸν, φιλόπατριν, νοήμονα, ἐπιμελῆ, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένον ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅστις ἀρκούντως πλούσιος δὲν εἶχεν ἀποσύρη τὸ πρὸς τὴν νεανίδα αἰσθημα διὰ τὴν μετατροπὴν τῆς τύχης αὐτῆς. Αὕτη ἔλεγεν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπανελάμβανεν ὅτι ὁ ἔρωσ τῆς θᾶ κατέβαινε μεθ' ἑαυτῆς μέχρι τοῦ τάφου, ὅτι τὸ πᾶν ἠδύνατο νὰ μεταβληθῆ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκτὸς ἐκείνου.

— Ἀλλὰ γινώσκεις, Ἄδα μου, ἀπεκρίνατο αὐτῇ ὁ Ἀλβέρτος, πᾶσα γυνή, ὅταν ἀγαπᾷ, οὕτω λέγει εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καρδίας· ἀλλὰ κατόπιν πόσαι λησμονοῦσι!

— Οὐχί, σιώπα· ἐγὼ ποτὲ νὰ σὲ λησμονήσω;

— Ἴσως ἐν ὄσφ ζῶ δύναμαι νὰ ἐλπίζω συμπάθειαν καὶ πίστιν· ἀλλ' ἂν ἀπέθνησκον, ὦ τότε . . .

— Ἀλλὰ σιώπα, Ἀλβέρτε μου, σιώπα· ἄλλως θὰ μὲ κάμῃς νὰ κλαίω. Ἄν ἀπέθνησκας! Εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιζήσω μίαν ὥραν;

Καὶ θερμὸς ἐναγκαλισμὸς διέκοπτε τὸν λυπηρὸν διάλογον, ἡ δὲ εὐθυμία ἐπανήρχετο.

Ἀφ' ἐτέρου ὅτε ὁ Ἀλβέρτος ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν οἰκογένειαν Στεφάνι αἰτῶν τὴν χεῖρα τῆς νεανίδος, ἀμφοτέροι ἦσαν ἐρωτευμένοι, ὡς γάτοι· ὁ μὲν ἀγαπῶν ἐκείνην, ἡ δὲ ἀγαπῶσα ἄλλον. Καὶ τόσον εἶνε τοῦτο ἀληθές, ὥστε ἡ Ἄδα εἶχεν ὁμῶς εἶπε ὅτι οὐδέποτε πλέον ἤθελε προσβλέψει εἰς ἄνδρα, ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ γονεῖς αὐτῆς ἀνκκαλύψαντες ῥωμαντικὸν ἔρωτα ὃν εἶχε πρὸς τινὰ ἀνθυπολοχαγὸν τῶν ἀκροβολιστῶν Ἀλφρέδον Λουδοβίκι καλούμενον, ἂν καὶ μετὰ πασῶν τῶν ἠθικῶν ἐγγυήσεων τῆς ἀποστάσεως, μεσολαβοῦντος τοῦ βασιλικοῦ ταχυδρομείου, παρεκάλεσαν τὸν κύριον μεθ' ὅλης τῆς εὐγενείας νὰ παύσῃ τὰς ἐνθέρμους ἐπιστολιμακίας ἀσκήσεις, τὴν δὲ κυρίαν Ἄδαν νὰ προσέχῃ ὀλίγω περισσότερην εἰς τὰ ἑαυτῆς ἔργα.

Ὁ Ἀλβέρτος λοιπὸν ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῆς νεανίδος ὡς κύων ἐν ναῦ, ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου οἱ γεννήτορες, ἄνθρωποι τοῦ συρμοῦ, εἰς οὓς ἤρμοζεν ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, τοσοῦτω μάλλον ὄσφ αἰ οὐσίαι αὐτῶν ἤρχι-

ζον ν' ἀρίπτανται, ἐδείχθησαν πληρέστατα ἱκανοποιημένοι ἐκ τῆς αἰτήσεως.

Ἡ Ἄδα, ἥτις εἰς τὰς πρώτας ἐπισκέψεις τοῦ Ἀλβέρτου, ἔμενεν ἐν τινὶ γωνίᾳ μόλις μετὰ τινος ἀστυκότητος ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, χωρὶς οὐδέποτε νὰ ὑφοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ κεντημάτος, προϊόντος τοῦ χρόνου ἤρχισε νὰ ἐνοῶ ὅτι ὁ νέος ὠμίλει καλῶς, εἶχε πνεῦμα, ὅτι τὸ ὄρατον αὐτοῦ πρόσωπον καὶ οἱ μέλανεσ βροττοχῶδεις μύστικες παρωμοίαζον πολὺ τοῖς τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, καὶ τὸ κυριώτερον ὁ Ἀλβέρτος ἤξιζε περισσότερον ἐκείνου. Τότε ἤρχισε νὰ ὑφοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀλίγη συχνότερον καὶ μετὰ ἓνα μῆνα ἡ Ἄδα ἦτο πεπεισμένη ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶνε τις μικρόνους, ὥστε νὰ μὴ προτιμήσῃ τὸν κύριον Ἀλβέρτον, ὅστις ἀπήγγελλε τόσον καλῶς τὴν λέξιν γάμος, ἀντὶ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ ὅστις οὐδὲ νὰ γράψῃ ποτὲ αὐτὴν ἐγίνωσκε. Συνελόντι εἰπεῖν ἀντηράσθη, καὶ ὁ γάμος συνήφθη ὑπὸ τοὺς καλλιτέρους οἰωνούς.

Εὐρομεν πράγματι τοὺς συζύγους ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἄρνου, βεβουμισμένους εἰς ἐκείνην τὴν ὑπερτάτην καὶ ἀνέκφραστον χαρὰν τοῦ εὐτυχοῦς καὶ ἱκανοποιημένου ἔρωτος.

Περιεπάτουν λοιπὸν ἡρέμα πρὸς τὴν Φλωρεντίαν, ὁπότε φθάσαντες ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἀφρικὸς, ὁ ὑπὸ τοῦ Βοκακκίου ἐξυμνηθεὶς ποιητικὸς ῥυαῖ, βίπτει εἰς τὸν μείζονα ποταμὸν τὸν μέτριον αὐτοῦ φόρον, ἐταράχθησαν ὑπὸ παρτατταμένου στεναγμοῦ διακόπτοντος τὴν σιγὴν τῆς ἡρεμίας ἐκείνης. Ἡ Ἄδα ἔσφιξε τρέμουσα τὸν βραχίονα τοῦ Ἀλβέρτου, ἐν ᾧ οὗτος ἐστάθη τείνων τὸ οὖς ὅπως ἀκούσῃ πόθεν προήρχετο ὁ θρηνώδης ἐκεῖνος ὀλολυγμός.

— Θεέ μου, Ἀλβέρτε . . . δὲν ἀκούεις; εἶπεν ἡ Ἄδα μετὰ φωνῆς πνιγηρᾶς ἐκ τοῦ φόβου, σφίγγουσα ὀλονὲν περισσότερον αὐτόν.

— Ἦκουσα, ἀλλὰ τὴν δὲν ἀκούω πλέον τίποτε.

— Ἀρχίζει πάλιν, ὦ θεέ! φοβοῦμαι.

— Μὴ, μὴ φοβοῦ· φαίνεται νὰ εἶνε κύων θρηνῶν· ἄς ἴδωμεν ἐντεῦθεν πρὸς τὸν ποταμὸν· βεβουμισμένον δὲν θὰ εἶνε κροκόδειλος.

Ὁ Ἀλβέρτος πράγματι ἔκυψε πρὸς τὴν ὄχθην, καὶ τότε ὁ στεναγμὸς ἐγένετο ἰσχυρότερος καὶ πλέον ἀπελπιστικὸς. Εἰς τὴν λάμψιν τῆς σελήνης ἐφάνη εἰς αὐτόν τότε, ἐν στιγμῇ καθ' ἣν τὸ ὕδωρ ἀπεκάλυπτεν ὀλίγην ἄμμον, ταλαίπωρον ποιμαστικὸν κυνίδιον ἀτεσκλητὸς, τρέμον, παρὰ λυτὰν ἐκ τοῦ ψύχους, ὅπερ ἐφάνετο ζητοῦν βοήθειαν.

— Ταλαίπωρον ζῶν, ἀνάγκη νὰ ἐξάρω αὐτὸ ἐκεῖθεν, εἶπεν ἀμέσως ὁ Ἀλβέρτος, αἰσθανθεὶς ἑαυτὸν κινηθέντα εἰς συμπάθειαν, πρέπει νὰ σώσω αὐτό.

— Ἀλλὰ δὲν σκέπτεσαι ὅτι πιθανὸν νὰ εἶνε λυσοῦδες; φοβοῦμαι, ἄς ἀπέλθωμεν.

— Λυσοῦδες; εἶνε ἀδύνατον, τόσον μικρόν. Οὐχὶ οὐχὶ, πρέπει νὰ ἄρωμεν αὐτὸ ἐξ ἐκείνης τῆς ἀγωνίας. Πιστεύεις ὅτι δὲν ὑπαφέρει;

— Ἀλλὰ καὶ πῶς ἤθελες πράξῃ τοῦτο; ἐδῶ ἡ ὄχθη εἶνε ὑψηλή· οὐχὶ Ἀλβέρτε, ἀκουσόν μου, ἄς παρκαγγείλωμεν εἰς ἄλλον τινὰ, ὅπως σώσῃ αὐτὸ, καὶ ἡμεῖς ἄς ἀπέλθωμεν οἴκαδε.

— Οὐχὶ, θέλω νὰ εἶμαι βέβαιος, ὅτι τὸ ταλαίπωρον ζῶν ἐσώθη, ἐπέμεινεν ὁ Ἀλβέρτος. Περιμένε με· ἐντεῦθεν δύναμαι νὰ καταβῶ κάλλιστα. Ὅπως δὴποτε θέλω νὰ φέρω αὐτὸ ἐπὶ τῆς ὄχθης. Καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀποτροπὰς τῆς δειλοτάτης συζύγου, ὁ Ἀλβέρτος κατῴρωθε νὰ καταβῇ εἰς τὴν σχεδὸν ἀπεξηρκυμένην κοίτην τοῦ Ἀφρικῶ. Κατόπιν κύπτων πρὸς τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ καλῇ μετὰ συμπαιθείας τὸ κυνίδιον.

Τοῦτο, ὅπερ πιθανὸν εἶχε λάβῃ παρὰ τῶν ἀνθρώπων οὐχὶ τόσον καλὰς μαρτυρίας συμπαιθείας, ἐν αἷς καὶ τὸ ψυχρὸν ἐκεῖνο λουτρὸν, ἐδέησε νὰ παρκαλληθῇ ὀλίγον πρὶν κινήθῃ. Κατόπιν ἐνθαρρυνθὲν ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ Ἀλβέρτου ἐρρίφθη παρκαπῶν πάντοτε εἰς τὸ ὕδωρ τὸ χωρίζον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κολυμβηθεὶς κλυζόμενος ἔφθασεν εἰς σωτηρίαν.

Μόλις ἐπλησίασε τὸν Ἀλβέρτον καὶ ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην τὰς προγενεστέραις ληφθείσας ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων περιποιήσεις, τρέμον δὲ μὴ δεχθῇ καὶ ἄλλας ὁμοίας, ἔπεσεν ἀνάσκελα εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἐν τούτοις αἱ θαυμάσια ἐνθαρρυντικὰ αὐτὸ, καὶ τότε σείον τὴν οὐρὰν, ὥσπερ εἰ θέλον νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτῷ ἐπὶ τῇ ληφθείσῃ εὐεργεσίᾳ, ἤρχισε νὰ ὑλακτῇ παντὶ σθένει, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπον τὸ ψῆχος καὶ ἡ συγκίνησις.

Ἡ δὲ Ἄδα ἐπὶ τοῦ προχώματος περιέμενε μᾶλλον ἐστενοχωρημένη παρὰ συγκεκινημένη. Τὸ ἀτυχὲς ζῶν ἠθέλησε καὶ εἰς ταύτην νὰ κάμῃ ὁμολογίας τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἄλλ' ἀτυχῶς οἱ κύνας δὲν ἔχουσι λίαν εὐκρινῆ ἰδέαν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ῥυπαροῦ ὕδατος ἐπὶ μεταξωτῆς ἐσθῆτος· ὥστε ὅτε οἱ μικροὶ αὐτοῦ πόδες ἠθέλησαν νὰ τεθῶσιν ἐπὶ τοῦ φορέματος τῆς Ἄδας, αὕτη ἀνταπεκρίθη εἰς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τοῦ ναυαγοῦ διὰ τῆς λαβῆς τοῦ ἀλεξήλιου.

— Ἄ, κύριε κύων, εἶσαι λίαν ὑπερβολικὸς εἰς τὰ αἰσθημάτά σου εἶπεν ὁ Ἀλβέρτος στραφείς πρὸς αὐτόν· τὴν πλὴν εἶσαι ἐκτὸς κινδύνου· ἔσο ἀγαθὸς καὶ ἀπελθε νὰ ζητήσῃς ἀλλαχοῦ τύχην.

— Ναί, ναί· πλὴν τούτου δὲν βλέπεις πόσον εἶνε δυσειδὲς; ὑπέλαβεν ἡ Ἄδα· τί νὰ τὸ κάμωμεν;

Εἰς τοὺς λόγους ἀμφοτέρων τὸ κυνίδιον ἀπεκρίνετο διὰ συνεχοῦς σείσεως τῆς οὐρᾶς, δεικνύον ὅτι δὲν εἶνε διατεθειμένον νὰ καταλείπῃ τοὺς νέους φίλους, καὶ ὥσπερ εἰ λέγον ὅτι ἂν προῦκειτο νὰ ὑπάγῃ πρὸς ἀναζήτησιν τύχης, προὔτιμα νὰ μένῃ μετ' αὐτῶν.

Ἄτυχῶς ὁ εὐεργέτης δὲν ἐφρόντιζε πολὺ περὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ εὐηργετημένου, καὶ πρῶτον μὲν διὰ καλοῦ τρόπου, κατόπιν διὰ τῆς φράσεως, ἀπελθε, προφερομένης μετ' ἐκάστοτε ἀξιομένης ἐντάσεως, μόλις κατῴρωθεσαν ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ.

Ὁ κύων ἐστάθη ἐπὶ βραχὺ εἰς τὸν τόπον ἔνθα εἶχον ἀφήση αὐτὸν, κατόπιν διὰ τὴν δεξιὰν εἶπε ἀνὰ πολὺ ταχέως εἶχε καταβῆ ἀπὸ τῶν ὄρει-
νων ἐξοχῶν, δὲν ἠγγύει ὅτι αἱ παροιμίαι εἶνε ἡ ἐπιστήμη τοῦ λαοῦ, καὶ
ὅτι ὁ ἐπιμένων νικᾷ, ἔλαθεν ἀποφασιστικῶς τὰ μέτρα του.

Ὅτε ἡ Ἄδα καὶ ὁ Ἀλβέρτος ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁ Ἰωσήφ
ἀγροτικός καὶ ἄξεστος ὑπηρετῆς ἦλθε ν' ἀνοίξη, ἐθαύμασαν ἄρκετὰ ὅτι κα-
τόπιν αὐτῶν προσεπάθει τις νὰ εἰσχωρήσῃ, ὡθῶν ἀσυστόλως τὴν ἤδη
κλειομένην θύραν.

Ὁ Ἰωσήφ ἔτεινε τὸ φῶς καὶ ὁ κύων φρονῶν ὅτι τὰ τοῦ κόσμου τούτου
γίνονται φυσικώτερα, μετέδωκε τὰς ἐκαστοῦ θωπείας καὶ εἰς τὴν νέαν
γνωριμίαν.

— Κύριε, ἰδικόν σας εἶνε αὐτὸ τὸ ζῶάριον;— Ἠρώτησεν ὁ Ἰωσήφ ἀναί-
γων ὀλίγον τὴν θύραν.

— Τὸ ποῖον; ἀπεκρίθη στραφεὶς ὁ Ἀλβέρτος.

— Τοῦτο ἐδῶ, δὲν βλέπετε;

— Ὡ θεε, ἀνεφώνησεν ἡ Ἄδα, εἶνε αὐτόχρημα καταδίωξις . . . Ἰδὲ
ποῖον ὠραῖον κέρδος ἀπεκτήσκει. Ἦτο προτιμότερον ν' ἀφήσωμεν αὐτὸ
ἐκεῖ ὅπου ἦτο. Θὰ ἀνελάμβανεν αὐτὸ ἄλλος τις.

— Μὴ ἀλλοιοῦ ψυχὴ μου, ὑπέλαθεν ὁ Ἀλβέρτος μελιχίως· ἐκδιώκα-
μεν αὐτὸ ἔξω, καὶ τελειώνει ἡ ἱστορία. Ἰωσήφ, ἐκδιώξον αὐτὸ καὶ κλει-
σον τὴν θύραν.

Ταῦτα εἰπόντες ἀνέβησαν τὴν κλίμακα, ὁ δὲ Ἰωσήφ γινώσκων, φαί-
νεται, τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Σενέκα melius est abundare quam deficere «τὸ πε-
ρισσὸν δὲν βλάπτει» ὑπήκουσεν εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ κυρίου ἐκτινάσσων
κατὰ τοῦ ταλαιπώρου κυνὸς λάκτισμα ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ὁ Σενέκας θὰ ἐθεώ-
ρει ἀνεπαρκές.

Καὶ ὅμως τὸ ζῶον τοῦτο εἶχεν ἐπιμονὴν ὑπερνικῶσαν καὶ τὸ non pos-
sumus τοῦ πάπα. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὀπισθοχωρήσαν ἐπλησίασεν αὐθις
τὴν θύραν, καὶ ἀνευ ἐθιμοταξίης ἤρχισε νὰ ξύη αὐτὴν καὶ νὰ κνυζᾶται,
ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ὁ ὀστρακισμὸς θ' ἀνεκαλεῖτο. Ἀλλ' ἡ θύρα κατ' ἐκείνην τὴν
νύκτα ἔμενε στεγανῶς κεκλεισμένη, καὶ ἀτυχέστερος τοῦ Ἀριστείδου ὁ
κύων ἐδέησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι, λέγων ὁ Χριστὸς κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται
ὑμῖν, δὲν προσεῖδε τὴν ἰδικὴν του περίστασιν.

Ὅτε τὴν ἐπιούσαν πρωΐαν ὁ Ἀλβέρτος ἐξῆλθε τῆς οἰκίας, ἐξεπλάγη
ἄρκετὰ αἰσθανόμενος ὅτι ἀμοιᾶζον τι πρὸς γλῶσσαν ἐπεχειρεῖ νὰ λείξη
τὴν κρεμασμένην αὐτοῦ ἀριστερὰν χεῖρα. Πρώτη κίνησις ἦτο νὰ στραφῇ
ἀποτόμως μετὰ κακῶν προθέσεων· ἀλλ' ὅτε ἔφερε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ
τοῦ σωθέντος τὴν προλαβοῦσαν ἐσπέραν κυνὸς, ὅστις νῆστις καὶ πεπηγῶς
οὐχ ἦττον παρέμενε εἰς τὴν θύραν ὅπως χαιρετίσῃ αὐτὸν καὶ ὀλίγον κατ'
ὀλίγον ἐσύρετο πλησίον αὐτοῦ ἐν ταπεινῇ στάσει, ἠσθάνθη ἑαυτὸν συγκε-

κινημένον καὶ ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς θωπείας ἐκείνου ἐπιψύων τὸ κεφάλι-
ον αὐτοῦ.

Τὸ ἀτυχὲς ζῶάριον ἰδὼν ὅτι ἐγένετο ἀποδεκτὸν διὰ τρόπον τοσοῦτον
ἀτυνῆθους, ἤρξατο περισκιρτῶν, κνυζόμενον, σεῖον τὴν οὐρὰν καὶ λαμβάνον
ἐν γένει θάρρος, ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς στιγμῆς ὁ Ἀλβέρτος δὲν ἠδυνήθη ν'
ἀποχωρήσῃ αὐτὸ ἀπὸ τριγύρω του.

Ὁ κύων ἔκκεμεν εἴσοδον θριαμβευτικὴν ἐν τῷ οἴκῳ, κάκιστα ὑποδεχθεὶς
ὑπὸ τῶν ἐντὸς, ἀλλὰ, ῥηθῆτω πρὸς ἔπαινον αὐτοῦ, πᾶν ὀλίγον ἐφρόντισε
περὶ τῆς κακῆς ὑποδοχῆς.

Ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὄνομα σεβαστὸν, καὶ ἐκλήθη
Πύρρος (τίς θὰ τὸ ἔλεγεν εἰς τὸν μέγαν βραχίονα τῶν Ἰππειωτῶν ὅτι τὸ
ὄνομα αὐτοῦ θὰ καθίστατο τόσον κοινὸν εἰς τὴν γενεαλογίαν τῶν κυνῶν!)
Ἐφόρσε περιλαίμιον ἐξ ἐρυθροῦ δέρματος ζηλωτοῦ καὶ εἰς κνονικὸν κλη-
ρικὸν καθολικῆς μητροπόλεως, καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔλαθε δικταγὴν νὰ περιποι-
ῆται αὐτὸ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ νὰ μὴ κάμνη πλέον χρῆσιν ἐκείνων τῶν ἐπι-
χειρημάτων ὧν ὁ Πύρρος ἠδυνήθη ἤδη νὰ ἐκτιμήσῃ πᾶσαν τὴν καταπει-
στικὴν δεινότητα.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ κατ' ἀρχαίαν παροιμίαν, οὐδ' ἐν τῷ παρὰδεῖσφ
λογίζεται τις εὐδαίμων ἀκόντων τῶν ἀγίων, ὁ δὲ Ἀλβέρτος ἦτο ἔξω
ὁ θεράπων ἐνθ' ἰρρυόμενος ὑπὸ τῆς κυρίας δὲν ἐξεπλήρου εὐλαδέστατα
τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου, καὶ ὁ Πύρρος ἐδέησε συχνάκις νὰ ἐννοήσῃ ἐξ
ὁμοιότητος περιστάσεως τὴν σκληρὰν θέσιν τοῦ κόμητος Οὐγολίνου.¹

Εὐτυχῶς ὁ Ἀλβέρτος ὑπέστρεψεν εἰς τὸ γεῦμα κατ' ἐκάστην, καὶ τότε
ὁ Πύρρος ἰκανοποιεῖτο.

Μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους ἀφ' ὅτου ἦτο παρὰ τῷ νέφ' κυρίῳ ἀπέ-
κτησε δέρμα λεῖον καὶ βοστρυχῶδες, αἱ πλευραὶ αὐτοῦ ἐκρίθησαν ὑπὸ
παχὺ στρώμα πιμελῆς, εἶχεν αὐξήσῃ κατὰ ἕνα δάκτυλον, καὶ ἀνὰ κατὰ
βάθος δὲν ἠδύνετο νὰ ῥηθῇ ὅτι ὁ Πύρρος ἦτο ὁ Ἀδωνις τῶν κυνῶν, ἦτο
ἀπολύτως ζῶον συμπαθητικόν.

Ἡμέραν τινα ὁ Ἀλβέρτος ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον φαιδρότερος τοῦ
συνήθους, ἐναγκαλισθεὶς δὲ τὴν Ἄδαν καὶ θωπεύσας τὸν περισκιρτῶντα
Πύρρον.

— Σήμερον Ἄδα μου, εἶπεν αὐτῇ, δὲν θὰ εἴμεθα μόνοι εἰς τὸ γεῦμα.

— Ἐρχεται ἴσως ὁ πατήρ;

— Οὐχί, δὲν εἶδαν αὐτὸν σήμερον τὸ πρωῒ. Ἀλλο ἄγνωστόν σοι πρό-
σωπον.

— Ὅποια ἀνησυχία! ἐψιθύρισεν ἡ Ἄδα οὐχί τόσον εὐχαριστημένη
ἄλλη ἐνόχλησις.

¹ Ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ 33 ἔσμη τοῦ Ἄδου τοῦ Δάντη στίχ. 1=90.

— Νέος έρσμιώτατος, εύφύεστατος και επίχαρις, νέος μεθ' οὐ αἰ ὄρακι παρέρχονται ὡς λεπτά· ὅταν ἴδῃς αὐτὸν θὰ μὲ δικιῶσης.

— Ἀλλὰ μόνου εἶμεθα τόσον εὐχαριστημένοι, θέλομεν ὁ εἰς τὸ καλὸν τοῦ ἄλλου, και ἡ ἡμετέρα μοναξίκα παρέρχεται κάλλιον ἢ μετὰ τῶν διασκεδάσεων και τῶν ἑορτῶν.

— Εἶνε ἀληθές, ἀλλὰ διὰ μίαν ἡμέραν δὲν πειράζει. Δὲν πρέπει νὰ εἶνε τις ἀκοινωνήτος ὡς αἱ ἄρκοι.

— Και ἡμερησίκα ἀπώλεια τῆς ἡρεμίας δὲν εἶνε μικρὸν πρᾶγμα. Εὐρισκόμεθα τόσον καλῶς ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ κήπου κιτρίνη ἡμῶν αἰθούσῃ, καθήμενοι ἀντιμέτωποι ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἑδρῶν, ἀρκετὰ πλησίον ὥστε ν' ἀσπαζόμεθα και ἀρκετὰ μικρὰν ὥστε νὰ αἰσθανώμεθα ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ εἶμεθα ὀλίγω πλησιέστεροι. Μετὰ τὸ γεῦμα μεταβλίνουμεν νὰ πῖωμεν καφὲν ὑπὸ τὴν σκιαδα, και μένομεν ἐκεῖ ὀμιλοῦντες περὶ τοσοῦτων πραγμάτων μέχρις οὐ νυκτώσῃ. Εἶμαι τόσον εὐχαριστημένη ἐκ τούτου τοῦ βίου.

— Ναί, και ἀγαπητή μου, εἶμεθα εὐτυχέστατοι. Ἀλλὰ μίαν ἡμέραν νὰ δυνηθῶμεν νὰ κάμωμεν ἐξαιρέσειν ὥστε νὰ προσκαλέσωμεν παλαιὸν τινα φίλον, εἶνε ἀπρᾶκίτητον.

— Παλαιὸν φίλον;

— Λέγων παλαιὸν ἐνοῶ παλαιὰς γνωριμίας· ἄλλως ὁ Ἀλφρέδος μόλις εἶνε τριακοντούτης.

— Ὁ Ἀλφρέδος;

— Ναί, ὁ Ἀλφρέδος Λουδοβίκι, ἀξιωματικὸς τῶν ἀκροβολιστῶν, ὅλος εὐθυμία. Ἀλλὰ τί ἔχεις Ἄδα; ἔγεινες ὡχρὰ ὡς ὁ θάνατος.

— Ἐγώ; τίποτε... ἡ μάλλον αἰσθάνομαι τι.

— Δι' ἀγάπην Θεοῦ Ἄδα...

— Μὴ φοβοῦ. Αἰσθάνομαι μικρὰν σκοτοδινίαν.

— Δὲν σοι εἶνε σύνθηες τοῦτο, μὲ τρομάζεις.

— Λοιπὸν ὡς ἔλεγε... ἐξακολούθησον, διότι μοι ἐπέρασεν ἡ ζάλη.

— Ἐλεγον... ἀλλὰ πράγματι δὲν αἰσθάνεσαι πλέον ζάλην;

— Οὐχί... θὰ σοι τὸ ἔλεγον... διάκειμαι κάλλιστα... ἦτο πρᾶγμα στιγμιαῖον.

— Ἐλεγον λοιπὸν...

— Ὅτι εἶνε ἀξιωματικὸς τῶν ἀκροβολιστῶν, φαίνεται μοι... τριακοντούτης...

— Ἄ ναί· και εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ σοι ἀρέσῃ· εἶνε κομψός, εὐθυμος, εὐαρεστότατος...

Ὁ Ἰωσήφ ἀνοίγων τὴν θύραν ἀνήγγειλε τὴν ἀφιξίν τοῦ κυρίου Ἀλφρέδου.

Ἡ Ἄδα ὡχρίασα αὐθις ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν, ἐν ᾧ ὁ Ἀλφρέδος ὤδευσεν εἰς τὴν θύραν πρὸς συνάντησιν τοῦ φίλου.

Ὁ Πύρρος ὅστις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διαλόγου τῆς Ἄδας πρὸς τὸν Ἀλβέρτον ἦτο ζαρωμένος ὑπὸ τὸν κλιντήρα χωρὶς νὰ δίδῃ σημεῖον ζωῆς, ὅτε εἰσῆλθεν ὁ ἀξιωματικὸς μετέβη ἐναντίον αὐτοῦ σαίρων και δεικνύων τυδὺς ὀδόντας κατὰ τρόπον οὐχὶ λίαν ἐνθαρρυντικὸν διὰ τὰς σάρκας του.

— Εἰς τὴν κοίτην σου, Πύρρε, ἐφώνησεν ὁ Ἀλβέρτος· ἀλλ' ὁ Πύρρος ἐξηκολούθησε νὰ ἀγριάζῃ.

— Εἰς τὴν κοίτην ἐκεῖ, ἔκραζεν ἐκ νέου, και ὁ Πύρρος ὑπέικων εἰς τὴν ἀγίαν ὑπακοήν, ἀλλ' ἀείποτε βρέμων ἀπεχώρησεν εἰς γωνίαν τινα τοῦ δωματίου, ἔνθα κατεκλίθη διαμαρτυρούμενος δραστηριώτατα.

Ὁ ἀξιωματικὸς ὅστις ἰδὼν τὴν κακὴν ὑποδοχὴν διετέλει μένων ἐπὶ τῆς εἰσόδου και κρατῶν ἀνά χειρὰς τὴν ῥάβδον προθυμότητος εἰς συνετὴν ὑποχώρησιν, ἐπειδὴ ἐνδέχεται νὰ εἶνε τις γενναῖος στρατιώτης, και ὁμως νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἀκεραιότητα τῶν σαρκῶν του ἐν ὄρα εἰρήνης, προῦχώρησεν ἐνθαρρυνθεὶς πρὸς τὴν οἰκοδέσποιαν, ἥτις ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ γλυκυπέικρου μειδιάματος.

— Ἄδα, παρουσιάζω σοι τὸν καλλίτερόν μου φίλον, Ἀλφρέδον Λουδοβίκι, εἶπεν ὁ Ἀλβέρτος, κρατῶν διὰ τῆς χειρὸς τὸν ὑπολοχαγόν.

— Ἄ... , ἀνέκραζεν ἄκων ὁ ἀξιωματικὸς, πιστεύω... φαίνεται μοι...

— Τί τρέχει; ὑπέλαβεν ὁ Ἀλβέρτος, ἐκπλαγείς ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ φίλου παρέλυσε. Τί τρέχει;

— Οὐδέν, ἐξηκολούθησεν οὗτος· ἀλλὰ θὰ ὠρρίζομεν ὅτι ἐγνώρισά ποτε τὴν κυρίαν. . . Κατόπι νικήσας τὴν πρώτην συγκίνησιν ἐξηκολούθησε... Τῇ ἀληθείᾳ δι' ἡμᾶς τοὺς μεταβλίνοντας ἀδικλείπτως ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν δὲν εἶνε δύσκολον νὰ εὕρῃ τις ὁμοίως φυσιογνωμίας, ἀν και ἡ τῆς κυρίας δύνηται νὰ ἔχη παρεμφερῆ ἀντίτυπα, δυσκόλως ὁμως ἀπκράλακτον.

— Ἄ, ἀ, τώρα ἀναλαμβάνεις τὸ σύνθηες ἐπίχαρι και σὲ ἀναγνωρίζω. Ἀγγέλω σοι ὅτι φθάνω εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην τὴν στιγμὴν και δὲν ἔδωκα τὰς δεούσας διαταγὰς. Διὰ τοῦτο θὰ εὕρῃς πρόγευμα λιτότατον. Ἀναμεταξὺ ἡμῶν ἄς θέσωμεν κατὰ μέρος τὰς φιλοφροσύνας.

Ὁ Ἰωσήφ εἰσῆλθε ν' ἀναγγεῖλῃ ὅτι ἡ τράπεζα ἦτο ἐτοιμη, και ὁ ἀξιωματικὸς ὡς νέος τοῦ συρμού ἔδραμε νὰ προσφέρῃ τὸν βραχίονα εἰς τὴν κυρίαν.

Ὁ Πύρρος εἶχε κινηθῆ ὅπως ἀκολουθήσῃ τὴν συνοδίαν, ἐλπίζων ὅτι ὁ νέηλος θὰ ἤρην ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐνόχλησιν· ἀλλ' ὅτε εἶδεν αὐτὸν προσφέροντα τὸν βραχίονα εἰς τὴν κυρίαν, ὑπεντοθόρυσέ τι, ὅπερ ἐν γλώσση κυνικῇ φαίνεται νὰ ἦτο μυστηριώδες, και μετὰ βαθέος στεναγμοῦ κατεκλίθη αὐθις. Ὁ ἀκροβολιστὴς πράγματι δὲν εἶχε κερδίσει τὴν συμπάθειάν του.

Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας αἱ ἐπισκέψεις τοῦ ὑπολοχαγοῦ ἤρρισαν νὰ εἶνε συχναί. Ἡ Ἄδα ὑπεδέχετο αὐτὸν μετ' αὐξομένης ὀσημέραι εὐχαριστή-

σεως και ο Άλβέρτος ήτο φαιδρότατος, δσάκις περι τὸ τέλος τοῦ δείπνου ἀνοίγων ὁ Γωσήφ τὴν θύρας ἀνήγγελλε τὴν ἄφιξιν τοῦ κυρίου Λουδοβίκου· μόνος ὁ Πύρρος ἐπίμονος ἐν τῇ ἐκυτοῦ γνώμῃ, δσάκις ἤκουε τὴν σπάθην τοῦ ὑπολοχαγοῦ, μετέβκινε ν' ἀνκπυθῆ εἰς τὴν συνήθη γωνίαν ὑποτον-θορούζων.

Καὶ ὁμως ὁ Άλφρέδος πᾶσιν προσπάθειαν κατέβκλεν ὅπως κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ. Μίαν μάλιστα ἐσπέραν μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Άλβέρτου ἔχων τὰ θυλάκια πλήρη πλκκούντων καὶ γλυκέος διπυρίτου, ἅπερ ἔχουσιν ἀδιαφιλονεικῆτον ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν συνειδήσεων τῶν κυνῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐκλογέων· ἀλλ' ὁ Πύρρος, ὅτε ὁ ὑπολοχαγὸς ἔτεινε τὴν χεῖρα ὅπως προσφέρῃ εἰς αὐτὸν εἰς σημεῖον εἰρήνης σημευτικὸν διπυρίτην τῆς Ναβάρρας, μὴ ὦν φίλος τῶν μέσων ὄρων, καὶ ἐνθυμούμενος τὸ παρκοιμιῶδες τοῦ Βιργιλίου: *Φοβοῦμαι τοὺς Λαταοὺς καὶ δῶρα φέροντας*, προσ-ἠγγισεν ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ δωρητοῦ πρᾶγμα τι ὅπερ δὲν ἤτο δηλωτικὸν εὐχαριστήσεως· Ὁ ὑπολοχαγὸς ἀφῆκε πάραυτα νὰ τοῦ πῆσῃ κατὰ γῆς ὁ διπυρίτης, ὁ δὲ Πύρρος ὀσφρακνθεὶς αὐτὸν περιφρονητικῶς, ἔδειξε κατὰ ὄχι διαφορούμενον τρόπον πόσον ὀλίγον ἐξετίμα τοὺς διπυρίτας τῆς Ναβάρρας.

Ἐξ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ὁ κομψεύμενος ἀντὶ νὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν γλυκύ-σμακτα, τούνηκτιον ἵνα μειζόνως εὐχαριστήσῃ τὴν κυρίαν, ἥτις ἠγάπα τὸν κύνα ὡς τὸν κκπνὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἤρχισε νὰ κἀμνη εἰς αὐτὸ πει-σμακτικὰ ὅσα δύνκταί τις νὰ φκντασθῆ. Ἐρριπτε φέρ' εἰπεῖν τὰ ἀποσίγαρχ εἰς τὸν κἀδον ὅθεν ἔπινεν ὁ κύων, ἐφύσα τὸν κκπνὸν εἰς τὴν βίνα αὐτοῦ, ἀνεμίγνυσεν εἰς τὸ φκγῆτὸν αὐτοῦ ἄμμον τοῦ κῆπου, τοῦ ἔκαμνεν ἐν γένει μακρτύρια ἵκανὰ νὰ ἐξκντλήσῃσι καὶ καλογῆρου τὴν ὑπομονὴν. Ἡ Ἄδα ἐγέλα καὶ εὕρισκεν ὅτι ὁ κ. Λουδοβίκι ἤτο εὐφυστάτος.

Αἱ ἐπισκέψεις τοῦ ὑπολοχαγοῦ ἐγίνοντο ἀείποτε παρόντος τοῦ Άλβέρτου, τούτεστι μετὰ τὸ γεῦμα.

Ἐσπέραν τινὰ ὁμως ὁ Άλβέρτος προκνήγγειλεν ὅτι τὴν ἐπιούσαν θὰ μετέβαινεν εἰς κτήμακτα αὐτοῦ ἐν Βκλδάρνω, καὶ ὁ Πύρρος θὰ ἠκολούθει αὐτόν. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἐράσμιος ἀκροβολιστῆς δὲν παρέλειψε νὰ κἀμῃ τὴν συνήθη ἐπίσκεψιν, ἀλλ' ἔκαμνεν αὐτὴν περι τὴν μεσημβρίαν. Τὸ σύντονον εἶχε σημασίαν.

Ἡ Ἄδα ὑπεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν τῆς ἐργασίας, μετὰ μελιχωτέρου μειδιάμακτος, καὶ νεύουσα εἰς αὐτὸν νὰ καθίσῃ πλησίον, εἶπεν:

— Εἰς τί ὀφείλω, κ. Λουδοβίκι, τὴν εὐτυχῆ ταύτην παρᾶβκσιν τοῦ δρομολογίου σου;

— Γινώσκων ὅτι εἶσαι σήμερον μόνῃ ἐνόμισα ὅτι δὲν κἀμνω κακὰ νὰ ἔλθω νὰ σοὶ κἀμω ἐπ' ὀλίγον συντροφίαν. Ἄλλ' ἂν σοὶ εἶμαι ὀχληρὸς. . . .

— Τί λέγεις; . . . ἡ αἰφνίδιος παρκοσιὰ σου εἶνε εὐαρκεστοτάτη, εἶνε χαρίεσσα ἐπίνοια.

— Εἰς ταύτην ὁμως δὲν γινώσκεις ἂν ἤνωσα ὀλίγον ἐγωῖσμόν.

— Πῶς;

— Τὴν ἠδονὴν τοῦ νὰ σὲ ἴδω τὸ ταχύτερον . . . καὶ . . .

— Καὶ;

— Μόνην.

— Κύριε Λουδοβίκι, εἶπεν ἡ Ἄδα μετὰ τόνου φωνῆς μὴ διαφορουμένου περι τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐμελλε νὰ δεχθῆ τὴν ἀρχομένην συνδιάλεξιν.

— Μὴ ἀλλοιοῦ Ἄδα, δὲν ἤλθον ἐδῶ ἵνα σοὶ εἶπω πρᾶγμα δυνάμενον νὰ σὲ προσδέλῃ· εἶμαι τίμιος ἄνθρωπος. Θέλω μόνον νὰ σὲ κἀμω νὰ ἐννοήσῃς ὅτι ἤλθον ἐδῶ εἰς Φλωρεντίαν πλήρης ἔρωτος, ἐπ' ἐλπίδι νὰ εὔρω ἀείποτε ἐλευθέρων ἐκείνην ἣν μόνην ἠγάπησα ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ νὰ κἀμω αὐτὴν σύζυγόν μου . . .

— Κύριε . . .

— . . . Ἄφες με νὰ τελειώσω, παρκακλῶ σε . . . Πάσας ἐκείνας τὰς ἐλπίδας εἶδον μακταιωθεῖσας· ἀλλ' ὁ ἔρωσ μένει καὶ κορυφούται . . .

Ἡ Ἄδα ἀνηγέρθη.

— Κἀθισον, παρκακλῶ σε Ἄδα· ὅλα ταῦτα ἠθέλησα νὰ σοὶ εἶπω, ἵνα μὴ ὑπολάβῃς βλέπουσά με ἱλαρὸν καὶ κατὰ τὸ φκνόμενον, ὅτι ἔχω κκρδίαν πρόστυχον καὶ ἄστατον· ἵνα μὴ παρκατηρούσά με μεταβεβλημένο ἐκτιμῆσῃς ὡς ἄνθρωπον ἀνεπίδεκτον σπουδαίων αἰσθημάτων, καὶ ἵνα μὴ αἰσχύνῃσαι ὅτι ἐδοκίμασάς ποτε συμπάθειαν ὑπὲρ ἀνθρώπου ἀναξίου αὐτῆς. Ἡδὲ Ἄδα εἶπον ὁ τι ἤθελον νὰ σοὶ εἶπω, καὶ ἐπκνέρχομαι εἰς τὰ ὀριά μου εἰς ὁ τι ὀφείλω καὶ θέλεις νὰ εἶμαι.

Ἡ Ἄδα συγκεκριμένη ἐκῆθισεν αὐτῆς καὶ μετὰ φωνῆς ἀσφαλοῦς ἀπεκρίθη:

— Μίαν μόνην ἀπάντησιν ἔχω νὰ δώσω ὑμῖν κ. Λουδοβίκι· λατρεύω τὸν ἄνδρα μου. Οὔτε ἔχω, οὐδὲ δύναμαι νὰ ἔχω σκεψεις καὶ συμπαθείας εἰ μὴ δι' αὐτόν. Πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος μοὶ εἶνε πάντῃ ἀδιάφορος. Οὐδ' ὁ χρόνος θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τοὺς ὄρους τούτους. Ἡδὲ ἄς δμιλήσωμεν, ἂν θέλητε, περι τοῦ νέου μελοδράμακτος, ὅπερ παρίσταται εἰς τὸ θέατρον Pergola, περι τῶν εὔνοουμένων ὑμῖν ὑποκκριτῶν, περι πκντὸς ὁ τι θέλετε. Σὰς ἀφίνω ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὰ θέματα τῆς δμιλίας· ἐν μόνον σὰς ἐμποδίζω.

Καθὼς θεατρικὴ ἀποτυχία δὲν δύναται νὰ κείνη πηγὴ εὐδιαθεσίας, ὁ διάλογος ἐχαλαρώθη, καὶ μετ' ὀλίγον ὁ ὑπολοχαγὸς ἠγέρθη ὅπως ἀπέλθῃ.

— Θὰ πῆσω, ἐψιθύρισε καθ' ἑαυτὸν διερχόμενος τὸν ἀντιθέλαμον. Ὡ, ἂν πῆσω! . . .

Ὁ Ἄλβέρτος ἐπανελθὼν ἐσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν εὔρε τὴν Ἄδαν, σο-

βαρὴν καὶ μελαγχολικὴν, ἣτις περιέπτυξε διὰ τῶν βραχιόνων τὸν λαίμυρον αὐτοῦ, ὡσεὶ κλαίουσα καὶ λέγουσα :

— Ὅποια! πένθιμον ἡμέραν διήλθον σήμερον φίλε μου. Δὲν θὰ μὲ ἀφήσης πλέον, εἶνε ἀληθές; ἄλλοτε θὰ ἔλθω μετὰ σοῦ, ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ μένω μόνη, διότι ἀγαπῶ σε πολὺ, καὶ διότι μία μόνη ἡμέρα χωρὶς νὰ δύνωμαι νὰ σὲ ἐναγκαλισθῶ εἶνε δι' ἐμὲ ἀνυπόφορος βάσανος. Θέλω νὰ μένω ἀείποτε μετὰ σοῦ μέχρι θανάτου, καὶ οὐδ' αὐτὸς θ' ἀποχωρήσῃ ἡμᾶς διότι θὰ εἶσαι ἀείποτε ἐμὸς, ὡς ἡ Ἄδα σου ἔσται ἀείποτε διὰ σέ.

Ὁ Ἀλβέρτος ἐνηγκαλίσθη αὐτὴν μετὰ ψυχικῆς ἐκχύσεως, καὶ ἔμειναν οὕτως, ἡ μία ἐπὶ τῶν βραχιόνων τοῦ ἄλλου, ἐν ᾧ δὲ Πύρρος σείων ἡρέμα τὴν οὐρὰν εἶχε παρεντεθῆ ἐν μέσῳ αὐτῶν παρατηρητῶν διὰ τῶν νοημόνων ὀφθαλμῶν, ὡς νὰ ἤθελε νὰ συμπεριληφθῆ καὶ αὐτὸς τρίτος εἰς τοιαύτην αἰσθηματικὴν ἐκδήλωσιν.

Διήρχετο τὸ ἔτος 1867 καὶ ἦτο μὴν Σεπτέμβριος, ὅτε ἐν τῇ ῥωμαικῇ χώρᾳ ἤρχιζε τὸ ὑψηλὸν δρᾶμα, οὗ ἄξιον στέμμα ἐπεγένετο ἡ ἐκατόμβη τῆς Μεντάνας.

Οἱ ἐθελονταὶ σποράδην ἄοπλοι μετὰ καρδίας πλήρους πεποιθήσεως εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἰταλίας διήρχοντο τὰ σύνορα προφυλακτικοί, καταδιωκόμενοι ὡς κακοῦργοι. Ὁ μικρὸς σπινθὴρ εἶχεν ἀνάψῃ μεγάλην πυρκαϊάν, καὶ ἡ κραυγὴ Ῥώμη ἢ θάνατος ἀντήχει πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Νικότερας συνέλεγεν ἀνθρώπους παρὰ τὴν Ὀρτην, ὁ Μενόττης εἰσ-ἤρχετο μετὰ λαμπρὰν συμπλοκὴν εἰς Νερώλαν καὶ Μοντελιβρέττην, ὁ Ἀκέρβης κατελάμβανε καὶ ἀπηλευθέρου τὸν καλούμενον Καταρράκτην, σταθμεύων μετὰ τοῦ στρατηγεῖου αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ πύργου Ἀλφίνα.

Τὰ θαρραλέα ποντιφικὰ στίφη ὠπισθοχώρουν ἐπτοημένα ἐνώπιον τῶν σπειρῶν τῶν ἐθελοντῶν, ὠπλισμένων ὑπὸ μόνης τῆς ἑαυτῶν πίστεως.

Ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετείνετο. Ἐκ πάσης γωνίας τῆς Ἰταλίας οἱ νέοι συνέσπευδον εἰς τὰ ποντιφικὰ σύνορα ἢ καρδίαι τῶν ἀρχαίων φιλοπαιδῶν ἐπαλλεν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι αὕτη ἦτο ἡ τελευταία ὁρμὴ καὶ ὁ ἔσχατος ἀγὼν κατὰ τῶν πολεμίων τῆς πατρίδος, καὶ πάντες ἤθελον δι' ἐσχάτην φορὰν νὰ παράσχωσι τὸν βραχίονα ὑπὲρ ἱερᾶς ὑποθέσεως. Αἱ πόλεις, τὰ χωρία καὶ αἱ πόλιναι ἐκενοῦντο ἔμμενον ἐκεῖ μόνον γέροντες, γυναῖκες καὶ παῖδες· ὁ Γαριβλδινὸς στρατὸς ἀύξηνόμενος ὁπημέραι ἐσφιγγε τὴν Ῥώμην διὰ πυρίνου κύκλου. Εἰς τοὺς ποντιφικικοὺς ἐκδεδιωγμένους ἀπὸ παντὸς προμαχώνος ἔμμενον μόνον ὀλίγοι πόλεις, ἐν αἷς ἰσχυρῶς ἦσαν ὠχυρωμένοι.

Ὁ Ἀλβέρτος ὅστις εἶχε στρατεύσῃ ἐντίμως ἐν πάσῃσι ταῖς στρατείαις τῆς Ἰταλίας ἐγκραλίζετο εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας μὴ εὐρίσκων

ἀνάπυσιν οὐδὲ στ γμῆν. Κατέτριβε τὸν χρόνον διερχόμενος ἐφημερίδας, ὅπως μανθάνῃ τὰς τελευταίας εἰδήσεις, καὶ περιμένων τελεγραφήματα· ὁσάκις δὲ ἤρχετο ἡ ἀγγελία νίκης τινος ἢ ἥττης ἠσθάνετο ἀναβαῖνον εἰς τὸ πρόσωπον ἐρύθημα, καὶ συνεκινεῖτο ὅτι δὲν ἔλαβεν ἀκόμη μετοχήν. Στενοχωρούμενος μεταξὺ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τῆς πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἀγάπης, θὰ ἤθελε νὰ δυνηθῆ ν' ἀγάγῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν γυναῖκα εἰς τὸ πεδῖον τῶν μαχῶν, ἢ νὰ μεταστήσῃ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἀπέναντι τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας. Διετέλει ἐν ὠκεανῷ συγκρούσεως αἰσθημάτων καὶ καθηκόντων.

Κατὰ τὰς κρίσεις ἐκείνας στιγμὰς ἠσθάνετο ἀνάγκην τῆς συμβουλῆς πιστοῦ τινος συνταίρου, καὶ μετέβαινε πάραυτα εἰς τὴν οἰκίαν φίλου· κρούων δὲ τὴν θύραν ἠρώτα ἂν ἦνε ἐντὸς ὁ Ῥοδόλφος.

— ὦ, φωντάσθητε! ἀνεχώρησε τὴν προλαβοῦσαν κυριακὴν χωρὶς νὰ εἶπῃ τίποτε. Πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ εἶνε εἰς δάκρυα. Εἶνε ἀληθῆς κατακλεισμός συμφορῶν...

— Ἀνεχώρησε καὶ αὐτός; ..

Καὶ ὁ Ἀλβέρτος ἔσπευθε παρ' ἄλλω· ἐκεῖ ἤρχετο ἀνοίγουσα αὐτῷ τὴν θύραν ἡ οἰκοδέσποινα μετὰ ὀφθαλμῶν κντρυθρῶν καὶ κλαίουσα ὡς βρέφος.

— Τί συμβαίνει, κυρία;

— Ἦλθετε ἕως νὰ μὲ πρηγορήσητε; ἐμάθετε... ἀλλὰ τὰ πάντα μάταια, διότι δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἡσυχάσω...

— Τί τρέχει; οὐδὲν γινώσκω.

— Ἀνεχώρησε σήμερον τὸ πρωτὶ ὁ ἀχάριστος ἀφείς με μόνην, συνεπαγόμενος καὶ τὸν ὑπηρέτην.

— Καὶ τὸν ὑπηρέτην;

— Κατόπιν ἔγραψέ μοι ὅτι ἂν ἀναγγείλωσιν εἰς ἐμὲ αὐτὸν τεθνεῶτα, νὰ μὴ πιστεύσω ἐν ὅσῳ δὲν μοι γράψῃ τοῦτο ἰδιοχείρως. Κρίνε ἂν τοιαῦτα πράγματα ἐπιδέχονται ἀστεϊσμούς. Ἡ δὲ πτωχὴ, ἐγκαταλελειμμένη Ἀριάδνη ἀνελύετο εἰς δάκρυα, καὶ ὁ Ἀλβέρτος ἀπῆρχετο σιωπηλῶς κάτω νεύων ὡς ἔνοχος καὶ ψιθυρίζων.

— ὦ, πόσον εἶνε καλλίτεροί μου.

Τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 1867 ὁ Γαριβάλδης διαλαθὼν τὴν φρουρὰν ἣτις ἐφύλαττεν αὐτὸν περὶ τὴν Κεπρέραν νῆσον ἀφορητὶ ἀποβᾶς εἰς τὴν ἀπέναντι ἡπειρον διήλθεν ὡσεὶ πτεροεὶς τὰ σύνορα. Ὁ ἦρωας τῶν δύο κόσμων ἠγεῖτο τῶν ἐθελοντῶν.

Ὁ Ἀλβέρτος μετὰ παλλούσης καρδίας καὶ παγεροῦ σώματος, διάπυρος τὸν ἐγκέφαλον, ἤκουσε τὴν μεγάλην ἀγγελίαν, καὶ εἶχεν ἤδη ἀποφασίσῃ νὰ παρακολουθήσῃ εἰς τὴν τελευταίαν νίκην τὸν γέροντα δημοτικὸν στρατηγόν. Ὁ δὲ Ἀλφρέδος ἐνεψύχονεν αὐτὸν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς ὁρμὰς ταύτας τῆς καρδίας.

— Ἡ θέσις μου, ἔλεγεν αὐτῷ, δὲν ἐπιτρέπει μοι νὰ πράξω ὁμοίως ἀλλὰ ταχέως ὁ τακτικὸς στρατὸς θὰ συνοδεύσῃ ὑμᾶς εἰς ταύτην τὴν ἐπιχείρησιν. Καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν διαταγὴν νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι εἰς ὁδοιπορίαν.

— Ἐχει καλῶς, φίλε μου, σὺ ἐν τούτοις μένεις ἀκόμη ἡμέρας τινὰς, καὶ ἐμπιστεύομαί σοι τὴν φροντίδα νὰ ἐγχειρίσῃς εἰς τὴν Ἄδαν μου, ἣν τοσοῦτον ἀγαπῶ, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ.

— Εἶνε λυπηρὰ ἐντολὴ, ἀλλὰ θὰ ἐκτελέσω αὐτὴν πιστῶς.

— Ὅμνυεις μοι ὅτι οὐδὲν θὰ εἴπῃς αὐτῇ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου ;

— Ὅμνῶ σοι τοῦτο, Ἀλβέρτε, ὡς τίμιος στρατιωτικὸς.

— Εὐχαριστῶ, ἤλπίζον τοῦτο παρὰ σοῦ.

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ Ἀλβέρτος ὑπηγόρευε τὴν διαθήκην, ἐν ἣ ὠρίζε τὴν Ἄδαν κληρονόμον. Κατόπιν γράψας περιπαιχθεστῆται ἐπιστολὴν πρὸς τὴν γυναῖκα ἐνεχείρισεν αὐτὴν εἰς τὸν φίλον, ἐντειλάμενος νὰ παραδώσῃ αὐτὴν ὁπότε οὗτος θὰ ἔχῃ ἤδη ἀναχωρήσῃ.

Μὴ ἔχων τὸ θάρρος νὰ καταλείπῃ τὴν γυναῖκα, ἣν τοσοῦτον ἠγάπα, ἀνευ ἐνὸς ἀσπασμοῦ, ὅστις δυνατὸν νὰ ἦτο ὁ τελευταῖος, ἐπανῆλθεν οἰκαδε προσπαθῶν νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ἐσωτερικὴν διαμάχην μεταξὺ τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ὡς συζύγου, καὶ ὡς πολίτου. Ὅτε ὅμως ἔλαβε τὴν Ἄδαν εἰς τὰς ἀγκάλας, καὶ τὸ βόδιον αὐτῆς καὶ μειδιῶν στόμα ἐφηρμόσθη ἐπὶ τοῦ τρέμοντος ἐκ συγκινήσεως χεῖλους ἐκείνου, ἠσθάνθη μέγα μέρος τοῦ θάρρους καταποντιζόμενον εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν μελανῶν ἐκείνων καὶ ἀπαστραπτόντων ὀφθαλμῶν, οἵτινες παρετήρουν αὐτόν. Οὐδ' ἀπέκαμνε παρατηρῶν αὐτὴν ἀνὰ πᾶν φίλημα, καὶ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον οὐδέποτε ἐφάνη αὐτῷ μᾶλλον ἀκτινοβολοῦν ὠραιότητα καὶ ἔρωτα. Οἱ κυκλοτερεῖς βραχίονες τῆς Ἄδας οἵτινες ἐλαφρότατα καὶ μαλακώτατα ὡς ῥοδίνη ἀνοδοέσμη περιέβαλλον τὸν λαιμὸν αὐτοῦ, ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν τότε κραταιότεροι χαλυβδίνης ἀλύσεως, ἣ δὲ μαλακὴ ἐκείνη καὶ ἀρωματικὴ ἀνακπνὴ ἢ ἐπιψαύουσα τὴν ὄψιν αὐτοῦ, ἀπεσβέννυε πᾶσαν δύναμιν καὶ θέλησιν αὐτοῦ.

Ἐνῶ δ' ἦτο ἀφηρημένος εἰς ἐκείνην τὴν ἔκστασιν, ἐπεφάνη ὁ Ἀλφρέδος κρατῶν ἀνὰ χεῖρας φύλλον χάρτου.

— Μία καταπληκτικὴ καὶ ἀπροσδόκητος ἀγγελία, εἶπεν εἰσερχόμενος. Ἐλευθερὸς ἀποχωρισμὸς ἀναχώρησις πλησίστιος.

— Τί τρέχει ; ὑπέλαβεν ἀποτόμως ὁ Ἀλβέρτος, ἀποσπώμενος ἀπὸ τῆς συζύγου καὶ ἀναλαμβάνων ἐπ' ὀλίγον τὴν ἑαυτοῦ κυριότητα, καθὼς ἐννοήσας τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ φίλου καὶ φοβούμενος μήπως διὰ τὸ ἀπροσδόκητον ἐκφύγη καὶ ἕτερα λέξις ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ Ἀλφρέδου, ἀποκαλύπτουσα εἰς τὴν Ἄδαν τὸ συλληφθὲν σχέδιον.

— Ἄ, ὑπέλαβεν ὁ Ἀλφρέδος συνερχόμενος καὶ διορθῶν ἑαυτόν. Ἀλβέρτε, ἀναχωρῶ πλησίστιος.

— Ἀπελθε, ἀπελθε, κύριε Λουδοβίκου, εἶπεν ἡ Ἄδα κατὰ τρόπον στενόχωρον μὴ ἔρχου νὰ ἐπαυξάνῃς τὴν ζάλην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

— Πρὸς θεῶν, εἰς φιλόπατριν ὡς ὁ Ἀλβέρτος πιστεύω ὅτι φέρω εὐχάριστον ἀγγελίαν.

— Ἀγγελίαν ἐκ τῶν συνόρων καὶ τῆς πεδιάδος ;

— Σπουδαῖον τηλεγράφημα, ἀνάγνωθι.

Ὁ Ἀλβέρτος ἀποσπᾶσας τὸν χάρτην ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Ἀλφρέδου, μετὰ φωνῆς ἠλλοιωμένης ἐκ τῆς συγκινήσεως ἀνέγνω :

«Ὁ Γαριβάλδης μετὰ τρισχιλίων ἐθελοντῶν προσβαλὼν κατέλαβε τὸ Στρογγύλον Ὅρος, συλλαβὼν 350 αἰχμαλωτοὺς καὶ δύο κανόνια».

Αἱ χεῖρες τοῦ Ἀλβέρτου ἐφάνιντο κατελιημμέναι ὑπὸ παρακυσίας, ἐν ᾧ ἀνεγίνωσκε τὸ ὑπὸ τοῦ φίλου προσενεχθὲν αὐτῷ τηλεγράφημα.

Ἡ Ἄδα ἐνησυχολημένη εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὰς προσρήσεις τοῦ ὑπολοχαγοῦ δὲν ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ πνεῦμα ταύτης τῆς σκηνηῆς.

Ὁ διάλογος βραθυρῶς ἐστράφη ἐπὶ ἄλλων ἀντικειμένων, μέχρις οὗ αἰφνης ὁ Ἀλβέρτος ἐξάνεστη παρὰ τῆς ὥρολόγιον.

— Εἶνε ὥρα ν' ἀπέλθω, εἶπε.

— Ποῦ ; ἠρώτησε πᾶραυτα ἡ Ἄδα. Νὰ ἀπέλθῃς ποῦ ;

— Εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Βαλδάρνου. Ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψω αὔριον τὸ πρωί. Ἐγὼ νὰ δώσω παραγγελίας τινὰς εἰς τὸν ἐπιστάτην.

— Δὸς αὐτὰς τὴν παρασκευὴν.

— Εἶνε ἀδύνατον ἀγαπητὴ μου ἔχω νὰ κάμω μίαν πληρωμὴν ἧς ἕνεκα ἀπαιτεῖται νὰ πωλήσω τὸ γέννημα τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ὁ Ἀλφρέδος γινώσκει καλῶς πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα.

— Εἶνε ἀληθέστατον, ἐπανέλαβεν ὁ ὑπολοχαγός· τόσον ἀληθές, ὥστε εἶδον ἐπιστολὴν περὶ τούτου.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλβέρτος εἶδεν ἄλλο φίλημα εἰς τὴν γυναῖκα, κατόπιν ἄλλο, τρία, δέκα, ἑκατόν . . . καὶ δὲν ἦτο τρόπος ν' ἀποσπασθῇ ἀπ' αὐτῆς, ἀν' ὁ Ἀλφρέδος δὲν ἔλεγεν εἰς αὐτὸν σιγανὰ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης εἰς τὴν φιλίαν μερίμνης.

— Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποκαλύπτεσαι.

Ὁ Ἀλβέρτος ἐννοήσας τὴν ὀρθότητα τῆς παρατηρήσεως ἔσφιξεν ἰσχυρῶς τὴν χεῖρα αὐτῆς, καὶ ἐξῆλθε μετὰ καρδίας οἰδαλέας καὶ ὀφθαλμῶν διαβρόχων ἐκ δακρύων. Ὅτε δ' ἐξῆλθεν ἠθέλησε νὰ στραφῇ ὅπως ἀτενίσῃ αὐτῆς εἰς τὸ παράθυρον τοῦ κοιτῶνος, ἐν ᾧ εἶχε διέλθῃ τοσοῦτον εὐτυχεῖς, ἠσύχους καὶ γαληνιαίας ὥρας, καὶ τότε μόλις εἶδεν ὅτι ὁ Πύρρος ὤδευε κατόπιν αὐτοῦ οὐχὶ εὐθυμὸς καὶ σιρτῶν ὡς ἄλλοτε, ἀλλ' οἶονεῖ συνκισθανόμενος τὴν περιστάσιν, κτηφής, ἔχων τὴν οὐρὰν ὑπὸ τὰ σκέλη.

— Ἀπελθε οἰκαδε, ἐκράυγασεν ὁ Ἀλβέρτος λυσσαλέος, μὴ προσέχων εἰς τὰς φιλοφρονήσεις, ἃς ἐπιδαψίλευεν αὐτῷ ὁ Πύρρος μόλις ἰδὼν ὅτι ὁ κύ-

ριος ἡσχολεῖτο περὶ αὐτοῦ. Ἄπελθε οἴκαδε, ἐκράυγασεν αὐτῷ αὖθις, καὶ πλήττων αὐτὸν διὰ τῆς ῥάβδου ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ Ἰωσήφ, ὅστις ἔσυρε πρὸς ἑαυτὸν μετὰ χάριτος χαρκακτηρίζουσης μεγάλην λεπτότητα.

Ὁ Ἀλβέρτος ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν, ὃ δὲ Πύρρος γινώσκων τὴν τοπογραφίαν τῆς οἰκίας κάλλιον τοῦ φύλακος, ἀδιαφορῶν περὶ τῆς ἐθιμοταξίας ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ παρκαθύρου τῆς πρώτης κλίμακος εἰς τὸν κῆπον καὶ, εὐρῶν ἀνοικτὴν τὴν θυρίδα τὴν ἀγούσαν πρὸς τὴν ὁδὸν, τὸ ἔβλεπεν εἰς τὰ τέσσαρα καὶ ἔφθασε τὸν Ἀλβέρτον καὶ ἤρχισεν αὖθις ἡρέμα ν' ἀκολουθῆ αὐτόν.

Ἐκεῖνος ἔχων τὴν ὄψιν καὶ τὸν νοῦν ἐστραμμένον ἀλλοχουῖ, μόλις εἰς τὸν σταθμὸν παρετήρησε τὴν ἐπιμονὴν τοῦ συνοδοιπόρου, ὅστις ὑποτεταγμένος καὶ τρέμων ἐπλησίασε, δίδων νὰ ἐννοήσῃ κάλλιστα ὅτι διέπραξε ὄλον τινά.

— Σὺ οἰκειοθελῶς νὰ ἔλθῃς μετ' ἐμοῦ πτωχὲ Πύρρε; εἶπεν εἰς αὐτὸν τότε μετ' ἀγαθότητος, ἐπιψῶν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ἐλθὲ λοιπόν. Πρόσεχε ὅμως μὴ ἐπαναφέρω σε κακῶς ἔχοντα εἰς τοὺς λειμῶνας τῆς ἐπαύλεώς μου. Δείχεις μοι τὰς χεῖρας; δέχεσαι νὰ ἔλθῃς ὅπου ἐγὼ ὑπάγω; ἀγώμεν, ἀλλὰ πρόσεχε. . . θὰ θέσω ὑπὸ δοκιμασίαν τὸ θάρρος σου.

Ὁ κύων ἐφαίνετο ἐννοῶν πληρέστατα τὰ λεγόμενα τοῦ κυρίου, καὶ δὲν ἐδείκνυτο ἀποβαλὼν τὸ θάρρος ἐκ τῆς θέας τοῦ κινδύνου, ἀλλ' ἔσεισε τὴν οὐρὰν ὑποδηλῶν ὅτι δέχεται τὴν σύμβασιν, καὶ οἶονεὶ ἀποκρινόμενος ὅτι ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν ὅ,τι καὶ ἂν συμβῆ.

Τὴν 3ην Νοεμβρίου ὁ ἥλιος ἔλαμπεν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ὡς ἐν ἑαρινῇ ἡμέρᾳ. Ἡ προκήρυξις τοῦ στρατηγοῦ Μενκβρέα τιθεῖτα ἐκτὸς νόμου τοὺς σπεύσαντας ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ στρατηγοῦ Γαριβάλδη ἕκαμνε τοὺς δειλοτέρους νὰ ὑποστρέψωσιν εἰς τὰς ἰδίαις ἐστίας, καὶ ὁ ἐθελοντὴς στρατὸς, ὅστις κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἀνήρχετο εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους ἀνδρας, κατὰ τὴν 3 Νοεμβρίου ἠρίθμει μόλις τετρακισχιλίους ἢ πεντακισχιλίους ἐθελοντάς.

Τὰ παπικὰ στρατεύματα ἐπτοημένα ἐκ τῆς ἐν Στρογγύλφ Ὄρσι ἥττης εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς Ῥώμην περιμένοντα ξενικὰς ἐπικουρίας.

Μαθὼν ὁ Γαριβάλδης ὅτι ἡ Γαλλία ἐπεβίβαζε στρατὸν κατοχῆς, διανοήθη νὰ ἐνισχυθῆ ἐν τινι πόλει ἐπιτηδείᾳ νὰ διαθρέψῃ τοὺς ἐθελοντάς μέχρι τοῦ ἔαρος, καὶ ἐνθα ν' ἀντέχῃ ἐν ἀνάγκῃ πολιορκίαν μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν περιέμενεν ἐξέγερσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ Τίβολη ἐφαίνετο εὐθετος πρὸς τὸ ἑαυτοῦ σχέδιον. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς 2ας τοῦ μηνὸς εἶχε διατάξῃ πορείαν μέλλουσαν ν' ἀρχίσῃ εἰς τὰς 11 πρὸ μεσημβρίας τῆς ἐπιούσης. Πράγματι τὴν 11 ὥραν τῆς 3 Νοεμβρίου ἄπας ὁ μικρὸς στρατὸς τῶν ἐθελοντῶν εἶχε κάμῃ παρέλκσιν ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ κατόπιν δ' ἤρχιζεν ἢ πρὸς τὴν Μεντάναν πορείαν.

Ὅστις ἐτύγγανε τότε εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν θὰ ἔβλεπεν εἰς τὰς στίχας τοῦ τάγματος τοῦ Μισσώρη ὠραῖον φαίχρουν νεανίαν φυσιογνωμίας κατηφοῦς καὶ ρεμβώδους, εἰς οὗ τὸ πλευρὸν ᾧδου ποιμενικὸς κύων παρατηρῶν αὐτὸν ἐκ διαλειμμάτων ὡς διὰ νὰ ἐξαιτήσῃται παρ' αὐτοῦ φίλιον μείδιμα· ἀλλ' ὁ Ἀλβέρτος ἀνεκύκλου διαλογισμοὺς ἀπωτάτους ἐκεῖθεν. Διανοεῖτο βεβαίως τὴν πικρὰν ἐρημίαν, ἐν ἣ θὰ κατετήκετο θρηνοῦσα ἡ ἀτυχῆς Ἀδα, ἥς τὸ μέλλον ὑλικῶς εἶχεν ἐξασφαλίση διὰ τῆς διαθήκης, προέβλεπε δ' ὅμως καὶ ἐφραντάζετο τὰς σφοδρὰς καὶ ἀνεκδιηγήτους θλίψεις αὐτῆς, ἂν ἐπληττεν αὐτὸν ὁ θάνατος· ὁ ἀτυχῆς Ἀλβέρτος δὲν ἐσκέπτετο περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ περὶ ἐκείνης μόνης· καὶ ἐβάδιζε, ἐβάδιζε κατηφῆς καὶ σύννοος, ἂν καὶ ἀσφαλῆς περὶ τοῦ ἰδίου θάρρους· σιγηλὸς αὐτὸς μόνος, ἐν ᾧ περὶ αὐτὸν οἱ ἐθελονταὶ ὑπῆδον φαιδρὸν δημοτικὸν ἄσμα διὰ νὰ ἐξαπατῶσι λεληθῶτως τὸν χρόνον καὶ τὴν ὁδὸν.

Διερχόμενοι κατὰ μῆκος τῆς πρὸς τὴν Ῥώμην ὁδοῦ ὑπερέβησαν τὴν Μεντάναν καὶ ἤρχισαν ν' ἀναβαίνωσι τὴν ἀνωφέρειαν, ὁπότε ὀδηγὸς τις διήλθε τὰς τάξεις κραυγάζων καὶ κρᾶζων εἰς τὸν συνταγματάρχην Μισσώρην: — Ὁ πολέμιος, ὁ πολέμιος.

— Ὁ πολέμιος, ἐπανέλαβον πάντες ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἐν ᾧ οἱ διοικηταὶ ἔδιδον διατάξεις διὰ τὴν εἰς μάχην παράταξιν.

Τὸ πρὸ μιᾶς στιγμῆς εὐθυμον ἄσμα διεδέχθη ψίθυρος δι' ὑποκώφου ἤχου τῶν ὀβελῶν τῶν εἰσωθούτων τὸ φυσίγγιον εἰς τὸ πυροβόλον. Κατόπιν σιγῇ πένθιμος, βαθεῖα, ἐπιτύμβιος ἕκαστος εἰς τὴν προσέγγισιν τρομερᾶς ὥρας ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἤδη διανυθεῖσαν ὁδὸν, ἣν ἔσως ποτὲ δὲν ἤθελε πλέον διέλθῃ· ἕκαστος ἀπέστειλε τὸν ὕστατον χαιρετισμὸν εἰς τοὺς μακρὰν ἀπέχοντας συγγενεῖς καὶ ἡγαπημένους. Μετὰ βραχὺ ὁ Γαριβαλδινὸς στρατὸς εἶχε παραταχθῆ, καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἤρχιζε νὰ γίνηται ἐπαισθητὸς ἐξ ἀποστάσεως ὡς ῥόγγος βχθυμῆδον εὐδιακριτώτερον καὶ παταγωδέστερον. Ἐν συντόμῳ ἡ μάχη εἶχεν ἐπεκταθῆ ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς. Τὰ δύο κανόνια τῶν ἐθελοντῶν ἐξαπέστειλλον τοὺς χαιρετισμοὺς αὐτῶν εἰς τὸν πολέμιον, ὅστις φιλοφρόνως ἀνταπέδιδεν ἐκατόν ἀνθ' ἑνός. Αἱ τάξεις τῶν ἡμετέρων πρὸς ἀριστερὰν ἐπεξετείνοντο συμπληροῦσαι μεγάλην στροφὴν, ἐν ᾧ τὸ τάγμα τοῦ Μισσώρη ἐκ δεξιῶν, ὡς ἐν στροφίγγι ἀκίνητον ἐπὶ δύο περίπου ὥρας ᾤφειλε νὰ ἴσταται ἀνεπτυγμένον ἐν ἀπροκαλύπτῳ τάξει ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἀντίπαλον πυροβολισμὸν. Ἐν τούτοις δοθέντος σαλπίσματος αἱ τάξεις τῶν ἐθελοντῶν τῆς ἀριστερᾶς καὶ τοῦ κέντρου καταβαλλόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀδιαλείπτως αὐξήσαντος ἀριθμοῦ τῶν πολεμίων ἤρξαντο ν' ἀποχωρῶσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ κίνησις ἐγένετο λίαν κατεσπευσμένης, ἡ δεξιὰ πτέρυξ εὐρέθῃ ἐντελῶς ἀπροφύλακτος, καὶ ὅτε λαβοῦσα τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως κατέβαινε τὸν λόφον ἐφ' οὗ ἦτο τοποθετημένη, τὰ πολυάριθμα παπικὰ τάγματα εἶχον

ἤδη καταλάβη τὰ περιζύψωμάτῃ καὶ ἐξηκόντιζον ἀνθρωποκτόνον πῦρ ἀπο-
 τελεσματικώτατον ἐπὶ ὁδοῦ διακοσίων ἕως μέτρων παρὰ καλαμῶνα ὀπό-
 θεν ἀφεύκτως ἔμελλε νὰ διέλθῃ τὸ τάγμα τοῦ Μισώρη, ὅπως ἐπανέλθῃ
 εἰς Μεντάναν. Τοῦτο ὁμως διήλθε μετὰ στάσεως ἀρχαίας λεγεῶνος τὴν
 ἐπισφαλῆ δίοδον, ἐφ' ἧς κατέλιπε τὸν φόρον οὐκ ὀλίγων γενναίων. Οἱ ἐθε-
 λονταὶ ὠχυροῦντο ἐν Μεντάνῃ μετὰ πυρετώδους δραστηριότητος, καὶ ἐφαί-
 νετο καλῶς ὅτι δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ παρχωρήσωσι τὸν τελευταῖον
 προμαχῶνα. Ἐν ἀκαρεῖ εἶχον φραχθῆ αἱ ὁδοί, καὶ πᾶν παράθυρον εἶχε
 μετασχηματισθῆ εἰς πολεμίτραν. Κύκλος καπνοῦ καὶ πυρὸς περιέβαλε τὸ
 πενιχρὸν χωρίον, διὰ τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ θανάτου καθιερωθὲν εἰς
 ἔνδοξον ὄνομα. Δεκάκις οἱ παπικοί προτέβαλον τὸν τόπον καὶ δεκάκις ἀπε-
 κρούσθησαν μετὰ τρομερᾶς θραύσεως, μέχρις οὗ περὶ τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν
 οἱ ἐθελονταὶ ἀπειρηκότες νὰ μένωσιν ὀπισθεν τῶν δχυρωμάτων ἐξῆλθον
 ὡς λέοντες ἀπὸ τοῦ χηραμοῦ, ἀντεμετώπισαν αὐθις τὸν πολέμιον ἐν ἀνα-
 πεπταμένῳ πεδίῳ, καὶ διεσκόρπισαν αὐτὸν οὕτως ὥστε ἐπὶ τῆς πρὸς Μεν-
 τάναν ὁδοῦ ἐγένετο καταφάνης μακρὸς κατασυρμὸς σποραδικῶν ἀποσπα-
 σμάτων σπυδόντων νὰ καταφύγωσιν ὀπισθεν τῶν ὑψωμάτων, ὅπως προ-
 φυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ πυροβολισμοῦ· ἐν δὲ τάγμα ζουάδων προχωρήσαν ἐπὶ
 πλέον τῶν ἄλλων παρ' ὀλίγον νὰ αἰχμηλωτισθῆ. Οἱ Γαριβαλδῖνοι κατε-
 λάμβανον αὐθις τὰς πρωϊνὰς θέσεις, ὁ δὲ πολέμιος ἦτο ἐν φυγῇ. Τὸ κα-
 νόνιον καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἔπαυον πρὸς στιγμὴν. Ἡ νίκη ἐφαίνετο ἐκ νέου
 προσμεδιῶσα εἰς τὸν γέροντα ἡγήτορα τῶν ἐθελοντῶν, ὅτε ἐκ τῶν περίξ
 ὑψωμάτων νέον ἐπίμηκες καὶ πυκνὸν σῶμα πολέμιων προῦφάνη ἐξ ἀπροό-
 πτου, προχωροῦν μετὰ τῆς εὐσταθείας καὶ ἀκριβεῖς στίφους ἀκμαίου οὐπω
 λαβόντος ἐνεργὸν μέρος. Οἱ ἐθελονταὶ αἰείποτε ἐδραῖοι εἰς τὰς ἀνακτη-
 θείσας θέσεις ἤνοιζαν αὐθις γενναῖον πῦρ, εἰς ὃ ἀνταπεκρίθη ἐκπομπὴ πυ-
 ροβολισμῶν τόσοσιν φοβερά καὶ φονικῇ, ὥστε αἱ στίχες αὐτῶν αὐτόχρημα κα-
 τεστράφησαν. Ἦτο ἡ Γαλλικὴ μοῖρα μετὰ τῶν θαυμασίων σασσεπῶ.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνεδείχθησαν τεράστια ἔργα γενναϊότητος.
 Καταδιωκόμενοι, σχεδὸν πάντες τετρωμένοι, οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες ὀπισθο-
 χώρουν ἐνώπιον τρομεροῦ κατακλισμοῦ σφαιρῶν, ἄς στρατὸς δλόκληρος
 ἐξεσφενδόνων κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὀπισθοχώρουν ὡς ἥρωες, στρέφοντες τὴν
 κεφαλὴν πρὸς τὸν πολέμιον, προχωροῦντες αὐθις ἐνίστε κατ' αὐτοῦ, ἢ
 ἰστάμενοι ὅπως ἐκπέμψωσι βολὴν τοῦ ὄπλου, μεταχειριζόμενοι προμαχῶνα
 πᾶν δένδρον, πάντα λίθον. Καὶ παρατηρήθη εἰς ἐθελοντῆς θανατικῶς τε-
 τρωμένος ἐκκενῶν τελευταῖον ἤδη τὸ ὄπλον κατὰ τοῦ πολεμίου, καὶ ἐκ-
 πνέων ἐν ᾧ προσεπάθει νὰ πληρώσῃ αὐθις αὐτό. Ἄλλος τετρωμένος εἰς
 τὰς κνήμας, στηρίζων τοὺς ὤμους εἰς δένδρον, ἐγέμισε καὶ ἐξεκένωσε μέ-
 χρις οὗ ὁ ἐφορμῶν πολέμιος προσεπασσάλευσεν αὐτὸν εἰς τὸν κορμὸν τοῦ
 φυτοῦ διὰ τῆς αἰχμῆς τῶν λογγῶν. Ἄλλος, δὲν ποιμενικὸς κύων ἐπτοη-

μένος καὶ τρέμων ἠκολούθει χωρὶς νὰ καταλείπῃ οὐδὲ στιγμὴν, μετ' ὀλί-
 γων συντρόφων ὄρμα διὰ τῆς λόγχης εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τῶν πολε-
 μίων φαλάγγων ἐμποιῶν θραύσιν. Καὶ πόσα ἄλλα τεράστια δείγματα βῶ-
 μης ἐς αἰεὶ ἀγνοηθέντα!

Ὁ πολέμιος οὐδὲ βῆμα ἔκαμνε πρὸς τὴν Μεντάναν. Ὁ Γαριβαλδῖνὸς
 στρατὸς ἠδυνήθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὰ σύνορα, ἀφίς δρᾶκα ἐθελοντῶν
 πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀποχωρήσεως, οἵτινες, ἀφ' οὗ ἐξηνητλήθησαν τὰ πο-
 λεμοφόδια καὶ αἱ τροφαί, παρεδόθησαν τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸν Γάλλον στρα-
 τάρχην μετὰ τῆς τιμῆς τῶν ὄπλων.

Ἡ νύξ ἦτο αἰθρῖα καὶ ἀστροφεγγῆς, ἀλλ' ἀσέληνος. Ἡ ὑποτρέμουσα
 λάμπρις τῶν ἀστέρων διέχεεν ἀπκίσιον φῶς ἐπὶ τῶν πεπατημένων καὶ κα-
 τεστρημένων ἀμπέλων, ἐπὶ τῆς ὑπὸ νεκρῶν καὶ τραυματιῶν ἐστρωμένης
 πεδιάδος καὶ ἐπὶ τοῦ χωρίου Μεντάνας, ἧς ἐκᾶπνίζον αἱ ὑπὸ τῶν παπι-
 κῶν καὶ Γαλλικῶν μύδρων ἀναπεφλεγμένοι οἰκίαι. Τὰ κινήτῃ νοσοκομεῖα
 ἀμφοτέρων διήρχοντο τὸ πεδίον τῆς μάχης συλλέγοντα τοὺς τραυματίας
 καὶ στοιβάζοντα τοὺς νεκρούς. Οἱ λησταὶ τῆς πεδιάδος ἀκροποδητεῖ καὶ
 σιγηλοὶ ἐρρίπτοντο ἐπὶ τῶν πτωμάτων ψαύοντες αὐτὰ διὰ πλεονεκτικῶν
 καὶ τρεμουσῶν χειρῶν, ὠτακουστοῦντες περιδεεῖς τὴν ἐπέλευσιν τοῦ περι-
 πόλου. Ὑπάρχοντες μετὰ τῶν ὀδόντων καὶ καπνίζοντες βυπαρὰν καπνο-
 σύριγγα, φαίνονται πλησιάζοντες δύο παπικοί, ὑποβαστάζοντες καθημαγ-
 μένον φορεῖον.

— Ἐκ τούτου τοῦ μέρους φαίνεται νὰ μὴ εἶνε ἄλλος, λέγει ὁ εἶς.

— Ἄς διέλθωμεν τὴν ὁδὸν, ἀποκρίνεται ὁ ἄλλος.

— Τί εἶνε ἐκεῖ;

— Ποῦ;

— Ἐκ δεξιῶν, ἐκεῖ κάτω.

— Ἄς παρατηρήσωμεν. Ἄ, εἶνε ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀπέθανε.

— Ἐχει ὠρολόγιον;

— Ὁ μάλιστα, εἰς τοιαύτην ὥρην! . . . νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν θεὸν ἂν
 ἔχη ὑποδήματα.

— Ἐχει ὑποδήματα; ἄρπασον αὐτὰ.

— Πρόσεξε, ἔχει μετάλλιον τῆς Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου.

— Ἀπόσπασον αὐτό· ἄς προχωρήσωμεν, σπεῦδε.

— Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι· ἄς μὴ ἐκτιθέμεθα πολὺ, διότι οἱ ἐκ
 Μεντάνας κακοῦργοι ἐνδέχεται νὰ φιλοδωρήσωσιν ἡμῖν πυροβολισμὸν.

— Ἄς ἀναβῶμεν τὸ ὑψωμα· ἐκεῖ ἐπάνω πλησίον τῆς ἀρχαίας καρύας
 παρὰ τὴν ὁδὸν φαίνεται μοι ὅτι βλέπω τι λευκάζον· ἄς ἰδῶμεν ὀλίγον.

Καὶ οἱ δύο λαφυρκαγωγοὶ ὤδυσαν. Αἰφνης ἔστησαν ἀμφίβολοι.

— Χαράλαμπε, ἀκούεις τίποτε σύ;

— Φαίνεται μοι . . . στεναγμός τραυματίου ολολύζοντος, προερχόμενος ακριβώς εκ τῆς καρύας.

— Ὅδευσον λοιπὸν ταχέως δειλέ.

Καὶ ἐπανελάβον τὴν ὁδοιορίαν. Πράγματι βαθυμηδὸν καθίστατο εὐκρινέστερος θρηνώδης ολολυγμὸς καταλήγων εἰς ἀπελπιστικὴν κραυγὴν. Μόλις ὁμως ἔφθασαν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος καὶ προσεπάθησαν νὰ πλησιάσωσι τὸ μέρος ἔνθα ἠκούετο ὁ ὄλοφυρμὸς, ὁπότε ἐν τῷ ἅμα ἔπαυσεν οὗτος, κύων δὲ μανιώδης ἐξώρμησε καθυλακτῶν ἀγρίως, ὥστε καταλιπόντες τὸ φορεῖον τὸ ἔβλαβαν γενναίως εἰς τὰ πόδια φεύγοντες προτροπάδην.

Καθ' ἔπαυσιν τὴν νύκτα ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος ὄρυγμὸς ἀντήχησεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα, μέχρις οὗ τὴν πρῶτην ἀνεμίχθη μετὰ τῶν συνεγειρομένων μετὰ τῆς αὐγῆς θαυρίων. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κινήτου νοσοκομείου μετὰ στρατιωτικῶν ἰατρῶν ἐπλησίασαν τότε εἰς τὴν ἀρχαίαν καρύαν. Ὅποσον τρομερὸν καὶ ὑψηλὸν θέαμα! Ποιμενικὸς κύων μετὰ τριχὸς ἠνωρθωμένης, μετ' ὀφθαλμοῦ διεσταλμένου, ἀπειρηκῶς ἐκ τοῦ μικροῦ ὄδου, τρέμων ἐξ ἀπελπισμοῦ καὶ λύσσης ἐστρέφετο καὶ ἀνεστρέφετο ἀκαταπαύστως περὶ τὸν νεκρὸν νέου ἐθελοντοῦ, ἐξαπλούμενος ἐνίοτε ἐπ' αὐτοῦ ὅπως θερμὴν καὶ ἀναζωπυρήσῃ αὐτὸν, σταματῶν πρὸς στιγμὴν ὅπως παρατηρήσῃ καὶ λείξῃ ἐρασμίως τὴν ὄψιν αὐτοῦ, ἵνα κατόπιν ἀναπέμψῃ ὀξυτέρους καὶ σπαρακτικωτέρους ὀλολυγμούς.

Ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὑπὸ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου ὑψώθη σταυρὸς, παρ' ᾧ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὤφθη παρακαλῶν, ἀλλ' ὁ δύστηνος κύων οὐδέποτε ἐγκατέλιπεν αὐτόν. Δὲν ἔχει πλέον τὴν τρίχα βεδοστρυχιμένην καὶ καθαρὰν, οὐδὲ τὸ σῶμα καλῶς τετραμμένον καὶ στρογγύλον. Τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου μένει κατακεκλιμένος ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν καρύαν, στηρίζων τὸ ῥύγχος ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, καὶ μόνον δσάκις διέρχεται τις ἐκεῖθεν καὶ καλεῖ, ἀνυψοῖ αὐτὸ σείων πρὸς στιγμὴν τὴν οὐράν. Εἰς τοὺς περιόικους καὶ χωρικοὺς κατέστη ἀντικείμενον θαυμασμοῦ καὶ βαθείας συμπαιθείας· δσάκις δ' ἡ πεῖνα καλεῖ αὐτὸν εἰς χωρίον, δὲν ὑπάρχει θύρα μὴ ἀνοιγομένη εἰς αὐτόν, δὲν ὑπάρχει χεῖρ μὴ ἐκτεινομένη ὅπως προσφέρῃ εἰς αὐτόν τέμαχον πόλτου ἢ κάρδον πλήρη ὕδατος. Οἱ παῖδες περιστοιχίζουσιν αὐτόν καὶ θαπεύουσιν, οἱ δ' ἔφηβοι ὑποδέχονται αὐτόν ὥσει ἐκόμιζεν ἀγαθὴν ἀγγελίαν. Ὁ Πύρρος σείει σκυθρωπὸς τὴν οὐράν, ἀναζωογονεῖ πρὸς στιγμὴν τὸ βλέμμα, λείχει τὴν χεῖρα τῶν εὐεργετῶν, κατόπιν ἐπιστρέφει περίλυπος ὑπὸ τοὺς εὐθαλεῖς κλάδους τῆς καρύας, παρὰ τὸν τάφον τοῦ Ἀλβέρτου. Ὅποταν φυτᾶ ὁ βορρᾶς καὶ τρίζουσιν οἱ κλάδοι τῶν φυτῶν ὡς διὰ νὰ σχισθῶσιν, ὁπότε ἀκρηγνύηται βροχὴ κρουνηδὸν, ὁπότε ὁ κεραυνὸς πίπτῃ φρικώδης ἐπὶ τοῦ στελέχους τῶν δένδρων, οἱ χωρικοὶ κλείονται περιδεεῖς ἐν ταῖς οἰκίαις, ἀλλ' ὁ Πύρρος μένει πάντοτε ἐκεῖ. Οὐδ' ἤλλαξέ ποτε ἔξεις, οὐδ' ἔχαλαρώθη ποτὲ ἡ συμπάθεια αὐτοῦ· μεμαδημένος

ἠγκυλωμένος, ὑποσκάζωι, ὄλος δέσμα καὶ ὄστα, ὑπέμεινεν ἀνεκτικῶς τὰς ἐπιρρεῖας τοῦ χρόνου οὐδ' ἦτο τρόπος ν' ἀποσπάσῃ τις αὐτὸν ἐκεῖθεν.

Ἦτο ἡμέρα τοῦ τρομεροῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 1870. Αἱ ῥαγδαῖαι καὶ συνεχεῖς βροχαὶ εἶχον βλάβῃ τὸν μεταξὺ Ῥώμης καὶ Στρογγύλου Ὄρους σιδηρόδρομον, ὥστε οἱ συρρέοντες ξένοι εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν ἐκ τοῦ τελευταίου ἐκεῖνου σταθμοῦ διήρχοντο διὰ φορείου τὴν βραχεῖαν ὑπολειπομένην ἀπόστασιν. Τὸ ψῦχος ἦτο δριμύ, ὁ οὐρανὸς νεφελώδης, αἱ πεδιάδες γυμναὶ καὶ ἠρημωμένα. Ὁ Πύρρος ἀπὸ δύο ἡμερῶν δὲν ἐφαίνετο ἐν τῷ χωρίῳ· οἱ συνειθισμένοι συχνάκις νὰ βλέπωσιν αὐτὸν φοβηθέντες μήπως τοῦ συνέθι συμφορά τις, ἔδραμον πρὸς τὴν ἀρχαίαν καρύαν. Τὸ δύστηνον ζῶον ἦτο πράγματι εἰς τὴν ἑαυτοῦ θέσιν παρακλυμένον καὶ πεπηγὸς ἐκ τοῦ ψύχους, ἐξηπλωμένον ἐπὶ τοῦ πλευροῦ, ἀμήχανον, ἔχον ἔξω τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν μεμκρῶμενον καὶ ἀμαυρόν. Οἱ μετριόφρονες ἐκεῖνοι περίοικοι, οἱ πένητες, ἐκεῖνοι χωρικοὶ ἠσθάνθησαν σφίγγειν τῆς καρδίας, καὶ ἐπλησίασαν αὐτῷ πλήρεις προθύμου συμπαιθείας. Ὁ Πύρρος ὕψωσε τελευταῖον τὴν κεφαλὴν, καὶ ἔσεισε βραδέως τὴν οὐράν, ὥσει ἔξαποστέλλων τὸν ἔσχατον ἀποχαρτισμὸν εἰς τοὺς περιποιητικοὺς αὐτοῦ φίλους.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μεντάνας ἀμαξία ἀνήρχετο βραδέως τὴν ἀνωφέρειαν, φέρουσα ἐντὸς δύο νεονύμφους ἀκτινοβολοῦντας ἐξ ἔρωτας.

— Ποῦ εἴμεθα, φίλε μου; ἠρώτησεν ἡ ὄραξ τὸν σύντροφον.

— Ἀγνοῶ, Ἄδα μου, ἀπήνητησεν ὄραξ ἀξιωματικὸς τῶν ἀκροβολιστῶν, καὶ ἀκριβῶς ὁ κύριος Λουδοβίκι· ἀλλ' ὁ ὀδηγὸς θὰ γινώσκῃ βεβαίως . . . ὦ ἄνθρωπε, πῶς κλεῖται τὸ χωρίον, ὃ διήλθομεν.

— Μεντάνα, ἀπεκρίθη μετὰ φωνῆς εὐλαβοῦς καὶ ἐπισήμου ὁ ὀδηγός.

— Μεντάνα, ἐπανελάθε μετὰ κραυγῆς ἡ Ἄδα ὠχρὰ ὡς ὁ θάνατος, εἰσδύουσα εἰς τὸ βάθος τῆς ἀμάξης. Βάρει διὰ τῆς μάστιγος ἀμαξηλάτα, βάρει νὰ φύγωμεν.

Εἰς τὰς λέξεις ἐκεῖνας ἀνταπεκρίθη μικρὰ καὶ θρηνώδης ὕλακῃ. Ἐψόφησεν ὁ δύστηνος Πύρρος.

Ἐν ᾧ οἱ ἄνθρωποι ἐπιλανθάνοντα ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ συμπαιθειῶν καὶ καθηκόντων καὶ εὐεργεσιῶν, σὺ καὶ θνήσκων ἀποτίνεις φόρον εὐγνωμοσύνης. Περὶ τὸν λάκκον δὲ δύο μετριόφρονες χωρικοὶ ἀνώρουζαν σοὶ καὶ ἔνθα κατέθεσάν σε μετὰ συγκεκριμένης καρδίας, θρηνοῦσι, θρηνοῦσι πάντες ἐπὶ τοῦ τάφου ἐνὸς κυνός.

Πόσα υπερήφανα κυσσωλεῖα οὐδενὸς δακρύου ἠξιώθησαν!

(Ἐκ τῶν Ναπολέοντος Κοραζίνῃ Βουλκιανῶ Λυγμῶν).

(Ἐκ τῆς Ἰταλικῆς)

Μ. Κ. Κρίσπη

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΕΙΡΑΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἰκανὰς καὶ πάλιν ἔχομεν ἐκ Πειραιῶς νὰ καταλέξωμεν τὰς ἀρχαιολογικὰς εἰδήσεις ἐκ τῆς προσελεύσεώς τινων εἰς τὴν συλλογὴν τὴν δημοτικὴν καὶ ἐκ τῆς τῆδε καθεῖς ἀνευρέσεως καὶ περισυναγωγῆς ἄλλων, ἅτινα δὲν κατωρθώθη ἔτι νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὴν συλλογὴν.

Καὶ πρῶτον καταλέγομεν προστιθέμενον νέον λίθον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὁμοίων αὐτῶ, τῶν ὄρων καλουμένων. Ἀνευρέθη δηλ. πρὸ τινος ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Μουνηχίας καὶ κατὰ τὸ νότιον πέρας τῶν ὑψωμάτων αὐτοῦ ὀλίγον ὑπὲρ τὰ ἀνεγερθέντα ὀχυρώματα, τεμάχιον λίθου λευκοῦ τῆς Πεντέλης (οὐχὶ δ' ὡς ἐγράφη ἐσφαλμένως ἐν τῇ προχείρῳ σημειώσει τῇ διὰ τῆς Ἐφημερίδος δημοσιευθείσῃ ἐγγυρῶν) ὕψους 1,24 πλάτους 0,30, πάχους 0,13, φέρον εἰς ἀπόστασιν 0,15, ἀπὸ τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς προσόψεως αὐτοῦ ἐπιγραφὴν τὴν δε γράμμασιν ἀρχαίκοις.

ΟΡΟΣ
ΤΟΗΙΕΡΟ

ἦτοι ὄρος
τοῦ Ἱεροῦ

Ὁ λίθος τὰ μὲν ἄλλα τετμημένος κανονικῶς φέρει μόνον τὴν τῆς πρώτης ἀποξέσεως τραχυτάτην ἐργασίαν, ἀπελεάνθη δὲ καὶ ἐπιμελῶς ἐξεργασμένος τυγχάνει μόνον τὰ κατὰ τὸν χῶρον, ἐφ' οὗ τὰ γράμματα, τὸν ἐν εἰδὴ ταινίας 0,15 πάχους. Τὰ γράμματα ταῦτα εἶνε ἐλαφρῶς ἐπεργασμένα καὶ οὐχὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐν τῇ τῶν δύο στίχων σειρᾷ, φέροντα δὲ τὸν ἀρχαῖκὸν χαρακτῆρα, ἰδίᾳ τὸ Ρ, οὗ τὸ ἄνω τριγωνικόν, ὑφ' ὃ βραχυτάτη ἢ πλαγία κεραία.

Ἡ θέσις ἐφ' ἧς εὑρέθη ὁ λίθος καὶ ἡ ὀνομασία, ἣν φέρει, πείθει ὅτι ἐγρητίμειεν ὡς ἐν τῶν ὀρίων τῶν ἐξῶθεν τοῦ περιβόλου τοῦ Ἱεροῦ (κατ' ἐξοχὴν οὕτω καλουμένου) τῆς Μουνηχίας Ἀρτέμιδος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τούτου ὀρυσσομένων τῶν πρὸς θεμελίωσιν λάκκων τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν Φίλωνος οἰκίας τοῦ κ. Ἀναστ. Σαπουνάκη, ἀνευρέθη βάθρον ἀγάλματος μαρμαρίνου, ὕψους 1,15, πλάτους 0,60, διακεκοσμημένον κατὰ τὰς τρεῖς μόνον ὀψεις ἄνω καὶ κάτω διὰ τοῦ συνήθους κυματίου καὶ τῶν ταινιῶν, τὴν δὲ τετάρτην ἀνεξέργαστον ἔχον, ἅτε πρὸς τοίχῳ βεβαίως ἰδρυμένον, φέρον δ' ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψεως ἐπιγραφὴν ῥωμαίκοις γράμμασι τὴν δε :

ΟΙ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΚΑ
ΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ ΠΟ
ΛΙΤΑΙ ΤΙΒ - ΚΛ - ΑΓΓΙΟΝ
ΑΤΕΙΛΙΟΝ ΒΡΑΔΟΥ
ΑΝ ΡΗΓΙΛΛΟΝ ΑΤ ἦτοι
ΤΙΚΟΝ ΜΑΡΑΘΩ
ΝΙΟΝ ΕΥΠΑΤΡΙΔΗΝ
ΤΟΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ

ΕΠΙΜΕΛΗΘΕΝΤΟΣ ΤΗΣ Α
ΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΞΑΛΒΙΟΥ ΤΟΥ
ΕΡΜΕΡΩΤΟΣ ΓΑΡΓΗΤΤΙΟΥ

Οἱ τὸν Πειραιᾶ κα-
τοικοῦντες πο-
λίται Τιβέριον Κλαύδιον Ἀππίον
Ἀτείλιον Βραδού-
αν Ῥηγίλλον Ἀτ-
τικὸν Μαρθά-
νιον εὐπατρίδην
τὸν εὐεργέτην.
Ἐπιμεληθέντος τῆς ἀ-
ναστάσεως Ξαλβίου τοῦ
Ἐρμέρωτος Γαργητίου.

Τὸ βάθρον φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἔχνη τῆς ἐγγομψέως τῶν τοῦ ἀγάλματος ποδῶν. Τὸ ΟΝ τοῦ τέλους τοῦ γ' στίχου εἶνε, ὡς ἐκ τοῦ χώρου μικροῖς γράμμασιν ἐξεργασμένον, ὡς καὶ τὸ τελικὸν Ν τοῦ ἐβδόμου. Ὁμοίως καὶ τῶν τριῶν τελευταίων στίχων τὰ γράμματα εἶνε πολλῶ τῶν ἄλλων μικρότερα, δίκην ὑποσημειώσεως προστιθέντα τὸν ἐπιμεληθέντα τῆς τοῦ ἀνδριάντος ἰδρύσεως.

Πρὸ τῆς αὐτῆς οἰκίας, ἐν τοῖς θεμελίωσις τῆς ὁποίας ἀνευρέθη τὸ ἄνω-τέρω βάθρον, καὶ ἐν μέσῃ τῇ ἄνω ῥηθείσῃ ὁδῷ, λάκκου ἀνοιγομένου ἀνευρέθη ὁμοίον τῷ προειρημένῳ βάθρον, ὁμοίαν τῶν τριῶν πλευρῶν τὴν διακόσμησιν ἄνω καὶ κάτω ἔχον, πλὴν ὅτι πλουσιωτέρῃ κατ' ἄμφω αὐτῇ, διπλοῦ ὄντος τοῦ κυματίου, καθ' ὅσον καὶ ὑψηλότερον τοῦτο ἐκείνου, ὕψους μὲν 1,50, πλάτους 0,70 ἔχον. Ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψεως, φέρει ἐπιγραφὴν λίαν ἐφθαρμένην, μάλιστα τὰ κάτω, ὑπὸ ἐπίτηδες γενομένης μετὰ ταῦτα ἀποκοπῆς τῶν γραμμάτων ἔχει δ' ἢ ἐπιγραφὴν κατὰ τὰ ἀναγινωσκόμενα ὧδε:

Η ΕΞ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ
ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Η [ΒΟΥΛΗ
ΤΩΝ Φ' ΚΑΙ Ο ΔΗ[ΜΟΣ
Ο ΑΘΗΝΑΙΩΝ [ΔΙΟ
Ν[Υ]ΣΙΟΝ
. ΟΥ
. ΕΙ
ΠΕΙΡΕΩ . ΑΡ[ΕΤΗΣ
ΕΝΕΚΕΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ
Ε[Υ]ΝΟ[Ι]ΑΣ

ἦτοι Ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου
Βουλή καὶ ἡ [Βουλή
τῶν 500 καὶ ὁ δη[μος
ὁ Ἀθηναίων [Διο
ν[ύ]σιον
. εἰ
. εἰ
Πειρεῶ . ἀρ[ετῆς
ἐνεκ[εν]
εἰς τὴν πατρίδα
ε[ὐ]νο[ί]ας.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ βάθρου ὑπάρχουσι δύο ὀπαὶ βαθεῖαι τετραγωνικαί, ἔχνη τῆς γομψέως τοῦ ἀγάλματος πρὸ τῆς ἐτέρας τούτων τῆς δεξιᾶς, φαίνεται ἐπιπολῆς γεγλυμμένον τὸ περιγράμμα ποδός, οὗ ἢ τελείᾳ ἐντομῇ φαίνεται ἀφῆθη μεταβληθέντος τοῦ τρόπου τῆς ἐγγομψέως.

Τὸ δάθρον τοῦτο εὐρέθη κατκαείμενον πρὸ τοίχου μεγάλης οἰκοδομῆς φερομένου ἀπὸ Ν πρὸς τὰ ΒΔ, φίνεται δ' ὅτι μετὰ τοῦ προηγουμένου μεγάλης τινὸς ὑπάρχουσας οἰκοδομῆς ἐκδόσμου. Ἦδη δ' ἀμφότερα ἴδρυνται ἐκατέρωθεν τῆς τοῦ Γυμνασίου εἰσόδου εἰς παραδειγματισμὸν τοῖς νέοις.

Ἐξῆς ἐνταῦθα παρατιθέμεθα καὶ τὴν πρὸ οὐ μακροῦ ἀνευρεθεῖσαν ἐπὶ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου ἐπιγραφὴν, ἣτις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Α. Μελετοπούλου ἐν τῇ «Προνοίᾳ» τοῦ Πειρικιῶς. Ἐπικαλυμμένα δὲ ταύτην διὰ δύο τινὰς ἐν αὐτῇ διορθώσεις ἢ μᾶλλον ἀλλοίαις ἐκδοχὰς καὶ διὰ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν χρόνων ἔχει δηλ. ἡ ἐπιγραφὴ:

ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΝΟΜΗΝΙΟ

ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΙΣ

ΜΗΤΕΡΑ ΕΘΗΚΑ

ΟΞΙΩΣ ΟΞΙΑΝ ΤΟΙΣ

ΠΑΞΙΝ ΗΔΕΞΘΑΙ

ΑΝΘΩΝ ΕΥΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΙ ΕΠΑΙΝΩΝ ΑΞΙΟΣ ΕΙΜΙ

Βελτίστη Νομηνίου

Ἡρακλειώτις

Μητέρα ἔθηκα

ὄσιως ὄσιν τοῖς

πᾶσιν ἡδέσθαι

ἀνθ' ὧν εὐλογίας

καὶ ἐπαίνων ἄξιός εἰμι.

Τὸ πρῶτον ἐξεδόθη δ' α' στ. τῆς ἐπιγραφῆς καλῶς.

Βελτίς, Τηνομήνιο

Ἐν δὲ τῷ ε' στ. εἶχε γραφῆ ἡδέσθαι ἀντὶ ἡδεσθαι, τελευταῖον δ' ἐσημειώθη ὡς τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἐν ᾧ καὶ ἡ γλυφὴ, καὶ τὰ γράμματα καὶ τὸ ὄνομα Νομηνίου ῥωμαϊκοῦς δεικνύουσι τοὺς χρόνους καὶ οὐχὶ τοὺς καλοῦς.

Ἐπὶ δὲ τοῦ κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῆς Λεωφόρου Ἀρτέμιδος καὶ ὁδοῦ Καραϊσκού οἰκοπέδου τοῦ κ. Α. Καμπέρου καθαρῶς οὐκ ἐπινοηθέντος πρὸ τινος εἰς οἰκοδομῆν, ἀνευρέθησαν τῆδε κάκεισε τάφοι χριστιανικοί, σειρὰν ἀποτελοῦντες, ὧν πρὸ ἔτους ἡδὴ εἶδομεν κατὰ τὴν διατομῆν τῶν δύο ὑπὲρ τὸ ἐκεῖ ἐγγὺς θέατρον ὁδῶν.

Ἐφ' ἐνὸς τῶν τάφων τούτων ἐν τῷ βράχῳ ἐσκαμμένου ἰκανῶς, ὑπῆρχεν ὡς ἐπικάλυμμα τεμάχιον μαρμάρου φαιοῦ ἐκ παλαιότερου μνημείου εἰλημμένον ἐνεπιγραφόν, ὕψους 0,25, μήκους 1,13 καὶ πλάτους 0,75, φέρον τὰδε τὰ γράμματα ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας χρόνων ῥωμαϊκῶν:

ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΝΑ . . . ἦτοι Οἱ ἔμποροι να . . .

ΑΡΓΕΙΟΝ ΑΡΓΕΙΟΥ ΤΡΙΚΟΡΥΞΙΟ[Ν Ἀργεῖον Ἀργείου Τρικορύσιο[ν
ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣ[ΥΝΗΣ Ἀρετῆς ἐνεκεν καὶ δικαιοσύνης

Τὸ ὄλον εἶνε γωνία σηκόμορφος μνημείου ἀνευ ἀετώματος, καλῶς ἐργασμένη, φέρουσα δὲ κάτωθεν τῆς ἐνεπιγραφῆς ἐπιφανείας ταινίαν καὶ κυμάτιον, ἄτινα καὶ κατὰ τὴν ἑτέραν, τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ πλευρὰν διήκουσι (διακοπτόμενα μετὰ τὴν κατ' ὀρθὴν γωνίαν καμπῆν αὐτῶν, ἐνεκα τῆς κατεργασμένης ἐπιπέδου ἐπιφανείας) καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος. Ἡ παραστάς αὕτη φαίνεται ὅτι ἐκοσμεῖτο ὑπὸ προσθέτου ἡμι-

κίονος, ὡς ἐμφαίνει ἀνεξέργαστος ἐπιφανεία ἀφαιρούσα ἐν σχήματι κιονοκράνου, ἐπιβεβαιῶν δὲ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἀνω ἐπιφανείας τοῦ λίθου, εὐθὺς ὑπὲρ τὴν παραστάδα πρὸς ἐγγόμεφωσιν καὶ σύνδεσιν ἐντομῆ. Ὁμοίαν φέρει δὲ λίθος καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς δι' ἧς συνεδέετο πρὸς τὸ ἐξ ἑτέρου τεμαχίου λίθου ἕτερον ἡμισυ τοῦ μεγάλου ἐπιστεγάσματος τοῦ μνημείου ὅπερ ἀπετέλει.

Ἐγγὺς τοῦ μνημείου τούτου καὶ μετ' ὀλίγας ἀπὸ τῆς ἀνευρέσεως αὐτοῦ ἡμέρας ἀνευρέθη ὡς ἐπικάλυμμα τάφου νεωτέρου πρὸς τὸ κενὸν αὐτοῦ ἔχουσα τὴν ὄψιν (διὸ καὶ λίαν ταύτη ἐφθάρη) πλάξ ὕψους 1,09, πλάτους 1,19 καὶ πάχους 0,20 λίθου φαιοῦ τοῦ Ἰμπετοῦ φέρουσα κατὰ τ' ἀνω στεφάνους ἐννέα ἐγγεγλυμμένους εἰς δύο σειρὰς, πέντε μὲν εἰς τὴν ἀνωτέραν, τέσσαρας δ' εἰς τὴν ὑπὸ ταύτην. Ἐν τοῖς στεφάνοις τούτοις ὑπάρχουσι ἐπιγραφαὶ ἀναγράφουσαι κοινὰ καὶ δήμους τιμήσαντας μὴ ἀναφερόμενον ὀνομαστὶ πρόσωπον, ὅπερ κατεστράφη μετὰ τοῦ ἐλλείποντος ἀνω μέρους τοῦ λίθου. Ἐχουσι δ' αἱ ἐπιγραφαὶ γράμματα μικροῖς χρόνων ῥωμαϊκῶν, ἀμελῶς πῶς ἐργασμένοις καὶ ἀσυμμέτρως ἐναχοῦ ᾧδε:

Η ΒΟΥΛΗ	ΟΙ ΠΛΕΟΝ	Ο ΔΗΜΟΣ	ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ	Ο ΔΗΜΟΣ
Ο ΔΗΜΟΣ	ΤΕΣ ΕΝ ΤΑΙΣ	ΟΦΑΞΗΛΙΤΩΝ	ΤΩΝ ΛΥΚΙΩΝ	Ο ΜΥΡΕΩΝ
Λ . . ΤΑ . .	ΤΡΙΗΜΙΟΛΙΑΙΣ	ΝΑΥΑΡΧΟΥΝΤΑ	ΝΑΥΑΡΧΟΥΝΤΑ	ΤΩΝ ΕΝ ΛΥΚΙΑ
. . . ΝΑΝ	ΝΑΥΑΡ			ΝΑΥΑΡΧΟΥΝΤΑ
Τ[ΗΞ][ΤΡΙΗ]ΡΟΥΞ	ΧΗΣΑΝΤΑ			

Η ΒΟΥΛΗ	Ο ΔΗΜΟΣ ΟΚΥ	Ο ΔΗΜΟΣ	Ο ΔΗΜΟΣ
Ο ΔΗΜΟΣ	ΘΝΙΩΝ ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ	Ο ΞΙΔΗΤΩΝ	Ο ΚΕΛΕΝΔΕΡΙΤΩΝ
ΠΡΕΣΒΕΥΞΑΝ	ΝΑΥΑΡΧΟΥΝΤΑ	ΝΑΥΑΡΧΟΥΝΤΑ
ΤΑ ΠΡΟΣ ΛΕΥ	ΚΑΛΩΞΤΗΣ		
ΚΙΟΝ ΦΟΥΡΙΟΝ		
ΚΡΑΞΟΓΗΝ		

Ἡ πλάξ, ἐφ' ἧς αἱ ἐπιγραφαὶ ἀνω ὀκτωῶς τετραμήνη, οὐδὲν ἔχον γομφώσεως φέρουσα δεικνύει μᾶλλον ἐκ τῆς κατασκευῆς ὅτι ἀπετέλει τὸ βάθος σηκομόρφου ἴσως ἀναθηματικοῦ μνημείου· οὐδόλως δὲ παράδοξον, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων ἀγεται τις νὰ πιστεύσῃ, τὸ ὅτι ἀπετέλει μέρος τῆς ἀνωτέρω δημοσιευθείσης. Ὁ τόπος, αἱ διαστάσεις, τὸ περιεχόμενον συμφωνοῦσι πληρῶστα πρὸς ἐκείνην τὴν ἐπιγραφὴν, ἐπὶ πᾶσιν ἢ συλλαβῇ ΝΑ . . ἢ μετὰ τὰς δύο λέξεις τοῦ α' στ. ἐνισχύει μᾶλλον τὴν ἰδέαν ταύτην συμπληρουμένην διὰ τῆς προκειμένης, δεικνυομένου ὅτι τὰ ἀρχικὰ τῆς λέξεως ΝΑΥΑΡΧΟΥΝΤΑ ἀπελείφθησαν ἐκεῖ εἰς τὸ τέλος.

Ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἀνευρέθη ἕτερον πλάξ ὕψους 1,19, πλάτους 0,60, πάχους 0,15 λίθου φαιοῦ, ἧς ἡ ἐπιφανεία ἀποτετριμμένη τέλει ὑπὸ ὕγρασίας, ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἐπώμαζεν ὁμοίως τάφον μετ' ἐστραμμένης πρὸς αὐτὸν τῆς κυρίας ὄψεως. Ἐπὶ τοῦ ἀνω μέρους τῆς πλακῆς εἶνε ἐγγεγλυμμένα δύο ἐλαϊαί, στέφανοι μετὰ καρπῶν, ἐντὸς δὲ τῶν στεφάνων ὑπῆρχον ἐπιγραφαί, ὧν σώζονται μόνον τὰδε, γράμματα καλῶν χρόνων.

. . . . TA
..PXON
IEPEA

.
.
.
.
.

.
EX
.

Κάτωθεν τῶν στεφάνων, γράμμασιν ἡμελημένοις ἰκανῶς μόλις διακρί-
νονται τάδε :

IEPEA ΛEOY

Ὁ λίθος εἶνε τεθραυσμένος τᾶνω, κάτω δὲ φέρει ταινίαν 0,10 περίπου,
ἣτις δὲν ἔχει τὴν τελευταίαν ἐπεξεργασίαν.

Καὶ ἄλλα δὲ τινὰ πλὴν τούτων μέρη μειζόνων μνημείων ἀνευρέθησαν
ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, οἷον μέγα ἀέτωμα σηκομόρφου μνημείου ἀναγεγλυμ-
μένον ἐπὶ λίθου Πειραϊκοῦ, μέρος γείσου μικροῦ κτιρίου Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ,
λίθοι πάρινοι καὶ τινὰ μέρη γείσων μαρμάρινα ἐκ τάφων εἰλημμένα. Ἐν
δὲ τῇ οἰκίᾳ Σαπουνάκη πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἀνευρέθη, μεταξὺ τοίχων με-
γάλης ἀρχαίας οἰκοδομῆς, Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ἀποκεκομμέ-
νος δυστυχῶς τὴν κεφαλὴν, μικρὸν δὲ τοῦ λαίμοῦ διασώζων, λίθου λευ-
κοῦ, ὕψους 1,56, πλάτους 0,28, πάχους 0,24.

Ἐπὶ τῆς προσόψεως ὀλίγον ὑπὸ τὸ στήθος φέρει γράμμασι χρόνων Ῥω-
μαϊκῶν τάδε :

H EE APEIOY ΠΑΓΟΥ
BOYΛH EΛIKH MH
NOΦILOY ΠΑΛΛH
NEA ΠOIHTEH ΠA
PAΔOΞON AITH
ΣAMENOY TOY
ΠATPOΣ

Ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου
βουλή Ἑλικά Μη-
νοφίλου Παλλη-
νέα ποιητὴν πα-
ράδοξον, αἰτη-
σαμένου τοῦ
πατρός.

Ὀλίγον κατωτέρω τῆς ἐπιγραφῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,37 ἀπὸ τῆς γραμ-
μῆς τοῦ στήθους διατηροῦνται καλῶς ἀποτετυπωμένα τὰ αἰδοῖα, κατὰ
τὴν ἐπὶ τῶν τοιούτων μνημείων συνήθειαν, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν κατὰ τὰς
πλαγίαις πλευρὰς αἱ ὀρθογώνιοι τετράγωνοι συνήθεις ὄψαι.

Ἐπὶ τούτοις πᾶσι προσθετέον καὶ ἐπιγραφὴν χριστιανικὴν τὴν δε :

✠ ✠ ✠
ΚΥΜΗΤΗΡΙ
ON ΔΙΑΘΕ
PON TA MH
NA KAI ΘΩ
MACIAC

ἐπὶ λίθου λευκοῦ ὕψους 0,35 πλάτους 0,20, πάχους 0,09, πρὸ ἰκανοῦ χρόνου
ἐν Πειραιεὶ εὐρεθεῖσαν καὶ ὑπὸ μαθητοῦ εἰς τὸ Μουσεῖον προσενεχθεῖσαν.

Ἐν Πειραιεὶ 10 Μαρτίου 1882 Ἰάκωβος Σ. Δραγάρης

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΧΟΛΗ

Συνεδρία τῆς 3 Φεβρουαρίου

Ὁ κ. Καϊλερ περὶ ἀντιτύπων τοῦ Ἀλεξιάκου Ἀπόλλωνος τοῦ Καλά-
μιδος.

Ὁ αὐτὸς ἐπιδεικνύει τινὰ χαλκὰ καλλιτεχνήματα τῆς Δωδώνης καὶ
Ἀθηνῶν.

Ὁ κ. Σβοδάς περὶ τινος Ἀθηναϊκοῦ ψηφίσματος τοῦ ἔτους καθ' ὃ
ἐγένετο ἡ ἀνταγκίδειος εἰρήνη.

Συνεδρία τῆς 19 Φεβρουαρίου 1882.

Ὁ κ. du Clozel ἐπιδεικνύει χρυσᾶ καλλιτεχνήματα ἐκ Κολουμβίας τῆς
νοτίου Ἀμερικῆς.

Ὁ κ. Δαῖρπελδ περὶ τῶν λειψάνων ἀρχαίων ὑδραγωγείων ἐν Ὀλυμ-
πίᾳ.

Ὁ κ. Χελδράιχ περὶ ἀρχαίων ὀνομάτων τῶν φυτῶν.

Συνεδρία τῆς 6 Μαρτίου

Ὁ κ. Καϊλερ περὶ ἑλληνικῶν σιδηρῶν νομισμάτων.

Ὁ κ. Οὔσσιγγ περὶ τινος ἐπιγραφῆς ἐξ Ὀλβίας.

Ὁ κ. Δαῖρπελδ περὶ χρήσεως πηλίνων πλασμάτων ἐν τῇ ἀρχιτεκτο-
νικῇ.

Συνεδρία τῆς 17 Μαρτίου

Ὁ κ. Κ. Μυλωνᾶς περὶ Ἀττικῶν δικαστικῶν πινακίων.

Ὁ κ. Φαιρστὲτ περὶ τινος νέας ἐπεξεργασίας τῶν ἀττικῶν θεατρικῶν
ἐπιγραφῶν.

Ὁ κ. Καϊλερ περὶ τῶν ἐν τοῖς τάφοις τῶν Μυκηνῶν εὐρεθέντων ξιφῶν
τῶν ἐχόντων παραστάσεις.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Τοὺς δύο παρελθόντας μῆνας ὁ Σύλλογος συνεκρότησε τρεῖς τακτικὰς
συνεδρίας. Ἐγένοντο δὲ καὶ τὰ ἐξῆς ἀναγνώσματα.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Σωκράτης Κολιάτσος ἐπίτιμον μέλος ὠμίλησε περὶ
τῶν πρὸς ἀλλήλους καθηκόντων τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων.

Ὁ κ. Κ. Παπαμιχαλόπουλος τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος ἐντυπώσεως τα-
ξιδίου ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Βόλον.

Ὁ κ. Τιμ. Ἀργυρόπουλος τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος αἱ νεώτεραι ἐφευρέ-
σεις τοῦ ἡλεκτρισμοῦ.

Ὁ κ. Α. Φραγκοσίλης τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος σύγχρονος Ἰταλικῆς φιλο-
λογίας. Ἡ Ἑλληνὶς Μαθίλδη Σερᾶου.

Ὁ κ. Μιλ. Βρατσάνος τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος περὶ Ρουσσὸ ὡς παιδαγωγοῦ.

Ὁ κ. Γ. Βιζυηνὸς τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἸΑ Νικόλας καὶ ἡ μητέρα τῶν ἐπτὰ ἐπεισόδιον τῶν ἐν Βιζύῃ καταστροφῶν.

Ὁ κ. Γ. Δέρβος τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἀλασθάστου Πάπα Πλου τοῦ Θ'.

Ὁ κ. Ἰω. Τσέτσης τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος περὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μέρος α'.

Ὁ κ. Εὐγ. Γ. Ζαλοκώστας τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν ἀναγέννησιν μέρος β'.

Ὁ κ. Τιμολέων Ἀμπελάς τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος περὶ γεωργικῆς νομοθεσίας.

Ὁ κ. Ἰω. Τσέτσης τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος περὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μέρος β'.

Ὁ κ. Σπ. Π. Λάμπρος τακτικὸν ἐνεργὸν μέρος τὰ ἀναγνώσματα τῶν πάππων μας μέρος α'.

Ὁ κ. Κωνστ. Διγενῆς τακτικὸν ἐνεργὸν μέλος περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐπιλοχίου παραφροσύνης.

Προτάσει τοῦ κ. Κ. Βάμβου εἰσήχθησαν εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἀπόρων παιδῶν ἐν Ἀθήναις τὰ σχολειακὰ ταμειυτήρια ὅπως περισυνάγονται αἱ οικονομίαι τῶν μαθητῶν. Συνενοηθέντος τοῦ Συλλόγου μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἀπεφασίσθη, ὅπως αἱ καταθέσεις γίνονται δεκταὶ παρὰ τῶν διδασκάλων καὶ θὰ ἐγγράφονται ἀμέσως ἐν πλήρει παραδίδει ὑπ' αὐτῶν εἰς βιβλίον ἐπὶ τούτῳ. Ἐκάστη δὲ σελὶς τοῦ βιβλίου εἶναι διατεθειμένη εἰς λογαριασμὸν ἐνὸς μαθητοῦ καταθέτου. Ἄμα ὡς αἱ καταθέσεις τοῦ μαθητοῦ φθάσῃ τὰς τρεῖς δραχμὰς τὸ ποσὸν τοῦτο κατατίθεται ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἐν τῷ ταμειυτηρίῳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ ἀποδίδεται τὸ ὅλον ἢ μέρος αὐτοῦ εἰς τὸν νόμιμον ἀντιπρόσωπόν του ἢ τὸν πρόεδρον τοῦ Συλλόγου. Γίνεται σκέψις ὅπως τὰ σχολειακὰ ταμειυτήρια εἰσαχθῶσι καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν δημοτικὴν σχολὴν τοῦ Συλλόγου.

Ἀποφάσει τῆς ἐφορείας κατηργήθη ἢ εἰς τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Συλλόγου εἴσοδος ἐπὶ τιμῆματι, τοῦ λοιποῦ δ' εἰσὶ δεκτοὶ μόνον συνδρομηταὶ μηνιαῖοι.

Προτάσει τοῦ κ. Σπ. Π. Λάμπρου ἐγένετο δεκτὴ ἡ σύστασις ἐπιτροπῆς ὅπως συσκεφθῇ περὶ τῶν προσφορωτέρων τρόπων πρὸς διάδοσιν καὶ προστάσιαν τῆς γεωγραφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπιστήμης παρ' ἡμῖν καὶ περὶ τῆς συναγωγῆς κεφαλαίων πρὸς ἴδρυσιν ἐτησίου ἱστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ διαγωνισμοῦ. Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἐξελέχθησαν οἱ κκ. Ἰάκ. Χ. Δραγάτση, Σπ. Π. Λάμπρος καὶ Α. Ρ. Ῥαγκαθῆς. Αἱ γνώμαι τῆς ἐπιτροπῆς ἐγέν-

νοντο κατ' ἀρχὴν δεκταὶ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρόκειται δ' ἐν προσεχεῖ συνεδριάσει νὰ συζητηθῶσι τὰ καθεάστα.

Ὁ κ. Μ. Κατσίμπαλης ἐδωρήσατο τῷ Συλλόγῳ μηχανὴν πρὸς προβολὴν φωτεινῶν εἰκόνων λίαν ἀναγκαίαν διὰ τὰ μαθήματα τῆς φυσικῆς.

Ὁ κ. Ἰω. Περβάνογλου ἐν Λειψίᾳ ἀπέστειλεν ἕνα πωληθῶσιν ὑπὲρ τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν 100 ἀντίτυπα τῆς ἀλληγορικῆς εἰκόνας τοῦ κ. Ρίζου τῆς παριστάσεως τὴν ἔνωσιν τῆς Θεσσαλίας.

Ἀπεβίωσε προσφιλὲς τοῦ Συλλόγου μέλος τακτικὸν ὁ **Μένως Σαπουντζάκης**. Ἡ ἐφορία τοῦ Συλλόγου καὶ πολλὰ τῶν μελῶν παρηκολούθησαν τὴν κηδεῖαν του, ὁ δὲ κ. Ν. Δημαρᾶς ἐξεφώνησε ἐπὶ τοῦ τάφου ἀποχαιρετισμὸν. Ἀποφάσει τοῦ Συλλόγου εἰς μνήμην τοῦ τεθνεῶτος συναδέλφου θέλει τελεσθῆ προσεχῶς πολιτικὸν μνημόσυνον ἐν ᾧ θέλει δμιλήσει ἐκλεχθεὶς πρὸς τοῦτο ὁ κ. Α. Στούπης.

Ἐν Μονάχῳ ἀπεβίωσεν ὁ **Πέτρος Μιλτ. Οἰκονόμος** ἀντεπιστέλλον μέλος ἄρτι μὲν ἐκλεχθὲν ἀλλὰ καὶ πολλὰ παρασχὼν δείγματα ζήλου καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Σύλλογον. Καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ τεύχει δημοσιεύεται ἢ τῆς μελέτης τοῦ Ἱερίγγ ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθεῖσα μετὰφρασις.

Κοσμητῶρ τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν ἀντὶ τοῦ κ. Κ. Παπαμιχαλοπούλου ἀπελθόντος τῶν Ἀθηνῶν ἐξελέχθη ὁ κ. Κ. Διγενῆς.

Ἐξελέχθησαν τακτικὰ ἐνεργὰ μέλη οἱ κκ. Δημ. Κατερινόπουλος, Δημ. Παπαμιχαλόπουλος, Ν. Ἀξελός, Α. Βαρζέλης, Ν. Σάκης τακτικὰ πάρεδρα οἱ κκ. Σπυρ. Δουκάκης, Χρ. Βλαχάνης, Σπυρ. Γούζαρης, Ἀριστείδης Βουσακῆς, Κωνστ. Δραγοῦμης. Ἀντεπιστέλλοντα ἐν Πειραιεὶ ὁ κ. Β. Βέρροιοις πρόξενος τῆς Ἰταλίας, ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Ἰταλίας ὁ ἀρχιμανδρ. Ἀθ. Ζακυνθινός, ἐν Μονάχῳ ὁ κ. Κ. Κρουμβάχερ, ἐν Γοττίγγῃ ὁ κ. Ο. Ἐλισσεν καὶ ἐν Λειψίᾳ ὁ κ. Κ. Φόυ. Ἐπίτιμα δ' ἐν Γράτς ὁ καθηγητῆς κ. Γουσταῦος Μάχερ, ἐν Κοπεναῖγῃ ὁ καθηγητῆς κ. Ἰωάννης Πίος καὶ ἐν Φρειβούργῳ ὁ καθηγητῆς κ. Βερνάρδος Σμίθ.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ὁ χειμὼν τοῦ 1881—1882.—Ὁ χειμὼν ὡς γνωστὸν κατὰ τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις περιλαμβάνει τοὺς μῆνας Δεκέμβριον, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον. Ἰδοὺ δὲ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν εὐμενῶς ἀνακοινωθείσας ἡμῖν εἰδήσεις τίνα φαινόμενα παρουσίασεν ἐν Ἀθήναις ὁ λήξας χειμὼν.

Ἡ μέση αὐτοῦ βαρομετρικὴ θλιψὶς ἦν 758, 15 χμ. ἀπέναντι 751, 74 χμ. τοῦ χειμῶνος τοῦ παρελθόντος ἔτους. Καὶ μεγίστη μὲν τὴν 15 Ἰα-

νουαρίου (768,63) ἐλαχίστη δὲ τὴν 25 Δεκεμβρίου (743,92). Ἡ μέση θλιψίς τῶν τριῶν μηνῶν ἦν·

Δεκέμβριος	755,16
Ἰανουάριος	760,82
Φεβρουάριος	758,48

Ἡ μέση θερμοκρασία τῶν τριῶν μηνῶν εἰς βαθμοὺς τῆς ἑκατονταβάθμου διακρίσεως (Κελσίου) ἦν 8,08 ἀπέναντι 10,36 τοῦ παρελθόντος ἔτους διαφορά λίαν ἐπαισθητὴ ἐν τῷ μέσῳ ὄρφ. Καὶ μεγίστη μὲν ἦν τὴν 27 Φεβρουαρίου (16,9) ἐλαχίστη δὲ τὴν 2 Φεβρουαρίου (—6,2). Πέρυσιν ἡ μὲν μεγίστη θερμοκρασία ἦν 21,1 ἡ δὲ ἐλαχίστη 0,8. Ἡ μέση θερμοκρασία τῶν τριῶν μηνῶν καὶ τῶν δύο ἐτῶν ἐν ἀντιπαράβολῃ ἔχει ὡς ἑξῆς·

	Ἐφέτος	Πέρυσι
Δεκέμβριος	9,92	10,88
Ἰανουάριος	7,83	11,71
Φεβρουάριος	6,51	8,50

Ὅστε ἐν γένει ὁ χειμὼν ἐφέτος ἦν ἐκ τῶν βαρυτέρων, ἡ δ' ἐλαχίστη θερμοκρασία —6,2 ἦν ἐκ τῶν ταπεινότερων ἐν Ἀθήναις. Παρουσιάσθησαν δὲ τοιαῦται τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1857 (—6,8), τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1858 (—5,7), τὸν Μάρτιον τοῦ 1874 (—5,8), τὸν Μάρτιον τοῦ 1880 (—6,6). Ταπεινότερα δὲ πασῶν καὶ μᾶλλον ἀξιωμακρόντερος ἡ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1850 (—10).

Ἡμέρα καταπτώσεως ὕδατος εἴτε ὡς χιόνος εἴτε ὡς βροχῆς εἴτε ὡς δρόσου ἔσχομεν 50 καὶ εἰδικώτερον 32 ἡμέρας βροχῆς, χιόνος 9, δρόσου 9 τὸ ὅλικόν δὲ ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος ἀνέρχεται εἰς 307,62 χμ. ἰκανῶς μέγα ἀν' ἀνυπολόγητον ὅτι καθ' ὄλον τὸ 1880 ἔπεσεν ὕδωρ ἐν συνόλῳ 335,49.

Ἡμέρας ἀστραπῶν ἔσχομεν 4 καὶ βροντῶν 2. Οἱ ἐπικρατήσαντες δ' ἄνεμοι ἦσαν ἐν γένει οἱ Β καὶ οἱ ΒΑ. ἐκεῖνοι μὲν πνεύσαντες 43 ἡμέρας οὐτοι δὲ 23. Ἐπνευσαν δὲ καὶ 3 ἡμέρας ΒΔ, 5 Δ., 5 ΝΑ, 5 Ν. 4 ΝΔ καὶ 2 Α. Εἶναι περίεργον ὅτι οἱ ΝΔ ἄνεμοι οἵτινες τὸν χειμῶνα συνήθως εἶναι οἱ ἐπικρατέστεροι μετὰ τοὺς ΒΑ, μόλις ἔπνευσαν 4 ἡμέρας, ἀξία δὲ σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ Β.